

UNIVERSITY OF HELSINKI

<https://helda.helsinki.fi>

Helda

Rikollisuustilanne 2023 : Rikollisuuskehitys tilastojen ja tutkimusten valossa

2024-12-04

Koltola, I (Toimittaja) 2024, Rikollisuustilanne 2023 : Rikollisuuskehitys tilastojen ja tutkimusten valossa. Katsauksia, Nro 65/2024, Helsingin yliopisto, kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Helsinki.

<http://hdl.handle.net/10138/588797>

cc_by
publishedVersion

Downloaded from Helda, University of Helsinki institutional repository.

This is an electronic reprint of the original article.

This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Please cite the original version.

HELSINGIN YLIOPISTO

KATSAUKSIA 65/2024

HELSINGIN YLIOPISTO
VALTIOTIETEELLINEN TIEDEKUNTA
KRIMINOLOGIAN JA OIKEUSPOLITIIKAN INSTITUUTTI

Rikollisuustilanne 2023

Rikollisuuskehitys tilastojen ja tutkimusten valossa

Ilari Koltola (toim.)

Esipuhe

Helsingin yliopiston Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin (Krimo) lakisääteisiin tehtäviin kuuluu rikollisuustilanteen ja rangaistusten seuranta. Vuonna 1975 aloitettu Rikollisuustilanne-katsausten sarja ilmentää tätä tehtävää. Käsillä oleva katsaus käsittelee rikollisuuden kehitystä; seuraamusjärjestelmän toiminnasta julkaistaan erillinen katsaus.

Julkaisussa korostuvat rikoslajikohtaisen tarkastelun ohella tutkimuksellisesti ja yhteiskunnallisesti ajankohtaiset teemat, jotka voivat vaihtua vuosittain. Tämän vuoden julkaisussa kappaleita on tiivistetty aiemmista, lisäksi lukujen näkökulmaa on painotettu enemmän ajankohtaisiin ilmiöihin. Tämän vuoden julkaisussa mukana on mm. nuorisorikollisuutta ja ympäristörikoksia koskevat luvut.

Käsillä oleva Rikollisuustilanne-katsaus on usean kirjoittajan ja tekijän yhteistyön tulos. Teoksen on toimittanut Ilari Koltola. Aaro Beuker vastasi päivitettyjen tietojen toimittamisesta kirjoittajille. Katsauksen taiton ja graafisen ulkoasun on toteuttanut Unigrafia.

Helsingissä 08. päivänä marraskuuta 2024

Kriminologian yliopistonlehtori Matti Näsi

Suunnittelija Ilari Koltola

Tämä teos on lisensoitu Creative Commons Nimeä 4.0 Kansainvälinen -lisenssillä

JULKAISIJA

Helsingin yliopisto

Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti

www.helsinki.fi/fi/kriminologian-ja-oikeuspolitiikan-instituutti

PL 16 (Snellmaninkatu 10)

00014 HELSINGIN YLIOPISTO

SARJA

Katsauksia 65/2024

ISBN: 978-951-51-0715-2

ISSN: 2342-7779

Sisällys

Esipuhe	1
Johdanto	7
<i>Ilari Koltola</i>	
A RIKOSLAJIT	9
1 Rikollisuuden rakenne ja kehitys	9
<i>Ilari Koltola</i>	
Tiivistelmä.....	9
Rikollisuuden rakenteen ja kehityksen tarkasteleminen viranomaisten tilastojen pohjalta	11
Lähteet.....	15
2 Henkirikokset	16
<i>Miisa Törölä ja Anna Raeste</i>	
Tiivistelmä.....	16
2.1 Tietolähteet ja piilorikollisuus.....	17
2.2 Poliisin tietoon tullut rikollisuus.....	19
2.3 Henkirikollisuuden piirteitä	23
Ikä ja sukupuoli.....	23
Henkirikosten tekopaikat	25
Väkivallan tyypit, raakuus ja suunnitelmallisuus	26
Päihteet ja henkirikollisuus	28
Tekijöiden sosiaalinen asema ja rikoshistoria	29
2.4 Henkirikosten alueellinen jakautuminen.....	31
2.5 Kansainvälistä vertailua.....	32
Lähteet.....	36
3 Pahoinpitely- ja ryöstörikokset	38
<i>Matti Näsi ja Aaro Beuker</i>	
Tiivistelmä.....	38
3.1 Tietolähteet	39
3.2 Väkivaltarikollisuuden kehitys	40
Poliisin tietoon tullut rikollisuus	40
Uhritutkimukset.....	42
3.3 Väkivaltarikosten piirteitä	44
Ikä ja sukupuoli.....	44
Osapuolten suhde	49
Väkivallan tapahtumapaikat.....	50

Väkivalta ja alkoholi.....	52
Väkivaltarikosten selvitysaste ja ilmoitusalttius	55
3.4 Väkivaltarikosten alueellinen jakautuminen	57
3.5 Väkivallan pelko.....	60
3.6 Väkivaltaan liittyvät terveydenhuollon rekisterimerkinnät.....	61
Ampuma-aseisiin liittyvät hoitoilmoitusjärjestelmän merkinnät	65
Lähteet.....	67
4 Seksuaalirikokset	69
<i>Tiina Malin</i>	
Tiivistelmä.....	69
4.1 Raiskaus	70
Rikollisuuden kehitys	71
Raiskausten piirteitä	73
4.2 Lapsiin ja varhaisnuoriin kohdistuvat seksuaalirikokset	78
Rikollisuuden kehitys	78
Ilmi tulleen rikollisuuden piirteitä	83
4.3 Muut seksuaalirikokset.....	87
Lähteet.....	92
5 Omaisuusrikokset.....	95
<i>Ilari Koltola & Aaro Beuker</i>	
Tiivistelmä.....	95
5.1 Rikollisuuden kehitys	97
Varkausrikokset	97
Moottoriajoneuvoihin kohdistuneet omaisuusrikokset.....	101
Kavallus, Petos ja vahingontekorikokset.....	103
Yrityksen omaisuusrikosten uhreina	111
5.2 Omaisuusrikosten piirteitä	112
Taustatekijät	112
Varkausrikollisuuden rakenne	115
Rikosvahingot	117
Omaisuusrikosten ilmitulo ja selvittäminen	118
5.3 Varkausrikosten alueellinen jakautuminen	120
Lähteet.....	122
6 Talousrikokset.....	124
<i>Anna Raeste</i>	
Tiivistelmä.....	124
6.1 Rikollisuuden kehitys	125
Vero-, kirjanpito- ja velallisen rikokset	125
Arvopaperimarkkinarikokset.....	129

Rahanpesurikokset (RL 32:6–10)	130
6.2 Talousrikosten piirteitä	132
Lähteet.....	137
7 Kyberrikollisuus.....	139
<i>Matti Näsi</i>	
Tiivistelmä	139
7.1 Tietolähteet	141
7.2 Poliisiin tietoon tullut rikollisuus	142
7.3 Kyberrikollisuus kokonaisrikollisuuslähteiden valossa	146
Yritysten tietomurrot	148
Nuorten häirintä ja kiusaaminen	149
Laiton nettilataaminen	149
Lähteet.....	151
8 Liikenne rikokset	153
<i>Mika Sutela</i>	
Tiivistelmä	153
8.1 Johdanto	154
8.2 Liikenne rikollisuuden kehitys	154
Törkeät liikenteen vaarantamisrikokset.....	155
Rattijuopumusrikokset	156
8.3 Nuoret liikenne rikoksista epäiltyinä	161
Lähteet.....	165
B RIKOLLISUUDEN PIIRTEITÄ	166
1 Nuorisoriikollisuus.....	166
<i>Karoliina Suonpää ja Kaisla Saartenoja</i>	
Tiivistelmä	166
1.1 Nuorten rikokset ja uhrikokemukset viranomaistilastoissa	167
Alaikäisten epäiltyjen osuus poliisin tilastoimassa rikollisuudessa... 168	
Nuorisoriikollisuuden kehitys poliisitilastojen valossa	170
Nuorten vakava väkivaltariikollisuus	175
Nuorten uhrikokemukset poliisitilastoissa	177
1.2 Nuorten rikokset ja uhrikokemukset kyselyaineistossa.....	180
Nuorten rikoskäyttäytymisen yleisyys ja kehityssuunnat	
kyselytutkimuksen valossa	181
Nuoriin kohdistuva poliisikontrolli.....	184
Itseilmoitetut rikosuhrikokemukset.....	185
Lähteet.....	188

2 Huumausainerikollisuus.....	190
<i>Matti Näsi</i>	
Tiivistelmä	190
2.1 Tietolähteet	191
Huumeiden käytön yleisyys.....	191
2.2 Huumausainerikokset.....	195
Huumausainerikosten piirteitä	196
Huumausainemarkkinat.....	197
Lähteet.....	200
3 Ympäristöririkokset	201
<i>Iina Sahramäki</i>	
Tiivistelmä	201
3.1 Johdatus ympäristörikollisuuteen.....	202
3.2 Viranomaisten tietoon tullut ympäristörikollisuus.....	203
Rikoslain 48 luvun mukaiset ympäristöririkokset	205
3.3 Ympäristörikostorjunta ja rikosprosessi	211
3.4 Ympäristörikollisuuden uhkakuvia	213
Lähteet.....	215

Johdanto

Ilari Kolttola

Rikollisuustilanne-julkaisun tarkoituksena on antaa kokonaiskuva suomalaisen rikollisuuden tasosta, rakenteesta ja kehityslinjoista. Julkaisussa pureudutaan eri rikoslajien ominaispiirteisiin ja ajankohtaisiin ilmiöihin hyödyntämällä erilaisia tietolähteitä. Tarkastelun kohteena on laajasti erilaisia rikostyyppejä, mukaan lukien keskeiset omaisuus- ja väkivaltarikokset, mutta myös ajankohtaisia rikostyyppejä, kuten kyberrikollisuus. Lisäksi julkaisussa tarkastellaan säännöllisesti erilaisia ajankohtaisia rikollisuuteen liittyviä teemoja. Käsillä olevassa Rikollisuustilanne 2023 -julkaisussa erityisteenoina ovat nuorisoriikollisuus, huumausainerikollisuus ja ympäristörikokset.

Rikollisuuden kokonaiskuvaa muodostettaessa on ensiarvoinen tärkeää hyödyntää laajasti erilaisia tietolähteitä. Rikollisuustilanne-julkaisussa hyödynnetään tietolähteenä sekä viranomaislähteitä että kyselytutkimuksia. Viranomaislähteet ovat pääosin luonteeltaan rekisteritietoja, jotka syntyvät osana viranomaisten toimintaa ja käytänteitä. Pääasiallisena lähteenä on Tilastokeskuksen rikos- ja pakkokeinotilasto, joka kattaa poliisin, Tullin ja Rajavartiolaitoksen kirjaamat rikosepäilyt. Tietoja, jotka on kirjattu viranomaisten rekistereihin, kutsutaan *ilmirikollisuudeksi*. Viranomaislähteiden ongelmana on kuitenkin se, että kaikki rikollisuus ei syystä tai toisesta tule viranomaisten tietoon. Rikollisuutta, joka jää viranomaisten rekistereiden ulkopuolelle, kutsutaan puolestaan *piilorikollisuudeksi*. Toisaalta viranomaislähteiden ongelmana on myös se, että lainsäädännöllisillä muutoksilla ja viranomaiskontrollin suuntautumisella voi olla vaikutuksia viranomaisten kirjaamien rikosten määrään, vaikka rikosten tosiasiallisessa määrässä ei olisi tapahtunut olennaisia muutoksia.

Rikollisuuden kokonaiskuvan muodostamisessa voidaan viranomaislähteiden lisäksi hyödyntää myös erilaisiin kyselymenetelmiin pohjautuvia tietolähteitä. Kyselymenetelmiin pohjautuvilla tutkimuksilla voidaan tarkastella *kokonaisrikollisuutta*, siis sekä piiloon jäävää että ilmi tulevaa rikollisuutta, ja niiden perusteella voidaan arvioida myös piiloon jäävän rikollisuuden osuutta kokonaisrikollisuudesta. Kyselyt mahdollistavat myös sellaisten rikollisuuteen liittyvien ilmiöiden kartoittamisen, joista on lähes mahdotonta saada tietoa viranomaislähteistä. Tällainen ilmiö on esimerkiksi rikollisuuden pelko. Tässä julkaisussa hyödynnettäviä kyselylähteitä ovat esimerkiksi Kansallinen rikosuhritutkimus, Nuorisoriikollisuuskysely sekä Yritysuuhritutkimus. Ne kaikki ovat laajaan, kansallisesti edustavaan otokseen perustuvia kyselytutkimuksia, joiden perusteella voidaan luotettavasti

arvioida sekä aikuisväestön että nuorten kokeman rikollisuuden yleisyyttä ja piirteitä, mutta myös yrityksiin kohdistuvan rikollisuuden tasoa. On kuitenkin huomattava, että myös kyselymenetelmien tuottamassa tiedossa on katvealueita, esimerkiksi törkeimmät rikokset ja harvinaiset rikokset sekä syrjäytyneeseen väestönosaan yhdistyvät rikokset. Siten kyselymenetelmä täydentää, muttei korvaa, rekisterilähteitä rikollisuuden kuvaamisessa ja tutkimuksessa.

Rikollisuustilanne-julkaisu on jaettu kahteen osaan. Ensimmäisessä osassa kuvataan rikollisuuden määrää, piirteitä ja kehitystä keskeisissä rikoslajeissa. Tarkastelu kattaa rikollisuuden kokonaiskuvan vakavimmista väkivaltarikoksista omaisuusrikoksiin, mukaan lukien seksuaalirikokset, talousrikokset sekä kyberrikokset. Luvuissa on pyritty yhdenmukaiseen rakenteeseen siten, että rikostyypeistä esitetään tietoja rikollisuuden kehityksestä, keskeisistä piirteistä, kuten ikä- ja sukupuolijakaumasta, sekä alueellisista eroista. Toisessa osassa on esitetty tietoja eräistä ajankohtaisista rikollisuuden ilmiöistä. Rikollisuustilanne 2023-julkaisussa teemoina ovat nuorisorikollisuus, huumausainerikollisuus ja ympäristörikokset. Tämän vuoden Rikollisuustilanne-julkaisu on edellisvuoden tapaan tiivis kuvaus rikollisuuden ajankohtaisista ilmiöistä. Rikollisuuden vakaampiin, hitaasti muuttuviin kehityslinjoihin lukija voi tutustua mm. aikaisempien vuosien rikollisuustilannekatsauksissa.

A Rikoslajit

1 Rikollisuuden rakenne ja kehitys

Ilari Kolttola

Tiivistelmä

- Vuonna 2023 viranomaisten tietoon tuli 529 776 rikosta ja rikkomusta, joista 511 233 oli rikoslakirikoksia. Rikoslakirikosten määrä kasvoi vuoteen 2022 verrattuna (475 942 kpl).
- Henkeen ja terveyteen kohdistuneiden rikosten määrä lisääntyi noin 8 prosenttia. Henkeen ja terveyteen kohdistuneet rikokset muodostivat kahdeksan prosenttia kaikista rikoksista.
- Henkirikosten määrä on ollut laskusuuntainen 90-luvulta alkaen. Vuonna 2023 Suomessa tehtiin 64 uhrin kuolemaan johtanutta väkivaltarikosta.
- Seksuaalirikoslainsäädäntö muuttui vuoden 2023 alussa laajentaen rikosten tunnusmerkistöjä ja ankaroittaen rangaistuksia. Vuonna 2023 tehtiin 7 292 seksuaalirikosta.
- Omaisuusrikosten määrä nousi viisi prosenttia vuoteen 2022 nähden. Ne muodostivat rikosten kokonaismäärästä hieman alle puolet, ja liikenne-rikokset noin neljänneksen.
- Petosrikosten määrä jatkoi kasvuaan ja vuonna 2023 viranomaisten tietoon tulleiden petosten määrä oli 20 vuoden tarkastelujakson korkein.
- Alle 18-vuotiaiden epäiltyjen osuus poliisin tietoon tulleissa rikoksissa on pysynyt suhteellisen tasaisena 2010-luvulla, mutta kääntynyt viime vuosina nousuun useissa rikoslajeissa. Erityisen paljon ovat lisääntyneet alle 18-vuotiaiden pahoinpitely- ja ryöstörikokset. Voimakkainta kasvu on ollut alle 15-vuotiaiden ikäryhmässä.

Rikollisuuden rakennetta ja kehitystä tarkastellaan seuraavassa viranomaisten tilastoiman rikollisuuden pohjalta. Pääosa rikoksista on poliisin tilastoimaa. Myös Tulli ja Rajavartiolaitos kirjaavat rikoksia.

Vuonna 2023 poliisin, Tullin ja Rajavartiolaitoksen tietoon tuli 529 776 rikosta ja rikkomusta, joista rikoslakirikoksia oli 511 233 (taulukko 1). Omaisuusrikokset muodostivat rikosten ja rikkomusten kokonaismäärästä vajaa puolet (47 %), pelkästään varkausrikokset neljänneksen (26 %). Henkeen ja terveyteen kohdistuneet rikokset ja seksuaalirikokset muodostivat yhteensä noin kahdeksan prosenttia kaikista rikoksista ja rikkomuksista. Valtaosan tästä muodostivat pahoinpitelyrikokset. Liikennerikokset muodostivat rikoksista ja rikkomuksista noin viidenneksen (24 %), ja liikennerikoksista rattijuopumukset muodostivat noin 13 prosenttia. Muita mainittavia rikosryhmiä olivat huumausainerikokset (5 %), rikokset oikeudenkäyttöä, viranomaisia ja yleistä järjestystä vastaan (3 %) sekä yksityisyyden, rauhan ja kunnian loukkaamiset (2 %).

Rikoslakirikosten kokonaismäärä kasvoi noin seitsemän prosenttia edellisvuoteen nähden. Erityisesti lisääntyivät seksuaali-, pahoinpitely-, omaisuus ja huumausaineirikokset. Laskua tapahtui erityisesti henkirikoksissa.

Rikollisuuden rakenteen ja kehityksen tarkasteleminen viranomaisten tilastojen pohjalta

- Rikollisuustilanne katsauksessa rikosten määrän kehitystä kuvataan mm. tietoon tulleiden rikosten avulla. Tämä Tilastokeskuksen tuottama tilasto kertoo Poliisin, Tullin ja Rajavartioston tietojärjestelmiin rikoksena tallennetuista rikoksista. Rikokset tilastoidaan tässä tapauksessa rikosperustaisesti. Tämä tilasto kertoo yksittäisten rikosten, ei tekijöiden tai uhrien määrää. Onkin syytä huomioida, että yksi uhuriin kohdistunut teko voi pitää sisällään useampia rikoksia. Esimerkkinä tilaston kuvaustavasta voi nostaa vuoden 2020 Vastaamon tietomurtotapauksen (useita tuhansia uhreja), joka näkyy mm. kahtena eri tietomurtona, tuhansina kiristysrikoksina, tuhansina kiristuksen yrityksinä ja tuhansina yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisinä.
- Tässä katsauksessa rikosten piirteitä kuvataan myös tekijöiden ja uhrien näkökulmasta. Tekijäpohjaisista tilastoista on syytä huomioida, että tiedot ovat usein ns. bruttolukuja. Yksi henkilö voi näkyä tilastossa useampaan kertaan, mikäli hän on epäilty useasta rikoksesta. Lisäksi yhtä rikosta kohden voi olla useampi epäilty. Samalla tavalla myös yksittäinen uhri voi olla uhrina useammassa rikoksessa. Epäilty tai uhri on siis tilastossa rikoskohtaisesti, ei henkilöperustaisesti. Nämä tekijät on syytä ottaa huomioon erityisesti eri taustatekijöihin/-ryhmiin liittyvissä analyyseissä, kuten epäiltyjen sosioekonomiseen asemaan, ikään tai taustamaahan liittyvissä johtopäätöksissä. Huomiointi on erityisen tärkeää, mikäli tarkasteltava ryhmä on henkilömäärältään pieni ja mikäli tarkasteltavia rikoksia tapahtuu kokonaisuudessa vähän. Yksi useamman rikoksen tehnyt henkilö voi siis periaatteessa nostaa koko ryhmän keskiarvoa merkittävästi (ks. alla oleva esimerkki).
- Rikokset jaotellaan tilastoissa pääsääntöisesti omina tapahtuminaan. Epäilty voi esimerkiksi pahoinpidellä samaa uhria eri ajankohtina kuusi kertaa. Tämä näkyy tietoon tulleissa rikoksissa kuutena pahoinpitelynä, tekijäpohjaisessa tilastossa taas kuutena epäiltynä. Pelkästään näistä tiedoista ei siis voi suoraan päätellä uhrien tai tekijöiden nettomäärää. Osa rikoksista, ns. tapahtumakaririkokset, poikkeavat kuitenkin tästä tilastoinnista. Esimerkiksi kavallus kirjataan yhtenä rikoksena, vaikka itse rikokseen liittyviä tapahtumakertoja olisi useampia. (ks. lisätietona esim. Haapakangas 2021.)
- Ajallisesti tilastotiedot kuvaavat pääsääntöisesti rikosten tietointuloaikaa eli aikaa, jolloin rikos tulee poliisiin tietoon. Esimerkkinä voidaan nostaa Vastaamon tietomurrot, jotka on arvioitu tapahtuneen vuosina 2018–2019. Tilastoissa nämä rikokset näkyvät kuitenkin tietointulovuonna 2020. Selvitetyt rikokset kuvataan taas rikosten selvitysvuoden mukaan, ei tietointulovuoden mukaan.
- Tilastoidun rikollisuuden ulkopuolelle jäävät rikokset, joita ei ole ilmoitettu poliisille tai jotka muusta syystä eivät ole tulleet viranomaisten tietoon. Suuri osa kaikista lainvastaisista teoista ei tule viranomaisten tietoon. Rikosten ilmoitustoaste vaihtelee paljon rikoslajeittain. Eräiden rikosten ilmoitustoaste riippuu miltei kokonaan poliisin ja muiden kontrolliviranomaisten toiminnasta. Piiloon jäänyttä rikollisuutta pyritään selvittämään mm. Uhritutkimuksin (ks. esim. kpl 3).
- Tämän katsauksen kappaleiden alussa kerrotaan kappaleen kannalta relevanteista tietolähteistä ja niihin olennaisesti liittyvistä ongelmista.

Taulukko 1 Poliisiin tietoon tulleet rikokset, liikenteeseen liittyvät rikkomukset ja muut rikkomukset vuonna 2023

Rikoslaji	Lukumäärä	Osuus (%)
Omaisuusrikokset	240 330	46 %
...varkausrikokset	130 018	... 25 %
Henkeen ja terveyteen kohdistuneet rikokset	43 528	8 %
...pahoinpitelyrikokset	41 271	... 8 %
...murhat, tapot ja surmat (pl. yritykset)	57	... 0 %
Seksuaalirikokset	7 292	1 %
...raiskaukset, törkeät raiskaukset	512	... 0 %
Huumausainerikokset	26 750	5 %
...törkeät huumausainerikokset	1 885	... 0 %
Liikenne rikokset	119 101	23 %
...rattijuopumukset	15 889	... 3 %
Muut rikokset ja rikkomukset (pl. liikenne rikkomukset)	86 360	17 %
...rikokset oikeudenkäyttöä, viranomaisia, ym. vastaan	14 210	... 3 %
...järjestysrikkomukset	1 415
...yksityisyyden, rauhan ja kunnian loukkaaminen	12 724	... 2 %
...alkoholirikokset ja -rikkomukset	1 060
Yhteensä**	523 360	100 %
...joista rikoslakirikoksia	511 233	... 98 %
Liikenne rikkomukset ym.*	6 416	1 %
Rikokset ja rikkomukset yhteensä	529 776	...

* Liikenne rikkomus (TLL 103 §), tieliikenteen sosiaalilainsäädännön rikkomus (TLL 105a §/laki liikenteen palveluista 267 §), ajoneuvorikkomus (ajoneuvolaki 96 §), ajokorttirikkomus (ajokorttilaki 93 §).

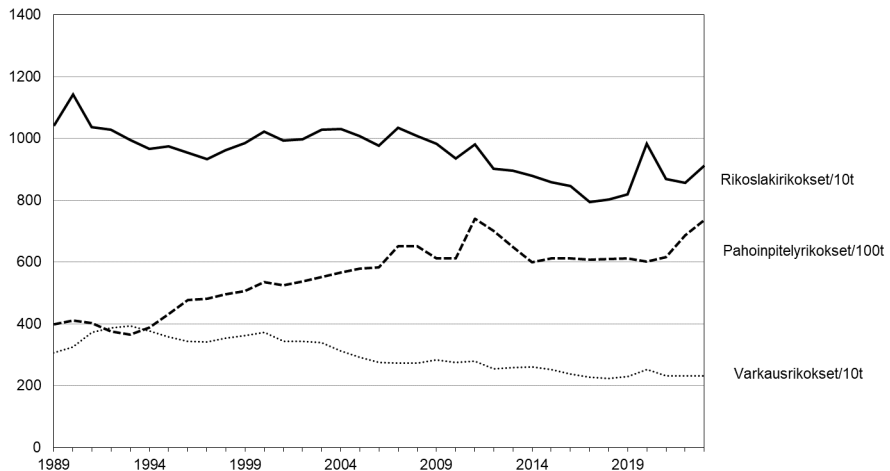
** Pyörityksestä johtuen prosenttiosuuksien summat voivat poiketa sadasta.

Lähde: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2024a)

Eri rikoslajien kehitys riippuu paitsi rikollisuuden todellisesta lisääntymisestä tai vähenemisestä, myös siitä, miten aktiivisesti rikosten uhriksi joutuneet ilmoittavat niistä poliisille. Poliisilta piiloon jäävien rikosten osuus on usein suurempi niin sanotuissa massarikoksissa, kun taas vakavammat rikokset tulevat herkemmin poliisiin tietoon. Ilmitulleiden rikosten määrään vaikuttaa myös viranomaisten valvonnan tehokkuus ja se, miten valvontaa suunnataan. Tilastoituun rikollisuuteen vaikuttavat lisäksi lainsäädännön muutokset ja rikosten kirjaamisessa tapahtuneet muutokset.

Kuvio 1 näyttää kaikkien rikoslakirikosten sekä varkausrikosten ja pahoinpitelyrikosten kehityksen viimeisen 30 vuoden aikana. Vertailun helpottamiseksi kaikkien rikosten ja varkausrikosten määrä esitetään väestön 10 000 asukasta kohden, pahoinpitelyrikokset väestön 100 000 asukasta kohden. Taulukossa 2 esitetään myös eräiden muiden rikosten väkilukuun suhteutettu määrä viimeisen kymmenen vuoden aikana.

Rikoksia suhteessa väestöön

Kuvio 1 Poliisiin tietoon tulleet rikokset vuosina 1989–2023. Kaikki rikoslakirikokset ja varkausrikokset 10 000 asukasta kohti, pahoinpitelyrikokset 100 000 asukasta kohti. *Lähteet:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2024a); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2024b).

Kaikkien rikosten kokonaismäärä on ollut pääosin laskusuuntainen vuoden 1990 jälkeen. Vuonna 1990 rikosten määrä oli 1 150 rikosta väestön 10 000 asukasta kohti, kun taso vuonna 2023 oli 912. Viimevuosina rikosten väheneminen on kuitenkin katkennut ja rikoslakirikosten määrä on kääntynyt nousuun.

Varkausrikosten ja vahingontekorikokset ovat viimeisen kymmenen vuoden aikana vähentyneet. Kavallus- ja petosrikokset sen sijaan lisääntyivät vuoteen 2016 asti, jonka jälkeen rikollisuuden taso on osin laskenut ja pysynyt ennallaan. Vuonna 2023, ryöstörikosten taso oli selvästi tarkastelujakson korkein, 49 rikosta 100 000 asukasta kohden (taulukko 2).

Pahoinpitelyrikosten väestöön suhteutettu määrä lisääntyi lähes yhtäjaksoisesti vuoteen 2011 asti. Kasvun katsotaan johtuneen ainakin osittain alkoholin kulutuksen samanaikaisesta kasvusta, osin myös lisääntyneellä ilmoitusalttiudella sekä rikosten tilastointiin liittyvillä seikoilla. Vuonna 2011 poliisiin kirjaamat pahoinpitelyt lisääntyivät huomattavan paljon. Tätä selittää lainmuutos, jonka myötä lähisuhteissa tapahtuneista lievistä pahoinpitelyistä tuli yleisen syytteen alaisia. Viime vuosina pahoinpitelyrikollisuuden taso on pysynyt vuoden 2011 tasoon nähden selvästi matalampana, kunnes vuonna 2022 taso nousi lähelle 2010-luvun alun korkeita lukemia. Vuonna 2023 pahoinpitelyrikoksia tapahtui jo 736, 100 000 asukasta kohti. Määrä on lähes sama, kun huippuvuonna 2011 (740). Henkirikollisuus sen sijaan on vähentynyt lähes yhtäjaksoisesti jo 90-luvulta lähtien.

Taulukko 2 Poliisiin tietoon tulleet rikokset väestön 100 000 asukasta kohti 2014–2023

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Tappo, murha, surma (pl. yritykset)	1,8	1,7	1,4	1,3	1,5	1,3	1,6	1,5	1,4	1,0
Ryöstörikokset	31	28	30	30	31	33	36	34	42	49
Pahoinpitelyrikokset	602	613	614	608	610	613	601	615	686	736
Varkausrikokset	2616	2525	2388	2275	2224	2297	2514	2302	2305	2320
Vahingonteko	777	687	639	607	552	552	604	573	556	545
Kavallus- ja petos- rikokset ¹	628	715	783	602	616	696	807	828	936	1070
Rattijuopumus	322	321	315	321	344	335	365	313	289	284

¹(ei sis. veropetoksia)

Lähteet: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2024a); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2024b).

Lähteet

Tilastokeskus. 2024a. Rikos- ja pakkokeinotilasto. Helsinki: Tilastokeskus.
<https://stat.fi/til/rpk/>

Tilastokeskus. 2024b. Väestörakenne. Helsinki: Tilastokeskus.
<https://www.stat.fi/til/vaerak>

Haapakangas, Kimmo. 2021. Yksi rikos, monta osatekoa – miten rikoksia tilastoidaan?
Tilastokeskus. <https://www.stat.fi/tietotrendit/blogit/2021/yksi-rikos-monta-osatekoa-miten-rikoksia-tilastoidaan/>.

2 Henkirikokset

Miisa Törölä ja Anna Raeste

Tiivistelmä

- Vuonna 2023 Suomessa tehtiin 64 uhrin kuolemaan johtanutta väkivaltarikosta. Valtaosa näistä oli tappoja tai murhia. Henkirikostaso oli 1,1 rikosta 100 000 asukasta kohti.
- Kuolemaan johtaneiden väkivaltarikosten määrä laski selvästi vuoden 2022 tasosta (-23 %), jääden viimeisen kymmenen vuoden jakson matalimmaksi lukumääräksi. Sekä henkirikosten lukumäärä että väkilukuun suhteutettu henkirikostaso oli selvästi alle 1990-luvun ja 2000-luvun alun keskitason, ja myös matalin kymmenvuotisen seurantajakson aikana.
- Suurin osa henkirikoksista tapahtuu yksityisasunnoissa. Väkilukuun suhteutettuna henkirikoksia tehdään eniten Etelä-Savossa, Lapissa ja tietyillä Itä-Suomen alueilla.
- Suomalaista henkirikollisuutta hallitsee syrjäytyneiden ja päihdeongelmista kärsivien miesten keskinäinen väkivalta. Henkirikoksesta epäillyillä on tyypillisesti matala koulutus, heikko sidos työmarkkinoihin ja aikaisempaa rikoshistoriaa.
- Asukasluukuun suhteutettu henkirikostaso on matalampi kuin Venäjän ja Baltian maiden, mutta korkeampi kuin läntisten naapurimaiden. Ero muihin Pohjoismaihin muodostuu pääosin syrjäytyneiden ja päihdeongelmista kärsivien miesten alkoholisidonnaisista rikoksista. Työssä käyvän väestön henkirikostaso ei Suomessa juurikaan eroa muista Pohjoismaista.

Yksiselitteisin väkivaltarikosten vakavuutta erittelevä piirre on uhrin kuolema: vain uhrin kuolemaan johtaneita tekoja voidaan pitää henkirikoksina. Kuolemaan johtanutta väkivaltaa koskevat tilastotiedot ovat verraten luotettavia, koska niiden kohdalla piilorikollisuuden ja teon oikeudellisen määrittelyn aiheuttamat ongelmat ovat pienempiä kuin muissa väkivaltarikoksissa. Muussa kuin kuolemaan johtaneessa väkivallassa tilastoidun rikollisuuden määrään vaikuttavat muun muassa uhrien ja sivullisten ilmoitusalttius, poliisin tutkinta- ja kontrollitoiminta sekä lainsäädännön muutokset. Tarkastelemme tässä luvussa kuolemaan johtanutta väkivaltaa ja seuraavassa luvussa muita väkivaltarikoksia.

2.1 Tietolähteet ja piilorikollisuus

Suomen rikoslaissa on viisi rikosnimikettä, joiden tunnusmerkistö sisältää tahallisen väkivallan seurauksena aiheutetun toisen ihmisen kuoleman: tappo (RL 21:1), murha (RL 21:2), surma (RL 21:3), lapsensurma (RL 21:4) sekä rikosnimikeyhdistelmä pahoinpitelyrikos (RL 21:5–7) ja kuolemantuottamusrikos (RL 21:8–9). Kuolemaan johtavan väkivallan tärkeimmät tilastolähteet ovat:

A. Poliisin ja oikeuslaitoksen tilastot. Tilastokeskuksen vuosittain julkaisema rikos- ja pakkokeinotilasto sisältää tietoja poliisin, Tullin ja Rajavartiolaitoksen tietoon tulleista rikoksista sekä epäillyistä tekijöistä ja uhreista. Tilasto perustuu pääosin poliisin keräämistä tiedoista, joten sitä voidaan jatkossa nimittää **poliisitilastoksi**. Tilasto on aluepohjainen, se sisältää vain Suomen viranomaisten tutkimat eli enimmäkseen vain Suomessa tehdyt henkirikokset. Niin ikään Tilastokeskuksen julkaisema syytetyt, tuomitut ja rangaistukset -tilasto kertoo henkirikoksesta vuosittain tuomittujen henkilöiden määrän sekä antaa tietoja henkirikoksista tuomituista rangaistuksista. Tilasto pohjautuu oikeuslaitoksen toimittamiin tietoihin, ja sitä voidaan jatkossa nimittää **oikeustilastoksi**.

B. Kuolemansyytilasto. Terveystieteiden tutkimuskeskuksen vuosittain julkaisema Kuolemansyytilasto pohjautuu terveydenhuoltoviranomaisten tietoihin pohjautuvasta kuolemansyytilastosta ilmenee vuoden aikana tahallisen väkivallan aiheuttamiin vammoihin kuolleiden määrä. Tilasto on väestöpohjainen, siihen kirjataan Suomessa vakinaisesti asuvien henkilöiden kuolemantapaukset riippumatta siitä, missä henkilö on kuollut. Kirjauksen edellytyksenä on, että vainajasta on kirjoitettu kuolinsyytödistus. Jos esimerkiksi uhrin ruumis on hävitetty tai sitä ei ole löytenyt, todistusta ei voi kirjoittaa.

C. *Henkirikollisuuden seurantajärjestelmä.* Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin sekä Poliisihallituksen yhteistyössä ylläpitämään Henkirikollisuuden seurantajärjestelmään kirjataan poliisitalaston tavoin poliisiin tietoon tulleet henkirikokset (sisältäen myös tahallisiin pahoinpitelyrikoksiin liittyvät kuolemantuottamusrikokset). Seurantajärjestelmä on perustettu vuonna 2002. Poliisitalastosta seurannan erottaa se, että rikokset kirjataan pääsääntöisesti vasta kun esitutkinta on päättynyt. Tiedot kerätään erillisellä sähköisellä lomakkeella suoraan rikostutkijoilta. Järjestelmä sisältää huomattavasti enemmän tietoa tekojen piirteistä ja osapuolista kuin muut edellä mainitut tietolähteet.

Eri tilastolähteiden tiedot henkirikosten määrästä poikkeavat suhteellisen paljon toisistaan. Kuolemansyytilaston ilmoittama henkirikoksiin kuolleiden vuotuinen määrä on viimeisten kymmenen vuoden aikana ollut keskimäärin 25 henkilöä pienempi kuin poliisitalaston antama. Syitä eroon on kolme: erot kirjaamisperusteissa, kirjaamisvirheet ja epäselvät väkivaltaiset kuolemantapaukset. Viimeksi mainitut selittävät suurimman osan erosta. Poliisitalastoon kirjautuu henkirikoksina kunkin vuoden loppupuolelta huomattava määrä tutkinnassa olevia epäselviä kuolemantapauksia, jotka myöhemmin todetaan tapaturmiksi, itsemurhiksi tai luonnollisiksi kuolemiksi. Nyrkkisääntönä voi pitää, että poliisitalaston osoittama henkirikosten vuotuinen kokonaismäärä on tosiasiallista viranomaisten tietoon tulleiden rikosten määrää korkeampi, kuolemansyytilaston antama puolestaan sitä pienempi. Henkirikollisuuden seurantajärjestelmän mukaan Suomessa on vuosina 2014–2023 surmattu vuosittain keskimäärin 81 ihmistä; poliisitalaston mukaan uhreja oli vuosittain keskimäärin 93 (+ 12 %) ja kuolemansyytilaston mukaan 68 (- 13 %). On huomioitava, että eroavuudet tasossa eivät välttämättä johda eroavuuksiin trendissä. Toisin sanoen eri lähteet voivat antaa samanlaisen ja yhtä luotettavan kuvan kehityksen suunnasta, vaikka ne antaisivat keskenään poikkeavan kuvan ilmiön yleisyydestä (ks. kohta 2.2).

Vuosittaista henkirikosten määrää ei tosiasiassa voida selvittää täydellisellä tarkkuudella. Pääsyyinä ovat epäselviksi jäävät alkoholisidonnaiset väkivaltakuolemat ja kokonaan ilmi tulematta jäävät henkirikokset. Ensimmäinen mainittuja on joka vuosi useita. Niissä itse kuolemantapaus tulee viranomaisten tietoon, mutta väkivaltaisesti kuolleen henkilön vammojen syntytapaa ei jälkikäteen kyetä selvittämään. Silminnäkijöitä ei useinkaan ole ja jos on, he eivät yleensä muista tapahtuman yksityiskohtia. Myös ulkoisen väkivallan aiheuttamien vammojen lopullinen vaikutus uhrin kuolemaan on näissä tapauksissa usein epäselvä uhrin jo ennestään heikon terveydentilan johdosta. Pääosassa tapauksia rikostutkinta päätetään, koska rikoksen tapahtumisesta ei saada riittävää näyttöä.

Varsinainen *piilorikollisuus* – rikokset, jotka eivät tule lainkaan rikospäilynä viranomaisten tietoon – on nykyäskäytännön mukaan Suomen henkirikollisuudessa vähäistä. Viranomaiset ja tutkijat arvioivat, että joka vuosi vain muutama tahallinen henkirikos jää tulematta ilmi. Kyse on yleensä kadonneista henkilöistä, joita ei löydetä ja joiden katoamisen syytä ei voida varmuudella selvittää. Lisäksi on esitetty, että hoitohenkilöstön tekemillä, huonokuntoisiin potilaisiin kohdistuneilla henkirikoksilla saattaa olla muuta henkirikollisuutta suurempi riski jäädä piilorikoksiksi kuolemansyyn-tutkintajärjestelmään ja terveydenhuollon valvontajärjestelmiin liittyvien puutteiden vuoksi. On siis mahdollista, että arviot saattavat vähätellä piilorikollisuuden määrää henkirikollisuudessa.

Vuosittain tulee ilmi ja tilastoidaan niin ikään muutamia henkirikoksia, jotka on tehty jo vuosia aikaisemmin. Sekä kuolemansyytilasto että poliisitilasto sisältävät lisäksi yksittäisiä rikoksia, jotka on tehty Suomen rajojen ulkopuolella (Lehti 2002, 11–14; Pajuoja & Salminen 1996).

Vähäisen piilorikollisuuden ohella myös henkirikosten selvitysaste on varsin korkea, myös kansainvälisestä vertaillen (Liem ym. 2019). Poliisin tietoon tulevista henkirikoksista 99 prosenttia kyetään selvittämään ilmoittoa seuraavan kalenterivuoden aikana. Tämä tarkoittaa sitä, että henkirikosten osalta myös tekijöistä saadaan luotettavaa tietoa.

2.2 Poliisin tietoon tullut rikollisuus

Viime vuoden aikana poliisin tietoon tulleiden murhien, tappojen ja surmien yhteenlaskettu määrä oli 57 (taulukko 1). Surmia tai lapsensurmia ei tilastoitu yhtään. Edellisten lisäksi poliisin tietoon tuli 7 pahoinpitelyrikoksen yhteydessä tehtyä kuolemantuottamusta. Näin ollen uhrin kuolemaan johtaneiden väkivaltarikosten kokonaismäärä oli 64, merkittävästi vähemmän kuin edellisvuonna (-23 %). Kuten suomalaiselle henkirikollisuudelle on tyypillistä, yleisin rikosnimike oli tappo (59 %).

Viime vuosi näyttäytyy poikkeuksellisena henkirikollisuuden matalien määrrien osalta. Viimeisen kymmenen vuoden aikana kaikkien kuolemaan johtaneiden väkivaltarikosten vuosittainen määrä on tätä vuotta lukuun ottamatta vaihdellut 74:n ja 113:n välillä ja vuosittainen keskiarvo on ollut 93. Viime vuoden rikosten määrä oli siis huomattavasti kymmenvuotisjakson keskiarvoa matalampi. Yksittäisten vuosien välisen vertailun selkiyttämiseksi poliisitilastosta on poistettu vuosilta 2015 ja 2016 turvapaikanhakijoiden ennen Suomeen tuloaan tekemät, mutta Suomen viranomaisten tutkitut henkirikokset. Luvuissa on kuitenkin epävarmuustekijöitä: esimerkiksi vuoden 2017 tilastotieto, jonka mukaan pahoinpitelyrikoksen yhteydessä tehtyjä kuolemantuottamusrikoksia olisi ollut vuonna 2017 vain yksi, on

luultavasti tilastoinnin epätarkkuudesta johtuva aliarvio. Sama voi koskea vuoden 2022 tilastotietoa.

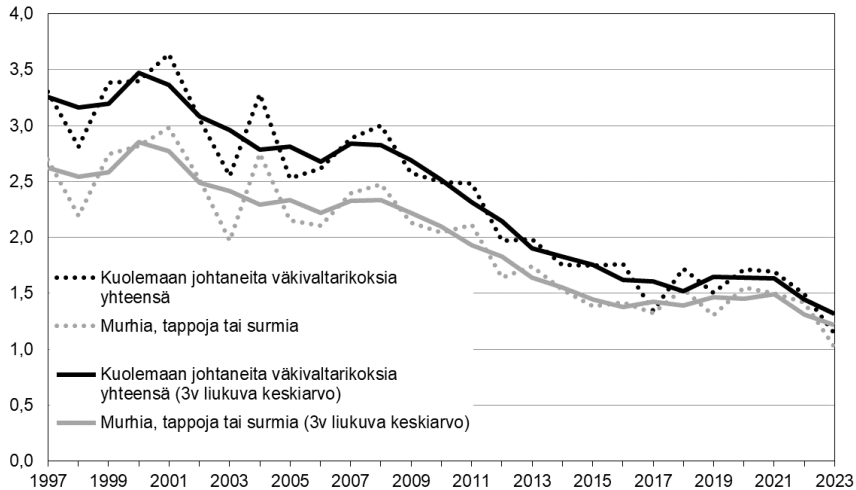
Taulukko 1 Poliisiin tietoon tulleet kuolemaan johtaneet väkivaltarikokset 2013–2022

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
A. Surmattuja poliisitilaston mukaan										
Murha	42	36	21	29	28	27	33	36	26	19
Tappo	59	48	55	44	57	45	53	47	52	38
Surma	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0
Edellisiä yhteensä	101	84	76	73	85	72	86	83	79	57
Lapsensurma	1	1	0	0	0	0	0	1	0	0
Pahoinpitelyrikos ja kuolemantuottamus	11	19	19	1	10	11	9	10	4	7
Kuolemaan johtaneita väkivaltarikoksia yhteensä										
	113	104	95	74	95	83	95	94	83	64
<i>Muutos %</i>	<i>+5</i>	<i>-8</i>	<i>-9</i>	<i>-22</i>	<i>+28</i>	<i>-13</i>	<i>+14</i>	<i>-1</i>	<i>-12</i>	<i>-23</i>
C. Surmattuja kuolemansyytilaston mukaan										
	78	70	63	61	68	65	75	68	62	..
<i>Muutos %</i>	<i>0</i>	<i>-10</i>	<i>-10</i>	<i>-3</i>	<i>+11</i>	<i>-4</i>	<i>+15</i>	<i>-9</i>	<i>-9</i>	<i>..</i>
D. Surmattuja Henkirikollisuuden seurantajärjestelmän mukaan										
	88	82	74	67	87	88	98	72	69	..
<i>Muutos %</i>	<i>-1</i>	<i>-7</i>	<i>-10</i>	<i>-9</i>	<i>+28</i>	<i>+2</i>	<i>+11</i>	<i>-27</i>	<i>-4</i>	<i>..</i>

Lähde: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2024a); Tilastokeskus, kuolemansyytilasto (Tilastokeskus 2024b); Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Henkirikollisuuden seurantajärjestelmä (27.2.2024).

Kuten edellä todettiin, eri tilastolähteet antavat hieman toisistaan poikkeavan kuvan henkirikosten lukumäärästä. Henkirikollisuuden seurantajärjestelmän ja kuolemansyytilaston tuoreimmat käytettävissä olevat tiedot ovat vuodelta 2022. Tasoerosta huolimatta kuolemansyytilasto ja Henkirikollisuuden seurantajärjestelmä antavat vakavimman väkivallan ajallisesta kehityksestä samanlaisen kuvan kuin poliisitilasto, jonka tietoihin seuraavat tarkastelut perustuvat.

Rikoksia 100 000 asukasta kohti

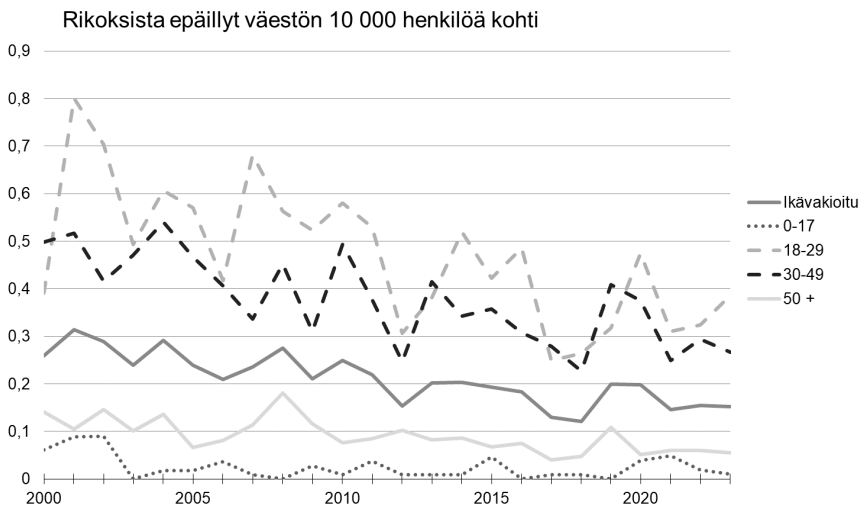
Kuvio 1 Kuolemaan johtaneita väkivaltarikoksia 100 000 asukasta kohti vuosina 1997–2023, kolmen vuoden liukuva keskiarvo. Viranomaisten tietoon tulleet tapaukset. *Lähteet:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2024a); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2024c).

Kuviossa 1 on esitetty kaikkien kuolemaan johtaneiden väkivaltarikosten (musta pisteiviiva) sekä murhien, tappojen ja surmien (vaalea pisteiviiva) asukaslukuun suhteutettu määrän kehitys vuosina 1997–2023. Sarjojen välinen tasoero muodostuu pääosin rikoksista, joita on tutkittu kuolemantuotamuksina pahoinpitelyrikoksen yhteydessä. Ajallisen muutoksen hahmottamiseksi kehitys on esitetty myös kolmen vuoden liukuvana keskiarvona sekä kaikille uhrin kuolemaan johtaneille väkivaltarikoksille (musta yhtenäinen viiva) että murhille, tapoille ja surmille (vaalea yhtenäinen viiva). Vaikka yksittäisten vuosien välillä havaitaan vaihtelua, henkirikokset ovat keskimäärin vähentyneet 1990-luvulta alkaen. Samankaltaista positiivista kehitystä on havaittu useimmissa muissakin länsimaissa (Global Study on Homicide 2023, 52; Suonpää ym. 2022; Lappi-Seppälä ja Lehti 2014).

Asukaslukuun suhteutettuna Suomessa tehtiin viime vuonna 1,0 murhaa, tappoa tai surmaa ja yhteensä 1,1 kuolemaan johtanutta väkivaltarikosta 100 000 asukasta kohti. Taso oli matalin koko seurantajakson ajalta.

Henkirikollisten määrän väheneminen on vahva havainto, mutta ilmiön taustalla vaikuttavista syistä ei ole täyttä yksimielisyyttä. Tutkijat ovat pohjineet, missä määrin laskusuunta johtuu väestön vanhenemisestä ja mistä määrin aidosta käyttäytymisen muutoksesta. Kuviossa 2 on kuvattu henkirikoksista epäiltyjen määrän ajallista kehitystä väestön 10 000 henkilöä kohti. Ensinnäkin kuvio osoittaa mittavaa satunnaisvaihtelua vuosien välillä. Toiseksi ikävakioitujen lukujen tarkastelu paljastaa, että henkirikollisuuden

vähentymisessä ei ole kyse pelkästään ikäluokkien pienenemisestä vaan henkirikoksesta epäiltyjen määrä on pienentynyt myös ikäluokan kokoon suhteutettuna. Eniten henkirikoksia tekevät nuoret aikuiset (18–29-vuotiaat) ja työikäiset (30–49-vuotiaat). Myös henkirikosten väheneminen on ollut voimakkainta näissä ikäryhmissä. Yli 50-vuotiaiden kohdalla henkirikosten tekeminen on selvästi harvinaisempaa ja vähentynyt entisestään seurannan aikana. Alaikäisten keskuudessa havaitaan merkittävää vaihtelua vuosien välillä, mutta ei systemaattista lasku- tai noususuuntaa. Tosin tämän ryhmän osalta henkirikosten tekeminen on jo valmiiksi verrattain harvinaista eikä niitä tapahdu vuosittain.

Kuvio 2 Selvitettyihin rikoksiin syylliseksi epäillyt vuoden törkeimmän rikoksen mukaan vuosina 2000–2023. *Lähteet:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2024a); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2024c).

2.3 Henkirikollisuuden piirteitä

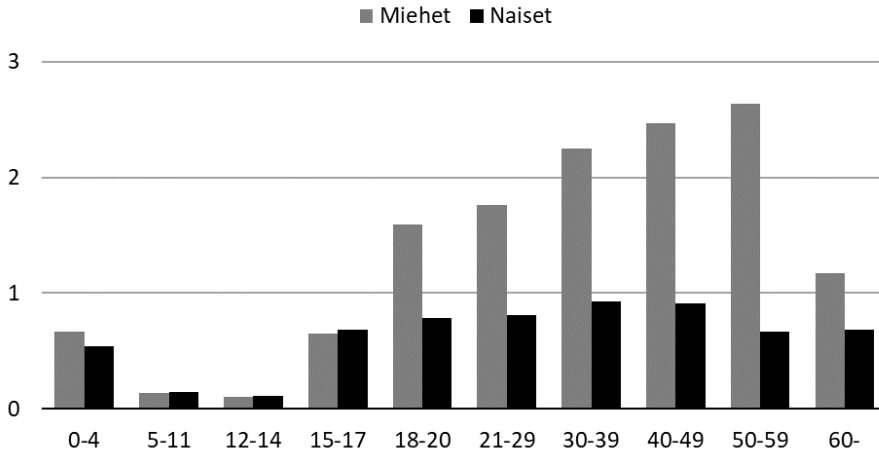
Henkirikollisuus on Suomessa korostuneesti heikosti koulutettujen, työelämän ulkopuolella olevien, päihdeongelmista kärsivien työikäisten miesten keskinäistä rikollisuutta. Suurin osa henkirikoksista kohdistuu tuttaviiin tai perheenjäseniin, ja täysin tuntemattomiin kohdistuvat teot ovat melko harvinaisia. Vaikka henkirikosten määrä on viime vuosikymmeninä vähentynyt selvästi, tekojen piirteet ovat muuttuneet hitaammin. Seuraavassa tarkastellaan muutamia suomalaisen henkirikollisuuden piirteitä ja riskitekijöitä hyödyntäen sekä Tilastokeskuksen ylläpitämiä tilastoja¹ että Henkirikollisuuden seurantajärjestelmän lukuja. Henkirikollisuuden piirteitä on kuvattu tarkemmin vuonna 2024 ilmestyneessä Henkirikoskatsauksessa (Törölä ym. 2024).

Ikä ja sukupuoli

Valtaosa henkirikoksista on miesten välistä rikollisuutta niin Suomessa kuin kansainvälisestikin. Henkirikollisuuden seurantajärjestelmän tietojen avulla tarkasteltuna 69 prosenttia henkirikosten uhreista oli miehiä ja 30 prosenttia naisia vuosina 2013–2022. Naisten osuus uhreista on henkirikosten kohdalla pienempi kuin poliisin tietoon tulevissa lievemmissä väkivaltarikoksissa. Lisäksi henkirikosten uhrit ovat keskimäärin vanhempia kuin lievempien väkivaltarikosten uhrit. Kuviossa 3 on tarkasteltu eri-ikäisiin kohdistuvien tappojen, murhien ja surmien määriä² suhteessa kunkin ikäryhmän kokoon. Molemmilla sukupuolilla riski kuolla henkirikoksen uhriksi on ensimmäisinä neljänä elinvuonna korkeampi kuin myöhemmin lapsuudessa. Naisten kohdalla väkilukuun suhteutettu henkirikostasoo kohoaa jälleen teini-ässä, jääden melko samalle tasolle aina 60 ikävuoteen saakka. Miesten kohdalla henkirikostasoo sen sijaan on korkeimmillaan keski-ässä ja pienenee selvästi vanhemmissa ikäluokissa.

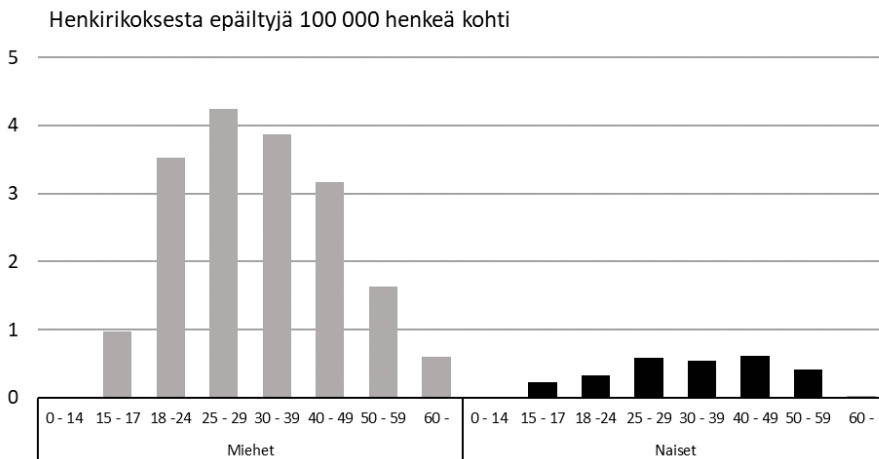
1 Kirjoitushetkellä kuolemansyytilaston tuoreimmat tiedot päättyvät vuoteen 2022 ja poliisi- ja oikeustilaston tiedot vuoteen 2023. Käytämme kunkin tilastolähteen tuoreimpia tietoja. Siltä osin, kun tiedot pohjaavat vuonna 2021 selvitettyihin rikoksiin, luvuista on poistettu Liberian sisällissotaan liittyvät murhat, jotka on kirjattu poliisitilastossa vuonna 2021 selvitettyjen rikosten joukkoon.

2 Luvut eivät sisällä lapsensurmia (yhteensä kahdeksan tapausta tarkastelujaksolla 2013–2022) tai rikosnimikeyhdistelmää pahoinpitelyrikos ja kuolemantuottamusrikos (78 tapausta kyseisellä ajanjaksolla), ks. Taulukko 1.

Kuvio 3 Henkirikoksen uhreja ikäryhmän 100 000 miestä/naista kohti vuodessa vuosina 2013–2022. Lähteet: Henkirikollisuuden seurantajärjestelmä; Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2024c).

Henkirikosten tekijöiden keskuudessa miesten yliedustus on vielä uhritilastojaakin suurempi: viimeisen kymmenen vuoden aikana 87 prosenttia epäillyistä oli miehiä ja 13 prosenttia naisia. Henkirikoksiin syllistynevät ovat keskimäärin uhrejaan nuorempia. Rikollisuustaso on miehillä korkeimmillaan 20 ja 40 ikävuoden välillä ja naisilla 25 ja 50 ikävuoden välillä (kuvio 4).

Kuvio 4 Henkirikoksesta epäiltyjä ikäryhmän 100 000 miestä/naista kohti vuodessa vuosina 2013–2022. Lähteet: Henkirikollisuuden seurantajärjestelmä; Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2024c).

Henkirikosten tekopaikat

Valtaosa tapoista, murhista ja surmista tapahtuu yksityisasunnoissa. Vuonna 2023 tietoon tulleista henkirikoksista 60 prosenttia tehtiin yksityisasunnoissa. Jos myös muut yksityiset paikat lasketaan mukaan, yksityisissä tiloissa tapahtui 79 prosenttia tapoista, murhista ja surmista (taulukko 2). Osuus on pysynyt melko tasaisena viimeisen kymmenen vuoden aikana: vuosina 2020–2021 yksityisissä tiloissa tapahtuneiden henkirikosten osuus oli koko kymmenvuotisjakson korkein, mutta vuonna 2023 osuus oli hyvin lähellä jakson keskiarvoa.

Taulukko 2 Tietoon tulleiden tappojen, murhien ja surmien tekopaikat vuosina 2014–2023 (surmattuja).

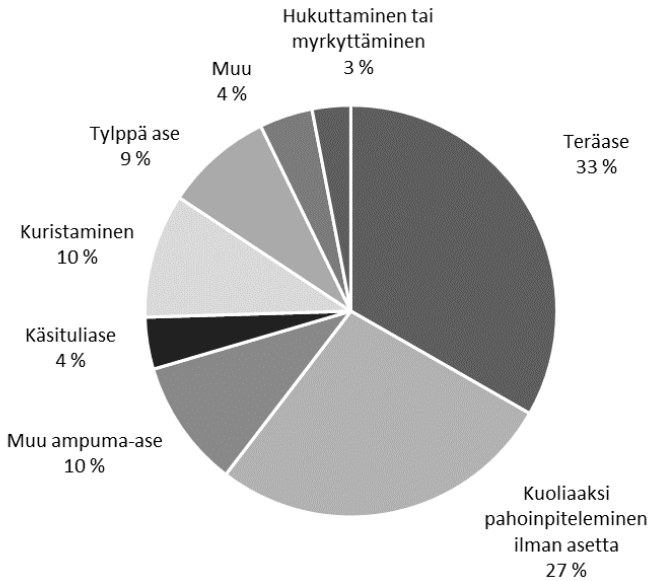
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Yksityisasunto	65	41	45	48	51	46	60	60	50	34
Muu yksityinen paikka	13	18	14	6	13	11	16	13	8	11
<i>Yksityiset paikat, %</i>	79	70	79	76	75	79	88	88	73	79
Liikekeskus	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Yleinen tilaisuus	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ravitsemusliike	0	5	0	0	1	0	0	0	1	0
Muu yleinen paikka	21	20	16	17	20	15	10	10	20	11
<i>Yleiset paikat, %</i>	21	30	21	24	25	21	12	12	27	21

Lähde: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2024a). Pyörityksestä johtuen prosenttiosuuksien summat voivat poiketa sadasta.

Pitkällä aikavälillä yksityisissä tiloissa tehtyjen henkirikosten suhteellisen osuuden kasvu on ollut voimakasta. Vielä 1960-luvulla alle puolet henkirikoksista tehtiin yksityisasunnoissa (Kivivuori 1999). Muutoksen taustalla on ollut kaupungistuminen ja syrjäytyneen, henkirikosalttiin väestönosan asuntotilanteen asteittainen koheneminen, mutta myös henkirikollisuuden ikärakenteen muuttuminen, keski-ikäistyminen. Nuorten henkirikoksista edelleenkin huomattavasti suurempi osa tapahtuu julkisilla paikoilla kuin vanhempien ikäryhmien rikoksista.

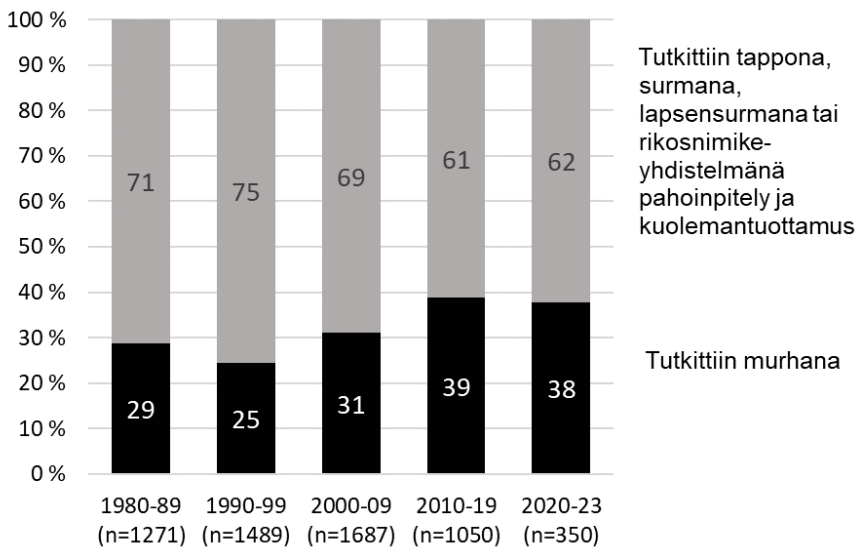
Väkivallan tyypit, raakuus ja suunnitelmallisuus

Pääosa henkirikoksista tehdään jotakin asetta tai muuta välinettä käyttäen. Yleisin surmaamisväline on teräase, jolla tehdään 33 prosenttia kaikista Suomen henkirikoksista (kuvio 5). Ampuma-aseen käyttö on sen sijaan harvinaisempaa: 14 prosenttia henkirikoksista oli tehty ampuma-asetta käyttämällä. Hieman yli neljäsosa uhreista on pahoinpidelty kuoliaaksi ilman asetta, ja kymmenesosassa tekotapana on ollut uhrin kuristaminen.

Kuvio 5 Henkirikosten tekovälineet vuosina 2013–2022. Lähde: Henkirikollisuuden seurantajärjestelmä.

Väkivallan raakuuden mittaamiseen ei ole olemassa yksiselitteistä tapaa. Ainoa poliisitilaston sisältämä mittari henkirikollisuuden raakuudesta ja suunnitelmallisuudesta on murhina tutkittujen tekojen osuus kokonaihenkirikollisuudesta. Murhanimikkeen käytön pääperusteita on neljä: Murhan tunnusmerkistö täyttyy, jos tappo on tehty vakaasti harkiten, erityisen raa'alla tai julmalla tavalla tai vakavaa yleistä vaaraa aiheuttaen. Murhaksi tapon tekee myös se, että uhrina on ollut järjestystä ylläpitävä virkamies ja hänet on surmattu virkatoimensa johdosta. Lisäksi teon tulee olla kokonaisuutena arvostellen törkeä (RL 21:2). Tunnusmerkistön monijakoisuus tekee murhien osuudesta varsin vaikeasti tulkittavan osoittimen väkivallan piirteiden suhteen.

Kuvio 6 Murhien osuus selvitetystä henkirikoksista vuosina 1980–2023 (%). Lähde: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2024a).

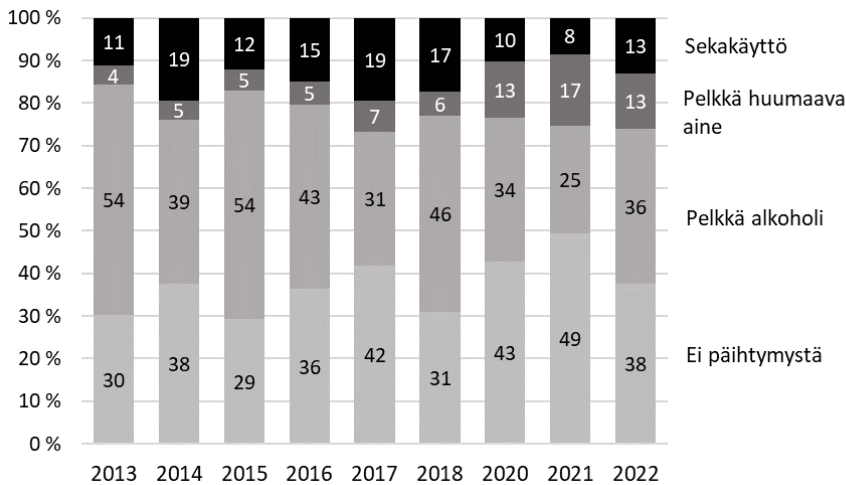
Kuviosta 6 käy ilmi murhasta epäiltyjen osuus kaikista henkirikosepäilyistä vuosina 1980–2023. Murhanimikkeen käyttö oli 1980-luvulla hieman yleisempää kuin 1990-luvulla. Kuluvalla vuosituhanella murhasta epäiltyjen suhteellinen osuus on sen sijaan kasvanut. Alle 18-vuotiaiden epäiltyjen tekemissä henkirikoksissa murhien osuus on vielä suurempi; 2000-luvulla lähes joka toista (44 %) alaikäisten tekemistä henkirikoksista on tutkittu murhanimikkeellä.

Murhanimikkeen käytön vaihtelut ja yleistymisen kuluvalla vuosikymmenellä 1990-lukuun verrattuna voivat heijastaa useampaa muutosta. Ensinnäkin tekojen piirteissä saattaa olla vaihtelua eli poikkeuksellisen julmien ja/tai suunnitelmallisten tekojen osuus kokonaishenkirikollisuudesta voi kasvaa tai vähentyä. Osin tämä saattaa liittyä rikostyyppien yleistrendien erilaisuuteen, sillä suunnitelmallisen rikollisuuden määrälliset muutokset eivät välttämättä noudata impulsiivisen väkivallan muutoksia. Murhasta tuomittujen osuuden kasvu on kuluvalla vuosituhanella liittynyt alkoholisidonnaisen henkirikollisuuden huomattavaan määrälliseen vähenemiseen. Muutoksiin voivat vaikuttaa myös *tutkintakäytännön* muutokset – tekoa, jota ennen olisi tutkittu tappona, saatetaan tutkia murhana. Tutkintakäytännön muutosten taustalla on monenlaisia syitä, mutta ne voivat liittyä myös rikollisuudessa tapahtuviin määrällisiin muutoksiin. Törkeän väkivallan määrän väheneminen saattaa johtaa väkivaltaista käyttäytymistä kohtaan tunnetun sensitiivisyyden kasvuun ja vastaavasti väkivallan lisääntyminen sensitiivisyyden vähenemiseen (Kivivuori 2014).

Päihteet ja henkirikollisuus

Suomalaiset henkirikokset liittyvät vahvasti alkoholiin. Huomattava osa henkirikosten osapuolista kärsii päihdeongelmista. Päihteiden merkityksen viimeaikaista kehitystä on mahdollista tarkastella henkirikollisuuden seurantajärjestelmän tietojen avulla. Tiedot perustuvat uhrien osalta tutkinnan osana toteutetuissa kuolemansyytutkimuksissa ilmenneisiin tietoihin ja epäiltyjen osalta tutkivan viranomaisen arvioon sekä mahdollisiin tilanteissa tehtyihin mittauksiin.

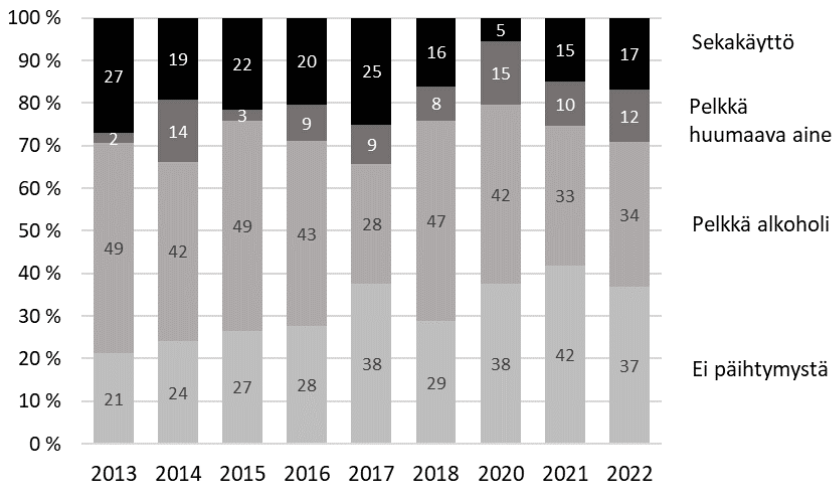
Viimeisen kymmenen vuoden aikana uhrin on todettu olleen tekohetkellä päihtyneenä alkoholista, huumeista tai lääkkeistä yli joka toisessa (63 %) uhrin kuolemaan johtaneessa väkivaltatilanteessa (kuvio 7). Niiden uhrien osuus, jotka olivat kuollessaan päihtyneinä, on kasvanut, ja erityisesti pelkän alkoholin rooli vähentynyt. Muiden huumaavien aineiden tai alkoholin ja huumaavien aineiden sekakäytön osuus on sen sijaan kasvanut. Muutos näkyy erityisesti nuorten kohdalla (Törölä ym. 2024).

Kuvio 7 Uhrin päihtymystila myötävaikuttavana kuolemansyynä vuosina 2013–2022 (%). *Lähde:* Henkirikollisuuden seurantajärjestelmä.

Tekijöiden päihtymystilan ajallista kehitystä voidaan niin ikään tarkastella henkirikollisuuden seurantajärjestelmän avulla. Tiedot perustuvat henkirikosten tutkinnanjohtajien havaintoihin ja käsitykseen siitä, kuinka moni syylliseksi epäilty oli tekohetkellä alkoholin tai muun huumaavan aineen vaikutuksen alaisena. Vaihtelevien kirjaamiskäytäntöjen vuoksi tiedot voivat olla puutteellisia, joten tulkintoja alkoholisidonnaisen henkirikollisuuden määrästä ja kehityksestä tulee tehdä varoen.

Viimeisen kymmenen vuoden aikana noin kaksi kolmesta (69 %) henkirikoksesta epäillyistä on ollut tekotilanteessa päihtynyt. Lähes joka toisessa (41 %) tapauksista päihde oli pelkkä alkoholi. Keskeisin muutos on pelkästään alkoholihumalassa olleiden tekijöiden osuuden väheneminen ja vastavasti ei-päihtyneiden osuuden hienoinen kasvu (kuvio 8).

Kuvio 8 Henkirikoksesta epäiltyjen päihtymystila vuosina 2013–2022 (%). Selvitetyt rikokset. *Lähde:* Henkirikollisuuden seurantalajjestelmä

Tekijöiden sosiaalinen asema ja rikoshistoria

Suomalainen henkirikollisuus liittyy vahvasti syrjäytymiseen. Taulukossa 3 on kuvattu henkirikoksista epäiltyjen jakauma sosioekonomisen aseman mukaan ja lisäksi epäiltyjen määrä kussakin sosioekonomisessa ryhmässä kunkin ryhmän 100 000 henkilöä kohden. Vain pieni osuus henkirikoksen tekijöistä on toimihenkilöitä (5 %) ja suurempi osuus on sosiaaliselta asemaltaan tuntemattomia (31 %), eläkkeellä (16 %) tai muuten työvoiman ulkopuolella (24 %). Työvoiman ulkopuolella ovat esimerkiksi pitkäaikaistyöttömät. Niin ikään väestöön suhteutettuna selvästi korkein henkirikostaso on ryhmään ”muut” kuuluvilla ja matalin ylemmillä toimihenkilöillä.

Taulukko 3 Selvitettyihin henkirikoksiin syylliseksi epäiltyjen sosioekonominen asema 2014–2023 (%)

Sosioekonominen asema	Osuus epäillyistä (%)	Epäiltyjen määrä / 100 000 henk.
Ylemmät toimihenkilöt	1,7	1,9
Alemmat toimihenkilöt	3,7	3,0
Työntekijät	10,3	10,7
Yrittäjät	3,9	9,9
Opiskelijat	9,4	22,4
Eläkeläiset	16,3	10,3
Muut (pitkäaikaistyöttömät, asevelvolliset, yms.)	24,1	56,5
Tuntematon	30,6	-

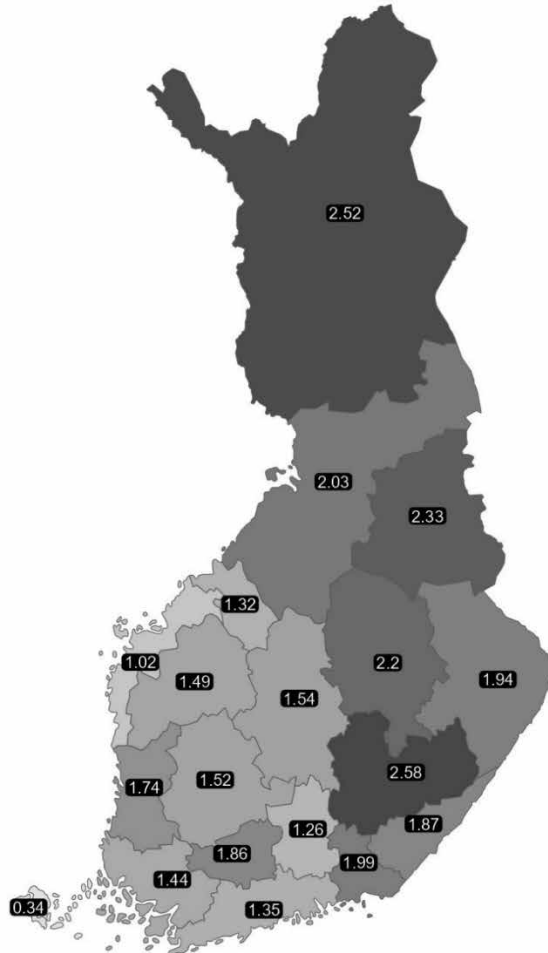
Lähteet: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2024a); Tilastokeskus, työssäkäynti (Tilastokeskus 2024e). Sosioekonomista asemaa kuvaavat väestötiedot ovat vuosilta 2013–2022.

Epäiltyjen sosiaalista asemaa on mahdollista tarkastella myös Tilastokeskuksen tilastoiman pääasiallisen toiminnan mukaan. Vuosina 2013–2022 noin neljäsosa (26 %) henkirikoksen tekijöistä oli työssäkäyviä. Valtaosa tekijöistä oli työvoiman ulkopuolella (54 %), työttömiä (19 %) tai eläkeläisiä (15 %). Tekijöiden heikko sosiaalinen asema tulee ilmi myös koulutustasoa tarkasteltaessa: lähes joka toinen (48 %) epäillyistä oli kokonaan vailla perusasteen jälkeistä koulutusta, ja 36 prosentilla oli enintään toisen asteen tutkinto.

Suurimmalla osalla henkirikoksentehtävistä on jo aiempaa rikoshistoriaa. Tilastokeskuksen ylläpitämän oikeustilaston mukaan yli puolet (59 %) vuosina 2014–2023 tapon, murhan tai surman tehneistä tai niitä yrittäneistä oli tehnyt jonkin tuomioon johtavan rikoksen kolmen henkirikosta edeltävän vuoden aikana (Tilastokeskus 2024d). Tilasto ei mahdollista toteutuneesta henkirikoksesta tuomittujen erottelemista henkirikosta yrittäneistä, mutta aiemman tutkimuksen perusteella tiedetään, että henkirikoksen yrityksestä tuomitut muistuttavat rikoshistoriansa osalta henkirikoksen tekijöitä (Suonpää 2021).

2.4 Henkirikosten alueellinen jakautuminen

Henkirikollisuuden alueelliset erot ovat Suomessa merkittäviä. Korkean väkivallan alueilla rikollisuustaso on ollut yleensä korkea kuntatyyppistä riippumatta, matalan henkirikollisuuden alueilla vastaavasti maan keskiarvon alapuolella niin kaupungeissa kuin maaseudullakin.

Kuvio 8 Henkirikollisuuden taso 100 000 asukasta kohti maakunnittain vuosina 2014–2023. *Lähteet:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2024a); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2024c).

Jos viitteellisenä vertailukynnyksenä käytetään länsieurooppalaista henkirikollisuustasoa, karkeasti alle kaksi henkirikosta vuodessa 100 000 asukasta kohti, Suomen maakunnista 14 alitti tason vuosina 2014–2023³. Perinteisiä matalan henkirikollisuuden alueita ovat toisen maailmansodan jälkeisinä vuosikymmeninä olleet Ahvenanmaa ja Länsi-Suomi. Kummallakin alueella henkirikollisuuden taso on myös viime vuosina ollut alle maan keskitason. Korkean rikollisuustason aluetta on perinteisesti ollut Itä- ja Pohjois-Suomi. Vuosina 2014–2023 henkirikollisuuden taso oli matalin Ahvenanmaalla (0,34) ja korkein Etelä-Savon maakunnassa (2,58) (kuvio 8).

2.5 Kansainvälistä vertailua

Rikollisuuden kansainvälinen vertailu on hankalaa, koska rikoslait ja niiden rikostunnusmerkitöt eroavat maittain. Esimerkiksi kategoriat ”henkirikoksen yritys” ja ”pahoinpitely” voivat eri maissa merkitä hyvinkin eriasteista väkivaltaa. Kuolemaan johtaneen väkivallan kohdalla vertailuongelma on vähäisempi. Kuitenkin myös täytettyjä henkirikoksia koskevia rikostilastotietoja vertailtaessa on muistettava, että henkirikoksia tilastoidaan hyvinkin monenlaisilla ja kirjavilla rikosnimikkeillä, joista aina ei suoraan ilmene, onko kyseessä uhrin kuolemaan johtava väkivaltarikos. Ongelmia tuottaa myös rajanveto tahallisten ja tuottamuksellisten tekojen välille.

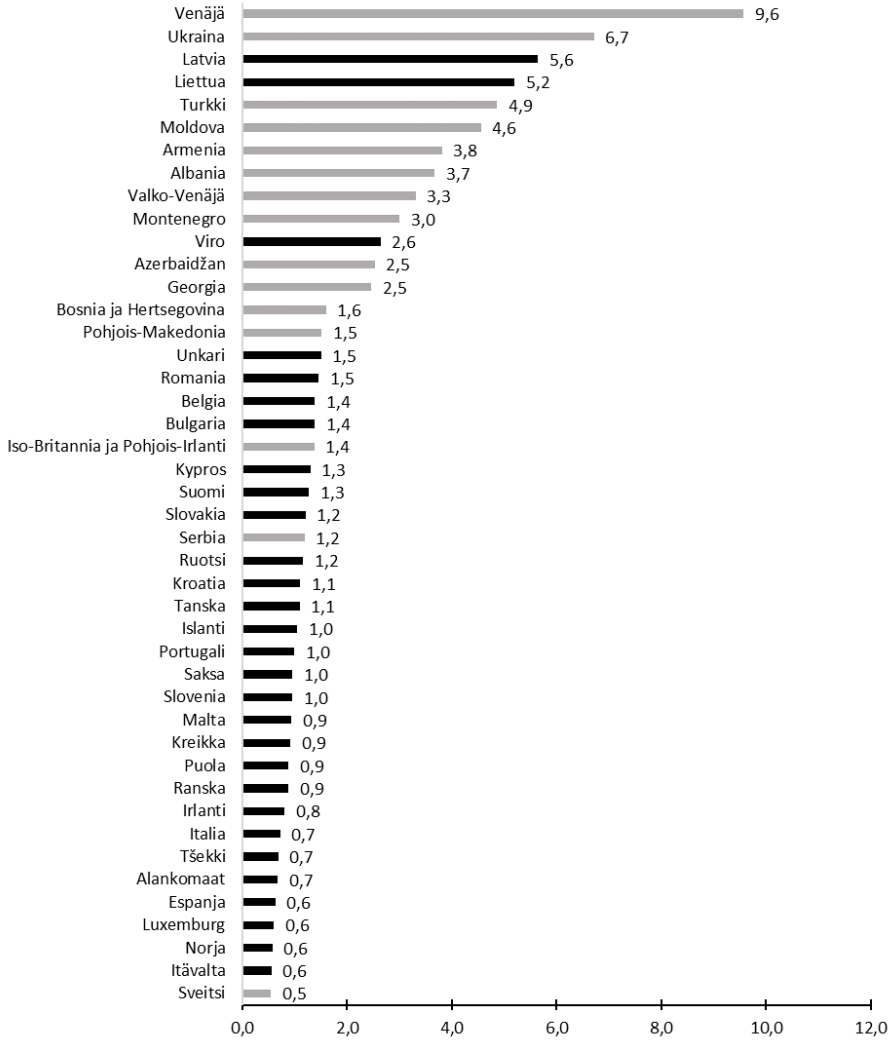
Yksiselitteisin tahallisen väkivallan kansainvälisesti kattava ja vertailukelpoinen tilastollinen lähde on Maailman terveysjärjestön WHO:n keräämät kuolemansyytilastot, vaikkakin maakohtaiset erot terveydenhoitojärjestelmän ja poliisin toimintakyvyssä vaikuttavat myös niiden sisältämien tietojen vertailukelpoisuuteen. Kuolemansyytilastoissa henkirikoksen aiheuttamiksi kuolemantapauksiksi kirjataan ne, joissa kuolemaan johtaneet vammat aiheuttanut väkivalta on kyetty selvittämään tahalliseksi ja uhrista on voitu kirjoittaa kuolinsyytodistus. Kuolemansyytiedot ovat pääsääntöisesti väestöpohjaisia. Toisin sanoen esimerkiksi Suomen kuolemansyytilastoon kirjataan Suomessa vakituisesti asuvien henkilöiden henkirikoskuolemat riippumatta siitä missä maassa ne ovat tapahtuneet. Vastaavasti Suomessa surmattujen ulkomaalaisten kuolemantapaukset kirjataan heidän kotimaidensa tilastoihin.

3 Kaikkialla Euroopassa henkirikollisuudessa esiintyy alueellisia tasoeroja. Useimmissa Länsi-Euroopan maissa henkirikollisuus on keskittynyt suurkaupunkeihin, joissa rikollisuustaso on selvästi kansallisen yleistason yläpuolella ja niinpä esimerkiksi pääkaupunkiseudulla rikollisuustaso ei eroa tällä hetkellä olennaisesti muista eurooppalaisista metropolialueista, vaikka onkin länsieurooppalaisen yleistason yläpuolella.

Suomen henkirikollisuuden taso yleismaailmallisesti

Eurooppa on tahallisen henkirikoskuolleisuuden tasolla mitaten yksi maailman väkivallattomimmista alueista. Yhtä vähäistä henkirikollisuutta on vain osassa Itä-Aasiaa, Kanadassa, Australiassa ja Uudessa-Seelannissa (Törölä ym. 2024).

Perinteisesti Euroopan on voinut jakaa henkirikollisuuden tason perusteella neljään vyöhykkeeseen. Läntisessä ja eteläisessä Euroopassa henkirikollisuus on pitkään ollut matalampi kuin idässä ja kaakossa. Lännessä henkirikoskuolleisuus laski nykytasolle viime vuosisadan alkuun tultaessa, etelässä toisen maailmansodan jälkeisinä vuosikymmeninä. Suomi kuului tässä jaossa 1800-luvulta alkaen korkean henkirikollisuuden itäiseen vyöhykkeeseen. Tilanne on kuitenkin muuttunut olennaisesti viimeisten kahden vuosikymmenen aikana. Rikollisuustasot Euroopan unionin alueella näyttäisivät kauttaaltaan olevan yhtenäistymässä. Samalla myös Suomen erityisasema Pohjoismaiden ryhmässä saattaa olla katoamassa. 2010-luvun puolivälin jälkeen Suomen henkirikoskuolleisuus on ollut vain hieman korkeampi kuin Ruotsissa (World Health Organization 2024; kuvio 9). Islannissa, Tanskassa ja Norjassa henkirikollisuuden taso on matalampi kuin Suomessa tai Ruotsissa. Myös Baltian maissa rikollisuustaso on normalisoitumassa 1990-luvun väkivalta-aallon jälkeen. Virossa henkirikoskuolleisuus on Baltian maiden matalin, mutta edelleen Suomeen verrattuna lähes kaksinkertainen. Euroopan maista Venäjällä tehdään eniten henkirikoksia asukasta kohti.

Kuvio 9 Tahallisen väkivallan seurauksena kuolleiden vuotuinen määrä Euroopan maissa väestön 100 000 henkeä kohden (EU-maat mustalla). Vuosien 2015–2019 keskiarvo. Laskettu WHO:n ja kansallisten tilastojen pohjalta. *Lähde:* World Health Organization (2024).

Suomalaisen henkirikollisuuden erityispiirteet

Minkä tyyppisistä rikoksista ja minkä tyyppisten henkilöiden tekemistä rikoksista henkirikollisuuden tasoero Suomen ja Länsi-Euroopan maiden välillä muodostuu? Yksi olennainen ero on rikosten taustaryhmässä. Länsi-Euroopan maissa ja myös muissa Pohjoismaissa henkirikollisuus on tällä hetkellä huomattavalta osin siirtolaisyhteisöjen rikollisuutta. Suomessa henkirikollisuus on sitä vastoin edelleenkin nimenomaan syntyperäisten suomalaisten keskinäistä rikollisuutta, ja siirtolaisten osuus sekä rikosten tekijöistä että uhreista on pieni vastaten väestöosuutta. Tämä ei merkitse sitä, että Suomessa maahanmuuttajien henkirikollisuustaso olisi poikkeuksellisen matala. Todellisuudessa se on selvästi korkeampi kuin muissa Pohjoismaissa Norjaa lukuun ottamatta, ero syntyperäisen väestön henkirikollisuustasossa on vain vieläkin suurempi (Lehti ym. 2019).

Verrattaessa Pohjoismaita keskenään on havaittavissa, että henkirikollisuuden kokonaistason ero Suomen ja muiden Pohjoismaiden välillä aiheutuu lähes kokonaisuudessaan työikäisen, mutta työvoiman ulkopuolella olevan väestön alkoholisidonnaisista rikoksista. Alkoholisidonnaisen henkirikollisuuden (joku osapuolista humalassa) taso on Suomessa tällä hetkellä kolme ja puoli -kertainen Ruotsiin ja Islantiin verrattuna, alkoholista riippumattoman väkivallan (kaikki osapuolet selviä) taso sen sijaan vain kolmanneksen korkeampi (muista Pohjoismaista ei ole saatavissa vertailukelpoista tietoa). Työttömien rikollisuustaso on Suomessa kaksi ja puoli -kertainen Ruotsiin verrattuna, työssä olevan väestön rikollisuustasossa erot ovat vähäisiä (Lehti ym. 2019).

Kaikissa Pohjoismaissa pääosasta alkoholisidonnaista henkirikollisuutta vastaavat henkilöt, joilla on päihdeongelmia. Suomessa päihdeongelmista kärsivien henkilöiden osuus rikososapuolista, erityisesti tekijöistä, vaikuttaisi kuitenkin olevan muita Pohjoismaita korkeampi (ks. Lehti & Sirén 2020). Vuosina 2007–2016 henkirikoksiin Suomessa syyllistyneistä miehistä 56 prosentilla arvioitiin olevan päihdeongelmia. Ruotsissa vastaava osuus oli 38 prosenttia ja Tanskassa 30 prosenttia (Lehti ym. 2019).

Kaiken kaikkiaan henkirikollisuuden yleiskuva maassamme on selvästi sosiaalisesti syrjäytyneempi kuin läntisissä naapurimaissa. Työvoiman ulkopuolisen väestön ja päihdeongelmista kärsivien osuus rikososapuolista on meillä Pohjolan korkein.

Lähteet

- Global Study on Homicide (4th edition). 2023. Homicide Trends and Patterns. United Nations. https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/gsh/2023/GSH23_Chapter_2.pdf
- Kivivuori, Janne. 1999. Suomalainen henkirikos. Teonpiirteet ja tekojen olosuhteet vuosina 1988 ja 1996. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 159. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Kivivuori, Janne. 2014. "Understanding Trends in Personal Violence: Does Cultural Sensitivity Matter?" *Crime and Justice* 43: 289–340. <https://doi.org/10.1086/677664>.
- Lappi-Seppälä Tapio, Martti Lehti. 2014. Cross-comparative perspectives on global homicide trends. *Crime and Justice* 43(1): 135–230.
- Lehti, Martti. 2002. Henkirikokset 1998–2000. Tutkimus poliisin tietoon vuosina 1998–2000 tulleista henkirikoksista. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 194. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. <http://hdl.handle.net/10138/242579>.
- Lehti, Martti, Guðbjörg S. Bergsdóttir, Sven Granath, Jónas O. Jónasson, Janne Kivivuori, Mikkel M. Okholm, Mona Rautelin & Karoliina Suonpää. 2019. Nordic Homicide Report. Homicide in Denmark, Finland, Iceland, Norway and Sweden, 2007–2016. *Research Briefs* 37/2019. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. <http://hdl.handle.net/10138/306217>
- Lehti, Martti & Sirén, Reino. 2020. The impact of alcohol consumption on homicide: A time-series analysis of three Nordic countries. *European Journal of Criminology* 17(3): 352–369.
- Liem, Marieke, Karoliina Suonpää, Martti Lehti, Janne Kivivuori, Sven Granath, Simone Walser & Martin Killias. 2019. Homicide Clearance in Western Europe. *European Journal of Criminology* 16(1): 81–101.
- Pajuoja, Jussi & Markku Salminen. 1996. Kadonneet henkilöt. Helsinki: Keskusrikospoliisi.
- Suonpää, Karoliina. 2021. Pathways to Homicide: Social Disadvantage and Criminal Careers of Lethal and Non-Lethal Violent Offenders. Väitöskirja. Katsauksia 7/2021. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. <http://hdl.handle.net/10138/335778>
- Suonpää, K., Kivivuori, J., Aarten, P., Ahven, A., Granath, S., Markwalder, N., Skott, S., Thomsen, A. H., Walser, S., & Liem, M. (2022). Homicide drop in seven European countries: General or specific across countries and crime types? *European Journal of Criminology*, 0(0). <https://doi.org/10.1177/14773708221103799>
- Tilastokeskus. 2024a. Rikos- ja pakkokeinotilasto. Helsinki: Tilastokeskus. <https://stat.fi/til/rpk/>
- Tilastokeskus. 2024b. Kuolemansyytilasto. Helsinki: Tilastokeskus. <https://www.stat.fi/til/ksyyt/>

- Tilastokeskus. 2024c. Väestörakenne. Helsinki: Tilastokeskus.
<https://www.stat.fi/til/vaerak/>
- Tilastokeskus. 2024d. Syytetyt, tuomitut ja rangaistukset. Helsinki: Tilastokeskus.
<https://stat.fi/tilasto/syyttr>
- Tilastokeskus. 2024e. Työssäkäynti. Helsinki: Tilastokeskus. <https://stat.fi/tilasto/tyokay>
- Törölä, Miisa, Anna Raeste & Sofia Malinen. 2024. Henkirikoskatsaus 2024. Katsauksia 60/2024. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. <http://hdl.handle.net/10138/584439>
- World Health Organization. 2024. "WHO Mortality Database." <https://platform.who20.int/mortality> (viitattu 2.9.2024).

3 Pahoinpitely- ja ryöstörikokset

Matti Näsi ja Aaro Beuker

Tiivistelmä

- Vuonna 2023 poliisin tietoon tuli 41 271 pahoinpitelyrikosta ja 355 henkirikoksen yritystä. Poliisin kirjaamien pahoinpitelyrikosten määrä on viime vuosina pysynyt hyvin tasaisena, mutta vuonna 2023 tietoon tulleiden pahoinpitelyjen määrä kasvoi selvästi.
- Poliisin tietoon tuli 2 727 ryöstörikosta vuonna 2023. Tilastoitujen ryöstörikosten määrä jatkoi viime vuosien kasvuaan. Törkeiden ryöstöjen määrä kasvoi miltei neljänneksellä edellisvuoteen verrattuna.
- Tilastoidun väkivallan määrään ja kehitykseen vaikuttaa paitsi väkivaltatapausten määrä myös väestön ilmoitusalttius, poliisikontrollin kohdistaminen ja teho sekä lainmuutokset.
- Vuoden 2023 kansallisen rikosuhritutkimuksen mukaan 3,9 prosenttia aikuisista joutui vuoden aikana vammaan johtaneen väkivallan kohteeksi. Vähintään läimäisyyn sisältävää väkivaltaa oli kokenut 5,5 prosenttia 15–74-vuotiaista. Fyysistä väkivaltaa kokeneiden osuus pysyi samalla tasolla kuin vuoden 2021 tutkimuksessa.
- Nuoret ovat vanhempia ikäryhmiä useammin epäiltyinä väkivaltarikoksista. Epäillyt ovat useimmiten miehiä. Nuoret joutuvat myös väkivaltarikoksen uhriksi selvästi vanhempia ikäryhmiä useammin sekä kyselytutkimusten että poliisitilastojen mukaan.
- Uhritutkimusten mukaan naiset kokevat kokonaisuutena tarkastellen väkivaltaa ja uhkailua miehiä enemmän. Vakavassa poliisin tietoon tullessa väkivallassa uhrin sijaan ovat useammin miehiä.
- Hoitoilmoitusjärjestelmän tietojen perusteella miehillä on väkivaltaan liittyviä terveydenhuollon käyntejä enemmän kuin naisilla, ja käynnit painottuvat nuoriin aikuisiin.
- Vuonna 2023 pahoinpitelyrikosten taso oli korkein Helsingin ja Itä-Uudenmaan poliisilaitosalueilla ja matalin Pohjanmaalla ja Ahvenanmaalla. Kaikkiaan pahoinpitelyrikosten taso on hieman korkeampi kaupunkimaisissa kunnissa, erityisesti pääkaupunkiseudulla.

Edellisessä luvussa tarkasteltiin henkirikoksia. Tässä luvussa aiheena ovat pahoinpitelyrikokset, henkirikoksen yritykset ja ryöstörikokset. Tahallista fyysistä väkivaltaa esiintyy myös esimerkiksi virkamiehen väkivaltaisen vastustamisen ja raiskausrikosten yhteydessä. Rajanveto perinteisen väkivaltarikollisuuden ja muiden tahallisten henkeä ja terveyttä vaarantavien tekojen välillä on osin sopimuksenvarainen.

3.1 Tietolähteet

Seuraavassa tarkastellaan osoittimia, joihin jakson tiedot pahoinpitely- ja ryöstörikollisuudesta perustuvat. Pahoinpitely- ja ryöstörikollisuuden tärkeimmät osoitinjärjestelmät ovat:

A. Rekisteritiedot. Keskeisimpänä tietolähteenä käytetään Tilastokeskuksen julkaisemaa rikos- ja pakkokeinotilastoa, joka sisältää tietoja poliisin, Tullin ja rajavartiolaitoksen tietoon tulleista rikoksista sekä epäillyistä tekijöistä ja uhreista. Tilasto perustuu pääosin poliisin keräämiin tietoihin, joten sitä voidaan jatkossa nimittää ”poliisitilastoksi”. Lisäksi käytetään eräitä muita tietolähteitä kuten rikosten teonpiirteiden seuranta- ja tutkimusrekisteriä, henkirikollisuuden seurantajärjestelmää sekä hoitoilmoitusjärjestelmästä saatuja tietoja.

B. Uhritutkimukset. Kattavimman kuvan väestön uhrikokemuksista tarjoaa Kansallinen rikosuhritutkimus, joka on kohdistettu 15–74-vuotiaille Suomessa asuville henkilöille. Tutkimuksessa selvitetään väestön joutumista väkivallan, uhkailujen ja omaisuusrikosten kohteeksi. Nykymuotoinen kysely on ollut käytössä vuodesta 2012 lähtien, ja kysely on toteutettu vuosittain vuoteen 2021 asti, jonka jälkeen se toteutetaan joka toinen vuosi. Tätä edeltävältä ajalta tietolähteenä ovat kansalliset uhritutkimukset, joita toteutettiin vuosina 1980–2009. Nykymuotoinen ja ennen vuotta 2012 kerätty uhritutkimustieto eivät ole suoraan vertailukelpoisia menetelmällisten erojen takia, ja tämä on pidettävä mielessä erityisesti aikasarjoja tarkasteltaessa (ks. Sirén 2011). Lisäksi viime vuosikymmeninä on tehty valtakunnallisia erityisryhmiin suunnattuja kyselytutkimuksia väkivallasta. Niissä on käsitelty lasten ja nuorten kokemaa väkivaltaa sekä naisiin kohdistunutta väkivaltaa.

Osoitinjärjestelmien väkivallan yleisyyttä koskevien tietojen vertailtavuutta vaikeuttaa se, että mittaussyksiköt ovat toisistaan poikkeavat: poliisitilasto mittaa poliisin tietoon tulleiden väkivallantekojen määrää, kyselytutkimukset puolestaan pääsääntöisesti mittaavat väkivallan uhriksi joutuneiden osuutta väestötasolla. Osin tästä syystä myös lähteiden

pahoinpitelyrikollisuuden trendistä antamat tiedot saattavat poiketa. Vertailtavuutta vaikeuttavat myös muut tekijät, joista tärkein on piilorikollisuus.

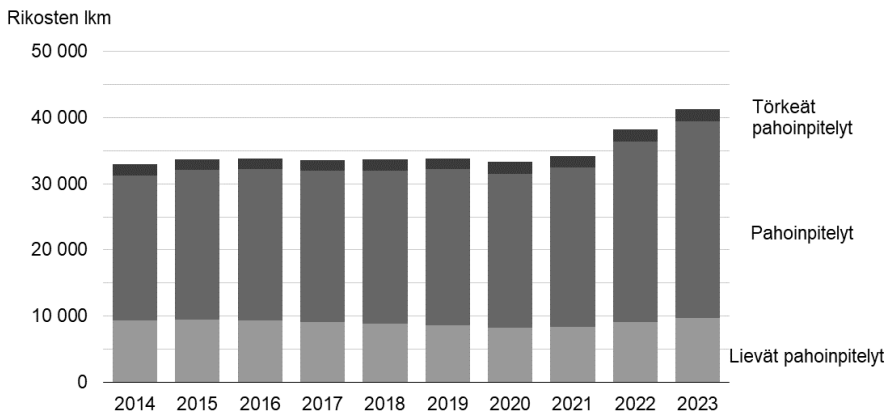
Piilorikollisuuden muodostavat kaikki ne rikokset, jotka eivät päädy poliisiin tai muiden viranomaisten tietoon eivätkä tästä syystä näy viranomais-tilastoissa. Tosiasiallinen rikollisuus (kokonaisrikollisuus) on sekä pahoinpitely- että ryöstörikollisuudessa tuntuvasti suurempaa kuin poliisiin tietoon tuleva rikollisuus. Uhritutkimusten mukaan sekä pahoinpitelyrikoksista että ryöstörikoksista pääosa jää tulematta ilmi. Viranomais-tilastojen ulkopuolelle (piilorikollisuus) jää sitä suurempi osa teoista, mitä lievemmästä väkivallasta on kyse.

3.2 Väkivaltarikollisuuden kehitys

Seuraavassa kuvataan poliisiin tietoon tulleen rikollisuuden määrällistä kehitystä vuosina 2014–2023. Väkivaltarikollisuuden piirteitä tarkastellaan jaksossa 3.5.

Poliisin tietoon tullut rikollisuus

Pahoinpitelyrikokset. Tilastoitujen pahoinpitelyrikosten kokonaismäärä vuonna 2023 oli 41 271 (taulukko 1.). Poliisiin tietoon tulleiden pahoinpitelyrikosten määrä nousi selvästi aiempiin vuosiin verrattuna, ollen nyt tarkasteltavan ajanjakson korkeimmalla tasolla (kuvio 1.). Viimeisen noin viidentoista vuoden tarkastelujaksolla merkittävin aiempi tasomuutos poliisin tilastoimassa väkivallassa tapahtui vuonna 2011 väkivallan syyteoikeuden muutosten myötä. Silloisen muutoksen myötä kasvu tapahtui erityisesti perusmuotoisina ja lievänä pahoinpitelyinä tutkituissa teoissa. Vuonna 2011 kasvua nähtiin poliisiin tietoon tulleissa rikoksissa, mutta myös syylliseksi epäiltyjen määrä kasvoi silloin selvästi. Vuoden 2023 kasvun taustalla on myös lisääntyneet ilmoitukset erityisesti perusmuotoisten ja lievien pahoinpitelyjen kohdalla. Tarkempi tarkastelu paljastaa, että kasvun taustalla on erityisesti alle 15-vuotiaiden epäiltyjen määrän selkeä lisääntyminen.

Kuvio 1 Poliisiin tietoon tulleet pahoinpitelyrikokset vuosina 2014–2023. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2024a)

Vammantuottamus. Poliisitilastossa on vuodesta 1980 lähtien eritelty tapaukset, joissa pahoinpitelyrikokseen on liittynyt yksin teoin tehty kuolemantuottamus tai vammantuottamus. Edellistä kategoriaa tarkasteltiin jo henkirikoksia käsittelevässä luvussa. Taulukossa 1 on esitetty vuosilta 2014–2024 pahoinpitelyrikosten määrät, joihin on liittynyt vammantuottamus. Kysymys on tapauksista, joissa tekijä on tahallisen pahoinpitelyrikoksen yhteydessä aiheuttanut uhrille ruumiinvamman tai sairauden, joka ei kuitenkaan ole suoraa seurausta itse rikoksesta ja jota tekijä ei ole aiheuttanut tahallaan, vaan tuottamuksellisesti. Tällaisia rikoksia oli vuonna 2022 yhteensä 67. Pahoinpitelyrikosten kokonaismäärästä tämän tyyppiset väkivallanteot muodostavat vain pienen osan, viime vuosina alle prosentin kaikista pahoinpitelyrikoksista.

Henkirikoksen yritykset. Henkirikoksen yrityksinä tilastoitujen rikosten määrä vuonna 2023 oli 355 (taulukko 1), joka on käytännössä samalla tasolla aiempiin vuosiin verrattuna. Henkirikoksen yritysten tilastoja tarkasteltaessa tulkittaessa on huomioitava, että rajanveto tapon yrityksen ja törkeän pahoinpitelyn välillä on kirjaamisvaiheessa usein tulkinnanvarainen, joten sillä voi olla vaikutuksia lopullisiin tilastoihin (ks. tarkemmin Rikollisuustilanne 2009).

Ryöstörikokset. Vuonna 2023 poliisiin tietoon tuli 2 727 ryöstörikosta (RL 31:1–2) (taulukko 1). Tilastoitujen ryöstörikosten määrä kasvoi edellisvuoteen nähden. Poliisiin tietoon tulneiden törkeiden ryöstöjen määrä kasvoi suhteessa perusmuotoisia ryöstöjä hieman voimakkaammin. Tilastokeskuksen rikos- ja pakkokeinotilasto mahdollista poliisiin tietoon tulleen rikollisuuden tarkastelun aina vuodesta 1980 lähtien. Taulukon ulkopuolelta

voidaankin todeta, että kokonaisuudessaan poliisin tietoon tulleiden ryöstörikosten määrä vuonna 2023 on mittaushistorian korkeimmalla tasolla.

Taulukko 1 Eräät poliisin tietoon tulleet väkivaltarikokset vuosina 2014–2023

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Henkirikoksen yritys										
	326	299	309	348	355	329	383	374	349	355
Lievä pahoinpity										
	9 244	9 420	9 288	9 101	8 884	8 580	8 301	8 416	9 155	9 693
Pahoinpity										
	21 808	22 610	22 591	22 853	23 146	23 685	23 230	24 044	27 279	29 783
Törkeä pahoinpity										
	1 639	1 561	1 588	1 581	1 609	1 584	1 754	1 663	1 726	1 795
Pahoinpitelyrikokset yhteensä										
	32 691	33 591	33 467	33 535	33 639	33 849	33 285	34 123	38 160	41 271
Pahoinpity ja vammantuottamus										
	119	123	99	105	104	108	79	87	67	69
Ryöstö										
	1 470	1 280	1 394	1 376	1 398	1 462	1 548	1 449	1 873	2 167
Törkeä ryöstö										
	216	266	276	264	303	347	448	444	456	560
Ryöstörikokset yhteensä										
	1 686	1 546	1 670	1 640	1 701	1 809	1 996	1 893	2 329	2 727

Lähteet: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2024a).

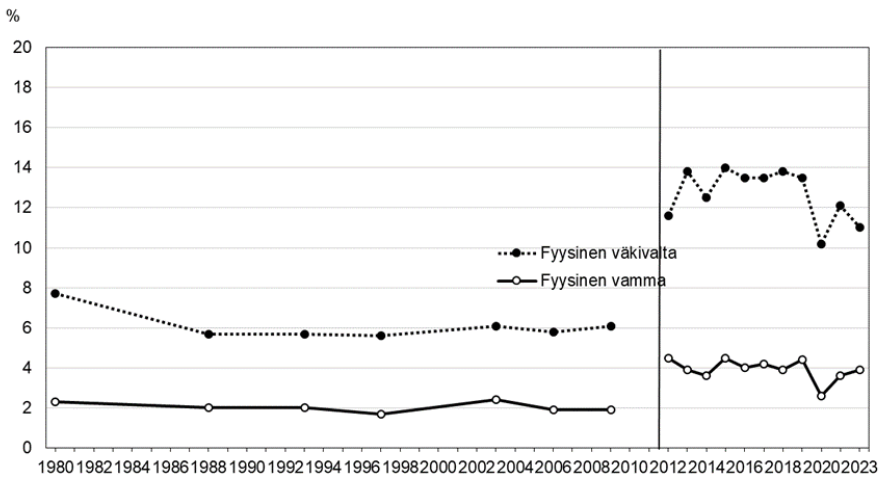
Uhritutkimukset

Kansallinen rikosuhritutkimus (KRT) tuottaa vuosittain tietoa suomalaisien kokemasta väkivallasta. Vuoden 2023 kyselyn mukaan 5,5 prosenttia 15–74-vuotiaista suomalaisista oli vuoden aikana joutunut läimäisyyn tai sitä vakavamman väkivallan kohteeksi. Uhkailua oli kokenut noin joka kymmenes. Sellaista väkivaltaa, josta aiheutui vamma eli vähintään mustelma tai ruhje, oli vuoden aikana kokenut 3,9 prosenttia (Beuker & Näsi 2024). Seuraava Kansallinen rikosuhritutkimus toteutetaan vuonna 2025.

Väkivaltakokemuksissa tapahtuneista pidemmän aikavälin muutoksista saadaan tietoa Kansallisista uhritutkimuksista (1980–2009) ja Kansallisesta rikosuhritutkimuksesta (2012–2023). Tässä yhteydessä fyysisellä väkivallalla tarkoitetaan erilaisia tekemuotoja, joista osa on varsin lieviä – tarkastellut väkivallan muodot vaihtelevat tönimisestä lyömiseen ja asetta

käyttäen tehtyyn väkivaltaan. Fyysistä väkivaltaa kokeneiden osuus pysyi 1988–2009 välisenä aikana lähes samana, samoin vamman aiheuttanutta väkivaltaa kokeneiden osuus (kuviot 2) (Sirén ym. 2010; Sirén & Honkatukia 2005).

Vuosien 2012–2023 luvut ovat uudesta Kansallisesta rikosuhritutkimuksesta eikä niitä voi suoraan verrata vuoden 2009 ja sitä edeltäviin lukuihin. Uusi, vuodesta 2012 kerätty KRT-järjestelmä näyttää tuottavan selvästi korkeamman, noin kaksinkertaisen, arvion väkivallan yleisyydestä. Tämä johtunee vaihtuneesta tiedonkeruumenetelmästä: vuotta 2012 edeltäneet uhritutkimukset toteutettiin puhelinhaastatteluilla ja uusi rikosuhritutkimus postikyselyllä, jonka on todettu antavan puhelinkyselyjä korkeampia estimaatteja uhrikokemusten yleisyydestä (Heiskanen 1998; Sirén 2011; Laaksonen & Heiskanen 2014). Vuosina 2012–2019 vamman aiheuttanut väkivalta pysyi varsin samalla tasolla, mutta laski selvästi vuonna 2020; kuitenkin vuodesta 2021 eteenpäin palattiin koronapandemiaa edeltävälle tasolle. Myös fyysisen väkivallan yleisyys laski selvästi vuonna 2020, mutta sen jälkeen väkivaltaa kokeneiden osuus on jäänyt kuitenkin pandemiaa edeltäneitä vuosia alhaisemmalle tasolle. Vaikuttaa siis siltä, että aiempaa pienempi osuus vastaajista on joutunut väkivallan uhriksi. Muutos näkyy kuitenkin ennen kaikkea lievemmän väkivallan laskuna, ei niinkään vamman aiheuttaneen väkivallan osalta.

Kuvio 2 Väkivallan kohteeksi vuoden aikana joutuneita 1980–2023 (% 15–74-vuotiaista). *Lähteet:* Sirén ym. 2010 ja KRT 2012–2024. Vuodesta 2012 eteenpäin tiedot eivät ole täysin vertailukelpoisia aikaisempiin tutkimuksiin nähden.

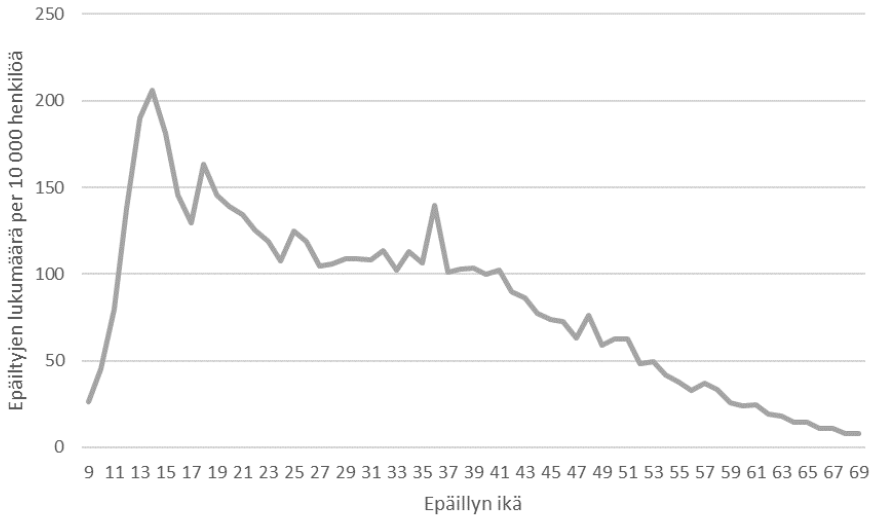
On kuitenkin huomioitava, että väkivaltarikollisuus ja erityisesti törkeää väkivaltarikollisuus keskittyy suhteellisen pieneen sosiaalisesti syrjäytyneiden päihteiden väärinkäyttäjien ryhmään, jossa myös riski joutua väkivallan uhriksi on moninkertainen valtaväestöön nähden (Lehti 2020; Smolej 2014). Uhritutkimuksilla ei juurikaan saada tietoa tämän ryhmän väkivaltakokemuksissa tapahtuvista muutoksista. Paras tietolähde väkivallan ongelmaryhmässä tapahtuvasta kehityksestä on törkeää väkivaltaa (henkirikoksen yrityksiä ja törkeitä pahoinpitelyitä) koskevat viranomaistilastot. Törkeimmässä väkivallassa vammojen laadun takia ilmituloaste on yleensä suhteellisen korkea, eikä ilmitulossa ole suuria eroja väestöryhmien välillä.

3.3 Väkivaltarikosten piirteitä

Seuraavat tarkastelut perustuvat sekä poliisin tietoon tulleeseen rikollisuuden (Tilastokeskuksen poliisin tietoon tullutta väkivaltaa kuvaavat tilastot), että kokonaisrikollisuustutkimukseen (vuosien 1980–2009 Kansallisten uhritutkimusten aineistot ja vuosina 2012–2023 toteutetun Kansallisen rikosuhritutkimuksen aineistot).

Ikä ja sukupuoli

Väkivalta ja ikä. Sekä väkivallan tekeminen että sen uhriksi joutuminen painottuvat nuoriin ikäryhmiin. Tästä yleiskuvasta poikkeavat jossain määrin henkirikokset, joissa sekä tekijöiden että uhrien keskimääräinen ikä on muuta väkivaltarikollisuutta korkeampi. Koska ikäryhmien koot vaihtelevat, tekijöiden ja määrä on suhteutettu saman ikäisen väestöryhmän kokoon. Kuvioissa 3 ja 4 on tarkasteltu pahoinpitelyrikoksista epäiltyjä iän mukaan väestön 10 000 henkeä kohti. Tarkasteluun on otettu 9–69-vuotiaat. Rajauksena perusteena on se, että alle 10-vuotiaita ja yli 70-vuotiaita epäiltyjä on erittäin vähän.

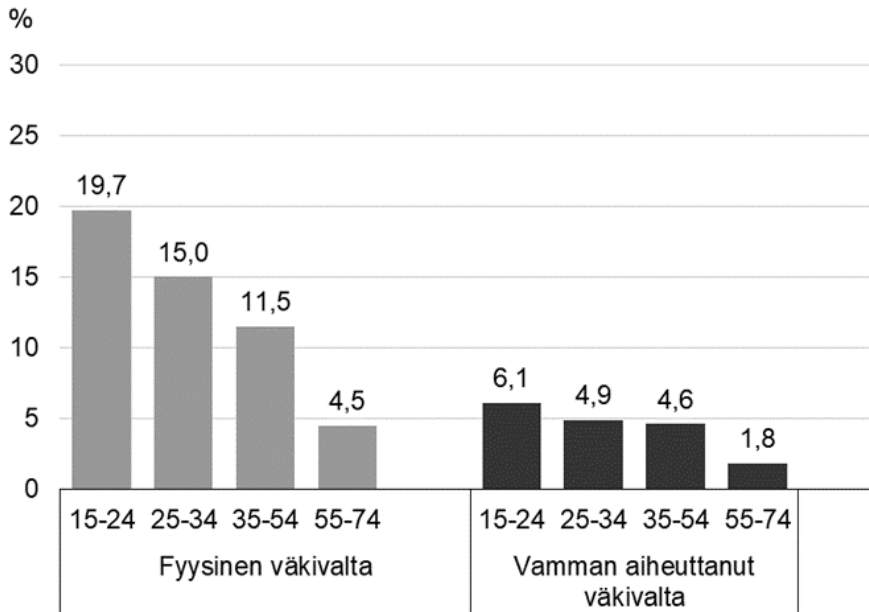

Kuvio 3 Pahoinpitelyrikoksista epäiltyjä epäillyn iän mukaan (9–69-vuotiaat) 10 000 henkeä kohti, viranomaisten tietoon vuonna 2023 tulleet rikokset. *Lähteet:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2024a).

Kuvion 3 perusteella havaitaan, että pahoinpitelyrikoksiin syylliseksi epäilty on todennäköisimmin 14-vuotias. Näin oli myös vuosina 2021 ja 2022. Viime vuosien muutos on kuitenkin merkittävä, sillä aiempien vuosikymmenten tarkastelu paljastaa, että yleisimmin pahoinpitelyrikoksista epäilty on ollut noin 20-vuotias. Näin ollen viimeiset kolme vuotta ovat näyttäneet varsin poikkeuksellisina poliisin tietoon tulleen väkivallan osalta.

Uhritutkimusten mukaan eniten väkivaltakokemuksia on nuorimmilla vastaajilla. Kuvioista 4 ilmenee vuoden aikana fyysisestä väkivaltaa kokeneiden osuus sekä fyysisen haitan aiheuttanutta väkivaltaa kokeneiden osuus ikäryhmittäin edeltävän vuoden aikana vuoden 2023 kyselyssä. Tässä yhteydessä fyysisellä väkivallalla tarkoitetaan kiinni tarttumista, tönimistä, lyömistä tai tätä vakavampaa väkivaltaa. Kuvioista havaitaan, että mitä vanhemmasta ikäryhmästä on kysymys, sitä harvinaisempia väkivaltakokemukset ovat. Vuoden 2023 tutkimuksessa noin 20 prosenttia 15–24-vuotiaista ilmoitti joutuneensa fyysisen väkivallan kohteeksi vuoden aikana, kun vastaava osuus 55–74-vuotiaiden ryhmässä oli noin viisi prosenttia. Jos tilannetta verrataan vuoden 2021 kyselyyn, niin väkivaltaa kokeneiden vastaajien osuus laski selvästi nuorimmassa ikäryhmässä noin viisi prosenttiyksikköä, mutta muiden ikäryhmien osalta uhriosuudet olivat varsin samalla tasolla kuin edeltävässä, vuoden 2021 kyselyssä. Vamman aiheuttaneen väkivallan osalta muutoksia havaittiin 25–34-vuotiaiden ikäryhmässä, jossa vuoden 2023 uhriosuus kasvoi kolme prosenttiyksikköä verrattuna

vuoden 2021 kyselyn tuloksiin. Muiden ikäryhmien osalta ei havaittu juuriakaan muutoksia.

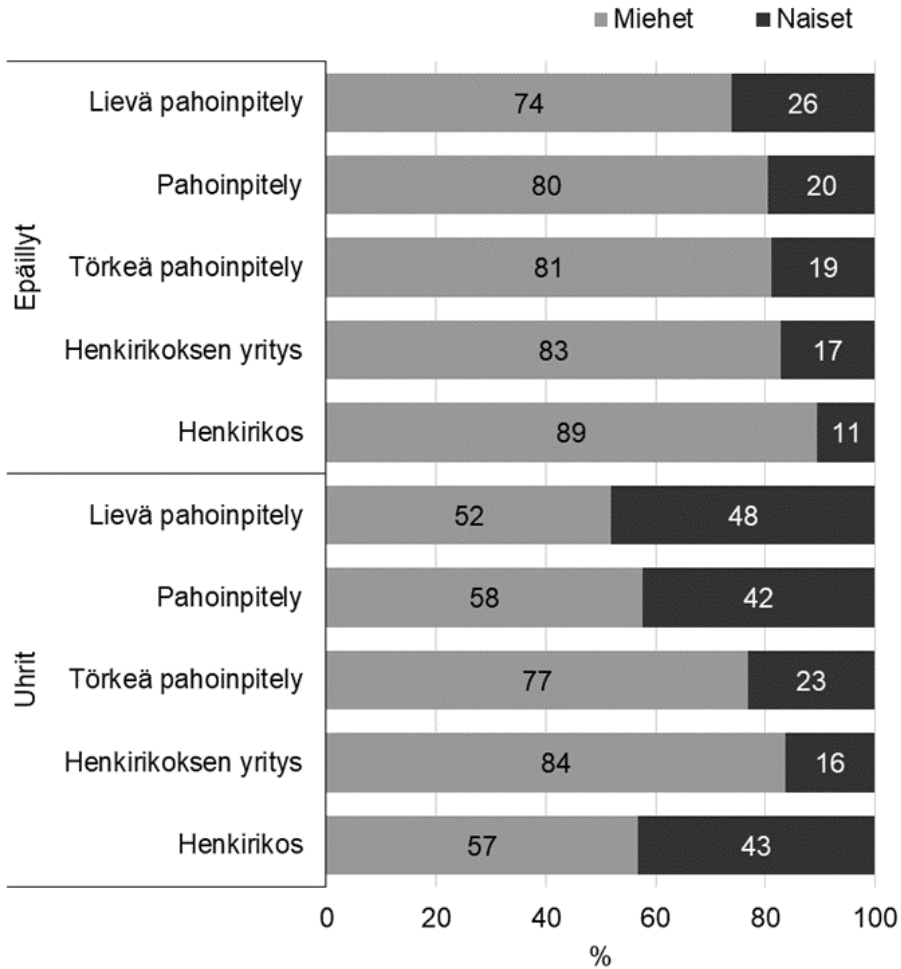

Kuvio 4 Väkivallan kohteeksi vuoden aikana joutuneet 15–74-vuotiaat ikäryhmän mukaan vuonna 2023 (%). *Lähde:* Kansallinen rikosuhritutkimus (Beuker & Näsi 2024)

Kuten pahoinpitelyrikollisuudessa myös viranomaisten tietoon tullessa ryöstörikollisuudessa tekijät ja uhrin ovat tyypillisimmin nuoria henkilöitä. Vuonna 2023 ryöstöistä syylliseksi epäillyistä 79 prosenttia oli alle 30-vuotiaita. Alle 30-vuotiaiden osalta havaitaan myös se, että puolet syylliseksi epäillyistä oli alle 18-vuotiaita. Vuonna 2023 alle 15-vuotiaiden epäiltyjen määrä oli 437, mikä on lähes kaksinkertainen määrä edelliseen vuoteen verrattuna. Kokonaisuudessaan alle 15-vuotiaiden epäiltyjen osuus kaikista ryöstörikoksista oli 15 prosenttia vuonna 2023. Myös uhreista enemmistö oli alle 30-vuotiaita: vuonna 2023 alle 30-vuotiaiden uhrien osuus oli 64 prosenttia. Uhreista 17 prosenttia oli alle 15-vuotiaita. Kokonaisuudessaan ryöstörikoksista epäiltyjen ikärakenne painottuu kuitenkin hieman voimakkaammin nuorempiin ikäryhmiin kuin ryöstörikosten uhrien ikärakenne.

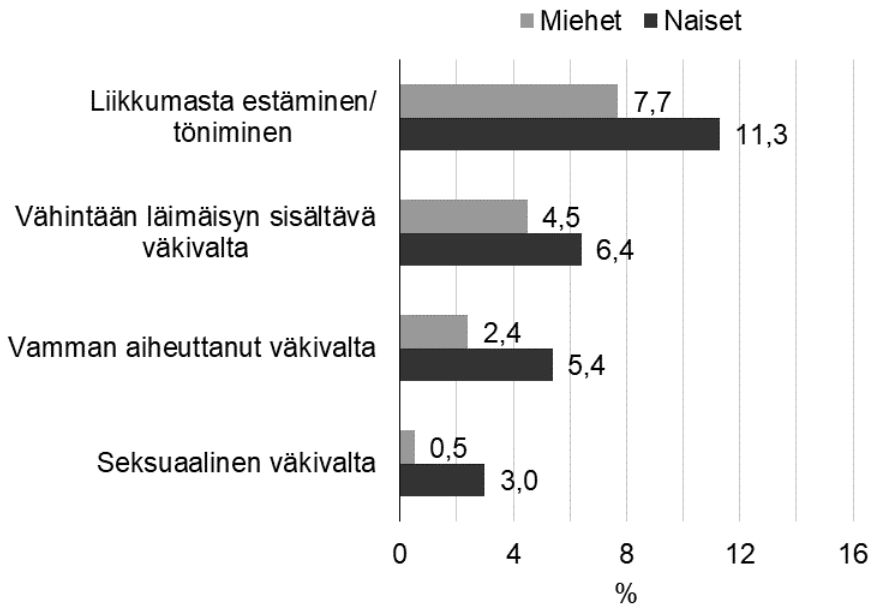
Väkivalta ja sukupuoli. Suurin osa poliisin tietoon tulleiden väkivaltarikosten tekijöistä on miehiä (kuvio 5). Vuonna 2023 poliisin tietoon tulleissa perusmuotoisissa pahoinpitelyrikoksissa 80 prosenttia syylliseksi epäillyistä oli miehiä. Osuus oli 74 prosenttia lievissä pahoinpitelyissä ja 81 prosenttia törkeissä pahoinpitelyissä. Miesten osuus oli vielä suurempi henkirikoksen yrityksissä (83 %) sekä henkirikoksissa (89 %).

Myös väkivaltarikosten uhreista suurempi osa on miehiä, sukupuolten välinen ero on pienempi kuin epäiltyjä koskevassa tarkastelussa. Vuonna 2023 perusmuotoisten pahoinpitelyrikosten uhreista 58 prosenttia oli miehiä. Lievissä pahoinpitelyissä mies- ja naisuhreja oli lähes yhtä paljon, mutta vakavammissa väkivaltarikoksissa miesten osuus uhreista oli huomattavasti suurempi.

Kuvio 5 Eräiden väkivaltarikosten epäiltyjen ja uhrien sukupuolijakauma vuonna 2023. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2024a).

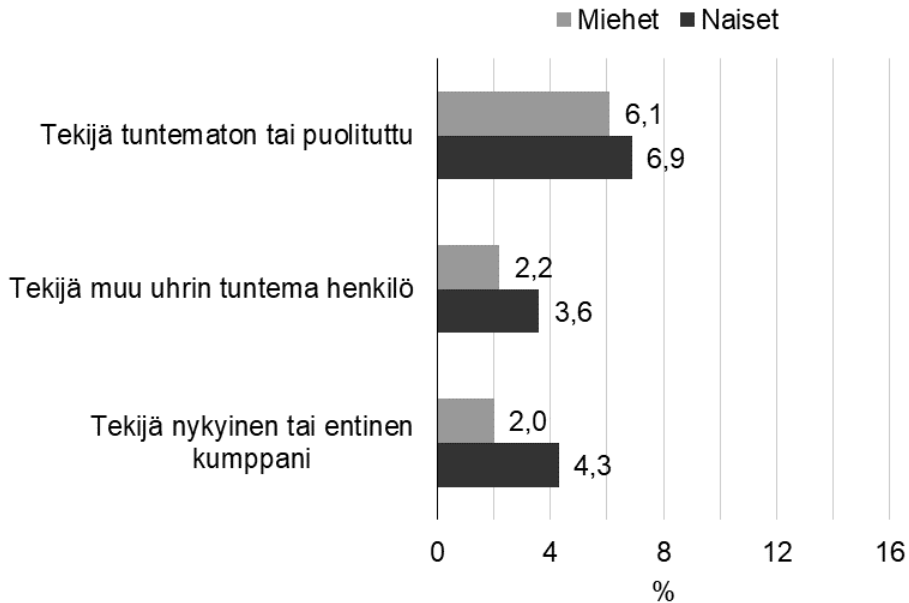
Kansallisen rikosuhritutkimuksen mukaan väkivaltakokemukset olivat yleisempiä naisilla kuin miehillä. (kuvio 6). Vuoden 2023 kyselyssä ero oli tilastollisesti merkitsevä. Vamman aiheuttaneesta väkivallasta ilmoitti noin viisi prosenttia naisista ja kaksi prosenttia miehistä. Seksuaalisen väkivaltaa oli kokenut kolme prosenttia naisista ja yksi prosenttia miehistä (Beuker & Näsi 2024). Ero poliisin tietoon tulleen väkivaltarikollisuuden sukupuolijakaumaan selittyy sillä, että uhritutkimukset kuvaavat kokonaisuutena tarkastellen lievempää väkivaltaa kuin poliisin tilastoima väkivalta.

Kuvio 6 Väkivallan kohteeksi vuoden aikana joutuneet 15–74-vuotiaat sukupuolen mukaan vuonna 2023 (%). *Lähde:* Kansallinen rikosuhritutkimus (Beuker & Näsi 2024)

Osapuolten suhde

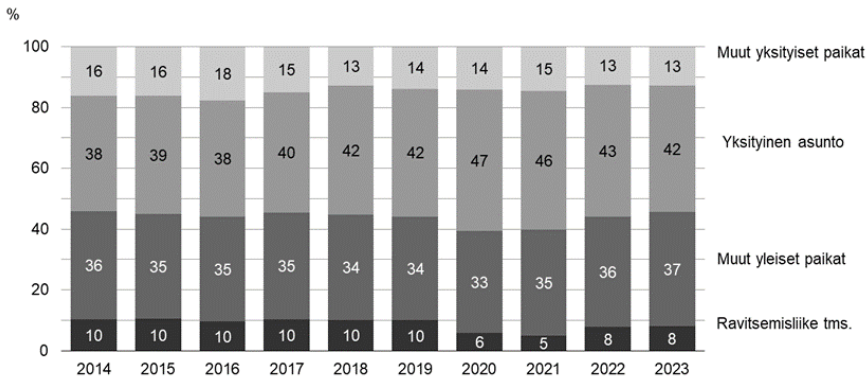
Uhritutkimusten mukaan (kuvio 7) sekä miehiin että naisiin kohdistuneessa fyysisessä väkivallassa tyypillisin tekijä on tuntematon tai puolittutu henkilö (Beuker & Näsi 2024). Havainto koskee niin lievempiä tekemuotoja kuin vammankin aiheuttanutta väkivaltaa.

Kuvio 7 Vuoden aikana fyysisen väkivallan kohteeksi joutuneet 15–74-vuotiaat sukupuolen ja väkivallan tekijän mukaan vuonna 2023 (%). *Lähde:* Kansallinen rikosuhritutkimus (Beuker & Näsi 2024)

Väkivallan tapahtumapaikat

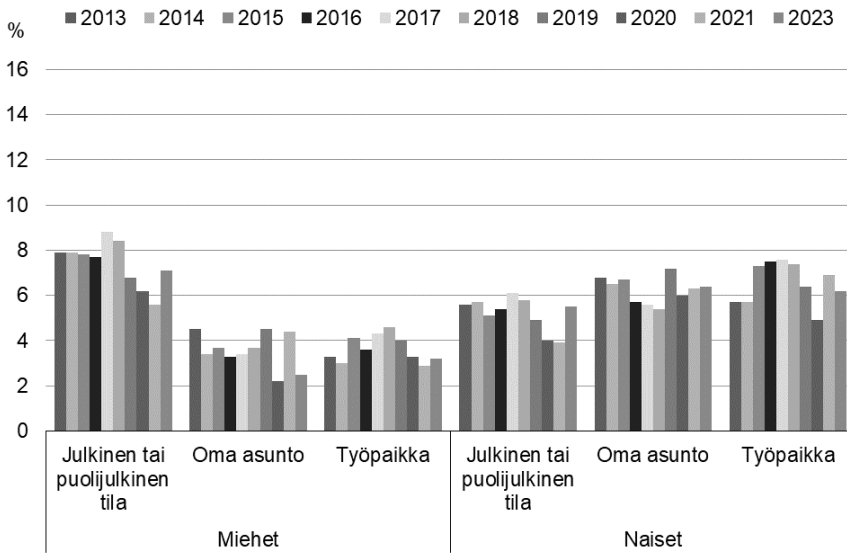
Yksityisissä tiloissa tehtyjen rikosten osuus ilmi tulevista pahoinpitelyistä on kasvanut tasaisesti koko kuluvan vuosituhatosen. Vuonna 2023 yksityisissä tiloissa tehtiin enemmän poliisin kirjaamia pahoinpitelyrikoksia kuin julkisilla paikoilla (kuvio 8). Vuonna 2023 yksityisasunnoissa tehtyjen rikosten osuus kuitenkin hieman laski edelliseen vuoteen verrattuna, ollen 42 prosenttia.

Kuvio 8 Pahoinpitelyrikosten tekopaikkojen osuudet kaikista pahoinpitelyrikosten tekopaikoista 2014–2023. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2024a). Pyöristyksen takia kaikki luvut eivät summaudu sataan. Tarkastelusta on poistettu tuntemattomassa paikassa tapahtuneet teot, joiden määrä on hyvin vähäinen.

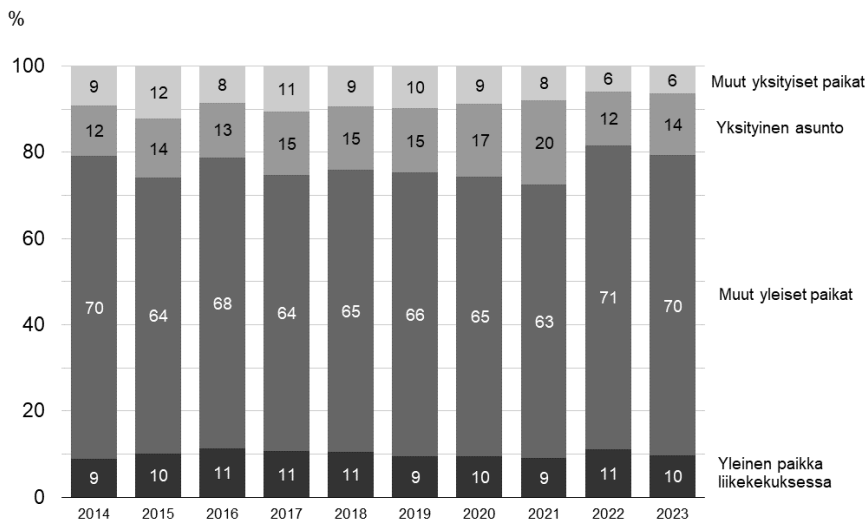
Yleisten paikkojen osalta pitkän ajan kehityksenä on ollut liikekeskuksissa ja yleisissä tilaisuuksissa tapahtuneiden pahoinpitelyjen määrän väheneminen. Tämä heijastanee vartioinnin ja kameravalvonnan tehostumista, mikä on johtanut päihtyneiden henkilöiden aiempaa nopeampaan poistamiseen kyseisistä tiloista. Ravitsemisliikkeissä tapahtuneiden tekojen absoluuttinen määrä ja osuus kaikista pahoinpitelyrikoksista on laskenut viime vuosina. Vuoden 2020 muutokset yksityisasuntojen ja ravitsemisliikkeiden osalta sen sijaan heijastelevat koronapandemian vaikutuksia. Ravitsemisliikkeiden aukioloa rajoitettiin, ja sosiaalinen kanssakäyminen rajoittui normaalia enemmän yksityisasuntoihin.

Kuviossa 9 on tarkasteltu uhritutkimusten (Kansallinen rikosuhritutkimus 2012–2024) valossa väkivallan yleisyyttä sen tapahtumapaikan mukaan. Mittausten mukaan naisten väkivaltakokemukset tapahtuvat yleisimmin omassa asunnossa tai työpaikalla. Miesten osalta puolestaan korostuvat julkiset ja puolijulkiset tilat, mukaan lukien ravintolat ja baarit. Miesten kohdalla omassa asunnossa tapahtuneiden väkivaltakokemusten osalta palattiin vuonna 2023 vuoden 2020 tasolle. Naisten kohdalla vuonna 2023 uhriksi jouduttiin aiempia vuosia yleisemmin julkisessa tai puolijulkisessa tilassa.

Kuvio 9 Eri ympäristöissä uhkailun ja väkivallan kohteeksi vuoden aikana joutuneet 15–74-vuotiaat sukupuolen mukaan vuosina 2013–2023, %. *Lähde:* Kansallinen rikosuhritutkimus 2012–2024

Kuviossa 10 on esitetty poliisin tilastoiman ryöstöririkollisuuden tapahtuma- paikat vuosina 2014–2023. Vuonna 2023 kaikkiaan 80 prosenttia ryöstöistä tapahtui yleisillä paikoilla. Yksityisasunnoissa tapahtuneiden ryöstöjen osuus oli 14 prosenttia ja liikekeskuksissa tapahtuneiden ryöstöjen osuus 10 prosenttia kaikista teoista. Näin ollen yleisillä paikoilla tapahtuneiden ryöstöjen osuus pysyvä edeltävän vuoden tasolla. Samalla kuitenkin näyttää siltä, että kahden viime vuoden osalta ryöstöjä tapahtuu aiempia vuosia enemmän julkisissa tiloissa.

Kuvio 10 Ryöstöririkosten tekopaikkojen osuudet kaikista ryöstöririkosten tekopaikoista 2014–2023. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2024a)

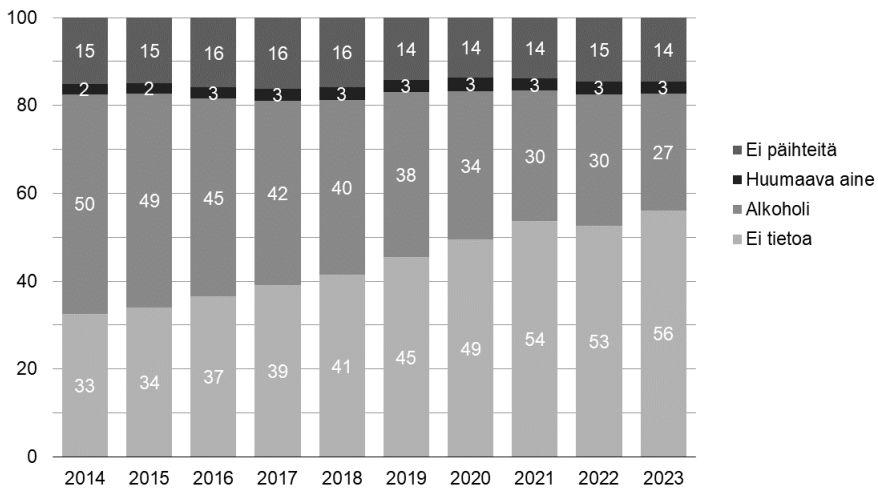
Väkivalta ja alkoholi

Seuraavassa tarkastellaan alkoholin tai muiden päihteiden vaikutuksen alaisena olleiden määrää ja osuutta väkivaltarikoksissa. Erittelyt perustuvat poliisitilaston tietoihin siitä, kuinka moni selvitettyyn rikokseen syylliseksi epäilty oli tekohetkellä alkoholin tai muun päihteen vaikutuksen alaisena. Muu päihde viittaa huumeisiin ja lääkkeisiin. Muun päihteen vaikutuksen alaisina olleet sisältävät myös tekijät, jotka olivat tekohetkellä sekä alkoholin että muun päihteen vaikutuksen alaisina. Ilmaisun selkeyden vuoksi käytämme tilastokategoriasta ”muu päihde” myös lyhyttä ilmausta ”huume”.

Epäiltyjen päihtymystilaa koskevat tiedot perustuvat poliisien kentällä tekemiin havaintoihin. Kirjaamiskäytännöt vaihtelevat, joten tiedot voivat olla hyvinkin puutteellisia. Tästä syystä poliisitilastojen alkoholitietojen

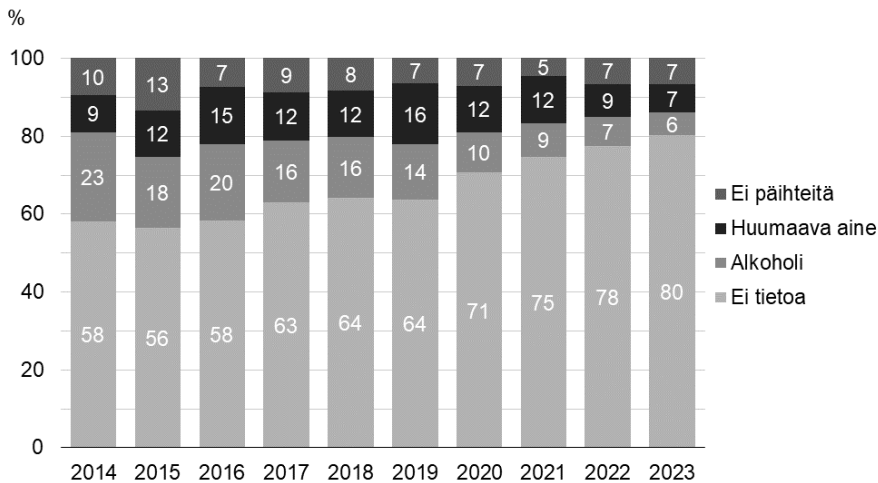
perusteella tehtäviin johtopäätöksiin alkoholisidonnaisen väkivallan määrästä ja kehityksestä tulee suhtautua varauksella varsinkin, kun voidaan havaita, että niiden tapausten määrä, joissa päihdetietoa ei ole käytössä, on kasvanut selvästi viimeisten vuosien aikana.

Pahoinpitelyrikokset ja alkoholi. Alkoholihumalassa tekohetkellä olleiden pahoinpitelyrikoksesta epäiltyjen määrä kasvoi voimakkaasti 1990-luvun puolivälissä, jonka jälkeen tilanne vakiintui uudelle tasolle (ks. tarkemmin Rikollisuustilanne 2012). Muun päihteen vaikutuksen alaisena olleiden tekijöiden osuus on pysynyt alhaisena – noin 2–3 prosenttia epäillyistä on ollut muun huumaavan aineen kuin alkoholin vaikutuksen alaisena (kuvio 11). Tilastojen valossa alkoholisidonnaisten rikosten osuus kaikista pahoinpitelyrikoksista on ollut selvästi laskusuuntainen viimeisten vuosien aikana. Kuten todettua, muutosta on ohjannut ennen kaikkea niiden tapausten määrä, joissa päihdetietoa ei ole käytettävissä. Samaan aikaan niiden tapausten osuus, joissa kirjattuna, että epäilty ei ollut päihteen käytön alaisuudessa, on pysynyt samalla tasolla koko tarkastelujakson ajan.

Kuvio 11 Päihteen osuus pahoinpitelyrikosten tekoilanteissa: selvitettyihin rikoksiin syylliseksi epäillyt vuosina 2014–2023 (%). *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2024a).

Ryöstörikokset ja alkoholi. Alkoholin vaikutuksen alaisena ryöstön tehneiden määrä on poliisin tilastojen valossa vähentynyt viimeisen 10 vuoden aikana (kuvio 12). Myös huumausaineiden alaisena tehdyt teot vaikuttaisivat vähentyneen kahden viime vuoden aikana. Kuten edellä, myös ryöstöjen osalta muutosta on ohjannut varsinkin niiden tapausten määrä, joissa päihdetietoa ei ole käytettävissä. Samaan aikaan voidaan myös todeta, että niiden tapausten osuus, joissa kirjattuna, että epäilty ei ollut päihteiden käytön alaisuudessa, on pysynyt samalla tasolla viimeiset vuodet.

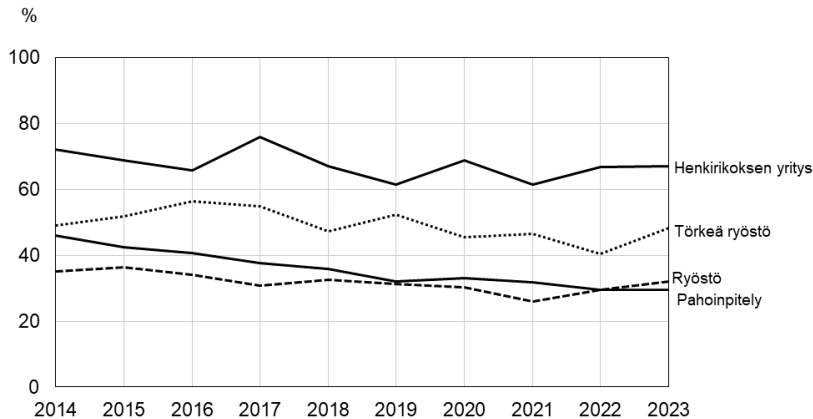

Kuvio 12 Päihteet ryöstörikosten tekoilanteissa: selvitettyihin rikoksiin syylliseksi epäilty vuosina 2014–2023 (%). *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinoilasto (Tilastokeskus 2024a)

Ryöstörikosten kohdalla muun päihteen kuin alkoholin vaikutuksen alaisina olleiden epäiltyjen määrä kasvoi selvästi 2000-luvun alkuvuosina, mikä oli luultavasti yhteydessä niin sanottuun toiseen huumeaaltoon (Hakkarainen & Metso 2001). Huumeriippuvaiselle henkilölle ryöstö on rikoslajina houkutteleva, koska mahdollinen saalis on usein rahaa tai helposti muutettavissa rahaksi (Kinnunen 2001, 18). Viime vuosina huumausaineiden alaiset teot ovat kuitenkin vähentyneet, muutosta selittänee osin myös se, että aiempaa suurempi osuus ryöstörikosten epäillyistä on alle 15-vuotiaita.

Väkivaltarikosten selvitysaste ja ilmoitusalttius

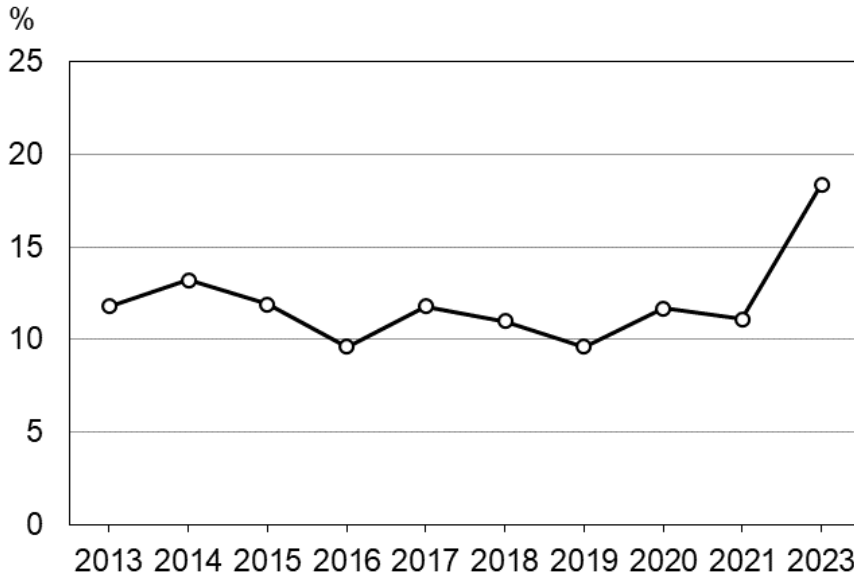
Selvitysaste. Henkirikoksen yrityksistä on viime vuosina selvitetty 60–80 prosenttia tilastointivuoden aikana tapahtuneiden tapausten osalta (kuvio 13). Lopullinen selvitysprosentti on korkeampi, sillä osa loppuvuoden rikoksista selviää vasta seuraavan vuoden aikana.

Kuvio 13 Eräät väkivaltarikokset: selvitettyjä rikoksia (%) vuoden aikana poliisin tietoon tulleista rikoksista vuosina 2014–2023. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2024a)

Ryöstörikosten selvitysprosentti on pysynyt melko vakaana viimeiset kymmenen vuotta. Samalla tarkastelujaksolla selvitettyjen pahoinpitelyrikosten selvitysaste on sen sijaan laskenut viimeisen kymmenen vuoden (vuonna 2023 selvitysaste oli 30 %). Lopullinen selvitysaste on kuitenkin korkeampi kuin oheisen kuvion näyttämä kirjaamisvuoden aikana selvitettyjen rikosten osuus kirjatusta rikoksista. On mahdollista, että osa laskusta selittyy poliisin käsittely- ja tutkintaprosessien pitkittymisellä. Kuvion ulkopuolelta voidaan kuitenkin todeta, että pahoinpitelyrikosten kokonais selvitysprosentti vuonna 2014 oli miltei 80 prosenttia, kun se vuonna 2023 se oli enää 60 prosenttia. Muiden yllä olevien rikoslajien osalta myös kokonais selvitysprosentti on pysynyt varsin vakaana viime vuosikymmenet.

Ilmoitusalttius. Vuoden 2023 kansallisen rikosuhritutkimuksen mukaan vähintään läimäisyn käsittävää väkivaltaa kokeneista 18 prosenttia kertoi jonkin heihin kohdistuneen väkivallanteon tulleen poliisin tietoon (Beuker & Näsi 2024). Tämä on selkeästi enemmän kuin aiempina vuosina, sillä vuoden 2012 jälkeen vähintään läimäisyn sisältäneissä tapauksissa ilmoitusprosentti vakiintui pitkälti 10–13 prosentin tuntumaan.

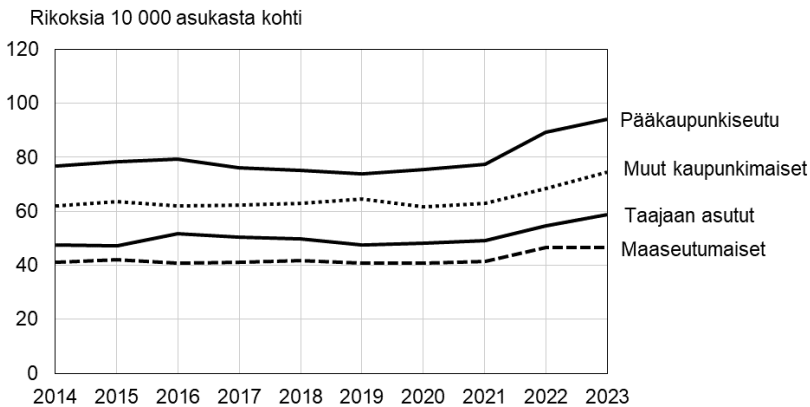

Kuvio 14 Poliisille ilmoitettujen tapausten osuus kaikista sellaisista väkivaltatapauksista, joihin on liittynyt vähintään läimäisy (% 15–74-vuotiaista väkivallan uhreista). *Lähde:* KRT 2013–2024.

3.4 Väkivaltarikosten alueellinen jakautuminen

Pahoinpitelyrikosten alueellista jakautumista tarkastellaan seuraavassa poliisitilastotietojen pohjalta. Vaikka piilorikollisuuden osuus kokonaisrikollisuudesta todennäköisesti vaihtelee kuntatyyppien ja maakuntien välillä, on epätodennäköistä, että pahoinpitelyrikollisuuden kaltaisessa massarikollisuudessa erot olisivat niin merkittäviä, että ne olennaisesti vääristäisivät poliisitilaston antamaa yleiskuvaa rikollisuuden alueellisesta jakautumisesta.

Tilastoitu pahoinpitelyrikollisuus on viimeisten kymmenen vuoden aikana kehittynyt pääpiirteittäin samansuuntaisesti kaikissa kuntatyyppiryhmissä (kuvio 15). Rikollisuustaso on korkein pääkaupunkiseudulla ja matalin maaseutumaisissa kunnissa. Vuosien 2014 ja 2021 välisenä aikana poliisin tietoon tulleiden pahoinpitelyrikosten taso oli varsin vakaa kaikissa kuntatyyppiryhmissä, kunnes vuonna 2022 ja 2023 nähtiin jälleen kasvua kuntatyyppien kohdalla. Tosin maaseutumaisien kuntien osalta kasvu ei jatkunut enää 2023.

Kuvio 15 Pahoinpitelyrikokset 10 000 asukasta kohti kuntaryhmän mukaan vuosina 2014–2023. *Lähteet:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2024a); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2024c)

Seuraavassa tarkastellaan pahoinpitelyrikoksia poliisilaitosalueittain (taulukko 2). Poliisilaitosalueet noudattelevat maakuntarajoja; kuitenkin niin, että yksittäiset poliisilaitosalueet (pääkaupunkiseutua lukuun ottamatta) muodostuvat useista maakunnista. On syytä huomioida, että Helsinki poikkeaa muista alueista siinä, että alue muodostuu kokonaisuudessaan kaupunkimaisesta ympäristöstä. Uudenmaan osalta huomionarvoista on, että Itä-Uudenmaan poliisilaitosalue ei vastaa vuonna 1997 lakkautettua Itä-Uudenmaan maakuntaa, vaan pitää sisällään myös Vantaan.

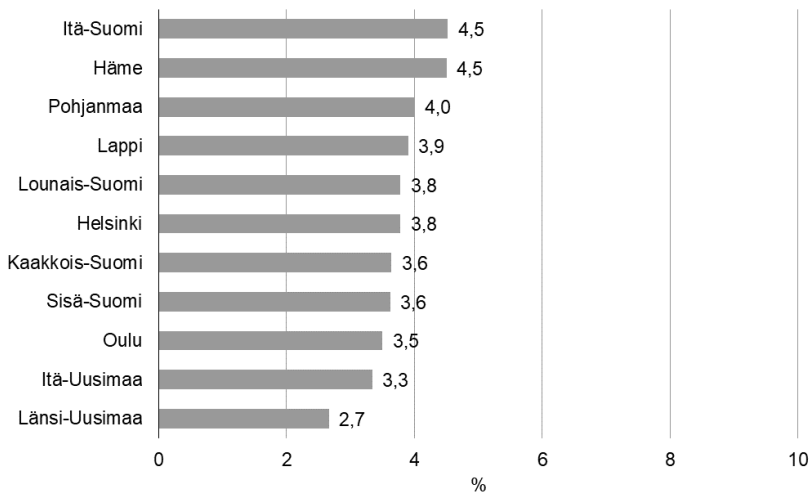
Poliisilaitosalueittain tarkasteltuna vuonna 2023 korkeimmat pahoinpitelyrikostasot olivat Helsingin, Sisä-Suomen ja Lapin poliisilaitosalueilla. Eri poliisilaitosalueiden pahoinpitelyrikostasot vaihtelevat vuosittain, eivätkä alueiden väliset erot Helsinkiä lukuun ottamatta ole kovinkaan suuria. Helsingissä pahoinpitelyrikollisuuden taso on ollut selkeästi muita alueita korkeampi jokaisena tilastovuonna. Tämä selittyy todennäköisesti sillä, että Helsinki, toisin kuin muut poliisilaitosalueet, muodostuu kokonaisuudessaan kaupunkimaisesta ympäristöstä. Lisäksi on huomioitava, että rikokset kirjataan niiden tapahtumapaikan mukaan, ei epäilyllin kotipaikkakunnan mukaan. Näin ollen kyse voi joiltakin osin olla myös siitä, että Helsingissä tapahtuvissa pahoinpitelyrikoksissa tekijät (ja uhrit) tulevat muualta kuin Helsingistä.

Taulukko 2 Pahoinpitelyrikokset 100 000 asukasta kohti poliisilaitosalueittain 2014–2023. *Lähteet:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2024); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2024)

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Helsinki	917	945	941	870	868	841	861	874	958	1004
Itä-Uusimaa	573	557	572	581	569	566	610	631	778	815
Lappi	702	638	651	672	602	642	572	606	643	720
Lounais-Suomi	539	546	581	523	540	548	564	601	655	776
Sisä-Suomi	583	621	628	637	634	634	598	587	613	691
Länsi-Uusimaa	486	477	557	549	531	574	551	585	698	755
Itä-Suomi	604	631	571	586	604	582	542	584	654	635
Oulu	589	623	554	612	553	581	580	572	634	619
Ahvenanmaa	567	683	602	678	457	596	674	531	583	534
Pohjanmaa	502	495	489	487	582	524	534	530	567	585
Häme	531	516	531	528	543	547	498	520	550	610
Kaakkois-Suomi	530	568	534	534	550	606	540	517	615	707

Lähteet: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2024a); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2024c).

Vuosien 2018–2021 Kansallisessa rikosuhritutkimuksissa (Danielsson & Näsi 2019; Danielsson & Näsi 2020; Näsi & Koltola 2021; Koltola & Näsi 2022) on tarkasteltu vamma aiheuttaneen väkivallan yleisyyttä niin ikään poliisilaitosalueen mukaan (kuvio 18). Tarkastelussa vuosien 2018–2021 aineistot on yhdistetty. Estimaatit olivat korkeimpia Itä-Suomen, Hämeen ja Pohjanmaan poliisilaitosalueilla ja matalimpia Itä- ja Länsi-Uudenmaan ja Sisä-Suomen poliisilaitosalueilla. Alueiden välillä ei kuitenkaan ollut tilastollisesti merkitsevää eroa, joten voidaan sanoa, että uhrikyselyiden mukaan väkivaltakokemukset olivat eri poliisilaitosalueilla verrattain yhtä yleisiä. Kuten edellä on todettu, eivät poliisilaitosalueiden väliset erot myöskään viranomaisten tietoon tulleessa pahoinpitelyrikollisuudessa ole kovin suuria. Kyselypohjaisessa indikaattorissa, jossa väkivaltakokemukset tilastoituvat asuinkunnan mukaan, Helsinki ei myöskään eroa olennaisesti muista alueista. Sekä kyselylähteet että viranomaislähteet siis osoittavat, että poliisilaitosalueiden välillä ei Helsingin tilastoitua pahoinpitelyrikollisuutta lukuun ottamatta ole olennaisia eroja väkivallan esiintyvyydessä. Erot kuitenkin korostuvat maakunta- ja kuntatasolla.

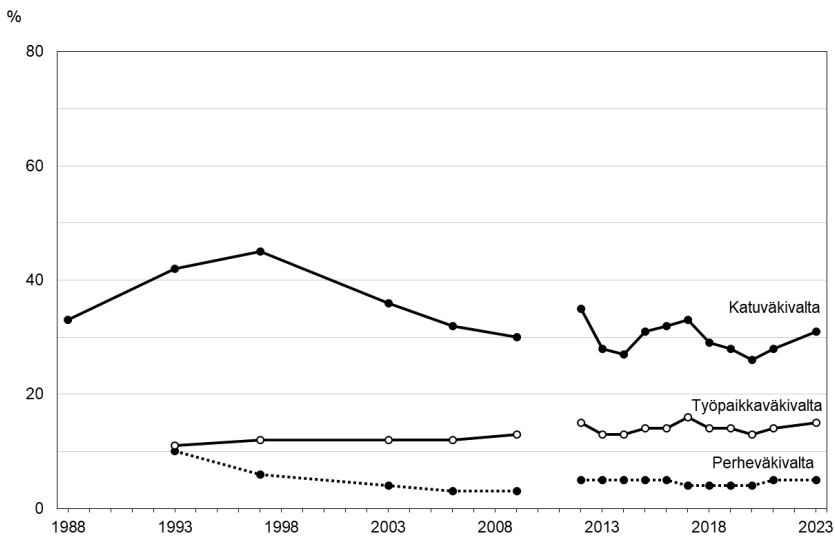
Kuvio 16 Vamma aiheuttaneen väkivallan kohteeksi joutuneet poliisilaitosalueen mukaan vuosina 2018–2023 (% 15–74-vuotiaista). *Lähde:* Kansallinen rikosuhritutkimus 2018–2024.

3.5 Väkivallan pelko

Uhritutkimuksissa on vuodesta 1988 alkaen kysytty, onko vastaaja huolissaan siitä, että joutuu väkivallan kohteeksi. Vuoden 2023 Kansallisen rikosuhritutkimuksen mukaan 13 prosenttia 15–74-vuotiaista vältti jotakin kodin lähellä olevaa turvattomaksi kokemaansa aluetta (Beuker & Näsi 2024). Naisista näin teki selvästi useampi (17 %) kuin miehistä (10 %). Mitä kaukunkimaisemmasta ympäristöstä oli kysymys, sitä tyypillisempää oli turvattomaksi koettujen alueiden välttäminen.

Väkivallan kohteeksi joutumisen pelosta kysyttiin kolmen eri tekemuodon osalta (perheväkivalta, työpaikkaväkivalta ja väkivalta kodin ulkopuolella iltaisin). Kysytyistä pelon muodoista selvästi yleisintä oli pelkääminen kodin ulkopuolella iltaisin. Tällaisesta huolesta raportoi 31 prosenttia vastaajista. Noin joka seitsemäs (15 %) vastaajista ilmoitti pelänneensä väkivallan kohteeksi joutumista työpaikalla tai työtehtävissä. Harvinaisinta oli perheväkivallan pelko: viisi prosenttia oli pelännyt joutuvansa väkivallan kohteeksi perheenjäsenen taholta. Naiset kantoivat miehiä enemmän huolta väkivallan kohteeksi joutumisesta kaikissa kysytyissä ympäristöissä (Beuker & Näsi 2024).

Kuviosta 17 ilmenee, miten väkivallan pelko on muuttunut viimeisen lähes kolmen vuosikymmenen aikana. Kuvioita tarkasteltaessa on jälleen pidettävä mielessä uhritutkimusten tiedonkeruumenetelmän vaihtuminen vuoden 2012 mittauksesta alkaen, joka on todennäköisesti vaikuttanut estimaattien tasoon. Huolessa joutua väkivallan kohteeksi illalla kodin ulkopuolella liikkua on tapahtunut selviä muutoksia tarkastelujaksolla. Jaksolla 1988–1997 pelko ja huolestuneisuus lisääntyivät, mutta vähenivät jaksolla 1997–2006. Tämän jälkeen pelon yleisyys näyttää vakiintuneen jokseenkin nykytasolle noin 30 prosenttiin (26–35 prosenttia vuosina 2012–2023).

Kuvio 17 Väkivallan kohteeksi joutumisesta jokseenkin tai erittäin huolestuneita (1988–2009) ja väkivaltaa pelänneet (2012–2023), % 15–74-vuotiaista. *Lähteet:* Sirén ym. 2010 ja KRT 2012–2024.

Uhritutkimuksissa on myös kysytty erikseen perheväkivallan ja työpaikkaväkivallan pelkoa. Huoli siitä, että joutuu perheväkivallan kohteeksi, vähentyi 1990-luvulla ja sen jälkeen vakiintui nykyiselle, verrattain alhaiselle tasolle. Työpaikkaväkivallan pelko on pysynyt kokonaisuutena arvioiden samalla tasolla (Sirén ym. 2010; Beuker & Näsi 2024).

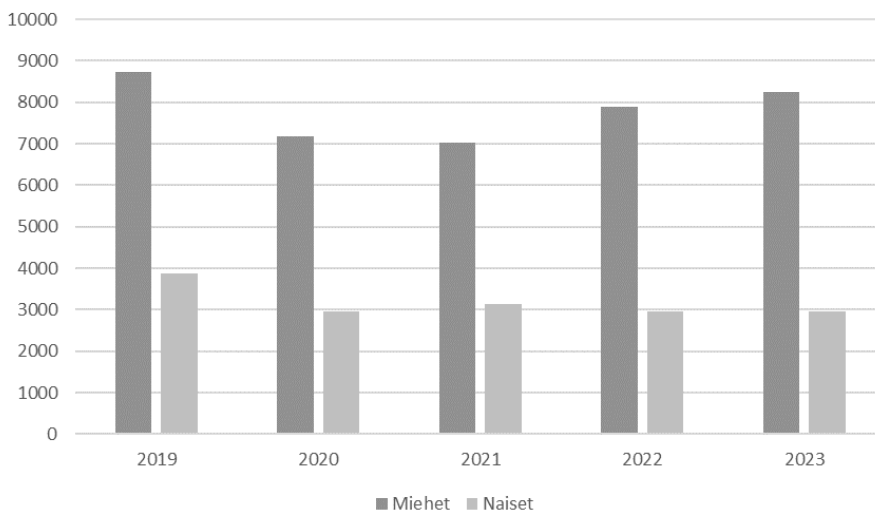
3.6 Väkivaltaan liittyvät terveydenhuollon rekisterimerkinnät

Väkivaltaan liittyviä terveydenhuollon rekisterimerkintöjä voidaan tarkastella terveydenhuollon hoitoilmoitusrekisterin (Terveys-Hilmo) ja perusterveydenhuollon avohoidon käynnteihin liittyvän hoitoilmoitusrekisterin (Avohilmo) perusteella. Tässä esiteltävät hoitoilmoitusrekisterin tiedot sisältävät tiedot julkisen erikoissairaanhoidon avohoidon käynneistä ja alkaneista vuodeosaston hoitajaksoista. Avohilmo sen sijaan sisältää tiedot perusterveydenhuollon avohoidon käynneistä, ja nämä raportoidaan tässä osiossa erikseen. Lisäksi lopussa tarkastellaan ampuma-aseisiin liittyvää väkivaltaa hoitoilmoitusrekisterin perusteella.

Käyntien tai yhteydenottojen yhteydessä tietoihin merkitään käynnin syyksi ICD10-koodien mukainen primaaridiagnoosi, joka kuvaa terveydenhuollon piiriin hakeutumisen pääasiallista syytä. Väkivaltaan liittyvät

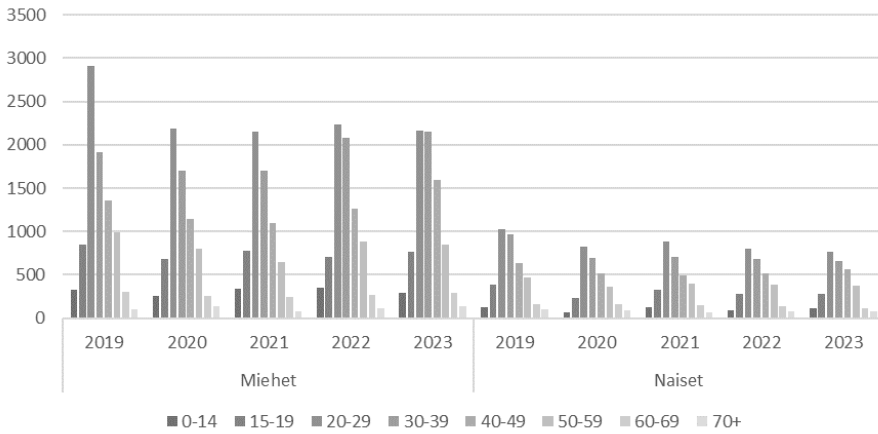
ICD-10-koodit (X85-Y09) merkitään sekundaaridiagnooseina, jotka edellyttävät myös primaaridiagnoosin (THL 2011, s. 785). Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että hoitoon hakeutumisen primaaridiagnoosi on väkivallasta seurannut vamma, jonka lisäksi vamman syy (esim. väkivalta) merkitään sekundaaridiagnoosina. Tämä diagnoosien merkitsemisen järjestys voi johtaa siihen, että sekundaaridiagnooseissa on jonkin verran aliraportointia.

Erikoissairaanhoidon käyntikertojen perusteella miehet joutuvat väkivallan takia huomattavasti naisia useammin terveydenhuollon piiriin (kuvio 18). Miehillä väkivaltaan liittyviä erikoissairaanhoidon avohoidon käyntikertoja oli vuonna 2023 yli 8000, kun taas naisilla hieman alle 3000. Vuosittaiset käyntimäärät ovat olleet melko tasaisia vuodesta 2019.

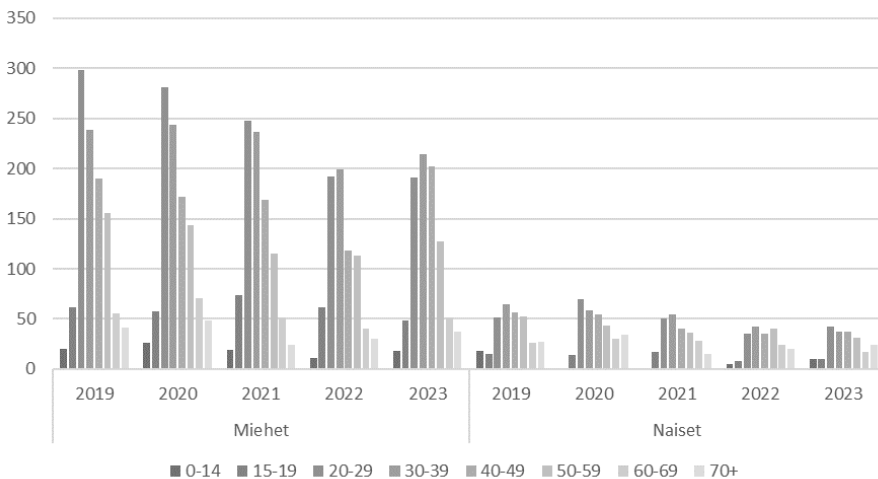
Kuvio 18 Väkivaltaan liittyvät erikoissairaanhoidon käyntikerrat sukupuolen mukaan 2019–2023.

Väkivallan takia erikoissairaanhoidon piiriin hakeutuvien ikäjakauma muistuttaa muista viranomaistilastoista saatavia tietoja väkivaltarikollisuuden uhreista (kuviot 19). Nuoret aikuiset ovat tyypillisimpiä väkivallan uhreja hoitoilmoitusjärjestelmän tietojen mukaan. Sekä erikoissairaanhoidon että avohoidon osalta yleisimmät ikäryhmät sekä miesten että naisten osalta ovat 20–39-vuotiaat. Erikoissairaanhoidossa 20–29- ja 30–39-vuotiaiden välinen ero käyntimäärissä on tasaantunut viime vuosien aikana.

Kuvio 19 Väkivaltaan liittyvät erikoissairaanhoidon käyntikerrat sukupuolen ja iän mukaan 2019–2023.

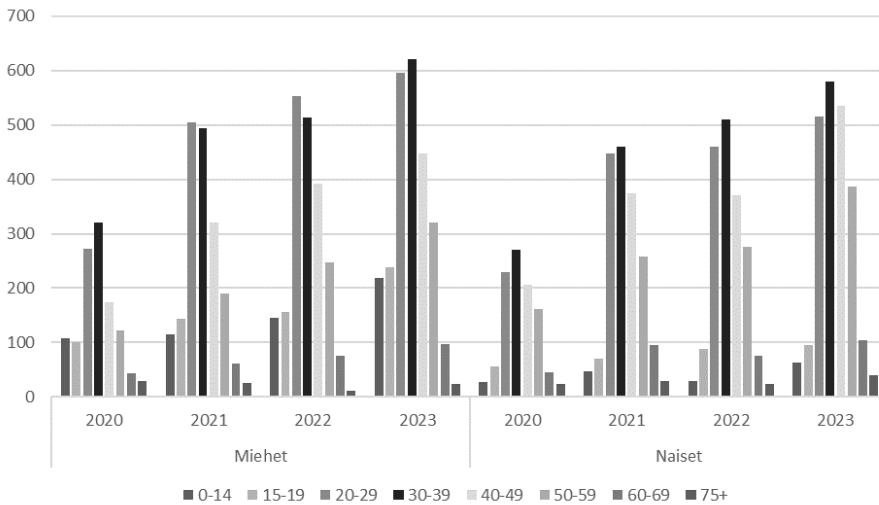
Alkaneiden vuodeosaston hoitojakson suhteen tilanne näyttää sekä sukupuolten välisten erojen että ikäryhmien suhteen samalta kuin erikoissairaanhoidon käynneissä (kuvio 20). Miehillä väkivallasta johtuvia vuodeosaston hoitojaksoja oli 888 vuonna 2023, naisilla 208. Naisten osalta ikäryhmien väliset erot vuodeosaston hoitojaksoissa näyttäisivät hieman tasaantuneen viime vuosina.

Kuvio 20 Väkivaltaan liittyvät vuodeosaston hoitojaksot sukupuolen ja iän mukaan 2019–2023.

Perusterveydenhuollon avohoidon käyntikerroissa (Avohilmo) sukupuolten välinen ero on tasaisempi kuin hoitoilmoitusjärjestelmän kokonaiskuvassa (kuvio 21). Hoitoilmoitusjärjestelmän käyntikerroissa on mukana esimerkiksi erikoissairaanhoidon käyntikerrat, kun taas Avohilmon tiedot sisältävät ainoastaan perusterveydenhuollon avohoidon käynnit. Avohilmon merkinnät voivat kertoa siitä, että miesten ja naisten välinen ero lievemmän väkivallan uhrikokemuksissa on vakavaa väkivaltaa pienempi myös terveydenhuollon rekisteritietojen perusteella.

Perusterveydenhuollon avohoidon ilmoitusjärjestelmästä (Avohilmo) saatiin väkivallan ICD10-merkintöihin liittyvät tiedot vuodesta 2019 alkaen⁴, jonka jälkeen väkivaltaan liittyvät merkinnät ovat lisääntyneet joka vuosi. Vuonna 2019 väkivaltaan liittyviä käyntejä merkittiin Avohilmoon vain 400, joka on lähes kymmenen kertaa pienempi määrä kuin vuonna 2023. Vielä vuonna 2020 merkintöjen määrät olivat melko matalia, mutta viime vuosina niiden lukumäärä on tasaantunut.

Kuvio 21 Väkivaltaan liittyvät perusterveydenhuollon avohoidon (Avohilmo) käynnit sukupuolen ja iän mukaan 2020–2023.

4 Avohoidon hoitoilmoitusrekisterin tiedot pitäisi olla saatavissa vuodesta 2011 alkaen, mutta ennen vuotta 2017 merkintöjä ei ole THL:n toimittamien tietojen perusteella.

Ampuma-aseisiin liittyvät hoitoilmoitusjärjestelmän merkinnät

Hoitoilmoitusjärjestelmässä on eroteltavissa ampuma-aseisiin liittyvät käyntikerrat. Myös näissä merkinnöissä on selvä ero sukupuolten välillä. Käyntikerrat eivät myöskään näytä lisääntyneen viime vuosien aikana. Ampuma-aseisiin liittyvien hoitoilmoitusjärjestelmän merkintöjen suhteen tarkastellaan vuodesta 2014 alkavaa aikasarjaa, koska näin vakaviin tapauksiin voi olettaa liittyvän vähemmän merkitsemiskäytäntöihin liittyviä muutoksia ja eroja. **On syytä huomioida, että sama henkilö voi esiintyä tilastossa useita kertoja.** On esimerkiksi todennäköistä, että ampuma-aseisiin liittyvä väkivalta voi vaatia useita käyntikertoja, jos väkivalta ei johda kuolemaan. Näin ollen tässä raportoitavat tilastot kuvaavat terveydenhuollon kuormitusta ampuma-aseisiin liittyen. Kyse ei siis ole ampuma-aseisiin liittyvän väkivallan takia terveydenhuoltoon vuosittain haikutuvien yksittäisistä määristä.

Ampuma-aseisiin liittyvät hoitoilmoitusjärjestelmän merkinnät on poimittu ICD-10-koodien X93-X95 (Murha, tappo tai muu tahallinen pahoinpitely aseella), Y22-Y24 (Aseen laukauksesta vahingoittuminen, tahallisuus epäselvä) ja X74 (Tahallinen itsensä ampuminen) perusteella.

Taulukoissa 4 ja 5 on esitetty miesten ja naisten ampuma-aseisiin liittyvät hoitoilmoitusjärjestelmän merkinnät. Tietojen perusteella naisten kokema ampuma-aseisiin liittyvä väkivalta on huomattavasti miehiä harvinaisempaa. Käynneissä on jonkin verran vuosittaista vaihtelua, eikä niissä ole havaittavissa selkeää trendiä. Määrät ovat olleet sekä miesten että naisten kohdalla korkeita 2010-luvun loppupuolella, mutta viime vuosina ne ovat jälleen laskeneet.

Taulukko 3 Ampuma-aseisiin liittyvän väkivallan merkinnät hoitoilmoitusjärjestelmässä 2014–2023 (miehet).

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
0–14	0	17	11	0	12	6	0	7	0	7
15–29	91	91	127	139	143	168	138	140	135	149
30–64	212	289	372	347	413	367	270	281	250	278
65+	76	45	37	33	51	53	36	30	64	61
Yhteensä	381	442	547	523	619	594	447	458	452	495

Taulukko 4 Ampuma-aseisiin liittyvän väkivallan merkinnät hoitoilmoitusjärjestelmässä 2014–2023 (naiset).

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
0–14	0	0	0	0	9	0	0	22	0	0
15–29	6	35	35	47	26	35	22	32	18	19
30–64	8	20	11	32	63	56	40	34	46	64
65+	0	6	5	0	8	0	5	0	0	0
Yhteensä	18	62	52	84	106	95	67	90	66	83

Lähteet

- Aaltonen, Mikko. 2010. Nuorten aikuisten koulupudokkuus, työttömyys ja väkivaltarikollisuus – väkivallan tekijät ja uhrit kansallisesti edustavan rekisteriaineiston valossa. *Oikeus* 2010(3): 220–247
<https://www.edilex.fi/oikeus/7375>.
- Aaltonen, Mikko. 2013. Socioeconomic differences in crime and victimization. A register-based study. *Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja* 263. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. <http://hdl.handle.net/10138/152463>.
- Beuker, Aaro & Näsi, Matti. 2024. Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2023 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia. *Katsauksia* 61 / 2024. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.
- Danielsson, Petri & Näsi, Matti. 2019. Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2018 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia. *Katsauksia* 35/2019. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.
<http://hdl.handle.net/10138/305388>.
- Danielsson, Petri & Näsi, Matti. 2020. Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2019 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia. *Katsauksia* 43/2020. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.
- Näsi, Matti & Ilari Koltola. Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2020 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia. *Katsauksia* 48 / 2021. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.
- Hakkarainen, Pekka & Leena Metso. 2001. Onko huumeiden käytön yleisyys taantumassa? Vuoden 2000 huumeekyselyn tulokset. *Yhteiskuntapolitiikka* 66(3): 277–283.
- Heiskanen, Markku. 1998. En fråga, tre metoder. Helsingfors: Statistikcentralen.
- Kinnunen, Aarne. 2001. Huumausainerikoksiin syyllistyneiden rikosura ja sosioekonominen asema. *Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja* 182. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Kivivuori, Janne, toim. 2009. Nuorten syrjäytyminen ja rikollisuus. Suomessa tehdyn tutkimuksen ja sen katvealueiden kartoitusta. *Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja* 94. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. <http://hdl.handle.net/10138/152521>.
- Koltola, Ilari & Matti Näsi. Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2021 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia. *Katsauksia* 51 / 2022. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.
- Laaksonen, Seppo & Markku Heiskanen. 2014. Comparison of Three Modes for a Crime Victimization Survey. *Journal of Survey Statistics and Methodology* 2(4): 459–483. <https://doi.org/10.1093/jssam/smu018>.
- Lehti, Martti. 2020. Henkirikoskatsaus 2020. Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, *Katsauksia*: 41/2020

- Rikollisuustilanne 2014. Rikollisuus ja seuraamusjärjestelmä tilastojen valossa.
Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. <http://hdl.handle.net/10138/164434>
- Sirén, Reino. 2011. Uuden rikosuhritutkimuksen kehittäminen. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 109. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. <http://hdl.handle.net/10138/152504>.
- Sirén, Reino, Mikko Aaltonen & Juha Kääriäinen. 2010. Suomalaisten väkivaltakokemukset 1980–2009. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 103. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. <http://hdl.handle.net/10138/152511>.
- Sirén, Reino & Päivi Honkatukia, toim. 2005. Suomalaiset väkivallan uhreina. Tuloksia 1980–2003 kansallisista uhrihaastattelututkimuksista. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 216. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Smolej, Mirka. 2014. Kenelle väkivaltarikokset kasautuvat Suomessa? Poliisin tietoon tullut toistuva väkivalta ja sen uhrit. Yhteiskuntapolitiikka 79 (2014):1
- THL – Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2011. Tautiluokitus ICD-10. Saatavilla verkossa: <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201205085423>
- Tilastokeskus. 2024a. Rikos- ja pakkokeinotilasto. Helsinki: Tilastokeskus. <https://stat.fi/til/rpk/>
- Tilastokeskus. 2024b. Työssäkäynti. Helsinki: Tilastokeskus. <https://www.stat.fi/til/tyokay/>
- Tilastokeskus. 2024c. Väestörakenne. Helsinki: Tilastokeskus. <https://www.stat.fi/til/vaerak/>

4 Seksuaalirikokset

Tiina Malin

Tiivistelmä

- Seksuaalirikoslainsäädäntö muuttui vuoden 2023 alussa laajentaen rikosten tunnusmerkitöjä ja ankaroittoa rangaistuksia. Keskeisimpiä muutoksia olivat raiskauksen suostumusperusteisuus sekä lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten erottaminen aikuisiin kohdistuvista. Raiskausten ohella vapaaehtoisuuden puutetta korostettiin myös muissa seksuaalirikoksissa.
- Raiskauksia tuli viranomaisten tietoon 1919 rikosta vuonna 2023. Raiskausrikosten määrä viranomaisrekistereissä on ollut nousussa 2010-luvun ajan.
- Joiltakin osin nousua selittävät esimerkiksi lainsäädännölliset muutokset. Kuitenkin myös Kansallisen rikosuhritutkimuksen tulokset viittaavat siihen, että raiskausuhrikokemusten määrässä on havaittavissa lievää nousua.
- Viranomaisten tietoon tulleiden lapsiin kohdistuneiden seksuaalirikosten määrä on vaihdellut huomattavasti viimeisten 10 vuoden aikana. Vuodesta 2018 lähtien rikosten määrä on ollut vuosittaisessa nousussa, joka tasaantui vuonna 2023. Tällöin rikoksia tuli viranomaisten tietoon 2319, mikä on 2,5 prosentin lasku edellisvuodesta.
- Pitkällä aikavälillä viranomaisten tietoon tulleiden hyväksikäyttöjen määrän lisääntyminen johtunee ainakin osittain ilmoitusalttiuden kasvusta ja viranomaiskontrollin tehostumisesta sekä lainsäädäntömuutoksista.
- Lapsille toteutettujen kyselyjen pohjalta nähdään erityisesti verkossa tapahtuneen seksuaalisen häirinnän lisääntyneen viimeisenä vuosikymmenenä (Lapsiuhritutkimukset 2013 ja 2022 sekä Kouluterveyskyselyt 2017, 2019, 2021 ja 2023).
- Yhä nuorempien lasten tavoitettavuus internetin ja sosiaalisen median sovellusten kautta onkin lisännyt rikoksentekomahdollisuuksia lapsiin ja nuoriin kohdistuvassa seksuaalirikollisuudessa.
- Muita rikoslain 20 luvun seksuaalirikoksia tuli vuonna 2023 viranomaisten tietoon 3168. Määrä on yli kaksinkertainen edelliseen vuoteen verrattuna (1424). Yli puolet näistä rikoksista oli seksuaalista ahdistelua (1242 tietoon tullutta rikosta), joiden tapausmäärä niin ikään lähes tuplaantui vuodesta 2022 (740 tapauksesta).

Tässä luvussa tarkastellaan seksuaalirikoksia, jotka on listattu rikoslain 20 luvussa. Tarkastelun pääpaino on raiskausrikoksissa (RL 20:1–2) sekä lapsiin kohdistuvissa seksuaalirikoksissa (RL 20:12–16), joiden osalta esitellään rikosten määrällistä kehitystä sekä piirteitä. Luvun lopussa kuvataan vielä rikoslain 20 luvun muiden nimikkeiden sekä joidenkin rikoslain 17 luvun rikosten määriä.

Vuoden 2023 alusta tuli voimaan lainmuutos, joka uudisti rikoslain 20 luvun (ks. HE 13/2022 vp.). Tiivistetysti muutoksen myötä rikosten tunnusmerkistöt laajentuivat ja rangaistukset ankaroituiivat. Yksi keskeisimmistä muutoksista on ollut raiskauksen suostumusperusteisuus. Lapsiin kohdistuneet seksuaalirikokset on erotettu kokonaan omiksi nimikkeikseen. Suostumusperusteisuus koskee myös lapsiin kohdistuneita seksuaalirikoksia, joista sukupuoliyhteyden sisältäneet arvioidaan uuden lain mukaan lähtökohtaisesti aina lapsenraiskauksena (perusmuotoinen ja törkeä tekemuoto). Muut teot arvioidaan seksuaalisena kajoamisena lapsen tai sen törkeänä tekemuotona. Edelleen kuitenkin myös lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö voi tulla kyseeseen olosuhteista riippuen. Edellisiin vaikuttaa keskeisesti myös sukupuoliyhteyden määritelmän laajentaminen kattamaan myös sukuelimen tai peräaukon koskettelun suulla tai sukuelimellä (RL 20:23).

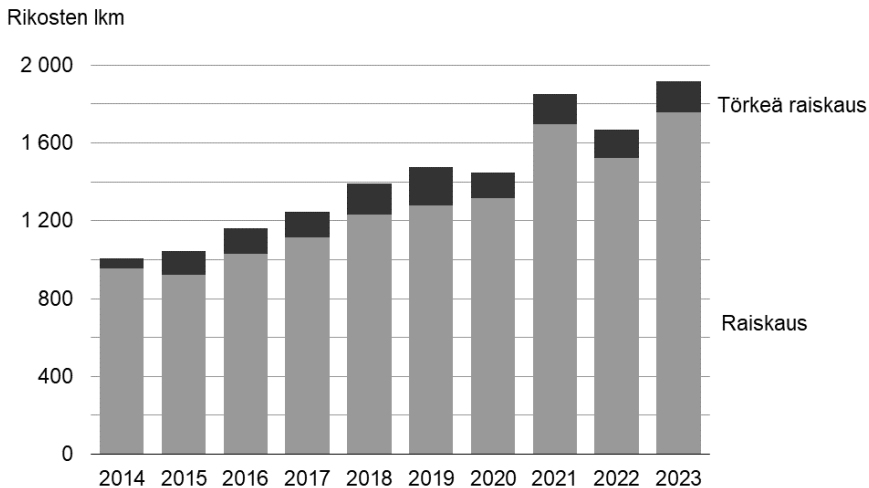
Muutokset, jotka koskevat muita kuin raiskausrikoksia ja lapsiin kohdistuvia rikoksia, käsitellään tarkemmin alaluvussa 4.3. Näistä keskeisimpiä ovat seksuaalisen ahdistelun laajeneminen koskemaan muitakin kuin koskettelua sisältäviä tekoja sekä seksuaalisen kuvan luvatta levittämisen kriminalisointi.

4.1 Raiskaus

Raiskausrikokset on porrastettu törkeysasteeltaan kahteen tekemuotoon, raiskaukseen (RL 20:1) ja törkeään raiskaukseen (RL 20:2). Raiskausrikosten kehitystä kuvataan tässä raportissa sekä viranomaisten tietoon tulleiden rikosten että kokonaisrikollisuuden osalta. Viranomaisten tietoon tulleiden rikosten lähteenä käytetään Tilastokeskuksen rikos- ja pakkokeinotilastoa, joka kuvaa poliisiin, Tullin ja Rajavartiolaitoksen tietoon tullutta rikollisuutta. Kuitenkin oletettavasti vain pieni osa seksuaalirikoksista tulee viranomaisten tietoon ja viranomaistilastojen tueksi tarvitaankin kyselypohjaisia tietolähteitä. Kokonaisrikollisuuden kuvaamiseen käytetään kansallista rikosuhritutkimusta, joka on 15–74-vuotiaille suunnattu, kansallisesti edustava kysely (tarkemmin ks. kohta A.3.1).

Rikollisuuden kehitys

Raiskausrikoksilla tarkoitetaan seuraavissa tarkasteluissa raiskausta ja törkeää raiskausta (RL 20:1–2), mukaan lukien näiden yritykset. Näitä tuli viranomaisten tietoon yhteensä 1919 rikosta vuonna 2023. Lukumäärä oli korkeampi kuin edellisellä vuonna ja jopa hieman korkeampi kuin vuonna 2021, jolloin rikosten määrässä tapahtui huima vuosittainen nousu (määrä kasvoi vuonna 2021 yli neljänneksellä vuodesta 2020). Rikosten määrä on noussut myös koko tarkasteltavalla kymmenvuotiskaudella. Vuonna 2023 raiskausrikoksista 8 prosenttia oli tekemuodoltaan törkeitä. Törkeiden raiskausten määrää tarkasteltaessa on huomioitava, että törkeän lapsenraiskauksen säännöksen voimaantulon (vuonna 2019) jälkeen osa aiemmin törkeän raiskauksen nimikkeellä viranomaisten tietoon tulleista rikoksista on siirtynyt uuden nimikkeen alle, eivätkä sisälly enää törkeiden raiskausten tarkasteluun. Lisäksi vuodesta 2023 eteenpäin kaikki alle 16-vuotiaisiin kohdistuneet raiskaukset arvioidaan ainoastaan lapsenraiskauksina (RL 20:12 tai 20:13), kun aiemmin ne on kirjattu myös perusmuotoisina tai törkeinä raiskauksina. Kuvion 1 luvut sisältävät myös ne teot, joita poliisi on tutkinut raiskausrikoksen *yrityksenä*. Raiskausrikoksen yritykseksi nimettyjen tekojen osuus vuonna 2023 oli kuusi prosenttia kaikista tietoon tulleista raiskausrikoksista.

Kuvio 1 Viranomaisten tietoon tulleet raiskausrikokset vuosina 2014–2023. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2024a)

Edellä esitetyt tiedot perustuvat rikosten, ei tekijöiden määriin; sama tekijä on voinut syyllistyä useaan rikokseen vuoden aikana. Jos tarkastelu rajataan niin, että yksi henkilö voi esiintyä vuoden aikana vain kerran rikoksen tekijänä törkeimmän rikoksensa mukaan, raiskausrikoksesta epäiltyjen määrä on vuodesta 2014 vuoteen 2023 kasvanut 461 henkilöstä 937 henkilöön. Tekijäpohjaisen laskennan kuvaaman muutoksen suunta ja mittaluokka ovat pääosin samanlaiset kuin rikoksia laskettaessa. Raiskausrikosten määrän nousua pidemmällä aikavälillä selittänevät ainakin osittain tekojen määritelmiä laajentaneet lainmuutokset. Tuoreimman muutoksen lisäksi rikosten määritelmiä on laajennettu vuosina 2011 ja 2014. Lisäksi on syytä huomioda, että lainmuutoksen ollessa tekeillä raiskausrikokset ja seksuaalirikokset olivat vahvasti esillä julkisessa keskustelussa. Tämä on osaltaan saattanut lisätä ihmisten tietoisuutta siitä, minkälaiset teot täyttävät rikoksen tunnusmerkit tai lisätä ilmoitusalttiutta.

Seksuaalirikokset, joihin liittyy uhrin kuolemaan johtanutta väkivaltaa, ovat verraten harvinaisia. Henkirikollisuuden seurantajärjestelmän mukaan vuonna 2022 henkirikoksista 1,5 prosentissa tapahtui oheisrikoksena raiskaus ja vastaavasti 1,5 prosentissa muu seksuaalirikos. Vuonna 2020 vastaavat osuudet olivat yksi prosentti ja vuosina 2019 ja 2021 nolla prosenttia. (Törölä ym. 2024.)

Kansalliseen uhritutkimukseen liitettiin vuonna 1997 kysymyksiä koskien seksuaaliseen kanssakäymiseen pakottamisen ja sen yrityksen uhriksi joutumista. Vuosina 2013–2023 (pois lukien vuosi 2022, jolloin kyselyä ei toteutettu) kysely on toteutettu nimellä Kansallinen rikosuhritutkimus (KRT) ja näiden vuosien tulokset ovat olleet myös sekä kysymysmuotoilujen että kyselymenetelmän suhteen vertailukelpoisia keskenään. Tuoreimman, vuonna 2023 toteutetun, kyselyn vastauksissa edeltävässä kyselyssä havaittu nousu on tasaantunut. Tulosten osalta on syytä huomioda, etteivät vuositasojen muutokset ole olleet tilastollisesti merkitseviä⁵. Vuoden 2023 kyselyssä 3 prosenttia naisista ja 0,5 prosenttia miehistä ilmoitti joutuneensa sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaaliseen kanssakäymiseen pakottamisen (ml. yritys) kohteeksi kyselyä edeltäneen 12 kuukauden aikana (taulukko 1).

5 On syytä huomata, että estimaatteihin liittyy esimerkiksi otannasta johtuvaa epävarmuutta. Käytännössä estimaatin 95 prosentin luottamusväli esimerkiksi naisilla on viime vuosina ollut yli prosenttiyksikön verran.

Taulukko 1 Sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaaliseen kanssakäymiseen pakottaminen tai pakottamisen yritys viimeisen 12 kuukauden aikana, % 15–74-vuotiaista

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2023
Naiset	2,3	1,6	2,2	2,2	2,2	2,5	2,8	2,8	3,2	3,0
Miehet	0,4	0,4	0,3	0,7	0,5	0,6	0,3	0,5	1,0	0,5

Lähde: Kansallinen rikosuhritutkimus 2013–2023 (ks. Beuker & Näsi 2024)

Kysely sisältää myös jatkokysymyksen siitä, kuinka moni sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaaliseen kanssakäymiseen pakotetuksi joutuneista (pl. yritykset) ilmoitti rikoksesta viranomaisille. Matalan vuosittaisen vastaajamäärän johdosta tarkastelussa on kolmen edellisen kyselyn (2020, 2021 ja 2023) vastaukset. Näinä vuosina sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaaliseen kanssakäymiseen pakotetuiksi joutuneista valtaosa (81 prosenttia) ei ilmoittanut asiasta viranomaiselle.

Vaihtoehtoisen tarkastelukulman uhrikokemuksiin tuo Rikosuhripäivystyksen (RIKU:n) asiakasdata. RIKU on tuki- ja neuvontapalvelu rikoksen uhrille, tämän läheiselle ja rikosasian todistajalle. RIKU tilastoi asiakkuuksien määrän osin anonymisti, eli tilastoista ei voida täysin erottaa päällekkäisiä asiakkuuksia. Kuitenkin raiskausrikoksiin liittyvien asiakkuuksien määrä on huomattavan suuri. RIKU:ssä oli vuonna 2023 keskimäärin 1037 raiskausrikoksiin liittyvää asiakkuutta kuukaudessa, kun esimerkiksi viranomaisten tietoon tulleen rikollisuuden määrä samana vuonna oli keskimäärin 160 ilmoitusta kuukaudessa. RIKU:n mukaan vuonna 2023 seksuaalirikokset olivat toiseksi yleisin syy asiakkuuteen lähisudeväkivallan jälkeen (Rikosuhripäivystys 2024).

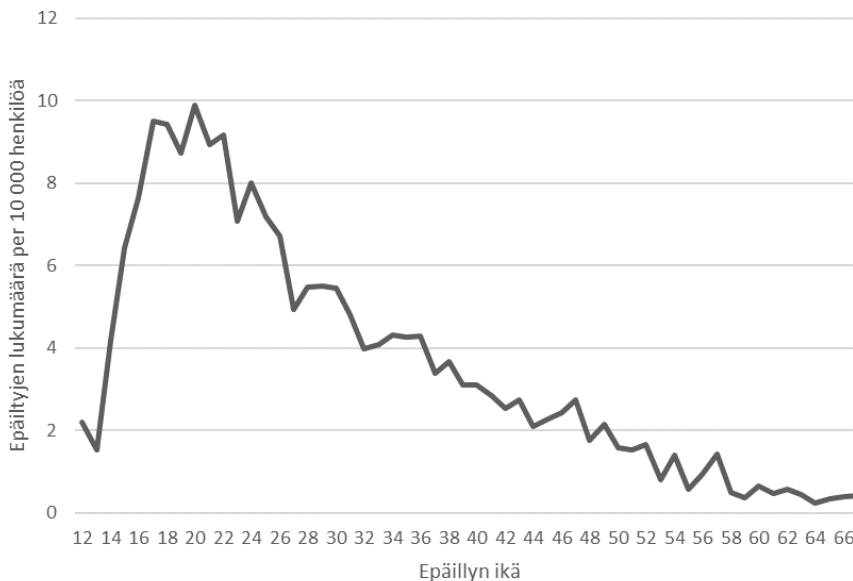
Raiskausten piirteitä

Raiskausrikosten teonpiirteitä on seuraavassa kuvattu pääosin (ja mikäli erikseen ei mainita muuta) Tilastokeskuksen rikos- ja pakkokeinotilaston pohjalta. Tarkastelussa on monin paikoin hyödynnetty kolmen viimeisimmän vuoden (2021–2023) tietoja, koska rikosepäilyjen lukumäärä eri ryhmissä voi vaihdella yksittäisinä vuosina melko voimakkaastikin. Tilastokeskuksen tilastoissa kuvatut rikokset koskevat osin kaikkia viranomaisten tietoon tulleita ja osin selvitettyjä rikoksia, joiden kokonaismäärät vaihtelevat hieman. Koska viranomaislähteissä ei juuri kuvata rikosten teonpiirteitä, lähteenä on hyödynnetty myös selvitystä, jossa on tarkasteltu vuosina

2014–2016 viranomaisten tietoon tulleiden raiskausten teonpiirteitä (Vauhkonen ym. 2021)⁶.

Sukupuoli. Vuosina 2021–2023 selvitettyjen raiskausrikosten tekijöistä 98,5 prosenttia oli miehiä ja 1,5 prosenttia naisia. Uhrien sukupuolijakauma oli pitkälti päinvastainen: 96 prosenttia naisia ja 4 prosenttia miehiä. Myös kyselytutkimusten mukaan sukupuolten välinen ero on huomattava (ks. Taulukko 1), mutta niissä ero on hieman vähäisempi kuin viranomaisten tietoon tulleissa raiskausrikoksissa.

Ikä. Kuviossa 2 on tarkasteltu raiskausrikoksista epäiltyjä iän mukaan suhteessa kunkin ikäryhmän kokoon vuosina 2021–2023. Tarkasteluun on otettu 12–67-vuotiaat. Rajauksena perusteena on se, tätä nuorempia ja vanhempia epäiltyjä on erittäin vähän. Kuvioista havaitaan, että raiskausrikoksista epäiltyjen ikäjakauma painottuu vahvasti nuorimpiin ikäluokkiin: ikäryhmän kokoon suhteutettuna eniten rikoksista epäiltyjä on 17–22-vuotiaiden keskuudessa, suurimman epäiltyjen ikäryhmän kokoon suhteutettuna ollessa 20-vuotiaat.

Kuvio 2 Raiskausrikoksista epäiltyjä epäillyn iän mukaan (12–67-vuotiaat) 10 000 henkeä kohti, viranomaisten tietoon vuosina 2021–2023 tulleet rikokset. *Lähteet:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2024a); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2024b)

⁶ Kyseinen aineisto koostettiin poimimalla satunnaisesti 200 rikosilmoitusta kyseisiltä vuosilta rikosnimikkeittäin, tässä tarkastelussa hyödynnämme tietoja raiskausten ja törkeiden raiskausten osalta.

Tilastokeskuksen rikos- ja pakkokeinotilaston mukaan vuosina 2021–2023 raiskausrikosten uhreista 29 prosenttia oli alle 18-vuotiaita ja 47 prosenttia 18–29-vuotiaita. Samansuuntaisia tuloksia on saatu myös Kansallisessa rikosuhritutkimuksessa. Vuoden 2023 kyselyssä 9,7 prosenttia 15–24-vuotiaista naisista ilmoitti, että häneen oli edeltävän vuoden aikana kohdistunut pakottamista (ml. yritys) sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaaliseen kanssakäymiseen. 25–34-vuotiaiden naisten ryhmässä osuus oli 4,3 prosenttia, 35–54-vuotiaiden ryhmässä 1,9 prosenttia ja tätä vanhemmissa ikäryhmissä 0,4 prosenttia. Miesten osalta vastaavat osuudet olivat 1,1 prosenttia 15–24-vuotiaista, 1,2 prosenttia 25–34-vuotiaista sekä alle prosentin vanhemmissa ikäryhmissä. Uuden lainmuutoksen myötä on odotettavissa, että erityisesti alle 16-vuotiaiden uhrien lukumäärät raiskausrikosten uhreina putoaa, kun uudet lapsenraiskauksen säännökset tulevat laajemmin sovellettaviksi.

Tekopaikka. Valtaosa raiskausrikoksista tapahtuu yksityisissä tiloissa. Vuonna 2023 viranomaisten tietoon tulleista raiskausrikoksista 77 prosentissa tekopaikkana oli yksityinen asunto ja 12 prosentissa muu yksityinen paikka. Kaikkiaan siis 89 prosenttia raiskausrikoksista tapahtui yksityisissä tiloissa. Osuus on viimeisen kymmenen vuoden aikana vaihdellut 79 ja 90 prosentin välillä. Muualla tapahtuneissa raiskausrikoksissa oli valtaosin kyse tilastokategoriasta ”muu yleinen paikka”.

Alkoholin rooli. Vuosina 2021–2023 selvitettyihin rikoksiin syylliseksi epäillyistä 23 prosenttia oli alkoholin tai muun päihteen vaikutuksen alaisena. Kuitenkin suuressa osassa tapauksia päihtymystila jäi selvittämättä: 67 prosentissa tapauksista päihtymystila oli kirjattu tuntemattomaksi. Uhrien osalta rikosilmoituksiin perustuvan tarkastelun mukaan 57 prosenttia raiskauksen ja 36 prosenttia törkeän raiskauksen uhreista olivat päihtyneitä (Vauhkonen ym. 2021).

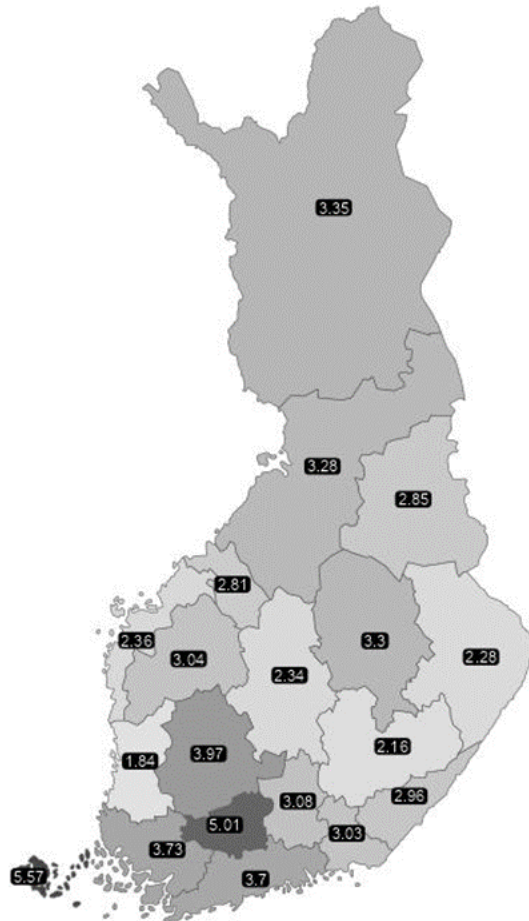
Osapuolten suhde. Rikos- ja pakkokeinotilastossa ei eritellä osapuolten suhdetta. Tilastokanta pitää kuitenkin sisällään poliisin rikosepäilyihin perustuvan Tilastokeskuksen luokitteleman tietokantataulukon perhe- ja lähisuhdeväkivallasta, jonka pohjalta voidaan tarkastella puolisoitten tai entisten puolisoitten välillä tapahtuneiden rikosten lukumääriä. Parisuhteessa tai entisessä parisuhteessa tapahtuneita raiskausrikoksia (RL 20:1–2) on raportoitu 181 vuonna 2023, 120 vuonna 2022 ja 132 vuonna 2021. Rikosilmoituksiin pohjautuvan selvityksen mukaan noin puolessa raiskaustapauksissa tekijä ja uhri ovat olleet tuttuja keskenään (Vauhkonen ym. 2021).

Tekijän kansalaisuus. Vuonna 2023 ulkomaan kansalaisten osuus selvitettyjen raiskausrikosten epäilyistä oli 27 prosenttia (353 epäiltyä). Kymmenen edeltävän vuoden aikana osuus on vaihdellut 21 ja 38 prosentin välillä. Vuonna 2022 (vakituisesti Suomessa asuvia) ulkomaan kansalaisia oli epäiltynä 8,4 henkilöä 10 000 asukasta kohti, kun vastaava luku Suomen kansalaisilla oli 2,0 henkilöä.

Joiltakin osin ulkomaalaistaustaisten yliedustusta raiskausrikoksista epäilyissä selittää väestön nuori ikärakenne. Laajan maahanmuuttajien rikollisuutta käsitelleen tutkimuksen (Lehti ym. 2014) mukaan vuosina 2010–2011 maahanmuuttajien rikostaso oli syntyperäisiä suomalaisia korkeampi lähes kaikissa maahanmuuttajaryhmissä. Tilastokeskuksen vuosia 2017–2018 koskevassa selvityksessä ulkomaan kansalaisten ikä- ja sukupuolivakioitu suhteellinen riski joutua raiskausrikoksesta epäilyksi oli noin kuusinkertainen Suomen kansalaisiin nähden. Irakin kansalaisilla osuus oli noin 16-kertainen, Somalian kansalaisilla kuusinkertainen ja Viron kansalaisilla kolminkertainen (Tilastokeskus 2019).

Selvitysprosentti. Selvitysprosentilla tai selvitysasteella kuvataan selvitettyjen rikosten osuutta tilastointivuonna tietoon tulleista rikoksista. Selvitysprosentin lasku on haastavaa, sillä rikokset eivät useinkaan tule viranomaisten tietoon, että selvitettyksi saman kalenterivuoden aikana. Siksi luku voidaan laskea kahdella eri tavalla, koostamalla selvitetty rikokset joko sellaisista rikoksista, jotka ovat sekä tulleet ilmi että selvitetty kyseisenä tilastovuonna tai laskemalla mukaan kaikki kyseisenä vuonna selvitetty rikokset (sisältäen myös aiempina vuosina ilmitulleita rikoksia). Tässä katsauksessa on perinteisesti käytetty ensimmäistä laskutapaa, jonka mukaan vuonna 2023 tietoon tulleista raiskausrikoksista selvitettiin vuoden loppuun mennessä 20 prosenttia. Selvitysaste on ollut viitenä viimeisenä vuotena (2019–2023) keskimäärin 24 prosenttia. Raiskausrikosten pidentyneet esitutkinta-ajat vaikuttavat tämän laskutavan mukaisen selvitysprosentin laskuun (ks. Fagerlund & Toivonen 2021).

Rikosten alueellinen jakautuminen. Kuviossa 3 on esitetty viranomaisien tietoon tulleet raiskausrikokset vuonna 2023 maakunnittain alueen 10 000 asukasta kohti. Eniten rikoksia suhteessa asukasluvuun on raportoitu Ahvenanmaalla (5,57 raiskausrikosta 10 000 asukasta kohti) ja vähiten Satakunnassa (1,84 rikosta 10 000 asukasta kohti). Vaihtelua kuitenkin oletettavasti osittain selittävät rikosten eroavat kirjaamiskäytännöt esimerkiksi tekokokonaisuuksien osalta.

Kuvio 3 Viranomaisten tietoon tulleet raiskausrikokset (RL 20:1-2) 10 000 asukasta kohti maakunnittain 2023. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2024a)

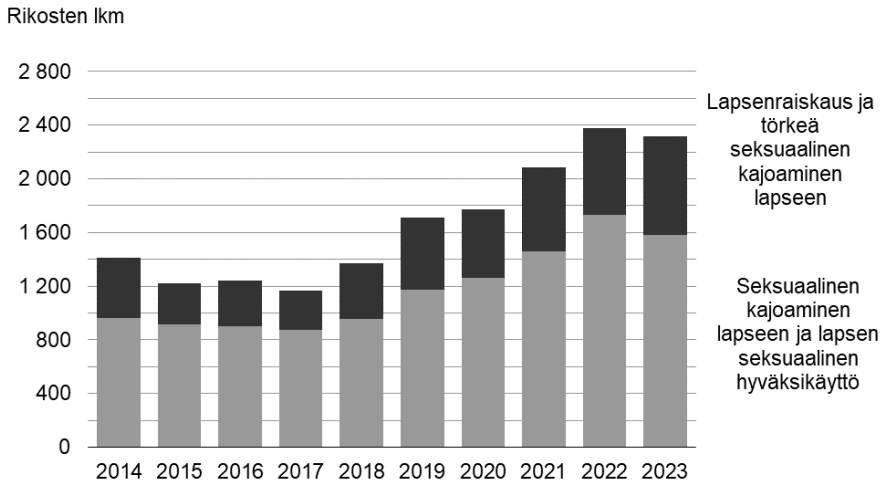
4.2 Lapsiin ja varhaisnuoriin kohdistuvat seksuaalirikokset

Lapsiin kohdistuvat seksuaalirikokset on vuoden 2023 lainmuutoksen jälkeen täysin erotettu aikuisiin kohdistuneista seksuaalirikoksista. Uuden lainsäädännön keskeinen ero aiempaan on se, että sukupuoliyhteyden sisältäneet teot arvioidaan nyt aina lähtökohtaisesti lapsenraiskauksina (perusmuotoinen ja törkeä, RL 20:12–13). Aiemmin nämä teot olisi tuomittu törkeinä tai perusmuotoisina lapsen seksuaalisina hyväksikäyttöinä ja osa, pakottamista tai uhkaamista sisältäneet teot, myös raiskauksina. Uusi lainsäädäntö kuitenkin pohjaa ajatukselle, ettei alle 16-vuotias voi antaa suostumustaan sukupuoliyhteyteen. Laki sisältää edelleen rajoitussäännöksen (RL 20:17), ja olosuhteiden arvioinnin myötä rikoksia on mahdollista tuomita myös muilla nimikkeillä. Seksuaalinen kajoaminen lapseen ja törkeä seksuaalinen kajoaminen lapseen (RL 20:14–15) vastaavat entisiä lapsen seksuaalisia hyväksikäyttöjä muiden kuin sukupuoliyhteyden kattavien tekojen osalta. Rangaistusasteikko on noussut törkeän seksuaalisen kajoamisen osalta niin, että minimirangaistus on kahden vuoden vankeus ja maksimi kymmenen vuoden vankeus. Edelleen teot, jotka ovat lapsen ja tekijän ikä ja kypsyys, osapuolten suhde sekä muut teko-olosuhteet huomioon ottaen rikoksen vakavuutta vähentävien seikkojen vallitessa tehty, voidaan arvioida lapsen seksuaalisina hyväksikäyttöinä (RL 20:16).

Rikollisuuden kehitys

Viranomaisten tietoon tullut rikollisuus. Lainsäädäntö muuttui vuoden 2023 alusta, mutta koskee tekoja, jotka ovat tapahtuneet uuden lain voimassaollessa. Tästä syystä vuonna 2023 viranomaiset kirjasiivat myös nyt jo vanhentuneilla rikosnimikkeillä tapahtuneita rikoksia. Tässä katsauksessa viranomaisten tietoon tulleita rikoksia pyritään tarkastelemaan mahdollisimman vertailukelpoisesti aiempiin vuosiin nähden, vaikka rikosten määritelmien laajennuttua tämä ei olekaan täysin mahdollista.

Alla olevassa kuviossa 4 on esitetty poliisin tietoon tulleet lapsiin kohdistuneiden seksuaalirikosten lukumäärät vuosina 2014–2023. Aiemman perusmuotoisen lapsen seksuaalisen hyväksikäytön rinnalla esitellään uuden seksuaalisen kajoamisen lapseen lukumäärät. Aiempien törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön ja törkeän lapsenraiskauksen rinnalle on otettu kaikki lapsenraiskaukset sekä törkeä seksuaalinen kajoaminen lapseen. Vuonna 2023 kirjattiin 1583 seksuaalista kajoamista lapseen tai lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä, ja 736 lapsenraiskausta, törkeää seksuaalista kajoamista lapseen tai törkeää lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä, eli rikosten yhteenlaskettu määrä oli 2319. Vuotta aiemmin näitä rikoksia tuli poliisin tietoon yhteensä 2379.

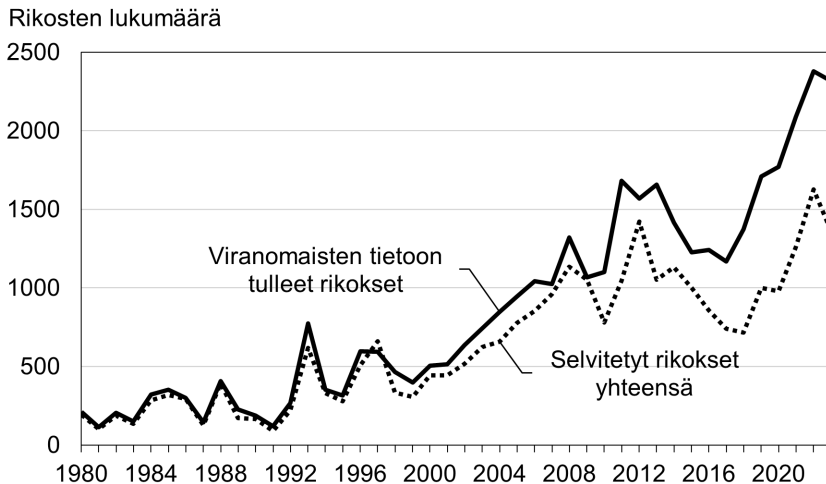
Kuvio 4 Viranomaisten tietoon tulleet seksuaaliset kajoamiset lapseen, lapsen seksuaaliset hyväksikäytöt ja lapsenraiskaukset vuosina 2014–2023. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2024a)

Viimeisten 10 vuoden aikana vaihtelu poliisin tietoon tulleiden lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö -rikosten vuosittaisessa määrässä on ollut suurta. Vuodesta 2014 eteenpäin poliisin tietoon tulleiden lasten seksuaalisten hyväksikäyttöjen määrä oli muutamana vuoden laskussa, kun taas vuodesta 2018 rikosten määrä on noussut. Vuonna 2023 kokonaismäärä oli hieman edellistä vuotta pienempi, mikä johtui laskusta seksuaalisissa kajoamisissa lapsiin ja lapsen seksuaalisissa hyväksikäytöissä. Törkeämpien tekojen määrä sen sijaan nousi hieman. On kuitenkin hyvä huomioida, että rikosnimikkeet saattavat muuttua vielä tuomioistuinkäsittelyssä ja uusien rikosnimikkeiden kohdalta tekojen arvioinnista ei ole vielä paljon tietoa.

Paitsi että rikossarjojen määrät vaihtelevat vuosittain, niiden osatekojen kirjaamiskäytännöissä on epäyhteneväisyyttä. Poliisin selvitettyksi merkittäviä lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia oli vuonna 2023 yhteensä 1364 (1627 vuonna 2022). Kuviossa 5 on esitetty kaikkien näiden ilmoitettujen ja selvitettyjen rikosten määrät vuosittain, mutta koska osa merkitään selvitettyiksi eri vuonna kuin rikosilmoitus on kirjattu, koskevat saman vuoden luvut ilmoitetuista ja selvitettyistä rikoksista osin eri tapauksia.

Pidemmällä aikavälillä tarkasteltuna havaitaan, että vuosittain ilmoitettujen tapausten määrä on moninkertaistunut vuodesta 1980 (kuvio 5). Tilastoitujen rikosten määrän kasvu ei kuitenkaan yksiselitteisesti viittaa pelkästään siihen, että lasten seksuaalinen hyväksikäyttö olisi ilmiönä lisääntynyt, vaan taustalla on muun muassa viranomaiskontrollin tehostuminen ja kiinnijäämisriskin kasvu (ks. myös Hinkkanen 2009, 12). Lisäksi rikossarjat voivat vaikuttaa huomattavasti vuosittain tilastoitujen rikosten määrään. Rikosten kirjaamiskäytäntö on epäyhtenäinen erityisesti silloin, kun sama henkilö on joutunut toistuvasti hyväksikäytön uhriksi. Toisinaan rikossarja kirjataan yhtenä ja toisinaan useana rikoksena.

Toisaalta esimerkiksi lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö internetin välityksellä sekä lapsen houkutteleva seksuaalisiin tarkoituksiin eli niin sanottu grooming ovat olleet laajamittaisemmin mahdollisia vasta 2000-luvun alun tienoilta, ja viimeksi mainittu lisättiin rikoslakiin vuonna 2011.

Kuvio 5 Seksuaalinen kajoaminen lapseen, lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö ja lapsenraiskaus 1980–2023, viranomaisten tietoon tulleet rikokset ja selvitettyt rikokset vuosittain. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeino-tilasto (Tilastokeskus 2024a)

Tekojen arkaluontoisuuden vuoksi lapsiin kohdistuneita seksuaalisia hyväksikäyttöjä ei läheskään aina ilmoiteta poliisille tai muille viranomaisille. Lapsi voi salata asian vanhemmiltaan, ja vanhemmatkaan eivät aina halua tehdä hyväksikäytöstä rikosilmoitusta. Jos hyväksikäyttäjänä on lapsen vanhempi tai muu perheenjäsen, rikoksen poliisille ilmoittaminen on paljolti riippuvainen siitä, tuleeko epäily ilmi muuta kautta esimerkiksi päiväkodissa, koulussa tai sosiaali- ja terveystalvelujen yhteydessä.

Vuoden 2013 lapsiuhritutkimuksessa kysyttiin, oliko lapsi tai nuori kertonut seksuaalirikokemuksesta aikuisen tai vähintään viisi vuotta vanhemman kanssa ja jos kyllä, kenelle (Fagerlund ym. 2014, 119–120). Niistä, joilla seksuaalirikokemuksia oli ja jotka vastasivat kysymykseen kokemuksesta kertomisesta (247 vastaajaa), kuusi prosenttia oli kertonut poliisille. Terveystalvelujalle, koulukuraattorille ja/tai sosiaalityöntekijälle oli kertonut 2–5 prosenttia vastaajista. Lähes puolet oli kertonut seksuaalirikokemuksesta aikuisen kanssa kaverille, ja 19 prosenttia ei ollut kertonut kenellekään. Ruotsissa on arvioitu, että lasten seksuaalisista hyväksikäytöistä noin 3–12 prosenttia tulee poliisiin tietoon (Brå 2007)

Rikosten ilmoitusalttiudessa tapahtuneet muutokset ovat voineet vaikuttaa ilmi tulleiden rikosten määrän kehitykseen. Osa uutisoiduista seksuaalirikostapauksista on herättänyt suurta mediahuomiota, ja kampanjointi sekä julkinen keskustelu seksuaalisesta häirinnästä ja hyväksikäyttörikoksista on voinut laskea ilmoituskyynnystä vanhempienkin tekojen osalta (esim. Haapakangas 2020). Viranomaisten ilmoitusvelvollisuuksiin ja tiedonvaihtoon on tehty viime vuosien aikana lainsäädännöllisiä muutoksia, mikä myös lisää lapsiin kohdistuvien rikosten ilmituloa (Mathews ym. 2016). Suomessa lastensuojelussa ja poliisissa on lisäksi 2000-luvun aikana panostettu lapsiin kohdistuneiden rikosten tunnistamiseen ja tutkimiseen erityisesti viranomaisia kouluttamalla (esim. Ellonen & Rantaeskola 2016; Fagerlund & Toivonen 2021).

Kokonaisrikollisuus. Laajojen tekosarjojen paljastuminen viiveellä sekä lainsäädännössä, ilmoittamisalttiudessa ja viranomaiskontrollissa tapahtuneisiin muutoksiin liittyen viranomaisten tietoon tulleen rikollisuuden määrä on vaihdellut vuosittain paljon, eivätkä rikostilastot yksinään riitä kuvaamaan ilmiön yleisyyttä ja siinä tapahtuneita muutoksia. Kokonaisrikollisuuden näkökulmasta lapsen seksuaalisen hyväksikäytön yleisyyttä on selvitetty lapsille ja nuorille suunnattujen lapsiuhritutkimusten avulla. Kuudes- ja yhdeksäsluokkalaisille suunnatut laajat kyselytutkimukset väkivaltakokemuksista toteutettiin vuosina 2008 (Ellonen ym. 2008), 2013 (Fagerlund ym. 2014) ja 2022 (Mielityinen ym. 2023). Yhdeksäsluokkalaisten osalta tuloksia voidaan verrata Sariolan (1990) vuonna 1988 toteuttamaan koululaiskyselyyn. Lähes kokonaiset ikäluokat tavoitettavissa Kouluterveyskyselyissä (esim. Ikonen & Helakorpi 2019) on puolestaan eri vuosina

kysytty vaihtelevin kysymyksenasetteluin seksuaalisesta väkivallasta ja häirinnästä. Tuoreimmat kolme kyselyä ovat vuosilta 2019, 2021 ja 2023. Kysymyksenasettelut ovat näissä kolmessa kyselyssä muuten toisiaan vastaavat, mutta vuonna 2019 on kysytty lisäksi lasten ja nuorten seksuaalikoemuksia aikuisten kanssa, eli lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tunnusmerkistön mahdollisesti täyttävien tekojen yleisyyttä lapsiuhrituskoemuksien kysymyksenasettelua soveltaen.

Uhritutkimuksissa seksuaalinen väkivalta on yleensä pyritty määrittelemään siten, että se vastaisi mahdollisimman tarkoin rikoslaisissa määriteltyjä tekoja. Kysymyksiä voidaan kuitenkin asettaa myös neutraalimmin esimerkiksi lasten seksuaalikoemuksista aikuisten kanssa. Näin on menetelty lapsiuhrituskoemuksissa, jolloin vastaajan ei tarvitse määritellä koemuksiinsa suhteessa rikoslakiin kytkeytyvään sanastoon. Nuorten seksuaalikoemukset heitä vähintään viisi vuotta vanhempien eli tavallisesti aikuisten kanssa ovat pitkällä aikavälillä vertailtuna vähentyneet niin tytöillä kuin pojillakin (taulukko 2). Kuitenkin tyttöjen osalta koemuksien määrän lasku vaikuttaa tasaantuneen ja jopa kääntyneen tuoreimmassa tutkimuksessa. Koemuksien kasvu lapsiuhrituskoemuksesta 2013 vuoteen 2022 ei kuitenkaan ole tilastollisesti merkitsevä (Mielityinen ym. 2023). Pidemmällä ajalla vähentymistä on tapahtunut erityisesti sukupuoliyhteyden johtaneissa teoissa (Ellonen & Sariola 2008; Fagerlund ym. 2014; Mielityinen ym. 2023).

Taulukko 2 Seksuaalikoemukset aikuisten ja vähintään 5 vuotta vanhempien kanssa, %

	1988	2008	2013	2019	2022
Tytöt	17	13	8	8	11
Pojat	6	3	3	2	2
Yhteensä	12	8	5	5	7

Lähteet: Lapsiuhrituskoemukset 1988, 2008, 2013 ja 2022 (9 lk.) (Mielityinen ym. 2023, liitetaulukko 59); Kouluterveyskysely 2019 (8–9 lk.) (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2019)

Edellä taulukossa 3 esiteltyä kysymystä seksuaalikoemuksista vähintään viittä vuotta vanhemman kanssa ei ole vuoden 2019 jälkeen sisällytetty Kouluterveyskyselyyn. Kuitenkin tuoreemmat, vuosien 2021 ja 2023, kyselyt ovat sisältäneet kysymykset seksuaaliväkivallasta, häiritsevistä seksuaalisesta ehdottelusta ja ahdistelusta sekä seksuaalisen häirinnän koemuksista puhelimesta ja internetissä sekä julkisessa tilassa viimeksi kuluneen vuoden aikana. Seksuaaliväkivallan indikaattori kuvaa niiden osuutta, jotka ovat vastanneet kokeneensa ainakin jotain seuraavista: riisuuntumaan pakkottamista, kehon intiimien alueiden koskettelua vasten tahtoa, yhdyntään tai muunlaisen seksiin painostamista tai pakkottamista ja rahan, tavaran tai päihteiden tarjoamista vastineeksi seksistä. Vuoden 2023 kyselyssä 12

prosenttia kahdeksas- ja yhdeksäsluokkalaisista tytöistä ja kuusi prosenttia pojista raportoi vähintään yhdestä seksuaaliväkivallan kokemuksesta. Vastaavat luvut olivat 13 ja viisi vuonna 2021 ja 10 ja neljä vuonna 2019.

Puhelimen tai netin välityksellä häiritsevää seksuaalista ahdistelua ilmoitti vuonna 2023 kokeneensa 38 prosenttia kahdeksas- ja yhdeksäsluokkalaisista tytöistä ja yhdeksän prosenttia saman ikäisistä pojista. Aiemmissa kyselyissä vastaavat luvut olivat 42 ja yhdeksän vuonna 2021 sekä 27 ja seitsemän vuonna 2019 (ja 18 ja 6 vuonna 2017 jolloin tämä kysymys oli ainoana tässä esitellyistä mukana). (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2024.) Myös lapsiuhrituskimusten tulosten mukaan verkossa tapahtunut seksuaalinen häirintä on pidemmällä aikavälillä kasvussa. Tuoreimman, vuonna 2022 toteutetun kyselyn mukaan 34 prosenttia yhdeksäsluokkalaisista tytöistä ja 18 prosenttia pojista oli viimeisen vuoden aikana kokenut seksuaalista häirintää verkossa (Mielityinen ym. 2023). Aiemmassa, vuoden 2013, kyselyssä vastaavat luvut olivat 16 prosenttia tytöistä ja seitsemän prosenttia pojista (Fagerlund ym. 2014). Muutos on tilastollisesti merkitsevä. Onkin katsottu, että internetin, älypuhelin- ja sosiaalisen median sovellusten käytön yleistymisen on lisännyt mahdollisuuksia hyväksikäyttöön (esim. Broome, Izura & Lorenzo-Dus 2018; Kloess ym. 2019). Kontakteja potentiaaliin uhreihin voidaan tehdä internetin välityksellä suuria määriä, jolloin tekijöiden on mahdollista löytää itselleen helpoimmat uhrin.

Ilmi tulleen rikollisuuden piirteitä

Lasten seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomituista ja tuomioista on tehty erityiset selvitykset vuosina 2009 ja 2020 (Hinkkanen 2009; Malin 2020). Näiden perusteella voidaan tarkastella joitakin mahdollisia muutoksia ilmi tulleen rikollisuuden piirteisiin sekä uhreihin ja tekijöihin liittyen. Tuorein selvityksistä on toteutettu Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutissa ja sen aineisto sisältää vuosina 2017–2018 lainvoimaisiksi tulleet käräjä- ja hovioikeuksien tuomiot lapsiin kohdistuneiden seksuaalirikosten osalta (Malin 2020).

Ikä ja sukupuoli. Hyväksikäyttörikoksista tuomitut ovat pääsääntöisesti miehiä (99 %: Malin 2020; 98 %: Hinkkanen 2009). Lähes puolet vuosina 2017–2018 tuomituista rikoksentekijöistä oli 15–24-vuotiaita. Alle 30-vuotiaita tuomituista oli yhteensä 57 prosenttia. (Malin 2020.) Vuonna 2006 tuomitut olivat hieman vanhempia, tyypillisesti 17–30-vuotiaita (Hinkkanen 2009).

Hyväksikäytön uhreista selvä enemmistö on tyttöjä (92 %: Malin 2020; Hinkkanen 2009). Tuoreimman selvityksen mukaan hyväksikäytön uhreista 71 prosenttia oli 12–15-vuotiaita (Malin 2020). Luku on hieman suurempi

kuin ennen vuoden 2011 lainmuutosta, jolloin osuus oli kaksi kolmasosaa (Hinkkanen 2009). Vuonna 2011 lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten tunnusmerkistöjä muutettiin monelta osin. Uhrien keskimääräisen iän nousuun ja vastaavasti tekijöiden iän laskuun vaikutti luultavimmin nuorten keskinäisiä suhteita käsittelevän rajoitussäännöksen tiukentuminen (Malin 2020).

Osapuolten välinen suhde. Tuomituista rikoksentehtäjistä 12 prosenttia oli uhrin vanhempia tai vanhempien kumppaneita, yhteensä perheensisäisiä tapauksia oli vajaa viidesosa. Seurustelukumppanien osuus tekijöistä oli 10 prosenttia ja uhrin kaverien tai tuttavien osuus neljäsosa. Ennalta tuntemattomien tekemiä hyväksikäyttöjä oli 13 prosenttia (Malin 2020).

Tekijöiden aikaisempi rikollisuus. Vuosien 2017 ja 2018 tuomioaineistoissa suurinta osaa rikoksentehtäjistä (72 %) ei ollut hyväksikäyttörikosta edeltävän viiden vuoden aikana tuomittu rikoksesta (Malin 2020). 24 prosentilla oli rikoshistoriaa, mutta ainoastaan neljä prosenttia oli tuomittu edeltävän viiden vuoden aikana seksuaalirikoksesta. Seksuaalirikoksen uusimisriski onkin tuomioiden perusteella melko vähäinen. Vuonna 2009 julkaistun selvityksen mukaan kaksi prosenttia tekijöistä sai uuden tuomion kolmen vuoden kuluessa ja 9 vuoden seurantajaksolla 5,6 prosenttia (Hinkkanen 2009). Vaikka tämän tyyppisten rikosten uusiminen tai niistä toistuvasti kiinni jääminen ei ole yleistä, uhrien osalta on puolestaan havaittavissa kokemusten kasautumista.

Fyysisen väkivallan käyttö. Rikosilmoitustietojen mukaan lapsen seksuaalisissa hyväksikäyttötapauksissa (25 %) ja törkeissä lapsen seksuaalisissa hyväksikäyttötapauksissa (27 %) fyysistä väkivaltaa (seksuaalisen väkivallan lisäksi) kuvattiin joka neljännessä tapauksessa (Vauhkonen ym. 2021).

Tekijöiden piirteitä nuorten ilmoittamana. Nuorisorikollisuuskyselyn tietojen mukaan lapsiin ja nuoriin kohdistuvassa seksuaaliväkivallassa tekijöitä on yleensä vain yksi. Tekijä oli uhrin mukaan yleensä taustaltaan suomalainen, mutta aikuisten tekemässä seksuaalisessa väkivallassa tekijä oli hieman useammin ulkomaalaistaustainen kuin nuorten tekemässä väkivallassa. Seksuaalisen väkivallan tekijät ovat usein nuorille tuttuja henkilöitä. Tekijä on useammin tuntematon aikuisen kuin toisen nuoren tekemässä seksuaalisessa väkivallassa. Tekijä on vain harvoin henkilö, joka on tavattu vain verkossa. (Vauhkonen ym. 2021)

Verbaalinen ja fyysinen seksuaaliväkivalta. Nuorisorikollisuuskyselyn tietojen mukaan aikuisten tekemissä teoissa seksuaalinen kommentointi ja seksuaaliset teot sekä niihin suostutteleminen tai painostaminen olivat yleisempiä kuin toisten nuorten tekemässä väkivallassa. Toisten nuorten teot sisälsivät yleisemmin ahdistelevia viestejä, kuvien ja juorujen levittämistä ja fyysistä väkivaltaa. Tuntemattoman tekijän seksuaalinen väkivalta oli yleisemmin seksuaalissävytteistä kommentointia ja sisälsi harvemmin

suostuttelua seksuaaliseen tekoon. Tuntemattoman nuoren tekemä seksuaalinen väkivalta taas käsitti useammin ahdistelevien viestien lähettelyä ja harvemmin häiritsevää koskettelua tai fyysistä väkivaltaa. (Vauhkonen ym. 2021)

Muita teonpiirteitä. Vuonna 2011 sukupuoliyhteyden sisältävät teot siirtyivät törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tunnusmerkistöön. Muutoksen jälkeen sukupuoliyhteyden osuus perusmuotoisena tuomituissa teoissa on pudonnut 50 prosentista viidesosaan teoista ja törkeissä teoissa noussut kahdesta kolmasosasta tekoja 86 prosenttiin (16 prosenttia sisältää pakottamisen elementtejä) (Malin 2020; Hinkkanen 2009). Vastaavasti koskettelua sisältäneiden tekojen osuus lisääntyi perusmuotoisissa teoissa ja väheni törkeissä teoissa.

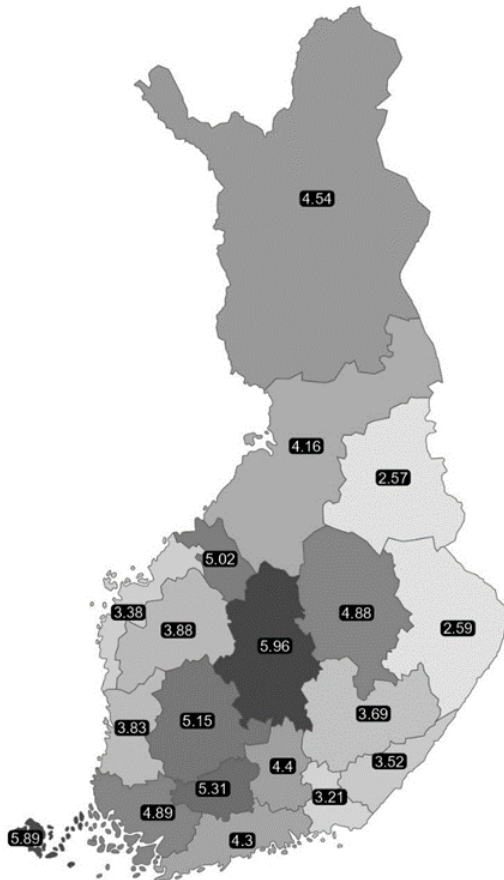
Vuosina 2017–2018 käräjä- ja hovioikeuksissa lainvoimaisiksi tulleista lapsiin kohdistuneista seksuaalirikoksista 16 prosenttia tapahtui verkkoymäristössä ja 21 prosenttia nettituttujen toteuttamina (Malin 2020). Netin kautta uhriin tutustuneen tekijän onnistui reilussa puolessa tapauksista sopea tapaaminen uhrin kanssa kasvotusten. Näiden tekojen osuus oli aineistossa huomattavasti suurempi kuin aiemmassa kyselytutkimuksessa (esim. Fagerlund ym. 2014). Osasyyn tähän on luultavasti se, että vakavampia tekoja päättyy tuomittaviksi asti lievempiä tekoja enemmän, jolloin niitä esiintyy tuomioistuinaineistossa yleisemmin kuin kyselyaineistossa.

Selvitysprosentti. Selvitysprosentti lasketaan perustuen poliisin esitutinnan päätteeksi tekemiin merkintöihin, jolloin tapaus merkitään selvitettyksi ja se voidaan siirtää syyttäjälle syyteharkintaan. Selvitysprosentti raportoidaan tässä julkaisussa laskemalla tilastovuonna ilmoitetut ja samana vuonna selvitetty rikokset prosentteina kaikista vuoden aikana ilmoitetuista rikoksista. Vuonna 2023 tietoon tulleista lapsen seksuaalisista hyväksikäytöistä selvitettiin vuoden loppuun mennessä 15 prosenttia (28 prosenttia vuonna 2022). Koska rikoslaji pitää sisällään välillä suuriakin tekokokonaisuuksia, saattaa selvitysprosentti jäädä hyvinkin alhaiseksi, kun rikokset tulevat viranomaisen tietoon ja selvitettyiksi usein eri vuosina. Tähän vaikuttavat myös rikosprosessin kestoajat. Lapsiin kohdistuneiden seksuaalirikosten käsittelyajat koko rikosprosessissa poliisin esitutkinnasta käräjäoikeuden ratkaisuun asti ovat myös pidentyneet vuosina 2014–2019 (Fagerlund & Toivonen 2021). Rikossarjojen kirjaamiskäytäntöjen epäyhtenäisyys ja selvittämiseen kuluva aika vaikuttavat siten, että vuosittaiset vaihtelut selvitysprosentissa voivat olla hyvinkin suuria.

Rikosten alueellinen jakautuminen. Kuviossa 6 on esitetty poliisin tietoon tulleet viranomaisten tietoon tulleet lapsiin kohdistuvat seksuaalirikokset vuonna 2023 maakunnittain 10 000 asukasta kohti. Tilastokeskuksen uuden ryhmittelyn takia mukana on suurempi määrä rikosnimikkeitä kuin muissa tämän katsauksen lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö -rikoksissa:

lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, lapsenraiskaus, törkeä lapsenraiskaus, seksuaalinen kajoaminen lapseen, korvauksen tarjoaminen nuoreen kohdistuvasta seksuaalisesta teosta sekä lapsen houkutteleminen seksuaalisiin tarkoituksiin.

Kuvio paljastaa, että maakuntien välillä on eroavaisuuksia lapsiin kohdistuneiden seksuaalirikosten ilmoitusmäärissä. Asukaslukuun suhteutettuna rikoksia on raportoitu eniten Keski-Suomessa ja Ahvenenmaalla. On hyvä huomioida, että mahdolliset eroavaisuudet raportointikäytännöissä sekä rikoskokonaisuudet voivat aiheuttaa suuriakin vuosittaisvaihteluita.

Kuvio 6. Viranomaisten tietoon tulleet lapsiin kohdistuneet seksuaalirikokset⁷ (RL 20:9, 20:12–16, 20:18) 10 000 asukasta kohden maakunnittain 2023. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2024a).

⁷ Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, lapsenraiskaus, törkeä lapsenraiskaus, seksuaalinen kajoaminen lapseen, korvauksen tarjoaminen nuoreen kohdistuvasta seksuaalisesta teosta, lapsen houkutteleminen seksuaalisiin tarkoituksiin.

4.3 Muut seksuaalirikokset

Tämä luku sisältää tietoja muista seksuaalirikoksista kuin raiskausrikoksista ja lapsiin kohdistuvista seksuaalirikoksista. Tähän joukkoon sisältyvät loput rikoslain 20 lukuun kuuluvat säännökset sekä rikoslain 17 lukuun kuuluvia nimikkeitä. Taulukossa 3 on kuvattu kaikki luvussa esiteltävät rikosnimikkeet sekä niiden lukumäärä kolmena edeltävänä vuonna. Taulukosta käyvät ilmi myös uudet, vuoden 2023 alusta voimassa olleet rikosnimikkeet. Rikosnimikkeitä kuvataan hieman tarkemmin seuraavassa kahdessa alaluvussa.

Taulukko 3 Viranomaisten tietoon tulleet muut rikoslain 20 ja 17 lukujen seksuaalirikokset 2021–2023

	2021	2022	2023
Muut rikoslain 20 luvun rikokset			
Seksuaalinen kajoaminen (ent. pakottaminen seksuaaliseen tekoon)	243	174	351
Seksuaalisen kajoamisen yritys (ent. seksuaaliseen tekoon pakottamisen yritys)	13	34	8
Törkeä seksuaalinen kajoaminen	18
Törkeän seksuaalisen kajoamisen yritys	0
Seksuaalinen hyväksikäyttö	82	103	100
Seksuaalisen hyväksikäytön yritys	4	8	3
Seksuaalinen ahdistelu	734	740	1242
Seksuaalisen kuvan luvaton levittäminen	143
Seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö	12	0	3
Seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytön yritys	0	0	0
Korvauksen tarjoaminen nuoreen kohdistuvasta seksuaalisesta teosta (ent. seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta)	93	138	207
Korvauksen tarjoamisen yritys nuoreen kohdistuvasta seksuaalisesta teosta (ent. seksuaalipalvelujen ostamisen yritys nuorelta)	39	74	47
Paritus	48	7	17
Parituksen yritys	6	1	0
Törkeä paritus	19	10	6
Törkeän parituksen yritys	8	0	0
Lapsen houkuttelemine seksuaalisiin tarkoituksiin	120	113	253
Lapsen seksuaalisiin tarkoituksiin houkuttelemisen yritys	15	21	29
Lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittäminen	317
Lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittämisen yritys	0

	2021	2022	2023
Törkeä lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittäminen (ent. törkeä sukupuoliseiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittäminen)	37	60	7
Törkeä lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittämisen yritys (ent. sukupuoliseiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan törkeän levittämisen yritys)	0	0	2
Lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapito (ent. sukupuoliseiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapito/hallussa pitäminen)	405	528	413
Lasta seksuaalisesti esittävän esityksen seuraaminen (ent. sukupuoliseiveellisyttä loukkaavan lasta koskevan esityksen seuraaminen)	0	1	2
Lasta seksuaalisesti esittävän esityksen seuraamisen yritys (ent. sukupuoliseiveellisyttä loukkaavan lasta koskevan esityksen seuraamisen yritys)	0	0	0
Rikoslain 17 luvun rikokset			
Sukupuoliseiveellisyttä loukkaavan kuvan levittäminen	425	395	123
Sukupuoliseiveellisyttä loukkaavan kuvan levittämisen yritys	0	2	2
Kuvaohjelman laitton esittäminen tai levittäminen alaikäiselle	1	1	0
Sukupuoliseiveellisyttä loukkaava markkinointi	0	0	0
Sukupuoliseiveellisyden julkinen loukkaaminen	195	195	155
Sukupuolilyhteys lähisukulaisten kesken	7	28	17

Lähde: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2024a).

.. Säännös ei voimassa

Muut rikoslain 20 luvun rikokset. Rikos- ja pakkokeinotilaston mukaan muita seksuaalirikoksia (RL 20:3–11, 20:18–22) tuli poliisin tietoon 3 168 tapausta vuonna 2023 (1 424 tapausta vuonna 2022 ja 1 436 vuonna 2021). Ilmi tulleiden tapausten määrät ovat vaihdelleet vuositasolla jonkin verran, mutta tuorein nousu on silti merkittävää. Pääpiirteittäin tapausten yhteenlaskettu määrä on noussut melko tasaisesti viimeisen kymmenen vuoden ajan. Nousuun ovat vaikuttaneet myös uudet kriminalisoinnit, vuoden 2023 lisäksi esimerkiksi seksuaalinen ahdistelu (nyk. RL 20:6) tuli voimaan 1.9.2014. Lisäksi vuoden 2023 alusta tuli voimaan useita uusia nimikkeitä, ja osan jo olemassa olevien rikosten määritelmät laajenivat kattamaan enemmän tekemuotoja.

Aiempi RL 20:4, pakottaminen seksuaaliseen tekoon, on korvattu nimikkeellä seksuaalinen kajoaminen (RL 20:3). Uusi määritelmä pohjautuu suostumuksen puutteeseen aiemman väkivallan käytön tai sillä uhkaamisen sijaan ja siitä on olemassa myös törkeä tekemuoto (RL 20:4). Vuonna 2023 seksuaalisia kajoamisia (RL 20:3 ja 20:4) kirjattiin yrityksineen yhteensä 377 kappaletta (pakottamisia seksuaaliseen tekoon oli 208 vuonna 2022 ja 256 vuonna 2021). Seksuaalisesta hyväksikäytöstä (RL 20:5) rangaistaan henkilöä, joka asemaansa hyväksikäyttäen pakottaa henkilön sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaalista itsemääräämisoikeutta olennaisesti loukkaavaan seksuaaliseen tekoon. Vuonna 2023 poliisi kirjasi 103 seksuaalista hyväksikäyttöä tai sen yritystä.

Lainmuutos laajensi seksuaalisen ahdistelun (RL 20:6) määritelmän kattamaan koskettelemalla tehtyjen seksuaalisten tekojen lisäksi tekoja, jotka vakavuudeltaan vastaavat koskettelua. Rikосnimike tuli alun perin voimaan 2014 ja sen tapausmäärät ovat nousseet huomattavasti tämän jälkeen. Vuonna 2023 seksuaalisia ahdisteluja tuli viranomaisten tietoon 1242 tapausta (740 tapausta vuonna 2022 ja 734 vuonna 2021).

Uuden lainsäädännön myötä kriminalisoitiin myös seksuaalisen kuvan luvaton levittäminen (RL 20:7). Kuvan esittäminen tai levittäminen toisen itsemääräämisoikeutta loukkaavasti on kielletty, vaikka kuvan ottamiseen olisi ollut suostumus. Mikäli suostumusta on rikottu kuvaa ottaessa, teko voi täyttää seksuaalisen kajoamisen tai seksuaalisen ahdistelun tunnusmerkistön. Vuoden 2023 uutta rikосnimikettä (RL 20:7) tuli viranomaisten tietoon 143 tapausta.

Prostituutio ei ole Suomessa kategorisesti rangaistavaa. Seksuaalipalvelujen ostaminen parituksen tai ihmiskaupan kohteena olevalta henkilöltä on kuitenkin rangaistavaa rikосnimikkeellä seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö (RL 20:8). Viime vuosina näitä rikoksia on tullut varsin vähän poliisin tietoon: vuonna 2023 kolme, vuonna 2022 ei yhtään ja 12 vuonna 2021. Rangaistavaa on myös seksuaalipalvelujen ostaminen 18 vuotta nuoremalta henkilöltä. Kyseinen rikосnimike vaihtoi 2023 nimensä korvauksen tarjoamiseksi nuoreen kohdistuvasta seksuaalisesta teosta (aiemmin seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta). Näitä rikoksia (RL 20:9) tai rikoksen yrityksiä tuli poliisin tietoon 254 rikosta vuonna 2023, 212 vuonna 2022 ja 132 vuonna 2021.

Rikoslain 20 luku pitää sisällään rikосnimikkeet myös parituksesta (RL 20:10) sekä törkeästä parituksesta (RL 20:11). Kriminalisoinnin keskeinen tarkoitus on suojata prostituoituja heitä hyväkseen käytäviltä parittajilta. Viimeisen vuosikymmenen aikana ilmitulleiden paritusrikosten määrät ovat vaihdelleet vuositasolla melko paljon. Esimerkiksi viimeisimpänä kolmena vuonna rikoksia on ilmoitettu 23 vuonna 2023, 18 vuonna 2022 ja 81 vuonna 2021. Tapausmäärien suurta vaihtelua voivat selittää esimerkiksi

poliisin paritustoimintaan kohdistaman kontrollin intensiteetin vaihtelu sekä suuret tekokokonaisuudet, jotka paljastuessaan voivat nostaa vuosittaista määrää huomattavasti.

Vuonna 2011 rikoslakiin lisättiin rangaistussäännös, jolla kriminalisoitiin lapsen houkutteleva seksuaalisiin tarkoituksiin (RL 20:18). Rangaistavaa on ehdottaa tapaamista tai muuta kanssakäymistä lapsen kanssa siten, että tarkoituksena on lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö tai lasta sukupuolisiveellisyyttä loukkaavasti esittävien kuvien valmistaminen. Tällaisia rikoksia (yrityksineen) tuli poliisin tietoon yhteensä 282 vuonna 2023 (134 vuonna 2022 ja 135 vuonna 2021). Samaan aikaan edellisen kanssa kriminalisoitiin sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta koskevan esityksen seuraaminen, jonka nimi vaihtui 2023 lasta seksuaalisesti esittävän esityksen seuraamiseksi (RL 20:22). Tällaiset teot eivät kuitenkaan vaikuta tulevan usein viranomaisten tietoon, sillä näitä rikoksia kirjattiin vuonna 2023 vain kaksi tapausta, 2022 yksi tapaus ja 2021 ei yhtään tapausta.

Vuoden 2023 lainmuutoksessa aiemmin rikoslain 17 luvussa olleet lapsiin kohdistuneet rikokset siirtyivät luvun 20 alle ja niiden nimikkeet muuttuivat hieman. Näitä ovat törkeä lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittäminen (RL 20:20, ent. RL 17:18a) yrityksineen, sekä lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapito (RL 20:21, ent. RL 17:19). Lisäksi otettiin käyttöön uusi rikosnimike, lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittäminen (RL 20:19) yrityksineen. Uuden, perusmuotoisen lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapidon, nimikkeen myötä haluttiin kriminalisoida myös yksittäisten kuvien tai tallenteiden levittäminen, jonka todettiin lain esitöissä olevan myöskin tuomittavaa sen vuoksi, että ne saattavat myöskin saavuttaa laajan levinneisyyden.

Uutta rikosnimikettä, lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittämistä (RL 20:19) tuli viranomaisten tietoon 317 tapausta vuonna 2023. Vastaavasti rikoksen törkeää tekemuotoa (RL 20:20) tuli viranomaisten tietoon yrityksineen 9 kappaletta vuonna 2023 (60 vuonna 2022 ja 37 vuonna 2021). Lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapitoa (RL 20:21) ilmoitettiin 413 vuonna 2023, 528 vuonna 2022 ja 405 vuonna 2021.

Rikoslain 17 luvun rikokset. Pornografisen aineiston levittäminen on säädelty rikoslain 17 luvussa nimikkeillä sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittäminen (RL 17:18), ja sukupuolisiveellisyyttä loukkaava markkinointi (RL 17:20). Lisäksi luvussa on oma säännöksensä kuvaohjelman laittomasta esittämisestä tai levittämisestä alaikäisille (RL 17:18b). Kuvaohjelman esittämisessä ja levittämisessä voi olla kyse muustakin kuin pornografisesta materiaalista. Poliisin tietoon edellä lueteltuja rikoksia tuli yhteensä 125 vuonna 2023 (398 vuonna 2022 ja 426 vuonna 2021). Suurilukuisin edeltävistä rikosnimikkeistä on sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittäminen (123 tapausta 2023).

Muun muassa itsensäpaljastajiin sovellettua sukupuolisiveellisyyden julkista loukkaamista (RL 17:21) tuli poliisin tietoon 155 rikosta vuonna 2023 (195 vuonna 2022). Lähisukulaisten eli vanhempien ja lapsensa tai sisarus-ten väliset seksisuhteet ovat rangaistavia rikoslain 17 luvun 22 § perusteella. Lapsen kohdistuva teko voi olla rangaistava sekä lapsenraiskauksena tai lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä, että sukupuoliyhteytenä lähisuku-laisten kesken. Viranomaisten tietoon tulleiden rikosten lukumäärä (sukupuoliyhteys lähisukulaisten kesken) on vaihdellut viiden ja 28 rikoksen välillä vuosina 2014–2023 (17 vuonna 2023).

Lähteet

- Beuker, Aaro & Matti Näsi. 2024. Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2023 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia. Katsauksia 61/2024. Helsinki: Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. <http://hdl.handle.net/10138/577626>
- BRÅ (Brottsförebyggande rådet). 2007. Vuxnas sexuella kontakter med barn via Internet. Omfattning, karaktär, åtgärder. Rapport 2007:11. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Broome, Laura Jay, Christina Izura & Nuria Lorenzo-Dus. 2018. "A systematic review of fantasy driven vs. contact driven internet-initiated sexual offences: Discrete or overlapping typologies?" *Child Abuse & Neglect* 79(2018): 434–444. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2018.02.021>.
- Ellonen, Noora, Juha Kääriäinen, Heikki Sariola & Venla Salmi. 2008. Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset. Tutkimus peruskoulun 6. ja 9. luokan oppilaiden kokemasta väkivallasta. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu; Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201501291732>.
- Ellonen, Noora & Satu Rantaeskola, toim. 2016. Lapsiin kohdistuvien väkivalta- ja seksuaalirikosepäilyjen tutkinta. Poliisiammattikorkeakoulun oppikirjat 24. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-815-315-6>.
- Ellonen, Noora & Heikki Sariola. 2008. "Seksuaalinen hyväksikäyttö." Teoksessa Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset, toimittajat Noora Ellonen, Juha Kääriäinen, Venla Salmi & Heikki Sariola, 81–114. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 71/2008; Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedoksiantoja 87/2008. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu; Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. <http://hdl.handle.net/10138/152529>.
- Fagerlund, Monica, Marja Peltola, Juha Kääriäinen, Noora Ellonen & Heikki Sariola, 2014. Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset 2013. Lapsiuhritutkimuksen tuloksia. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 110. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-815-270-8>.
- Fagerlund, Monica & Virve-Maria Toivonen. 2021. Rikosprosessin kesto lapsiin kohdistuvissa seksuaalirikoksissa. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2021/3. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.
- Haapakangas, Kimmo. 2020. "Voiko vanhojen rikosten ilmoittaminen selittää esitutinnan pitkää kesto?" *Tieto & Trendit*. <https://www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2020/voiko-vanhojen-rikosten-ilmoittaminen-selittaa-esitutinnan-pitkaa-kestoaa>.
- HE 13/2022 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle seksuaalirikoksia koskevaksi lainsäädännöksi.
- Hinkkanen, Ville. 2009. Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö: Tutkimus rangaistuskäytännöstä ja seksuaalirikosten uusimisesta. Oikeuspoliittisen

- tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 92. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. <http://hdl.handle.net/10138/152523>.
- Ikonen, Riikka & Satu Helakorpi. 2019. Lasten ja nuorten hyvinvointi – Kouluterveyskysely 2019. Tilastoraportti 33/2019. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2019091528281>.
- Kloess, Juliane A., Catherine E. Hamilton-Giachritsis & Anthony R. Beech. 2019. “Offense processes of online sexual grooming and abuse of children via internet communication platforms.” *Sexual Abuse* 31(1): 73–96. <https://doi.org/10.1177%2F1079063217720927>.
- Lappi-Seppälä, Tapio, Tiina-Liisa Autio & Anna Karjala. 2012. Selvityksiä raiskausrikoksista. Oikeusministeriön selvityksiä 13/2012, Helsinki: Oikeusministeriö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-186-9>.
- Lehti, Martti, Venla Salmi, Mikko Aaltonen, Petri Danielsson, Ville Hinkkanen, Reino Sirén, Hannu Niemi & Karoliina Suonpää. 2014. Maahanmuuttajat rikosten uhreina ja tekijöinä. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 265. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. <http://hdl.handle.net/10138/152441>.
- Malin, Tiina. 2020. Lapsiin kohdistuneiden seksuaalirikosten rangaistuskäytäntö. Katsauksia 44/2020. Helsinki: Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. <http://hdl.handle.net/10138/320556>.
- Mathews, Ben, Xing Lee & Rosanna Norman. 2016. “Impact of a new mandatory reporting law on reporting and identification of child sexual abuse: A seven year time trend analysis.” *Child Abuse & Neglect* 56(2016): 62–79. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2016.04.009>.
- Mielityinen, L., Hautamäki, S., Hakala, V., Fagerlund, M., & Ellonen, N. 2023. Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset 2022. Määrät, piirteet ja niiden muutokset 1988-2022. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2023:5. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Rikosuhripäivystys. 2024. Tiedotteet. Rikosuhripäivystyksen asiakasmäärä kasvoi 11 prosenttia – juhluvuoden teemana on vapaaehtoiset. <https://www.riku.fi/rikosuhripaivystyksen-asiakasmaara-kasvoi-11-prosenttia-juhlavuoden-teemana-on-vapaaehtoiset/> luettu 21.8.2024.
- Salmi, Venla. 2008. ”Väkivalta sähköisten viestimien kautta.” Teoksessa Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset, toimittajat Noora Ellonen, Juha Kääriäinen, Venla Salmi & Heikki Sariola, 81–114. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 71/2008; Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedoksiantoja 87/2008. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu; Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. <http://hdl.handle.net/10138/152529>.
- Sariola, Heikki. 1990. Lasten väkivalta- ja seksuaalokokemukset. Lastensuojelun keskusliiton julkaisuja 85. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2019. Seksuaalokokemukset aikuisen kanssa. Kouluterveyskyselyn 2019 tuloksia. Sähköpostitiedonanto 9.8.2019. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2024. Kouluterveyskyselyn tulokset tilastokuutio:
Kouluterveyskyselyn aikasarjat perusopetus 8. ja 9. lk, lukio, aol, 2006–2023.
https://sampo.thl.fi/pivot/prod/fi/ktk2/nuoret/fact_ktk2_nuoret?row=952513L&row=952810L&column=alue-886778.&column=vuosi-952479.&column=ka-987089&column=taustatekija-888288&column=sp-888243&fo=1#
- Tilastokeskus. 2019. Ulkomaalaiset suomalaisia useammin epäiltyinä rikoksista.
Helsinki: Tilastokeskus. https://stat.fi/til/rpk/2018/13/rpk_2018_13_2019-05-16_tie_001_fi.html.
- Tilastokeskus. 2021. Rikos- ja pakkokeinotilasto. Erillispoiminta. Helsinki:
Tilastokeskus
- Tilastokeskus. 2024a. Rikos- ja pakkokeinotilasto. Helsinki: Tilastokeskus.
<https://www.stat.fi/tilasto/rpk>.
- Tilastokeskus. 2024b. Väestörakenne. Helsinki: Tilastokeskus.
<https://www.stat.fi/tilasto/vaerak>.
- Törölä, Miisa, Anna Raeste ja Sofia Malinen. 2024. Henkirikoskatsaus 2024. Katsauksia
60/2024. Helsinki: Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan
instituutti. <http://hdl.handle.net/10138/584439>
- Vauhkonen, Teemu, Markus Kaakinen & Tommi Hoikkala (2021) Seksuaalirikosten
tekijät, tekoilanteet ja ennaltaehkäisyn mahdollisuudet. Valtioneuvoston
selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2021:56

5 Omaisuusrikokset

Ilari Koltola & Aaro Beuker

Tiivistelmä

- Vuonna 2023 poliisin tietoon tuli 130 018 varkausrikosta. Vuoteen 2022 verrattuna rikosten määrä lisääntyi lähes puolitoista prosenttia. Viime vuosina varkausrikosten määrä on pysynyt suhteellisen vakaana.
- Useiden omaisuusrikosten määrä on selvästi laskenut 1990-luvun alusta. Erityisesti moottoriajoneuvojen luvattomat käytöt ja käyttövarkaudet ovat tällä aikavälillä vähentyneet runsaasti. Toisaalta omaisuusrikokset ovat siirtyneet enemmän verkkoon, ja petosten määrä on kasvanut runsaasti viimeisten viiden vuoden aikana.
- Maksuvälinepetokset ovat lisääntyneet viimeisen kahden vuoden aikana runsaasti.
- Varkausrikoksista vajaa neljännes tehtiin tunkeutumalla luvatta kohteeseen. Pidemmällä aikavälillä erityisesti automurtojen määrä on vähentynyt 2000-luvun alusta, mutta myös liikemurroissa on huomattavaa laskua.
- Polkupyörävarkaudet ovat yleisin kotitalouksiin ja yksityishenkilöihin kohdistuva varkaustyyppe. Vuonna 2023 polkupyörävarkauksien määrä näyttää kuitenkin sekä poliisin että vakuutusyhtiöiden tietojen mukaan laskeneen 2010-luvun alun tasolle.
- Vuoden 2018 yritysuhritutkimuksen mukaan vähittäiskaupan toimipaikkoihin kohdistuvista rikoksista huomattava osa oli varkauksia, joiden tekijänä oli useimmiten asiakas. Majoitus- ja ravitsemistoimialalla suurimmat rikosvahingot aiheutuivat työntekijöiden kavalluksista.
- Näpistysrikosten kasvu on jatkunut vuonna 2023 ja niiden osuus onkin jo noin 53 prosenttia varkausrikoksista.
- Varkausrikokset ovat yleisempiä kaupunkimaisissa ympäristöissä. Uudella maalla varkausrikosten esiintyvyys on moninkertainen muuhun Suomeen nähden. Pääkaupunkiseudulla varkausrikosten taso on korkeampi kuin muissa kaupunkimaisissa kunnissa ja olennaisesti korkeampi kuin taajaan asutuissa ja maaseutumaisissa kunnissa.

Tässä luvussa tarkastellaan varkausrikoksia ja luvattomia käyttöjä, kavalluksia ja petoksia sekä vahingontekoja. Ne voivat kohdistua sekä yksityisiin ihmisiin ja kotitalouksiin että yrityksiin ja yhteisöihin. Erityisesti liike- ja yritystoimintaan liittyviä talousrikoksia käsitellään luvussa 6. Tässä kappaleessa omaisuusrikollisuutta tarkastellaan sekä virallisten rekisterien että uhritutkimuksen tietoja hyödyntäen.

Luvussa käytetyt viralliset rekisteritiedot perustuvat pitkälti Tilastokeskuksen julkaisemaan rikos- ja pakkokeinotilastoon. Tämä ”poliisitilastonaikin” tunnettu tilasto sisältää tietoja poliisiin, Tullin ja Rajavartiolaitoksen tietoon tulleista rikoksista sekä epäillyistä tekijöistä ja uhreista. Viranomaisten tietoon tulleiden rikosten yksikkönä on yleensä rikosten eli tekojen määrä.

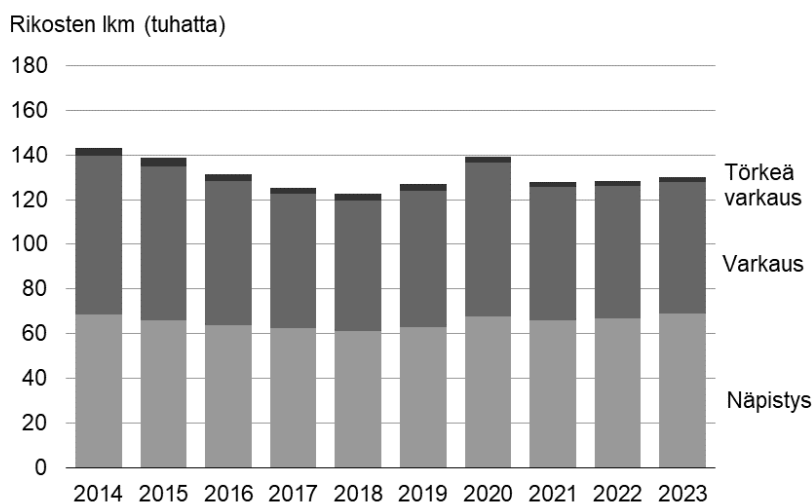
Virallisten tilastojen lisäksi tässä luvussa tarkastellaan omaisuusrikoksia Kansallisen rikosuhritutkimuksen pohjalta. Uhritutkimukset kertovat erityisesti vähemmän arvokkaaseen irtaimeen omaisuuteen kohdistuvien rikoksien yleisyydestä. Nämä kyselytutkimukset selvittävät rikosten kohteeksi joutuneiden määrää (yleensä henkilöiden tai kotitalouksien). Omaisuusrikokset ovatkin tosiasiallisesti paljon yleisempiä kuin mitä virallisista tilastoista ilmenee. Väestökyselyillä toteutettavien uhritutkimuksien avulla voidaan mitata sekä ilmi- että piilorikollisuutta. Karkealla tasolla eri tietolähteiden pitäisi kuitenkin osoittaa yhdenmukaisesti rikollisuuden kehityssuuntaa.

Kokonaisrikollisuuden seuranta ja tarkastelu on oleellista etenkin omaisuusrikollisuuden kehityksen tarkastelun suhteen, sillä poliisiin tietoon tulleissa rikoksissa ei aina eritellä selvästi verkon välityksellä tapahtuvaa omaisuusrikollisuutta muusta omaisuusrikollisuudesta.

5.1 Rikollisuuden kehitys

Varkausrikokset

Varkausrikokset. Varkausrikokset muodostavat suuren osan viranomaisten tietoon tulleesta rikollisuudesta. Miltei kolmannes tilastoiduista rikoksista (pois lukien mm. liikenne rikkomukset) ovat varkausrikoksia tai moottoriajoneuvon käyttövarkauksia.

Kuvio 1 Poliisin tietoon tulleet varkausrikokset vuosina 2014–2023. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2024a)

Vuonna 2023 poliisin tietoon tuli 130 018 varkautta, törkeää varkautta ja näpistystä (kuvio 1). Varkausrikosten kokonaismäärä lisääntyi noin puolitoista prosenttia edellisvuodesta. Perusmuotoiset varkaudet (RL 28:1) vähentyivät noin puoli prosenttia ja törkeät varkaudet noin seitsemän prosenttia, mutta näpistykset lisääntyivät yli 3 prosenttia. Näpistysten osuus oli hieman yli puolet kaikista varkausrikoksista.

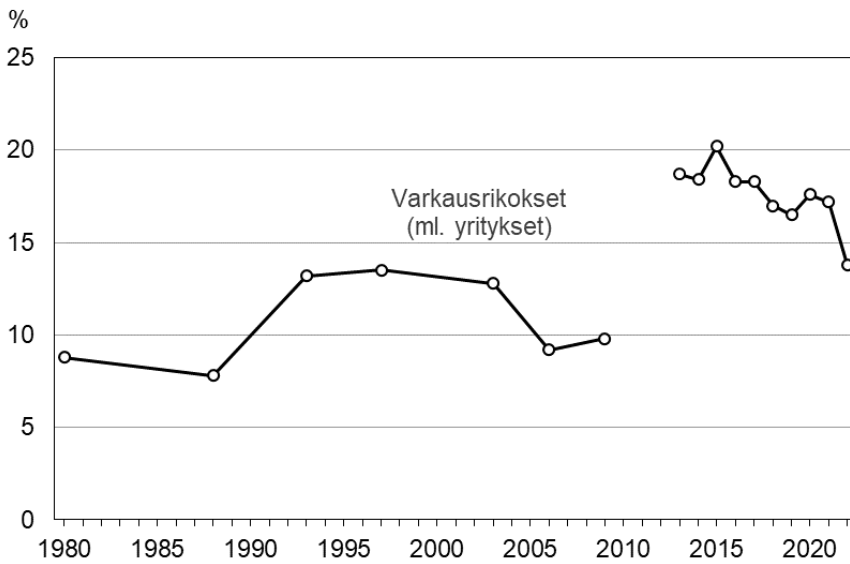
Varkausrikollisuuden määrä vähentynyt merkittävästi 1990-luvusta. Esimerkiksi vuonna 1993 poliisin tietoon tuli yli 200 000 varkausrikosta. Varkausrikollisuuden määrä on kehittynyt pitkälti vastaavasti myös muissa Pohjoismaissa (Brottsförebyggande rådet 2017; von Hofer ym. 2012). Ruotsissa esim. asuntomurrot ja autoon kohdistuvat omaisuusrikokset ovat vähentyneet merkittävästi viimeisten 30 vuoden aikana (Brottsförebyggande rådet 2022). 2000-luvulla varkausrikosten määrä laski Suomessa lähes yhtäjaksoisesti vuoteen 2018 asti. Viime vuosina rikollisuuden taso on pysynyt vakaana, lukuun ottamatta vuotta 2020, jolloin omaisuusrikosten määrä oli normaalia korkeammalla tasolla.

Rajat ylittävän liikkuvuuden lisääntyminen toi Suomeen ammattimaisesti toimivia ulkomaalaisia rikollisryhmiä ja ulkomaalaisten osuus varkausrikoksista olikin 2010-luvun alkupuolella lähes 15 prosenttia. Vuonna 2023 varkausrikoksiin syylliseksi epäillyistä henkilöistä 9 prosenttia oli muun maan kuin Suomen kansalaisia. Ulkomaalaisten, erityisesti niiden ulkomaalaisten, joilla ei ole vakinaista asuinpaikkaa Suomessa, osuus varkausrikoksista on kuitenkin laskenut selvästi viime vuosina. Kun vuonna 2010 vuonna yli puolilla rikoksista epäillyistä ulkomaalaisista ei ollut vakinaista asuinpaikkaa Suomessa, vuonna 2023 vastaava osuus oli 37 prosenttia.

Kuviossa 2 esitetään varkauksien ja vahingontekojen kohteeksi joutuneiden vastaajien osuus vanhojen kansallisten uhritutkimusten mukaan vuosina 1980–2009 sekä varkauksien kohteeksi joutuneiden osuus uudistetun Kansallisen rikosuhritutkimuksen mukaan vuosina 2013–2023.

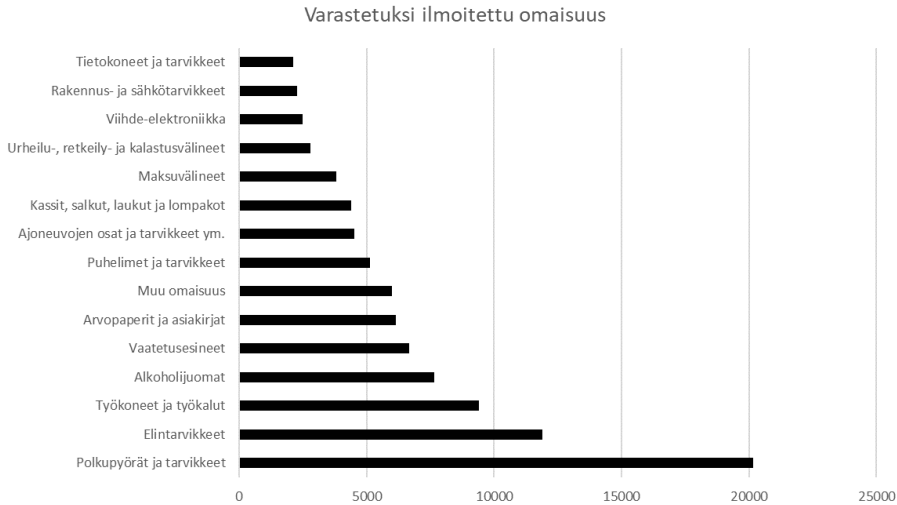
Varkausrikosten kohteeksi joutuminen oli yleisintä 1990-luvun puolivälissä, mutta vähentyi 2000-luvulla, jolloin noin joka kymmenes vastaaja ilmoitti joutuneensa varkausrikosten kohteeksi. Kehitys vastaa suurin piirtein tilastoitua varkausrikollisuutta, joka kääntyi myös laskuun 1990-luvulla. Eri kyselymenetelmään perustuvassa Kansallisessa rikosuhritutkimuksessa varkausrikoksista ilmoittaneiden osuus on vuosina 2013–2021 ollut noin 17–20 prosenttia. Vuonna 2023 noin 14 prosenttia ilmoitti varkausrikoksista⁸, lukema on Kansallisen rikosuhritutkimusten alhaisin lukema. Varkausrikoksista ilmoittaneiden osuus on pysynyt kuitenkin muuten melko vakaana viimeisten kymmenen vuoden aikana. Tasomuutos eri kyselyjärjestelmien välillä voi olla seurausta kyselymenetelmässä tapahtuneesta muutoksesta tai kysytyjen omaisuusrikosten lisääntymisestä. Eri kyselyjen perusteella laskettuja rikollisuuden tasoja ei voi suoraan verrata toisiinsa.

8 Lisätietoja vuoden 2023 tuloksia löytyy julkaisusta Beuker & Näsi (2024) Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2023: Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia.

Kuvio 2 Varkausrikosten tai vahingontekojen kohteeksi joutuneita 15–74-vuotiaista (%). *Lähteet:* Sirén 2008; vuoden 2009 uhritutkimuksen ja vuosien 2013–2023 Kansallisten rikosuhritutkimusten perusaineistot

Kuviossa 3 esitetään vuonna 2023 yleisimmät varastetuksi ilmoitetut omaisuusluokat (varastettu yli 2 000 kpl) poliisitilaston mukaan. Omaisuusluokissa on tapahtunut vuosittaista vaihtelua: esimerkiksi varastetun viihde-elektroniikan määrä on vähentynyt merkittävästi viimeisten 20 vuoden aikana. Kaikki varastettu omaisuus ei kuitenkaan tule poliisin tietoon, ja varsinkin vähemmän arvokkaaseen irtaimeen omaisuuteen kohdistuneet varkaudet jäävät usein ilmoittamatta.

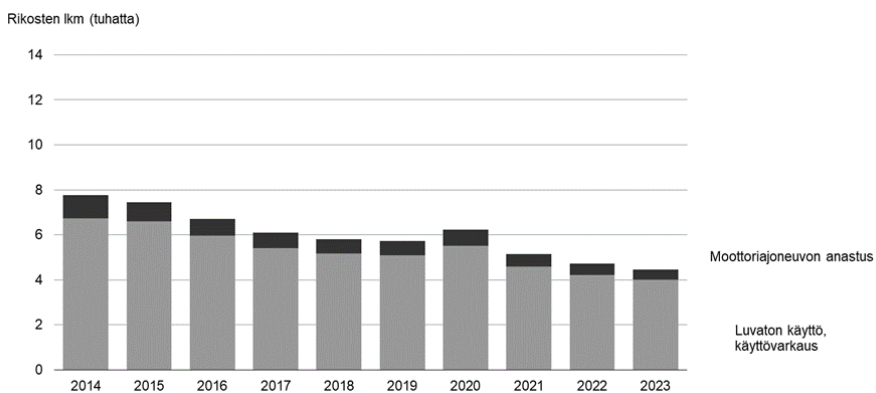
Kuvio 3 Yleisimmät Poliisin tietoon tulleet varastetuksi ilmoitetut omaisuuserät.
Lähde: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2024a)

Polkupyörä on pitkään ollut yleisin varastettu esine. Vuosien 2014–2023 Kansallisissa rikosuhritutkimuksissa noin 10–14 prosenttia kotitalouksista oli ilmoittanut polkupyörävarkaudesta. Kokonaisuutena uhritutkimusten tulokset ovat viime vuosina olleet pitkälti samankaltaisia kuin poliisin ja vakuutuslaitosten tilastoimissa polkupyörävarkauksissa: Polkupyörävarkauksien määrä kasvoi vuoteen 2015 asti, jonka jälkeen se kääntyi lievään laskuun, kunnes vuosina 2019 ja 2020 polkupyörävarkauksien määrä jälleen nousi sekä poliisin että vakuutuslaitosten tilastoimissa varkauksissa (Finanssiala ry 2024a). Vuoden 2020 jälkeen sekä poliisin ja vakuutuslaitosten tilastojen että kyselytutkimusten mukaan polkupyörävarkauksien määrä on laskenut. Vuonna 2023 sekä poliisin että vakuutuslaitosten tilastomat polkupyörävarkauksien määrät ovat laskeneet 2010-luvun alkuvuosien lukemiin (Finanssiala ry 2024a). Vuoden 2023 Kansallisen rikosuhritutkimuksen mukaan noin 10 prosenttia polkupyörän omistavista kotitalouksista ilmoitti polkupyörävarkaudesta.

Korvausmäärät polkupyörävarkauksissa ovat jatkuvasti nousseet, mikä johtuu pitkälti uusien polkupyörien arvon nousemisesta, esimerkiksi sähköpyörien osuus varastetuista pyöristä on vakuutusyhteisöiden arvion mukaan jopa 15 prosenttia (Finanssiala ry 2024a).

Moottoriajoneuvoihin kohdistuneet omaisuusrikokset

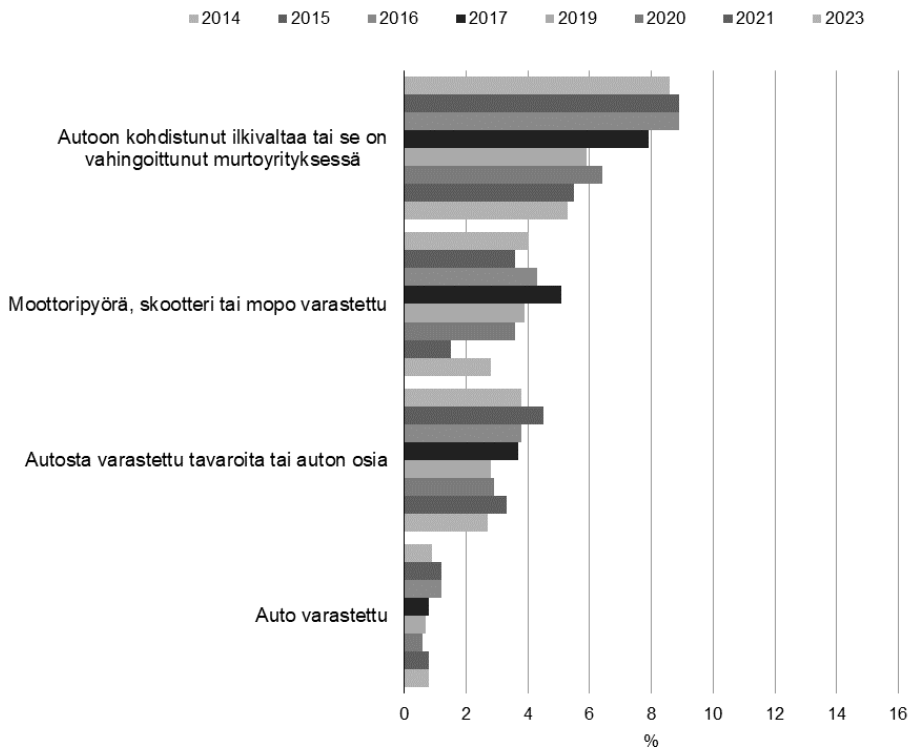
Rikoslaisissa erotetaan moottorikulkuneuvon varastaminen, käyttövarkaus ja luvaton käyttö. Varkaudesta on kyse silloin, kun ajoneuvo anastetaan ja tarkoituksena on esimerkiksi myydä se edelleen – sellaisenaan tai osiin purettuna. Rikoksella tavoitellaan huomattavaa taloudellista hyötyä ja toiminta voi olla pitkälle organisoitua. Ns. ”autovarkauksista” vain vähemmistö on tällaisia rikoksia. Tavallisimmin on kyse käyttövarkaudesta, jolloin ajoneuvo viedään ilman lupaa omistajaltaan, sillä ajetaan lyhyen aikaa ja se hylätään käytön jälkeen. Astetta vakavampia käyttövarkauksia ovat ne, joissa samalla anastetaan autosta irtainta omaisuutta tai autoa käytetään muun rikoksen tekemisessä ns. keikka-autona. Luvallisesti käyttöön saadun (esim. vuokratun) auton palauttamatta jättäminen ei yleensä ole käyttövarkaus vaan luvaton käyttö.

Kuvio 4 Poliisin tietoon tulleet ajoneuvon anastukset, käyttövarkaudet ja luvattomat käytöt vuosina 2014–2023. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2024a)

Vuonna 2023 poliisin tietoon tuli 4 465 moottoriajoneuvon anastusta, käyttövarkautta tai luvatonta käyttöä, mikä oli noin viisi prosenttia vähemmän kuin edellisvuonna. Lukuun ottamatta vuoden 2020 nousua, rikosten määrä on ollut merkittävässä laskussa viimeisten vuosien aikana (kuvio 4). Laskeva trendi on jatkunut jo pidempään, ja 2000-luvun alkuun verrattuna moottoriajoneuvojen anastukset ja käyttövarkaudet ovat laskeneet noin

neljäsosaan. Vuonna 2023 moottoriajoneuvoihin kohdistuneista omaisuusrikoksista kolme neljäsosaa oli käyttövarkauksia (ml. törkeä tekemuoto), noin kymmenen prosenttia anastuksia ja 14 prosenttia luvattomia käyttäjiä (ml. törkeä tekemuoto). Ajoneuvojen varastamisen ja käyttövarkauksien vähenemiseen on voinut vaikuttaa esimerkiksi erilaisten rikoksentekoa vaikeuttavien ajonestolaitteiden ja muun varastamista vaikeuttavan tekniikan yleistymisen autokannassa. Moottoriajoneuvosta varastetut tavarat eivät näy kuviossa 4, mutta näiden varkausrikosten määrä on pysynyt noin 8000–9000 tuntumassa viimeisen vuosikymmenen aikana. Rikosten määrä on vähentynyt selvästi vuosikymmenten aikana, esimerkiksi 2000-luvun alkupuolella näitä varkausrikoksia tapahtui lähes kolmekertaa enemmän.

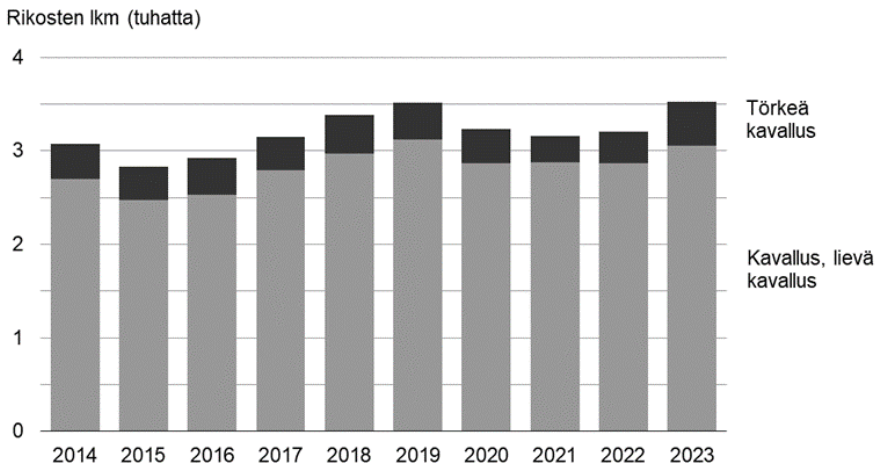
Kuvio 5 Ajoneuvoon kohdistuneen omaisuusrikoksen kohteeksi vuoden aikana joutuneet kotitaloudet rikoksen tekotyypin mukaan vuosina 2014–2023 (% kotitalouksista). (osuus laskettu vain siinä joukossa, jolla ko. omaisuus oli käytössään). *Lähteet:* vuosien 2014–2023 Kansallisten rikosuhritutkimusten perusaineistot.

Vuosien 1989–2009 uhritutkimuksien mukaan keskimäärin neljä prosenttia auton omistaneista suomalaisista kotitaloudesta kertoi autonsa tahalliseksi vahingoittamisesta viimeksi kuluneen vuoden aikana. Vuosien 2014–2021 ja 2023 kyselyissä auton vahingoittamisesta on ilmoittanut noin 6–9

prosenttia auton omistavista kotitalouksista (kuvio 5). Moottoriajoneuvojen varkaudet ovat tarkastelujaksolla olleet hyvin harvinaisia sekä uusien että vanhojen tietolähteiden mukaan. Auton varastamisesta on kertonut vuosien 2014–2021 ja 2023 tutkimuksissa noin prosentti vastaajista. Kaksipyöräisten moottoriajoneuvojen varkaudet ovat olleet noin 3–4 prosentin tuntumassa⁹. Poliisitilaston mukaan käyttövarkaudet kaksipyöräisten osalta ovat laskeneet tasaisesti viimeisen kymmenen vuoden aikana (Tilastokeskus 2024a). Noin 3–4 prosenttia vastaajista on vuosien 2014–2023 Kansallisen rikosuhritutkimuksen mukaan raportoinut autosta varastetuista tavaroista tai varastetuista auton osista. Auton osat ovatkin yksi yleisimmistä varastetuista omaisuusluokista (ks. kuvio 3).

Kavallus, Petos ja vahingontekorikokset

Kavallusrikokset. Kavallusrikoksia koskevat säännökset ovat rikoslain luvussa 28 ”Varkaudesta, kavalluksesta ja luvattomasta käytöstä”. Kavallus eroaa varkausrikoksesta siinä, että anastaminen kohdistuu varoihin tai muuhun irtaimeen omaisuuteen, joka on uskottu tekijän haltuun. Kavallukseen syyllistyy esimerkiksi yhdistyksen rahastonhoitaja, joka käyttää yhdistyksen varoja omaiin tarkoituksiinsa.

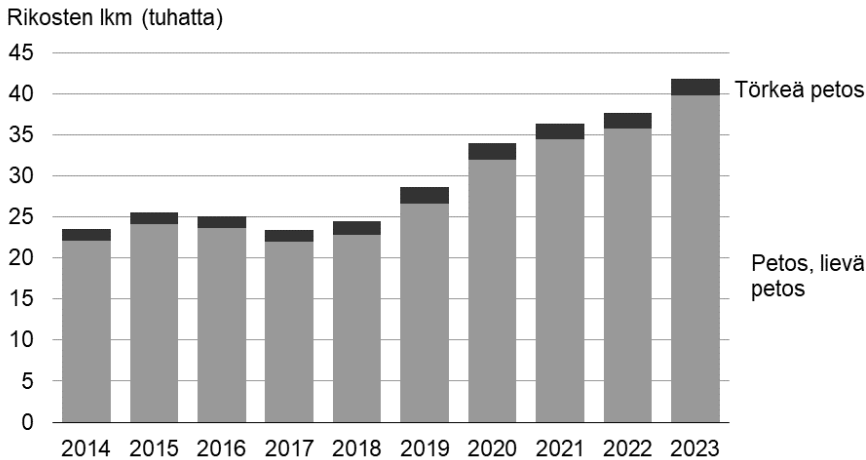

Kuvio 6 Poliisiin tietoon tulleet kavallusrikokset vuosina 2014–2023. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2024a)

9 Vuoden 2021 luku 1,5 prosenttia on poikkeuksellinen lasku aiemmasta trendistä, joka johtuu melko varmasti ainakin osittain kyselytutkimukseen liittyvästä satunnaisvaihtelusta.

Kavallusrikosten määrä on pysynyt pitkään samalla tasolla, yli kolmessa tuhannessa tapauksessa vuosittain (kuvio 6). Vuonna 2015 kavallusrikosten taso oli tarkastelujakson matalin, mutta sen jälkeen kavallusrikokset kasvoivat vuoteen 2019 asti. Vuosina 2020–2022 kavallusrikokset laskivat 2019 huipusta, mutta vuonna 2023 kavallusrikosten määrä nousi jälleen vuoden 2019 tasolle. Vuonna 2023 kirjattiin 3 520 kappaletta, mikä oli lähes kymmenen prosenttia enemmän kuin edellisellä vuonna. Kavallusrikoksista noin 13 prosenttia tutkittiin törkeinä kavalluksina.

Petosrikokset. Tässä osiossa petosrikoksilla tarkoitetaan rikoslain 36 luvun 1–3 pykälissä kriminalisoituja tekoja ja rikoslain 37 luvun 8–11 pykälissä määriteltyjä maksuvälineiden käyttöön liittyviä petoksia. Petoksia koskevia säännöksiä on myös muualla rikoslaissa. Rikoslain 29 luvussa säädetään rangaistukset veropetoksista ja avustuspetosrikoksista. Velallisen petoksia koskevat säännökset ovat rikoslain 39 luvussa. Näitä rikoksia on käsitelty laajemmin vuoden 2019 Rikollisuustilannekatsauksessa. Vuonna 2003 tehdyn rikoslain muutoksen mukaan petoksena voidaan tuomita myös teko, jossa oikeudettoman taloudellisen hyödyn saamiseksi ja toiselle vahinkoa aiheuttaen puututaan tietojärjestelmän toimintaan tai muutetaan tai tuhotaan siinä olevia tietoja (514/2003).

Kuvio 7 Poliisin tietoon tulleet petosrikokset vuosina 2014–2023. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2024a)

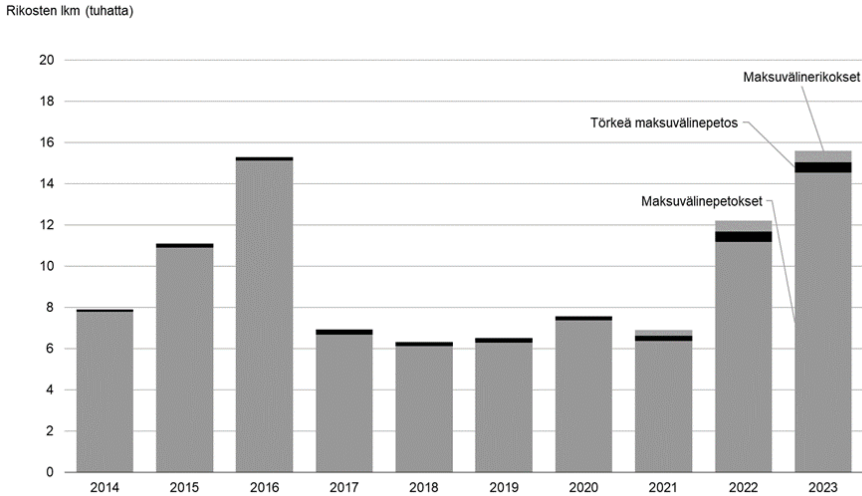
Petosrikokset lisääntyivät selvästi 2010-luvun alkupuoliskolla, mutta rikosten kasvu taittui ja lähti lievään laskuun vuosina 2015–2017 (kuvio 7). Vuosikymmenen puolivälin lasku kuitenkin pysähtyi jo vuonna 2018 ja vuosikymmenen lopulla petosrikokset rupesivat jälleen lisääntymään. Petosrikosten nousu on ollut varsin jyrkkää viimevuosien aikana. Vuonna 2023 viranomaisten tietoon tulleiden petosrikosten määrä nousi yli kymmenen prosenttia edellisvuodesta, ollen koko tarkastelujakson korkein. Petosrikosten määrä on yli kaksinkertaistunut 2010-luvun alusta. Nousua on tapahtunut sekä perusmuotoisten ja lievien petosten, että törkeiden petosten määrässä. Kaikkiaan petosrikoksia tilastoitiin vuonna 2023 41 889 kappaletta, joista noin viisi prosenttia oli tekemuodoltaan törkeitä.

Petosrikosten kasvun eräänä syynä on verkkoasioinnin voimakkaasti laajentunut käyttö tuotteiden ostamisessa ja pankkiasioiden hoidossa. Verkoasioinnin yleistymien kasvattaa rikosten kohderyhmää ja helpottaa suuren kohderyhmän tavoittamista. Internetin tarjoama anonyymiyden mahdollisuus puolestaan vähentää kiinnijäämisen riskiä. Etenkin verkkokaupan ja verkkovertaiskaupan lisääntymisen katsotaan lisänneen juuri petosten kasvua (Tanttari & Alanko 2017).

Tyypillisessä verkkokauppahuijauksessa asiakas houkutellaan maksamaan tuote etukäteen ”myyjän” väärennetyillä henkilötiedoilla avaamalle pankkitilille. Ns. verkkourkinnassa (engl. *phishing*) yritetään huijausviestein saada käsiin verkkopankkien käyttäjätunnuksia ja salasanoja, jotta päästäisiin käsiksi asiakkaan tileillä oleviin varoihin. Toinen samankaltainen tapa on sivustoharhautus (engl. *pharming*), jossa käyttäjää harhautetaan syöttämään tietojaan oikean sivuston sijaista huijaussivustolle. Teknologian kehitys mahdollistaa myös yhä edistyneemmät huijausten toteutustavat, joita ihmisten on entistä vaikeampi tunnistaa verkkohuijauksiksi.

Maksuvälinepetokset RL 37:8–11 ja maksuvälinerikokset (RL 37:12–13). Maksuvälinepetoksella tarkoitetaan pankki-, maksu- tai luottokortin, sekin tai näihin rinnastettavan maksuvälineen käyttöä ilman laillista oikeutta, tai sen muunlaista väärinkäyttöä. Maksuvälinepetoksena voidaan rangaista myös tilin katteen tai sovitun enimmäisluottorajan ylittäminen. Maksuvälinepetoksiin liittyvä lainsäädäntö uudistui heinäkuussa 2021 ja maksuvälinerikoksia koskevat nimikkeet lisättiin rikoslakiin. Maksuvälinerikokset kattavat rikokset, joissa esimerkiksi anastetaan, väärennetään tai pidetään hallussa laittomasti hankittua maksuvälinettä. Laittomasti hankitun tai väärennetyn hallussapito tai luovuttaminen maksuvälinepetoksen tekemistä varten tuomitaan maksuvälinerikoksena. Uusi rikosnimike säädettiin muihin maksuvälineisiin kuin käteisrahaan liittyvien petosten ja väärennösten torjuntaa varten (HE 52/2021 vp).

Kuviossa 8 on eritelty erikseen kolme kategoriaa: lievät ja perusmuotoiset maksuvälinepetokset, törkeät maksuvälinepetokset sekä maksuvälinerikokset. Vuonna 2021 rikoslakiin lisätty maksuvälinerikos ei ainakaan toistaiseksi ole merkittävästi lisännyt maksuvälineisiin liittyvien rikosten määrää, vaan lievät ja perusmuotoiset maksuvälinepetokset ovat selvästi tyypillisempiä.

Kuvio 8 Poliisiin tietoon tulleet maksuvälinepetokset ja -rikokset vuosina 2014–2023
Lähde: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2024a)

Vuonna 2023 poliisiin tietoon tuli 15 063 maksuvälinepetosta ja -rikosta (kuvio 8), joista 14 005 oli perusmuotoisia tai lieviä maksuvälinepetoksia (93 prosenttia), 523 oli tekemuodoltaan törkeitä maksuvälinepetoksia (noin kolme prosenttia). Maksuvälinerikoksia (mukaan luettuna lievät, perusmuotoiset ja törkeä maksuvälinerikokset) tapahtui 545 eli noin 4 prosenttia maksuvälineisiin liittyneistä rikoksista. Kokonaisuudessaan maksuvälinepetosten ja -rikosten määrä nousi noin kolmanneksella prosenttia edellisvuoteen nähden. Korttien erillisiä väärinkäyttökertoja oli vuonna 2023 yhteensä 22 060 kappaletta, kertojen määrä kasvoi vuodesta 2022 lähes 50 prosentilla.

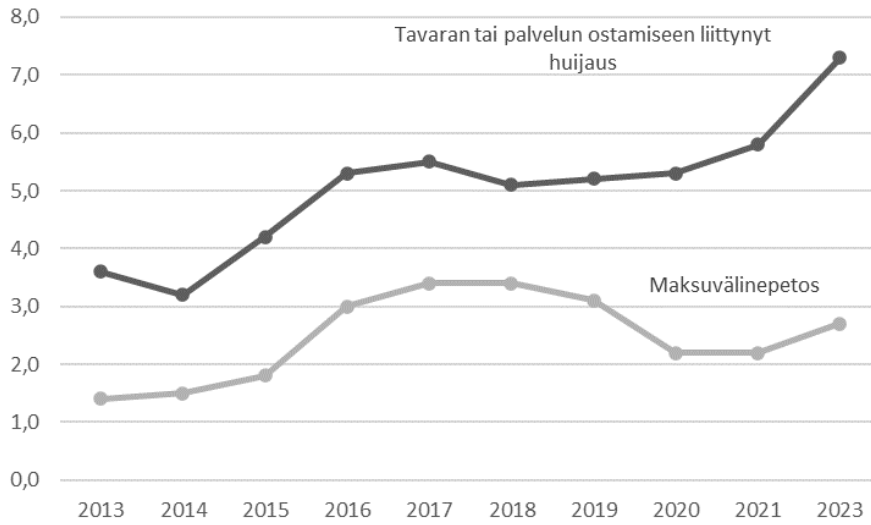
Maksuvälinepetosten ja -rikosten määrä on vaihdellut vuositasolla suuresti viimeisten kymmenen vuoden aikana. Esimerkiksi vuonna 2015 ja 2016 rikosten määrä kasvoi merkittävästi, mutta vähentyi vuonna 2017 56 % edellisvuoteen verrattuna. Maksuvälinerikoksien tasoon liittyvät huomattavat vaihtelut eri vuosien välillä saattavat liittyä esimerkiksi laajempiin rikossarjoihin, joissa samalla huijauksella on paljon uhreja. Joka tapauksessa laajalle levitetty verkko välityksellä tehdyt maksuvälinerikokset saattavat selittää rikosten lukumäärän nousu viimeisten vuosien aikana.

Vuonna 2023 noin neljäosassa maksuvälinepetoksista teko paikka oli joko ulkomaat (14 %) tai tuntematon (10 %). Ulkomailla tehdyt maksuvälinepetokset ja -rikokset voivat olla esimerkiksi luottokorttitietojen kopiointia tai tietomurron seurauksena väärille teille päätyneiden korttitietojen käyttäjiä. Viimeisen kymmenen vuoden aikana Suomessa tehdyt tietomurrot ovat pysyneet suhteellisen tasaisen 70- ja 80 prosentin välillä.

Uhritutkimukset tukevat poliisin tietoon tulleita tietoja maksuvälinepetoksien ja petosten osalta. Kuviossa 9 esitetään vuosina 2013–2021 ja 2023 maksuvälinepetoksen tai tavaran tai palvelun ostamiseen liittyneen huijauksen kohteeksi joutuneiden vastaajien osuus Kansallisen rikosuhritutkimuksen mukaan.

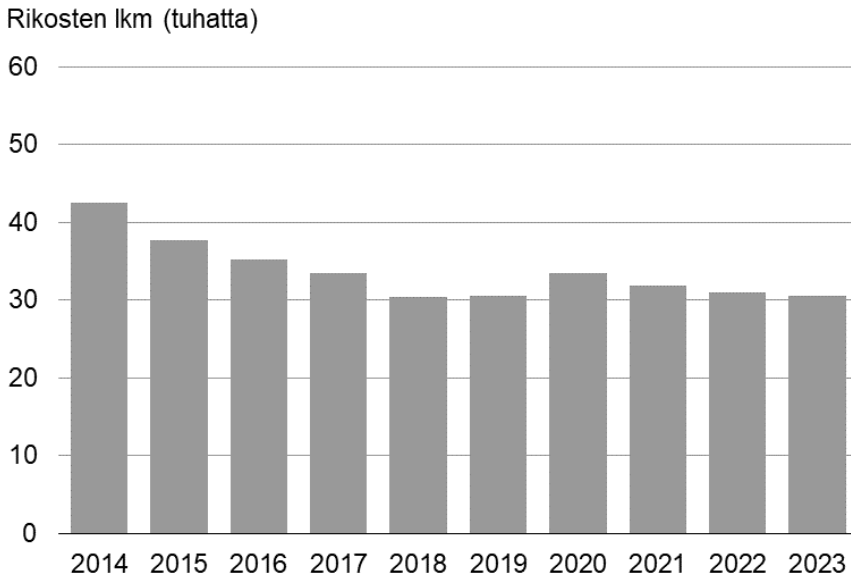
Maksuvälinepetoksen kohteeksi joutuneiden osuus nousi vuoden 2013 1,4 prosentista 3,4 prosenttiin vuonna 2018. Tämän jälkeen maksuvälinepetoksen kohteeksi joutuneiden osuus on hieman laskenut 2,7 prosenttiin. Valtaosa maksuvälinepetoksista tapahtuu nykyään verkossa. Vuonna 2021 noin kaksi prosenttia ilmoitti joutuneensa maksukorttipetoksen kohteeksi nimenomaan verkossa (Koltola & Näsi 2022, 30). Tavaran tai palvelun ostamisen huijauksen uhriksi joutuneiden määrä on kasvanut 2013 vuoden 3,6 prosentista yli 7 prosenttiin vuonna 2023. Kyselytutkimuksiin liittyy aina satunnaisvaihtelua, ja vuosittaiset prosenttimuutokset eivät välttämättä todellisuudessa ole merkittäviä. Voidaan kuitenkin todeta, että sekä maksuvälinepetoksen että huijauksen uhreiksi joutuneiden määrä on lisääntynyt 2010-luvun alkupuolesta myös kyselytutkimusten mukaan.

Vuoden 2023 Kansallisen rikosuhritutkimuksen mukaan noin kahdeksan prosenttia vastaajista oli menettänyt rahaa verkkohuijauksessa elämänsä aikana. Huijauksissa menetetty rahallisen arvon mediaani oli noin 100 euroa. Vuoden 2021 Kansallisen rikosuhritutkimuksen mukaan yleisin kohdattu huijausyritys verkossa oli ns. postihuijaus, josta ilmoitti noin 55 prosenttia vastaajista. Vain hyvin harva, noin 2 prosenttia, raportoi kuitenkin menettäneensä rahaa tässä huijauksessa. (Koltola & Näsi 2022, 31–32). Tarkempia tietoja verkkorikosten uhreista löytyy vuosien 2023, 2021 ja 2018 Kansallisen rikosuhritutkimuksen raporteista (Beuker & Näsi 2024; Koltola & Näsi 2022; Danielsson & Näsi 2019).

Kuvio 9 Viimeisen 12kk:n aikana tavarán tai palvelun ostamiseen liittyneeseen huijaukseen tai maksuvälinepetoksen kohteeksi joutuneita 15–74-vuotiaista (%). *Lähteet:* 2013–2023 Kansallisten rikosuhritukimusten perusaineistot.

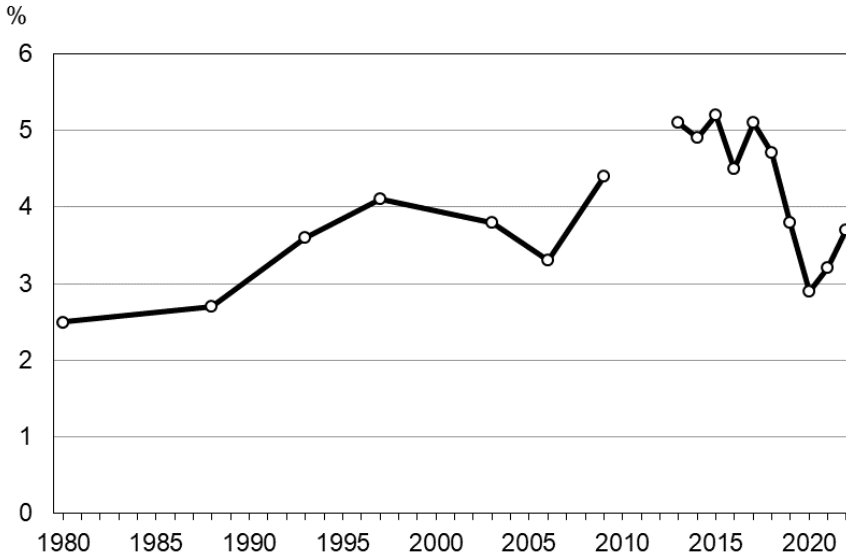
Vahingontekorikokset (RL 35:1–3). Vuonna 2023 vahingontekorikosten määrä jatkoi laskuaan ja oli lähellä vuoden 2018 tasoa, joka oli matalin taso vuosikymmeniin (kuvio 10). Vuonna 2023 poliisin tietoon tuli 30 922 vahingontekoa, mikä oli prosentin vähemmän kuin 2022. Törkeät vahingonteot lisääntyivät kuitenkin noin viisi prosenttia. Törkeät vahingonteot ovat kuitenkin harvinaisia ja vain murto-osa kaikista vahingonteoista, vuonna 2023 noin yksi prosentti vahingontekorikoksista.

Kuvio 10 Poliisin tietoon tulleet vahingontekorikokset vuosina 2014–2023. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2024a)

Vuonna 2023 poliisin tietoon tulleista tapauksista noin 40 prosenttia tapahtui julkisella paikalla ja noin puolet tapahtui yksityisellä paikalla (joista noin puolet yksityisasunnoissa). Ravintolassa tai liikekeskuksessa tapahtui vain noin seitsemän prosenttia kaikista vahingontekorikoksista. Kaikkiaan vahingontekorikokset tapahtuvat siis yleisimmin tiloissa, joissa valvonta on vähäistä.

Kuviossa 11 esitetään vahingontekojen kohteeksi joutuneiden vastaajien osuus vanhojen kansallisten uhritutkimusten mukaan vuosina 1980–2009 sekä vahingontekojen osalta uusimuotoisen Kansallisen rikosuhritutkimuksen mukaan vuosina 2013–2023.

Kuvio 11 Vahingontekojen kohteeksi joutuneita 15–74-vuotiaista (%) viimeisen 12kk:n aikana. *Lähteet:* Sirén 2008; vuoden 2009 uhritutkimuksen ja vuosien 2013–2021 ja 2023 Kansallisten rikosuhritutkimusten perusaineistot.

Kyselytutkimusten mukaan vahingontekojen kohteeksi joutuminen lisääntyi 1990-luvulla ollen yleisintä 2010-luvun lopulla. Kehitys vastaa suurin piirtein tilastoitua vahingontekorikollisuutta, joka lähti nousemaan 1990-luvun alussa ja yltyi korkeimmilleen 2010-luvun alun tienoilla (Tilastokeskus 2024a). Vuodesta 2018 lähtien vahingontekorikosten määrä näyttää Kansallisen rikosuhritutkimuksen mukaan vähentyneen noin viidestä prosentista noin kolmeen prosenttiin. Kuvioista on huomioitava kyselymenetelmässä tapahtuneet muutokset, jotka voi vaikuttaa vuosien 1980–2009 ja 2013–2023 väliseen vertailuun.

Yrityksen omaisuusrikosten uhreina

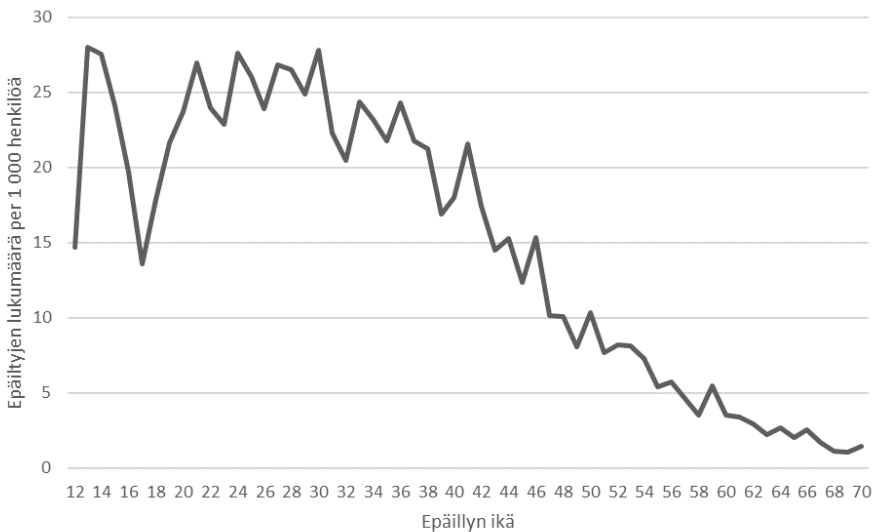
Yrityksiin kohdistuvaa rikollisuutta on selvitetty vuosina 2010 ja 2018 toteutetuissa yritysuhritutkimuksissa. Vuoden 2010 tutkimus kohdistui vähittäiskaupan ja teollisuuden toimialoille, kun taas vuoden 2018 kyselyssä kohdejoukkona olivat vähittäiskauppa sekä majoitus- ja ravitsemistoimiala. Tutkimuksissa on kartoitettu toimipaikkoihin kohdistuneiden omaisuusrikosten (varkaudet, petokset, kavallukset, vahingonteot, murrot) lisäksi muun muassa työntekijöiden kokemaa väkivaltaa, tietojärjestelmiin kohdistuneita hyökkäyksiä, yritysvaroilua sekä lahjonta- ja kiristysrikoksia.

Vuoden 2010 tutkimuksen mukaan 69 prosenttia kaupan toimipaikoista ja 26 prosenttia teollisuustoimipaikoista oli joutunut vähintään yhden rikoksen kohteeksi kyselyä edeltäneen vuoden aikana (Salmi ym. 2011). Vuoden 2018 kyselyssä kysyttyjä tekotyyppejä oli kaksi enemmän. Tulosten mukaan 71 prosenttiin vähittäiskaupan toimipisteitä ja 65 prosenttiin majoitus- ja ravitsemisalalan toimipisteitä oli kohdistunut vähintään yksi rikos vuoden aikana. Yleisimpiä rikoksia olivat varkausrikokset sekä henkilökuntaan kohdistunut väkivalta ja uhkailu (Saarikkomäki ym. 2019). Teollisuustoimipaikkojen vähäisempi altistuminen rikollisuudelle näyttäisi johtuneen ennen kaikkea vähäisestä asiakaskontaktien määrästä ja kontaktien luonteesta, mutta myös toimipaikkojen suojauksesta ja toiminnan muista järjestämiseen liittyvistä tekijöistä (Salmi ym. 2011). Vähittäiskaupan alalla korkean riskin toimipaikkoja olivat valintamyymälät, huoltoasemat ja elintarvikemyymälät. Majoitus- ja ravitsemistoimialalla korkean riskin toimipaikkoja olivat puolestaan hotellit, olut- ja drinkkibaarit sekä kahvilaravintolat. Molemmilla toimialoilla kohonnut riski näyttäisi liittyvän olennaisesti päihteiden, erityisesti alkoholin ja tupakan vähittäiskauppaan ja anniskelutoimintaan (Saarikkomäki ym. 2019). Tarkempia tietoja yrityksiin kohdistuvista rikoksista on esitetty Rikollisuustilanne 2018 -katsauksessa (Lehti ym. 2019) ja Kansallisen yritysuhritutkimuksen raporteissa (Salmi ym. 2011; Saarikkomäki ym. 2019).

5.2 Omaisuusrikosten piirteitä

Taustatekijät

Ikä ja sukupuoli. Monien muiden rikoslajien tavoin myös omaisuusrikokset ovat yleisempiä nuoremmissa ikäryhmissä, joskaan keskittyminen ei ole yhtä voimakasta kuin esimerkiksi väkivaltarikoksissa. Kuviossa 12 tarkasteltu varkausrikoksia epäiltyjä iän mukaan suhteessa kunkin ikäryhmän kokoon vuonna 2023 poliisin kirjaamien rikosten osalta. Tarkasteluun on otettu 12–70-vuotiaat. Rajauksena perusteena on se, tätä nuorempia ja vanhempia epäiltyjä on erittäin vähän. Kuviosta havaitaan, että varkausrikoksista epäiltyjen ikäjakauma painottuu vahvasti nuorimpiin ikäluokkiin. Yhteensä 18–29-vuotiaiden ikäryhmissä varkausrikosten taso oli noin 22 varkausrikosta 1 000 henkilöä kohden, tason laskiessa melko voimakkaasti vanhemmissa ja nuoremmissa ikäryhmissä. Vahingontekorikoksissa nuoremmat ovat vielä enemmän yliedustettuina, 15–17-vuotiaiden ikäryhmissä vahingontekorikosten ollen noin 6 vahingontekoa 1 000 henkilöä kohden, kun vanhemmissa ikäryhmissä taso oli huomattavasti alhaisempi. Petosrikokset painottuvat hieman vanhempiin ikäryhmiin, 21–24-vuotiaiden taso oli korkein: 23 petosrikosta 1 000 henkilöä kohden.

Kuvio 12 Varkausrikoksista epäiltyjä iän mukaan 1 000 henkeä kohti, viranomaisten tietoon vuonna 2023 tulleet rikokset. Lähteet: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2024a).

Vuonna 2023 kirjatuissa varkausrikoksissa valtaosa (72 %) epäillyistä oli miehiä, naisten osuuden ollessa 28 prosenttia epäillyistä. Miesten yliedustus oli vielä suurempaa vahingontekorikoksissa, jossa heidän osuutensa oli noin 88 prosenttia. Muissa omaisuusrikoksissa naisten osuus on kuitenkin tätä suurempi: petosrikoksissa naisten osuus oli 37 prosenttia ja kavallusrikoksissa 33 prosenttia. Rikoslajikohtaisesti tarkasteltuna naisten osuus rikoksesta epäillyistä onkin erityisen korkea petos- ja kavallusrikoksissa (Näsi & Danielsson 2018).

Moottoriajoneuvon anastamiset ja luvattomat käytöt ovat ennen olleet tyypillisesti nuorten rikollisuutta. Vielä 1990-luvun alussa syylliseksi epäillyistä noin joka kuudes oli alle 15-vuotias ja yli puolet alle 18-vuotiaita. Viime vuosina tilanne on muuttunut. Vuonna 2023 käyttövarkauksiin syylliseksi epäillyistä enää alle viisi prosenttia oli alle 15-vuotiaita ja noin 15 prosenttia alle 18-vuotiaita. Epäiltyjen ikärakenteen vanheneminen osoittaa, että autorikosten luonne on muuttunut. Satunnaisen käyttöönoton sijaan yleisempää nykyjään on suunnitelmallinen rikoshyötyyn tähtäävä anastaminen.

Kansallisen rikosuhritutkimuksen mukaan varkausrikosten kohteeksi joutumisessa ei vuonna 2023 ollut olennaisia ikäryhmittäisiä tai sukupuolittaisia eroja. 15–74-vuotiaista naisista 1,8 prosenttia ja miehistä 2,6 prosenttia ilmoitti joutuneensa kodin ulkopuolella tapahtuneen varkauden kohteeksi. Tavarain tai palvelun ostamiseen liittyneen huijauksen uhriksi oli joutunut 8,1 prosenttia naisista ja noin 6,5 prosenttia miehistä. Ikäryhmittäin tarkasteltuna vanhimpaan ikäryhmään kuuluvat, 55–74-vuotiaat vastaajat, olivat joutuneet hieman muita ikäryhmiä harvemmin kyseisen petoksen kohteeksi. 55–74-vuotiaiden ikäryhmässä huijauksesta ilmoittaneiden osuus oli noin 4,7 prosenttia, kun osuus muissa ikäryhmissä vaihteli noin seitsemän ja kymmenen prosentin välillä. Maksuvälinepetoksen uhriksi viimeisen 12kk:n aikana oli joutunut 2,5 prosenttia naisista ja lähes 3 prosenttia miehistä. Ikäryhmien osalta 35–54 v. olivat joutuneet yleisemmin maksuvälinepetosten uhreiksi (noin 3,9 prosenttia), joskaan ikäryhmittäiset erot eivät olleet huomattavia. Verrattuna vuoden 2021 kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksiin, vuonna 2023 tavarain tai palvelun ostamiseen liittyvät huijauksien määrä kasvoi melko selvästi. Myös kodin ulkopuolella tapahtuneet henkilökohtaisen omaisuuden varkaudet lisääntyivät jonkin verran. Pitkään jatkunut laskeva trendi näyttääkin näiden tulosten osalta päättyneen näiden rikosten osalta (Beuker & Näsi 2024).

Pääasiallinen toiminta. Tilastokeskus julkaisee rikostilastoja rikoksista epäiltyjen pääasiallisen toiminnan mukaan. Taulukossa 1 raportoidaan varkausrikoksista ja petosrikoksista (huom. törkeä petokset eivät ole mukana) epäiltyjen jakauma pääasiallisen toiminnan mukaan, ja lisäksi rikosten määrä kussakin ryhmässä väestön 1000 henkilöä kohden.

Sekä varkausrikokset että petokset ovat huomattavasti yleisempiä työttömien tai työvoiman ulkopuolella olevien parissa. Nämä tiedot viittaavat siihen, että sosiaalinen syrjäytyminen on merkittävä omaisuusrikollisuuteen vaikuttava taustatekijä (ks. myös Aaltonen 2013). Petoksissa suhteelliset erot ryhmien välillä ovat hieman pienempiä kuin varkausrikoksissa, mutta erot ovat silti huomattavia.

Taulukko 1 Varkausrikoksista ja petosrikoksista epäillyt pääasiallisen toiminnan mukaan vuonna 2023.

Pääasiallinen toiminta	Varkausrikokset		Petosrikokset (petos, lievä petos)	
	Osuus epäillyistä (%)	Rikosten määrä / väestön 1000 kohden	Osuus epäillyistä (%)	Rikosten määrä / väestön 1000 kohden
Työlliset	6,7	1,54	15,7	1,69
Työttömät	32,2	69,53	33,0	33,62
Työvoiman ulkopuolella olevat (yhteensä)	54,8	10,56	49,1	4,46
0–14-vuotiaat	9,7	6,41	1,6	0,48
Opiskelijat, koululaiset	10,6	14,3	15,6	9,89
Eläkeläiset	9,9	3,8	6,6	1,2
Muut työvoiman ulkopuolella olevat	24,6	74,12	25,4	36,06
Tuntematon	6,2		2,2	
Yhteensä		9,98		4,71

Lähteet: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2024a);

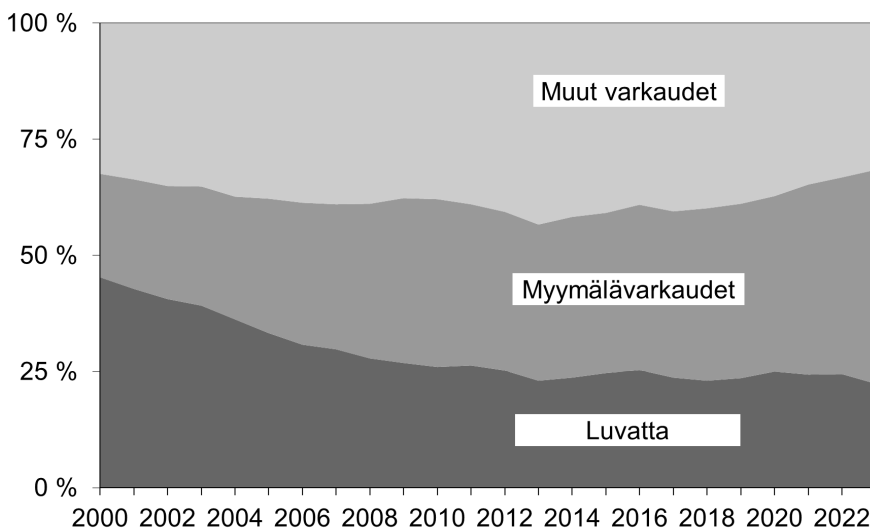
Varkausrikollisuuden rakenne

Rikosnimikkeittäin tarkastellen poliisin tietoon tulleen varkausrikollisuuden rakenteessa on tapahtunut viimeisten vuosikymmenten aikana huomattava muutos. Parikymmentä vuotta sitten varkausrikoksista pääosa (70 %) kirjattiin perusmuotoisiksi varkauksiksi. Siitä lähtien näpistyksiksi määriteltyjen tekojen osuus on kasvanut, ja viimeisen kymmenen vuoden aikana varkausrikoksista onkin kirjattu näpistyksiksi noin puolet.

Törkeiksi varkauksiksi luokiteltuja tekoja on vain noin 1,5 prosenttia kaikista varkausrikoksista. Rikosnimikkeen valinta perustuu anastetun omaisuuden arvoon, uhrille aiheutettuun vahinkoon, uhrin tilaan, vaarallisen välineen käyttöön ja asuntoon murtautumiseen (RL 28:2).

Alkuperäisessä hallituksen esityksessä törkeänä tuomittavassa varkauksessa varastettavan omaisuuden arvon on oltava 10 000–15 000 markkaa (HE 66/1988 vp s. 37). Omaisuuden arvoon liittyvää ankaroittamisperustetta on sittemmin käsitelty Korkeimmassa oikeudessa (KKO 2019:46), jolloin tuomiossa on huomioitu paitsi lainkohdan säätämisen jälkeen tapahtunut inflaatio, myös samalla aikavälillä tapahtunut ansiotason muutos. Selvää alarajaa törkeänä tuomittavan varkauden omaisuuden arvolle ei ole, mutta 10 000 euron arvoista varastettua omaisuutta ei ole katsottu riittävän arvokkaaksi, jotta törkeän varkauden perusteet täyttyisivät.

Sisällöllisesti paremmin varkausrikollisuuden rakennetta kuvaa poliisitilaston ryhmittely, jossa rikokset jaetaan luvatta tunkeutuen tehtyihin varkauksiin, myymälävarkauksiin ja muihin varkausrikoksiin (kuvio 13).

Kuvio 13 Varkausrikokset tekotavan mukaan vuosina 2000–2023. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2024a)

Luvatta määrä on kasvanut viime vuosina kaikkein eniten. Niiden osuus onkin vuonna 2023 lähes puolet varkausrikoksista. 2000-luvun alkuun verrattuna, vuonna 2023 tehtiin noin 40 prosenttia enemmän myymälävarkauksia. Tämä kertookin jo aiemmin mainittujen näpistysten yleistymisestä. Alkoholijuomat, elintarvikkeet ja vaatteet ovat yleisimpiä varastettuja omaisuususeriä (ks. kuvio 3), vaikka näpistyksistä huomattava osa saattaakin jäädä ilmoittamatta poliisille.

Luvatta tunkeutuen tehtyjen varkauksien (joista yleiskielessä käytetään yleensä käsitettä ”murto” tai ”murtovarkaus”) määrä oli enimmillään 1990-luvun keskivaiheilla, jolloin niitä oli miltei puolet kaikista varkausrikoksista. Vuonna 2023 murtoja oli hieman alle neljännes kaikista varkausrikoksista, mikä on sama osuus kuin 1980-luvun puolivälissä.

Pitkällä aikavälillä murroista ovat suhteellisesti eniten vähentyneet liikeymurrot. Enimmillään niitä tilastoiitiin 25 000 vuonna 1991, josta niiden määrä on pudonnut kymmenesosaan. Moottoriajoneuvoista tehtyjen anastusten määrässä on myös tapahtunut huomattava lasku. Nämä rikokset ovat 2000-luvun alkuun nähden vähentyneet alle viidesosaan. Asuntomurrot ovat vähentyneet 2000-luvulla lähes puoleen. Vapaa-ajan asuntoihin kohdistuneiden murtojen suhteellinen osuus kaikista asuntomurroista on vaihdellut viime vuosina 20 ja 32 prosentin välillä. Vuonna 2023 näiden osuus oli noin 20 prosenttia.

Luvatta tunkeutuen tehtyjen varkauksien pitkän aikavälin vähenemisen yksi syy lienee omaisuuden parempi suojaus. Suojauskeinoista tiedottaminen ja niiden markkinointi on tehostunut ja yrityksiin ja kotitalouksiin on hankittu enenevästi erilaisia hälytys- ja murronestolaitteita. Myös perinteisten yksinkertaisten suojauskeinojen kuten oven takalukituksen käyttö kotitalouksissa on lisääntynyt (vuosien 2003–2009 kansallisten uhritutkimusten perusaineistot). Yrityksissä ja työpaikoilla on myös tehostettu kulunvalvontaa. Autojen parempi murtosuojaus lienee eräs syy siihen, että myös automurrot ovat viime vuosina vähentyneet.

Varkausrikosten ja erityisesti murtojen vähenemisen taustalla saattaa myös olla varastetun tavaran markkinoiden kutistuminen Suomessa, mikä pienentää varkauksien odotettua rikoshyötyä. Tähän viittaa se, että myös kätkemisrikokset ovat viimeisten kahdenkymmenen vuoden aikana vähentyneet selvästi (kätkemisrikosten määrä on lähes puolittunut 2000-luvun alkupuolesta). Toisaalta kotimaisten rikoksenteijöiden tilalle on tullut ulkomaalaisia rikollisia, joiden varastamat tavarat on tarkoitettu vietäväksi pois maasta. Varkausrikoksien ja murtojen vähenemiseen voi vaikuttaa myös aiemmin mainittu petosrikosten lisääntyminen. Omaisuusrikokset ovat siis siirtynyt yhä enemmän verkkoon.

Rikosvahingot

Kattavaa koko maata koskevaa tietoa omaisuusrikosten vahingoista ei ole koottu. Eri lähteistä saadaan kuitenkin yksittäisiä tietoja rikosvahinkojen suuruudesta. Myös kyselytutkimusten perusteella voidaan karkeasti arvioida rikoksista aiheutuneiden vahinkojen suuruusluokka kyselyn perusjoukossa. Rikosvahingoista laativat omia tilastoja ja selvityksiä myös monet yhteisöt ja liikelaitokset.

Vuoden 2018 yritysuhritutkimuksen mukaan sekä vähittäiskaupan että majoitus- ja ravitsemistoiminnan toimialoilla rikoskustannuksia aiheuttivat yleisimmin asiakkaan tekemät varkauudet. Yksittäisten varkauksien toimipaikoille aiheutunut keskikustannus (mediaani) oli kuitenkin melko vähäinen: 60 euroa kaupan alalla ja 40 euroa majoitus- ravitsemistoimialalla. Kaikkiaan kaupan toimialalla rikoskustannuksista 47 prosenttia aiheutui asiakkaan tekemistä varkauksista ja 16 muista varkauksista. Majoitus- ja ravitsemistoimialalla suurimmat kustannukset aiheutuivat työntekijän tekemistä kavalluksista, joiden osuus kaikista rikoskustannuksista oli 57 prosenttia. (Saarikkomäki ym. 2019.) Vuoden 2010 yritysuhritutkimuksen mukaan teollisuudessa suurimmat rikoskustannukset aiheutuivat puolestaan petoksista (Salmi ym. 2011).

Varsinaisten rikosvahinkojen lisäksi myös rikoksilta suojautuminen aiheuttaa kustannuksia toimipaikoille. Vuoden 2010 kyselyn perusteella on arvioitu, että vähittäiskaupan toimipaikoissa käytettiin vuoden aikana lähes 63 miljoonaa euroa rikoksista suojautumiseen. Teollisuudessa rikoksilta suojautumiseen käytettiin puolestaan 106 miljoonaa euroa. Luvut ovat kuitenkin toimipaikkakohtaisia, eivätkä kuvaa kattavasti konsernitason rikoksilta suojautumisen kustannuksia (Salmi ym. 2011).

Rikosvahinkojen suuruudesta antaa käsityksen myös rikosten johdosta maksettujen vakuutuskorvausten määrä. Vuonna 2023 vakuutusyhtiöt maksoivat muista kuin autoihin kohdistuneista murto- ja varkausvahingoista asiakkaille korvauksina noin 25 miljoonaa euroa. Korvattujen varkaustapausten määrä, samoin kuin korvaussumma, laski miltei yhtäjaksoisesti 1990-luvun puolivälistä, mutta kasvoi välillä 2006–2015. Viime vuosina sekä murtovahinkojen määrä että asiakkaille maksetut korvaukset ovat kääntyneet uudelleen laskuun, joskin vuonna 2023 sekä murtovahinkojen määrä että murtovahingonkorvaukset kääntyivät hienoisesti nousuun vuodesta 2021 ja 2022 (Finanssiala ry 2024).

Vuonna 2023 vakuutusyhtiöt korvasivat autovakuutuksen perusteella noin 6 477 vahinkoa, joiden syynä oli ajoneuvoon tai sen vakiovarusteeseen kohdistunut varkaus, luvaton käyttö tai niiden yritys (Liikennevakuutuskeskus 2024). Pitkällä aikavälillä korvaustapausten määrä ja rahallinen arvo ovat vähentyneet. Enimmillään korvaussumma oli 231 miljoonaa markkaa

vuonna 1992 (vuoden 2023 rahassa 66,89 miljoonaa euroa), kun esim. vuonna 2018 korvaussumma oli 8,1 miljoonaa euroa (vuoden 2023 rahassa 9,54 miljoonaa euroa) (Finanssiala ry 2019).

Vakuutusyhtiöille koituu menetyksiä myös vakuutuspetoksista, eli tapuksista, joissa vakuutuskorvausta haetaan antamalla vahingosta vääriä tietoja. Tällaisten petosten tuottamaa kokonaisvahinkoa on kuitenkin vaikea arvioida.

Omaisuusrikosten ilmitulo ja selvittäminen

Seuraavassa esitetään tietoja muun muassa rikosten selvittämisestä. Poliisin tietoon tullut rikos katsotaan selvitettyksi silloin, kun teko-olosuhteet, asianosaiset ja muut syytteestä päättämistä sekä oikeudenkäyntiä varten tarvittavat seikat on selvitetty. Termi ”selvitetty rikos” ei tarkoita, että tapaus olisi ratkaistu, tai että rikoksesta epäillyn syyllisyys olisi näytetty lailisesti toteen

Varkausrikokset. Varkausrikosten selvitysaste on viime vuodet pysynyt jokseenkin ennallaan. Kaikista vuonna 2023 ilmoitetuista varkausrikoksista selvitettiin vuoden loppuun mennessä 28,5 %. Tavallisista varkauksista selvitettiin ilmoitusvuoden aikana yhdeksän prosenttia. Syynä pieneltä tuntuvaan selvitysasteeseen ovat muun muassa yksinkertaiset, mutta tutkinnallisesti vaikeasti selvittävät poliisille ilmoitetut rikokset (mm. polkupyörävarkaudet). Törkeiden varkauksien selvitysaste on korkeampi. Vuonna 2023 ilmi tulleista törkeistä varkauksista selvitettiin samana vuonna noin joka kuudes (17 %). Selvitysaste voi nousta merkittävästi, jos poliisi onnistuu kyseisenä vuonna selvittämään joitakin laajoja rikossarjoja. Selvitysaste vaihtelee myös varkaustyypin mukaan. Vuonna 2023 liikemurtojen selvitysaste oli 21 ja asuntomurtojen 12 prosenttia. Automurroista selvisi vain noin seitsemän prosenttia. Myymälävarkauksien ja -näpistysten selvitysaste on korkea, 54 prosenttia vuonna 2023. Tämä johtuu rikosten ilmitulotavasta. Yleensä myymälävarkaus tai -näpistys tulee ilmi vain, jos tekijä jää paikan päällä kiinni, jolloin se samalla voidaan myös kirjata selvitettyksi.

Yritysuhritutkimuksissa on tutkittu piilorikollisuuden osuutta yrityksiin kohdistuvassa rikollisuudessa kysymällä, kuinka suuri osa toimipaikkojen kokemista rikoksista ilmoitetaan poliisille. Tutkimusten perusteella ilmoitusalttius vaihtelee voimakkaasti tekokokonaisuuksittain. Osa rikoksista kuten autoihin liittyvät varkaudet ja murrot – ilmoitetaan lähes aina poliisille. Teon vakavuus, aineellisten vahinkojen suuruus ja vahingonkorvauksen hakeminen vakuutusyhtiöltä näyttäisivät olevan ilmeisiä syitä, jotka vaikuttavat yrityksillä ilmoittamisen todennäköisyyteen. Työntekijöiden ja alihankkijoiden varkauksissa sekä työntekijöiden tekemissä kavalluksissa

poliisille ilmoittaminen oli vähäistä. Syynä mainittiin se, että henkilöstön tekemät rikokset selvitettiin sisäisesti eikä poliisille ilmoittamista katsottu tarpeelliseksi. Ylipäätään yleisin syy jättää tapahtuma ilmoittamatta poliisille oli teon arvioiminen vähäpätöiseksi ja ilmoituksen pitäminen siten hyödyttömänä. Poliisille ilmoittamiseen vaikutti myös se, kuinka selkeästä rikostapauksesta oli kysymys ja oliko teon tekijä tiedossa (Salmi ym. 2011; Saarikkomäki ym. 2019).

Rikoksista ilmoittamiseen vaikuttavat myös rikollisuutta koskevat asenteet ja se miten todennäköisenä pidetään, että poliisi kykenee selvittämään rikoksen. Toisaalta kiinnijoutumisen todennäköisyys riippuu valvonnasta. Sen tehostuminen ennaltaehkäisee myymälävarkauksia, mutta samalla lisää ilmi tulevia rikoksia. Myös rikoksesta ilmoittamisen helppous voi vaikuttaa tilastoidun rikollisuuden määrään. Muun muassa polkupyörien ja matkapuhelimien anastuksista, joiden tutkinnassa ei välittömästi tarvita poliisia paikalle, on mahdollista tehdä ilmoitus internetin kautta. Vuoden 2023 Kansallisen rikosuhritutkimuksen mukaan noin 40 prosenttia omaisuusrikoksen uhreiksi joutuneista ilmoitti rikoksesta poliisille.

Petosrikokset. Tietotekniikan kehittyminen on luonut uusia mahdollisuuksia petoksiin ja muuhun rikolliseen toimintaan. Tilastoitu petosrikollisuus riippuu kuitenkin myös siitä, miten herkästi petoksen kohteeksi joutuneet ilmoittavat tapauksista poliisille. Piiloon jäävien rikosten osuus saattaa olla melko suuri.

Poliisin tietoon tulleiden petosten selvitysaste on laskenut kymmenen vuoden tarkastelujaksolla noin 20 prosenttiyksikköä. Vuonna 2023 petoksista ja lievistä petoksista selvitettiin noin kolmannes (26 %), törkeistä petoksista noin 8 prosenttia. Maksuvälinepetoksia selvitettiin noin 3 prosenttia, törkeistä maksuvälinepetoksista taas noin 5 prosenttia.

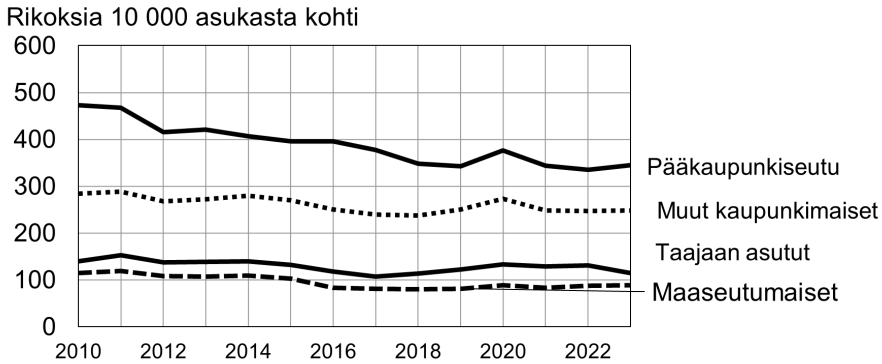
Poliisin tietoon tulleiden petosten selvitysaste on laskenut kymmenen vuoden tarkastelujaksolla noin 20 prosenttiyksikköä. Vuonna 2023 kaikkiaan 26 prosenttia petoksista selvitettiin samana vuonna kuin teko tuli poliisiin tietoon. Petoksista ja lievistä petoksista selvitettiin noin kolmannes (27 %), törkeistä petoksista noin 18 prosenttia. Maksuvälinepetoksia selvitettiin noin 3 prosenttia, törkeistä maksuvälinepetoksista taas noin 5 prosenttia.

Moottoriajoneuvon anastukset, käyttövarkaudet ja luvattomat käytöt. Ajoneuvorikosten selvitysprosentti vaihtelee huomattavasti rikostarkoituksen ja suunnitelmallisuuden mukaan. Luvattomat käytöt selvitetään useimmin. Vuonna 2023 kirjatuihin moottoriajoneuvojen anastuksista oli vuoden loppuun mennessä selvitetty noin 6 prosenttia, käyttövarkauksista 19 prosenttia ja luvattomista käytöistä neljännes. Osuudet olivat hieman edellisvuotta alhaisempia.

Vahingonteot. Vahingontekojen ja lievien vahingontekojen selvitysprosentti on melko alhainen eikä ole mainittavasti muuttunut viimeisten kymmenen vuoden aikana. Vuonna 2023 poliisi selvitti 12 prosenttia vuoden aikana tietoon tulleista rikoksista.

5.3 Varkausrikosten alueellinen jakautuminen

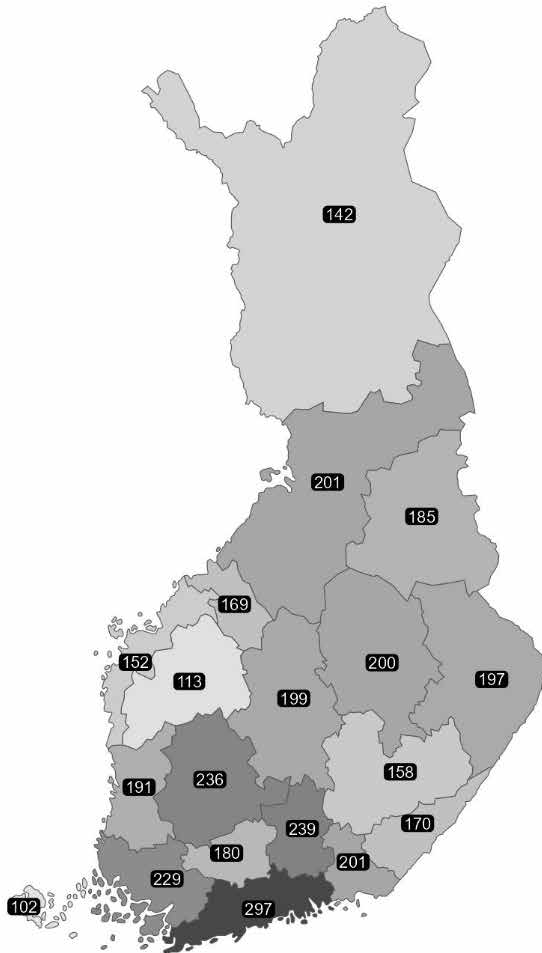
Varkausrikokset kuuluvat rikoksiin, joiden taso vaihtelee huomattavasti kuntatyyppin mukaan. Varkausrikollisuuden alueellisia eroja ja kehitystä kuvataan kuviossa 14.

Kuvio 14 Varkausrikokset 10 000 asukasta kohti kuntatyyppin mukaan vuosina 2010–2023. *Lähteet:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2024a); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2024b)

Pääkaupunkiseutu ja muut kaupunkimaiset kunnat erottuvat rikostasoltaan selvästi muista kunnista. Asukasluvuun nähden omaisuusrikoksia on vähiten maaseutumaisissa kunnissa. Pääkaupunkiseudulla on nelinkertainen määrä varkausrikoksia maaseutumaisiin kuntiin verrattuna ja lähes kolminkertainen määrä taajaan asuttuihin kuntiin nähden. Muissa kaupunkimaisissa kunnissa rikostasoa on matalampi kuin pääkaupunkiseudulla, mutta korkeampi kuin muissa kuntatyypeissä. Varkausrikosten määrä on kymmenen vuoden seuranta-aikana laskenut melko tasaisesti kaikissa kuntatyypeissä: vuosina 2010–2019 varkausrikosten määrä on vähentynyt eri kuntatyypeissä 12–30 prosenttia. Vuonna 2020 rikosten määrät kääntyivät varsin merkittävään nousuun, mutta ovat laskeneet sen jälkeen.

Kuviossa 15 on karttaesitys varkausrikosten esiintyvyydestä maakunnittain 10 000 asukasta kohti vuonna 2022. Varkausrikokset olivat selvästi yleisimpiä Uudellamaalla, jossa varkausrikosten taso oli 302 varkausrikosta 10 000 asukasta kohti. Seuraavaksi korkein varkausrikosten taso oli Päijät-Hämeessä ja Pirkanmaalla, jossa vastaava luku oli molemmissa 239. Myös Varsinais-Suomi, Pohjois-Pohjanmaa sekä Keski-Suomi erottuivat korkean varkausrikollisuuden alueina. Väestöön suhteutettu varkausrikosten taso oli matalin Etelä-Pohjanmaalla (113) ja Ahvenanmaalla (103) Kaikkiaan on ilmeistä, että rikosten esiintyvyys heijastelee voimakkaasti maakunnan kaupunkimaisuutta.

Kuvio 15 Varkausrikokset (RL 28:1-3) maakunnittain 10 000 asukasta kohti vuonna 2023. *Lähteet:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2024a); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2024b).

Lähteet

- Aaltonen, Mikko. 2013. *Socioeconomic Differences in Crime and Victimization*. OPTL:n tutkimuksia 263. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. <http://hdl.handle.net/10138/152463>.
- Brottsförebyggande rådet. 2017. *Brottsutvecklingen i Sverige fram till år 2015*. Rapport 2017:5. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet. 2022. *Brottsutvecklingen till och med 2021*. Kortanalys 2022:5. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Finanssiala ry. 2019. *Vahinkotilasto*. Helsinki: Finanssiala ry.
- Finanssiala ry. 2024b. *Vahinkokorvaukset*. Helsinki: Finanssiala ry. https://www.finanssiala.fi/wp-content/uploads/2024/06/palo-murto-vuoto_2023.pptx (viitattu 22.9.2024).
- Finanssiala ry. 2024a. <https://www.finanssiala.fi/julkaisut/polkupyoravarkaudet-1992-2020/> (viitattu 18.9.2024).
- Finanssiala ry. 2021. *Vahinkokorvaukset*. Helsinki: Finanssiala ry. <https://www.finanssiala.fi/wp-content/uploads/2022/04/Polkupyoravarkaudet-FA-2012-2021.pptx> (viitattu 19.9.2022).
- Danielsson, Petri & Matti Näsi. 2019. *Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2018*. Katsauksia 35/2019. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.
- HE 52/2021: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikoslain 37 luvun muuttamisesta.
- HE 66/1988: Hallituksen esitys eduskunnalle rikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen ensimmäisen vaiheen käsittäväksi rikoslain ja eräiden muiden lakien muutoksiksi.
- von Hofer, Hanns, Tapio Lappi-Seppälä & Lars Westfelt. 2012. *Nordic Criminal Statistics 1950–2010*. Rapport 2012:2. Stockholm: Stockholm universitet.
- KKO 2019:46
- Kolttola, Ilari & Matti Näsi. *Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2021 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia*. Katsauksia 51 / 2022. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.
- Lehti, Martti, Elsa Saarikkomäki & Petri Danielsson. 2019. ”Yritykset rikosten kohteena.” Teoksessa *Rikollisuustilanne 2018*, toimittaja Petri Danielsson, 201–218. Katsauksia 36/2019. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-0667-4>.
- Liikennevakuutuskeskus. 2024. *Autovahingot 2023*. Helsinki: Liikennevakuutuskeskus. <https://www.lvk.fi/liikennevakuutuskeskus/lvkn-tilastot-ja-raportit/autovahingot/> (viitattu 20.9.2024).

- Näsi, Matti & Petri Danielsson. 2018. "Naiset rikosten tekijöinä ja uhreina." Teoksessa *Rikollisuustilanne 2017*, toimittaja Hannu Niemi, 221–230. Katsauksia 29/2018. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-0654-4>.
- RL 1990/769. Rikoslaki. Viitattu 1.11.2023.
- Saarikkomäki, Elsa, Martti Lehti & Janne Kivivuori. 2019. *Vähittäiskauppaan ja majoitus- ja ravintola-alaan kohdistuvat rikokset*. Katsauksia 33/2019. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. <http://hdl.handle.net/10138/298436>.
- Salmi, Venla, Martti Lehti & Anssi Keinänen. 2011. *Kauppa ja teollisuus rikosten kohteena. Vuoden 2010 yritysuhritutkimuksen tuloksia*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 254. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. <http://hdl.handle.net/10138/152422>.
- Sirén, Reino. 2008. *Omaisuusrikosten kohteeksi joutuminen 2006: yleisyys, piirteet ja muutokset*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen verkkokatsauksia 4/2008. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. <http://hdl.handle.net/10138/152598>.
- Tanttari, Sonja & Markus Alanko (2017) Petosrikollisuus ja sen ehkäisy. Rikoksentorjuntakatsaus 2017. Helsinki: Oikeusministeriö.
- Tilastokeskus. 2024a. *Rikos- ja pakkokeinotilasto*. Helsinki: Tilastokeskus. <https://www.stat.fi/tilasto/rpk>.
- Tilastokeskus. 2024b. *Väestörakenne*. Helsinki: Tilastokeskus. <http://www.stat.fi/til/vaerak>.

6 Talousrikokset

Anna Raeste

Tiivistelmä

- Vuonna 2023 viranomaisten tietoon tuli 3 206 vero-, kirjanpito- ja velallisen rikosta, mikä oli 14 prosenttia enemmän kuin edellisenä vuonna. Mainittujen rikosten määrä on noussut takaisin melko lähelle vuosien 2016–2020 tasoa viime vuosien tapausmäärien laskun jälkeen.
- Yleisimpiä talousrikoksia olivat verorikokset, joiden määrä kaksinkertaistui vuosina 2010–2019. Verorikokset vähenivät selvästi vuonna 2021, jonka jälkeen niiden määrä on jälleen selvästi kasvanut. Vuonna 2023 törkeiden veropetosten osuus kaikista verorikoksista oli 52 prosenttia.
- Poliisin kirjaamat arvopaperimarkkinarikokset ovat vuositasolla harvinaisia. Kymmenen vuoden aikana epäilyjä on ollut keskimäärin viisi kappaletta vuosittain. Vuosina 2014–2023 Finanssivalvonta käsitteli kaikkiaan 1 255 valvontatapausta. Poliisille tehtiin tutkintapyyntö 50 tapauksesta.
- Rahanpesun selvittelykeskukselle tehtiin vuonna 2023 yhteensä 347 012 ilmoitusta epäilyttävistä liiketoimista. Kyseessä on mittaushistorian toiseksi suurin vuosittainen ilmoitusmäärä. Määrää selittävät erityisesti yleistä maksujenvälitystä tarjoavien ilmoitusvelvollisten tekemät ilmoitukset, mutta myös pankkien ja virtuaalivaluuttapalvelun tarjoajien rahanpesuilmoitusten nousseet määrät. Poliisin tietoon tulleiden rahanpesurikosten määrä ei kuitenkaan kasvanut vastaavassa mitassa.
- Talousrikoksista epäiltyjen henkilöiden ikärakenne ja sosioekonominen rakenne poikkeaa muista rikostyypeistä. Talousrikoksista epäillyt ovat keskimäärin vanhempia ja heidän sosioekonominen asemansa on jonkin verran korkeampi kuin muista rikoslajeista epäillyillä. Toisaalta myös talousrikoksissa henkilöt, joilla on matala sosioekonominen asema tai jotka ovat pienituloisia, ovat yliedustettuina epäiltyjen joukossa.
- Viranomaisten tietoon tullut talousrikollisuus näyttäisi palanneen viiden vuoden takaiselle tasolle. On todennäköistä, että ainakin osa ilmi tulleen talousrikollisuuden viime vuosien noususta selittyy valvonnan painopistealueiden muutoksilla.

Tässä luvussa tarkastellaan talousrikoksia, joista keskeisimpinä ovat verorikokset, velallisen rikokset ja kirjanpitorikokset. Muita luvussa käsiteltäviä talousrikoksia ovat arvopaperimarkkinarikokset sekä rahanpesu. Käsitteilyn ala ei kata kaikkia talousrikoksia, joita ovat edellä mainittujen lisäksi esimerkiksi julkishallinnon korruptio, osa petosrikoksista, sekä ympäristö- ja työrikokset.¹⁰ Ajankohtaista tietoa ympäristörikosten yleisyydestä ja piirteistä on saatavilla Suomen kansallisen ympäristörikosseurantaryhmän Ympäristörikoskatsauksesta (Suomen kansallinen ympäristörikosseurantaryhmä 2023) sekä luvussa 3B. Työrikoksia koskevasta tutkimuksesta voidaan mainita Työterveyslaitoksen ja Turun yliopiston toteuttama tutkimus (Alvesalo-Kuusi ym. 2017), jossa tarkasteltiin oikeushenkilön rangaistusvastuun toteutumista työturvallisuusrikoksissa

6.1 Rikollisuuden kehitys

Vero-, kirjanpito- ja velallisen rikokset

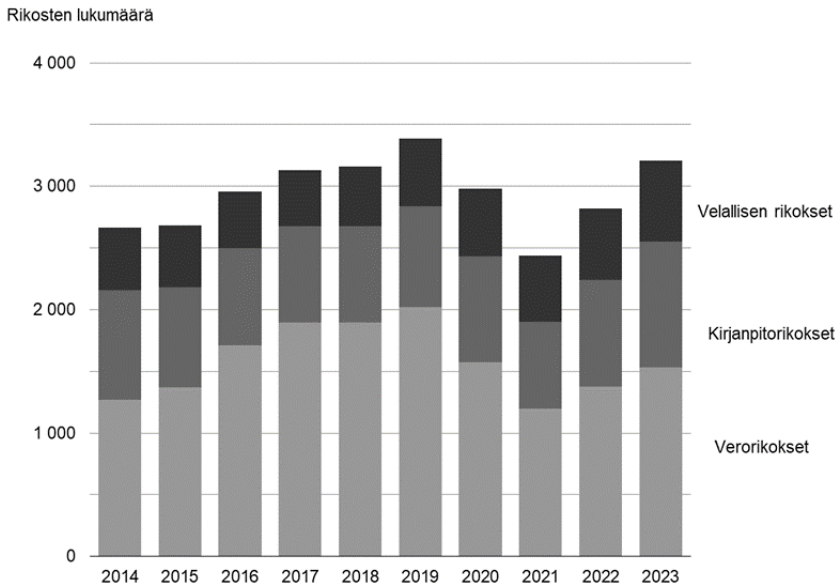
Seuraavassa tarkastelussa ovat vero- (RL 29:1–4), kirjanpito- (RL 30:9–10) ja velallisen rikokset (RL 39:1–6), jotka ovat lukumääräisesti yleisimpiä talousrikoksia. Verorikoksissa kyse on ensisijaisesti kyse rikoksista julkista taloutta vastaan, kun taas kirjanpitorikokset kohdistuvat esimerkiksi osakkaiden ja osakkeenomistajien intresseihin. Velallisen rikoksia koskevilla säännöksillä puolestaan on pyritty suojaamaan velkojien asema ja tasapuolinen kohtelu velallisen maksukyvyttömyystilanteessa. Käytännössä kaikki edellä mainitut rikoslajit liittyvät usein toisiinsa.

Talousrikollisuuden määrällisestä kehityksestä ja rakenteellisista muutoksista on saatavissa tietoja lähinnä viranomaistilastoista. Tilastokeskuksen rikos- ja pakkokeinotilasto sisältää poliisin, Tullin ja Rajavartiolaitoksen tietoon tulleet rikokset. Muita tärkeitä tiedonlähteitä ovat Verohallinnon, Finanssivalvonnan ja rahanpesun selvittelykeskuksen julkaisemat tilastot ja

10 Viranomaisten käyttämän yleismääritelmän mukaan ”talousrikoksella tarkoitetaan yrityksen, julkishallinnon tai muun yhteisön toiminnan yhteydessä tai niitä hyväksi käyttäen tapahtuvaa, huomattavaan välittömään tai välilliseen taloudelliseen hyötyyn tähtäävää rangaistavaa tekoa tai laiminlyöntiä. Yrityksen tai muun yhteisön toiminnan yhteydessä tapahtuneet verorikokset (RL 29 luku), kirjanpitorikokset (RL 30 luku), velallisen rikokset (RL 39 luku), arvopaperimarkkinarikokset (RL 51 luku) ja osakeyhtiörikokset (OYL 16 luku) ovat aina talousrikoksia. Yrityksen tai muun yhteisön toiminnan yhteydessä tai niitä hyväksi käyttäen tehdyllä teolla tai laiminlyönnillä tarkoitetaan, joko tosiasiallista tai tällaiseksi naamioitua yritystoimintaa, mutta ei kuitenkaan sellaista toimintaa, jossa teossa ainoastaan käytetään yrityksen tai yhteisön nimeä, ellei toiminta tähtää huomattavaan välittömään tai välilliseen hyötyyn. Talousrikoksella tarkoitetaan myös muunlaista huomattavaan taloudelliseen hyötyyn tähtäävää suunnitelmallista, rangaistavaa tekoa tai laiminlyöntiä.” (SM-2006-02150/Ri-0.)

vuosikertomukset. Mainitut lähteet kertovat viranomaisten tietoon tulleesta rikollisuudesta. Kokonaisrikollisuudesta on talousrikollisuuden osalta saatavissa tietoa lähinnä erillistutkimuksista, joissa aiheena on tavallisesti jokin talousrikollisuuden erityismuoto. Kattavia talousrikollisuutta koskevia kansallisia kyselytutkimuksia ei Suomessa ole toistaiseksi tehty. Yrityksiin kohdistuvaa rikollisuutta, mukaan lukien talousrikokset, on tarkasteltu vuosina 2010 ja 2018 toteutetussa Yritysuhritutkimuksessa (Salmi, Lehti & Keinänen 2011; Saarikkomäki, Lehti & Kivivuori 2019). Kyselyn painopiste ei kuitenkaan ole ollut talousrikollisuudessa. Sekä palkansaajien että elinkeinoelämän etujärjestöjen parissa on tehty joitakin jäsenistöön suunnattuja kyselytutkimuksia, joilla on pyritty selvittämään muun ohessa myös talousrikollisuuden ilmiöiden yleisyyttä toimialakohtaisesti.

Vuonna 2023 viranomaisten tietoon tuli 3 206 vero-, kirjanpito- ja velallisen rikosta, mikä oli 14 prosenttia enemmän kuin edellisenä vuonna. Rikosten kokonaismäärä näyttää täten jatkavan edellisen vuoden nousujohteisella suunnalla ja palautuneen hyvin lähelle vuosien 2016–2020 tasoa (kuvio 1). Rikosten määrän muutokset ovat johtuneet pitkällä aikavälillä pääasiassa verorikoksista, joiden määrä kaksinkertaistui vuosina 2010–2019 ja on taas lisääntynyt viime vuosina vuoden 2021 laskun jälkeen. Vuonna 2023 näkyi kuitenkin myös merkittävä nousu kirjanpitorikoksissa, mikä saattaa heijastella viime vuosien heikkoa taloustilannetta. Verorikoksissa nousua on ollut pääasiassa törkeissä tekemuodoissa, perusmuotoisten ja lievien tekemuotojen pysyessä lähellä edellisvuoden tasoa. Noin puolet verorikoksista oli tekemuodoiltaan törkeitä, kun taas kirjanpitorikoksissa törkeiden tekemuotojen osuus oli 62 prosenttia. Pitkällä aikavälillä myös velallisen rikosten määrä on ollut kasvussa.

Kuvio 1 Viranomaisten tietoon tulleet vero-, kirjanpito- ja verorikokset vuosina 2014–2023. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2024b)

Ilmi tulevan verorikollisuuden määrät ovat kytköksissä sekä rikosten tosiasiallisessa esiintyvyydessä tapahtuviin muutoksiin että viranomaisvalvonnan aktiivisuuteen. Viranomaisten tietoon tulleiden verorikosten määrä ja muutokset mukailevat normaalisti Verohallinnon tekemien rikosilmoitusten määrää, sillä huomattava osa verorikoksista tulee poliisin tietoon Verohallinnon kautta. Verorikosten kokonaismäärään vaikuttaa niin ikään Tulin ja Rajavartiolaitoksen tutkimien rikosten määrä.

Viranomaisen tarkastustoiminta vaikuttanee kuitenkin havaittujen verorikosten määriin. Tarkastustoiminnan painopisteiden vaihtelu voi heijastua verorikoksista epäiltyjen määriin, etenkin mikäli tutkinnoissa priorisoidaan suuria, korkean rikoshyödyn tapauksia. Kuten verorikollisuus, myös ilmi tuleva kirjanpitorikollisuus on suurelta osin yhteydessä kontrollin tasoon, sillä kirjanpitorikokset paljastuvat yleensä vero- tai velallisen rikoksen yhteydessä. Rikoksista huomattava osa tulee ilmi verotarkastuksissa.

Taulukko 1 Verohallinnossa tehdyt rikosilmoitukset vuosina 2014–2023.

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Rikosilmoitukset	520	550	796	1001	740	920	930	960	1093	1210
Lainkohdat	931	957	1175	1414	978	1147	1238	1165	1359	1500

Lähde: Verohallinto (Verohallinto 2016; 2019; 2020; 2024)

Verohallinnon tekemien rikosilmoitusten määrä kasvoi vuosien 2014–2017 välisenä aikana sekä rikosilmoitusten että lainkohtien määrällä laskien (taulukko 1). Vuonna 2018 rikosilmoitusten määrä laski selvästi, mutta vuodesta 2019 eteenpäin sekä rikosilmoitusten että rikosilmoitusten lainkohtien määrä on noussut taas huomattavasti. Verohallinnon ilmoittamista veropetoksista 73 prosenttia oli tekemuodoltaan törkeitä. Huomionarvoista on, että törkeiden tekemuotojen osuus kaikista viranomaisten tietoon tulleista verorikoksista on kasvanut tasaisesti vuodesta 2019. Törkeiden tekemuotojen osuus oli vuonna 2023 lähes puolet kaikista verorikoksista, kun vastaava osuus oli vielä vuonna 2019 alle kolmannes. Tämä muutos onkin todennäköisesti seurausta viranomaisten tarkastustoiminnan suunnitelmallisesta painottumisesta vakavan talousrikollisuuden ennaltaehkäisyyn ja torjuntaan, joka voidaan todeta myös törkeiden tekemuotojen osuudesta verohallinnon tekemissä rikosilmoituksissa.

Velallisten rikosten vuotuisen määrän vaihtelu on pitkään ollut kytköksissä konkurssien vaihteluun. Konkurssin yhteydessä kirjattujen velallisten rikosten osuus kaikista velallisten rikoksista on kuitenkin ollut viime vuosina laskusuuntaista, nykyisen osuuden ollessa vain noin seitsemän prosenttia velallisten rikoksista. Konkurssien yhteydessä kirjattujen velallisten rikosten määrän lasku ei näyttäisi seuraavan myöskään aiempien vuosien kaltaisesti kaikkien vireillä olleiden konkurssien määrää, joka on puolestaan pysynyt melko tasaisena viimeisen kymmenen vuoden aikana vuotta 2023 lukuun ottamatta, jolloin konkurssien määrä kasvoi lähes neljänneksellä edellisestä vuodesta. (Tilastokeskus 2024a; Tilastokeskus 2024b.)

Arvioiden mukaan pääosa talousrikollisuudesta jää viranomaisilta piiloon. Yritysten on kansainvälisesti katsottu ilmoittavan poliisille keskimäärin alle kymmenyksen havaitsemistaan yritykseen kohdistuvista talousrikoksista (Gottschalk & Tcherni-Buzzeo 2017; ks. myös Salmi, Lehti & Keinänen 2011). On myös huomioitava, että merkittävä osa rikoksista jää yleensä paljastumatta ja yritykseen kohdistuvat talousrikokset havaitaan usein sattumalta (Gottschalk & Tcherni-Buzzeo 2017). Koska rikostyyppi ja rikosvahingon laajuus vaikuttaa rikosten paljastumiseen ja ilmoitusalttiuteen, viranomaisten tietoon tulleiden talousrikosvahinkojen osuus kaikista talousrikoksilla aiheutetuista vahingoista on kuitenkin luultavasti suurempi kuin tietoon tulleiden tekojen osuus kaikista teoista.

Kaiken kaikkiaan piilorikollisuuden laajuudesta talousrikollisuudessa (sen enempää kuin kontrollitoimien vaikutuksesta piilorikollisuuteen) ei Suomessa ole toistaiseksi tehty luotettavia selvityksiä. Viranomaisten tilastoiman talousrikollisuuden perusteella ei siten voi tehdä kovin luotettavia päätelmiä kokonaistalousrikollisuuden kehityksestä. On mahdollista, että talousrikollisuuden määrälliseen kehitykseen vaikuttavat ensisijaisesti viranomaiskontrollin kohdentuminen sekä tutkintaan ja valvontaan kohdistettavat resurssit. Toisaalta, vaikka viranomaisten tietoon tulleiden rikosten määrällinen kehitys ei kuvaisi kokonaisrikollisuuden tasoa, vaikuttaa tilastoitunut rikollisuus joka tapauksessa viranomaisten toimintaympäristöön ja resurssien käyttöön.

Arvopaperimarkkinarikokset

Viranomaisten kirjaamien arvopaperimarkkinarikosten määrä on hyvin vähäinen. Viimeisen kymmenen vuoden aikana rikosepäilyjä on ollut keskimäärin viisi kappaletta vuosittain. Vuonna 2023 viranomaiset kirjasivat kuusi rikosepäilyä (Tilastokeskus 2024b). Seuraavassa tarkastelun kohteena on viranomaisten kirjaamien rikosepäilyjen sijasta Finanssivalvonnan käsittelemien valvontatapauksien määrä.

Vuosina 2014–2023 Finanssivalvonta on käsitellyt kaikkiaan 1 255 valvontatapausta ja poliisille tehtiin tutkintapyyntö 50 tapauksesta (taulukko 2). Pääosa viime vuosina käsitellyistä valvontatapauksista on koskenut sisäpiiritiedon väärinkäyttöä ja markkinoiden manipulaatioepäilyjä. Vuonna 2023 tutkittuja ja päättyneitä tapauksia oli 191, joista noin kolme neljänestä koski sisäpiiritiedon väärinkäyttöä. Finanssivalvonnan käsittelemien valvontatapauksien määrä on muodostanut viime vuosina seurantajakson selkeän huipun, lukumäärän noustessa vuonna 2023 korkeammalle kuin kertaakaan kymmeneen vuoteen (Finanssivalvonta 2024).

Vuonna 2023 tehtiin kahdeksan tutkintapyyntöä poliisille sekä annettiin yksi kappale sekä julkisia varoituksia että rikemaksuja. Seuraamusmaksuja ei määrätty. Rikemaksu koski johdannaissopimuksia koskevan raportoinnin ja julkinen varoitus määräaikasäännösten ja hallintojärjestelmää koskevien säännösten laiminlyöntejä. (Finanssivalvonta 2023a; Finanssivalvonta 2023b).

Taulukko 2 Finanssivalvonnan käsittelemät arvopaperimarkkinoiden kaupankäyntiin ja tiedonantovelvollisuuteen liittyvät valvontatapaukset 2014–2023

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Sisäpiiritiedon väärinkäyttö	36	57	48	58	71	83	105	65	88	145
Markkinoiden manipulointi	23	40	31	24	23	50	39	41	21	31
Tiedonantovelvollisuus	18	24	23	12	12	15	9	6	13	11
Muu	6	6	2	1	2	2	2	3	5	4
Yhteensä	83	127	104	95	108	150	155	115	127	191
Tutkintapyyntö poliisille	3	5	2	6	5	2	6	8	5	8
Julkinen huomautus ¹	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-
Julkinen varoitus	2	-	2	5	3	1	1	1	2	1
Rikemaksu	2	19	2	3	-	-	1	-	2	1
Seuraamusmaksu	1	-	3	4	3	5	2	2	3	-

¹ Finanssivalvonta ei ole 1.1.2013 lähtien voinut antaa julkista huomautusta rikkomuksesta, joka on tehty sen jälkeen.

Lähde: Finanssivalvonta: sanktiot, tutkintapyyntöt ja arvopaperimarkkinoiden tutkintatapaukset (Finanssivalvonta 2024)

Rahanpesurikokset (RL 32:6–10)

Rikoslain mukaan rahanpesusta tulee rangaista sitä, joka ottaa vastaan tai muutoin puuttuu rikoksella hankittuun omaisuuteen, rikoksen tuottamaan hyötyyn tai niiden tilalle tulleeseen omaisuuteen tarkoituksenaan peittää tai hävittää sen laitton alkuperä tai avustaa rikosentekijää välttämään rikoksensa oikeudelliset seuraamukset. Myös rahanpesun avustaminen ja yritys, mukaan lukien omaisuuden hallussapito, ovat rangaistavia. Vuonna 2017 tuli voimaan uudistunut laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä (444/2017), jonka mukaan eräiden yhteisöjen ja elinkeinonharjoittajien, muun muassa luottolaitosten ja rahapeliyhteisöjen, on laissa mainituissa tapauksissa tehtävä ilmoitus Rahanpesun selvittelykeskukselle. Vuodesta 2019 alkaen ilmoitusvelvollisuus on koskenut myös virtuaaliva-luuttapalvelujen tarjoajia.

Viranomaisten tietoon tuli hieman vajaa 1000 rahanpesurikosta vuoden 2023 aikana, määrän noustua hieman edellisestä vuodesta. (Tilastokeskus 2024b). Viime vuosien tapausmäärien kasvu voi selittyä paitsi yritysten talousvaikeuksilla ja konkurssien lisääntymisellä, myös erinäisillä poliisin tietoon tulleilla suuremmilla rikoskokonaisuuksilla ja viranomaistahojen

toimenpiteillä. Muun muassa Keskusrikospoliisissa ilmoitusten käsittelyä ja henkilöstöresursseja on tehostanut vuoden 2023 loppupuolelta alkaen EU:n rahoittaman sisäisen turvallisuuden rahaston (ISF) rahoitus pakotteiden kiertämisen paljastamiseen keskittyvälle toiminnolle (Keskusrikospoliisi 2024). Myös rahanpesurekisterin laaja uudistaminen sekä Valtioneuvoston vuosille 2020–2023 asettama, sarjassaan kahdeksas periaatepäätös harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjunnan strategiaksi ja toimenpideohjelmaksi (TEM/2020/81) ovat todennäköisesti vaikuttaneet tapausten ilmituloon.

Yleisimpiä törkeiden rahanpesurikosten esirikoksia ovat selvästi olleet petokset (sis. perusmuotoiset ja törkeät petokset sekä maksuvälinepetokset); esirikoksina on niin ikään ollut muun muassa huumausainerikoksia, veropetoksia ja velallisrikoksia. Huomattava osa ilmi tulleesta rahanpesurikollisuudesta liittyykin laajemmin petoksiin, jotka kattavat laajasti esimerkiksi rakkaus-, sijoitus- ja verkkopankkihuijaukset. Esimerkiksi petosrikosten osalta kyse voi olla verkkopankkitunnusten kalastelemisesta tai tekaistujen tilitapahtumien avulla asiakkaalle pankkina esiintymisestä ja siten varojen kavaltamisesta. (Keskusrikospoliisi 2024.)

Taulukko 3 Epäilyttäviä liiketoimia koskevat ilmoitukset (tuhatta) ja tapahtumien määrä (miljoonaa) 2013–2023

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021*	2022	2023
Ilmoitukset (tuhatta)	23,1	37,7	31,2	48,3	39,2	66,5	62,0	3692,6	230,2	347,0
Tapahtumien määrä (milj.)	0,6	0,9	1,0	1,6	1,3	1,3	2,4	6,9	1,6	1,9

* Vuoden 2021 poikkeuksellinen piikki johtui virtuaalivaluuttapalvelujen tarjoajien merkittävistä ilmoitusmääristä, jotka olivat seurausta v. 2019 lopussa voimaan astuneesta ilmoitusvelvollisuudesta. Muiden kuin virtuaalivaluuttapalvelujen tarjoajien toimesta ilmoituksia tehtiin 60 852 ja tapahtumia oli noin 1,9 miljoonaa.

Lähteet: Keskusrikospoliisi, rahanpesun selvittelykeskus (Keskusrikospoliisi 2015; 2017; 2019; 2020; 2021; 2022a; 2023; 2024)

Rahanpesun selvittelykeskukselle tehtiin vuonna 2023 yhteensä 347 012 ilmoitusta epäilyttäivistä liiketoimista (taulukko 3). Kyseessä on toiseksi suurin vuosittainen ilmoitusmäärä koskaan, ilmoitusmäärien kasvettua jälleen edellisvuodesta. Korkeaa lukua kerryttivät vuonna 2023 erityisesti yleistä maksujenvälitystä tarjoavat ilmoitusvelvolliset. Ilmoitusvelvollisia ovat esimerkiksi valuutanvaihtoa tai virtuaalivaluuttapalveluita tarjoavat tahot, pankit, rahapeliyhteisöt, muut luotto- ja rahoituslaitokset sekä rahasto- ja sijoitusyhtiöt. Pankkien tekemien rahanpesuilmoitusten lukumäärä nousi myös merkittävästi eroten edellisvuosien tasaisena pysyneistä määristä. Virtuaalivaluuttapalvelun tarjoajien tekemien ilmoitusten määrät ovat

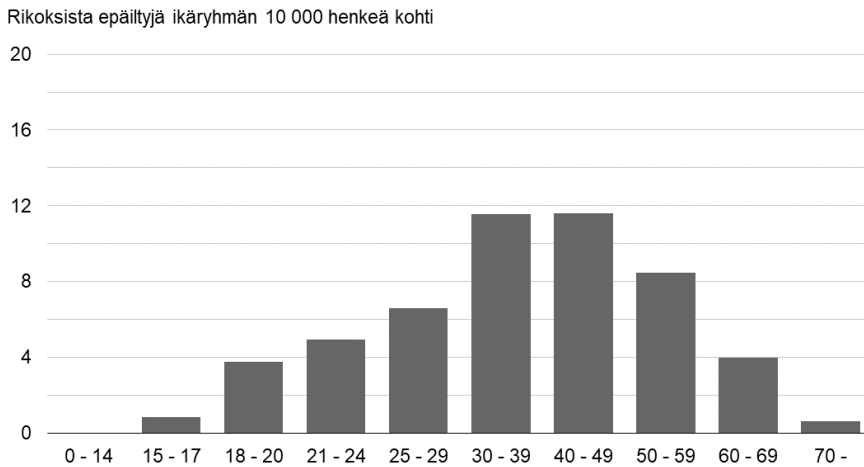
puolestaan pudonneet odotetusti vuoden 2021 merkittävästä piikistä, joka aiheutui uuden ilmoitusvelvollisuuden voimaan astumisesta.

Rahanpesurekisteriin kirjattiin vuoden aikana yli 1,9 miljoonaa tapahtumaa (joista noin 72 000 virtuaalivaluuttatransaktioita), joiden yhteisarvo oli noin 2,5 miljardia euroa (virtuaalivaluuttatransaktioiden osuus noin 212 miljoonaa euroa). Suomesta ulkomaille kohdistuneissa ei-virtuaalivarojen transaktioissa merkittävimpiä kohdemaita olivat Viro ja Kypros, kun ulkomailta Suomeen kohdistuneiden vastaavien transaktioiden lähtömaita olivat erityisesti Armenia ja Tšekki. Lähtö- tai kohdemaa, tai molemmat, olivat valtaosassa virtuaalivaluuttatransaktioita tunnistamattomia. Tehdyistä ilmoituksista käynnistettiin vuoden 2023 aikana 1 452 selvittelykokonaisuutta, joista 1 364 liittyi rahanpesun selvittelyyn ja 88 mahdolliseen terrorismin rahoittamiseen. Avatuista selvittelykokonaisuuksista 29 perusteella kirjattiin uusi rikosilmoitus. Terrorismiin liittyvien selvittelykokonaisuuksien määrän kasvu on seurausta Venäjän edelleen jatkuvasta hyökkäyssodasta Ukrainaan. Tiedonluovutuksia tehtiin kaikkiaan 1 731. (Keskusrikospoliisi 2024.)

6.2 Talousrikosten piirteitä

Talousrikosten katsotaan usein muodostavan oman rikoskäyttäytymisen kategorian, joka poikkeaa ominaispiirteiltään muusta rikollisuudesta (ks. laajemmin Kivivuori ym. 2018). Tutkimuskirjallisuudessa talousrikollisuudesta käytetäänkin toisinaan myös termiä valkokaulusrikollisuus. Terminologia alleviivaa käsitystä, että talousrikoksiin syyllistyneet ovat keskimäärin paremmin toimeentulevia kuin muihin rikoksiin, kuten pahoinpitely- ja varkausrikoksiin syyllistyneet henkilöt. Seuraavassa tarkastellaan talousrikoksiin syylliseksi epäiltyjen henkilöiden ikä- ja sukupuolirakennetta sekä sosioekonomista asemaa poliisin tietoon tulleen rikollisuuden osalta. Tarkastelun kohteena ovat vero- (RL 29:1–4), kirjanpito- (RL 30:9–10) ja velallisen rikokset (RL 39:1–6).

Ikä ja sukupuoli. Vero-, kirjanpito- ja velallisen rikoksiin syyllistyneiden henkilöiden ikärakenne poikkeaa olennaisesti niin kutsuttuihin massarikoksiin syyllistyneiden ikärakenteesta. Esimerkiksi pahoinpitelyrikoksissa ja varkausrikoksissa ikärakenne on painottunut voimakkaasti nuorempiin ikäryhmiin (ks. luku 5), kun taas talousrikoksissa vanhemmat ikäryhmät ovat yliedustettuna (kuvio 2). Vuonna 2023 rikostaso oli korkein 30–49-vuotiailla, joiden osalta epäiltyjä oli sekä 30–39-vuotiaiden että 40–49-vuotiaiden ikäryhmissä 12 henkilöä kunkin ikäryhmän 10 000 henkilöä kohti. Alle 30-vuotiaiden osuus rikoksista epäillyistä oli varkausrikoksissa 46 prosenttia ja pahoinpitelyrikoksissa 51 prosenttia, mutta talousrikoksissa vain 14 prosenttia.

Kuvio 2 Vero-, kirjanpito- tai velallisen rikoksista epäillyt ikäryhmän 10 000 henkilöä kohden vuonna 2023. *Lähteet:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2024b); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2024d).

Vero-, kirjanpito- ja velallisen rikoksista epäiltyjen sukupuolirakenne vastaa kuitenkin ns. massarikollisuudessa esiintyvää sukupuolirakennetta. Vuonna 2023 edellä mainituista talousrikoksista epäillyistä 82 prosenttia oli miehiä, kun osuus pahoinpitelyrikoksissa oli niin ikään 80 prosenttia ja varkausrikoksissa 72 prosenttia. Kuten massarikoksissa, myös talousrikoksissa miehet ovat siis selkeästi yliedustettuna rikoksista epäillyistä.

Sosioekonomisen asema. Vero-, kirjanpito- ja velallisen rikoksiin syyllistyneiden henkilöiden sosioekonomisen aseman rakenne poikkeaa masarikoksiin syyllistyneiden sosioekonomisesta asemasta joiltakin osin. Esimerkiksi varkaus- ja petosrikoksissa korostuvat opiskelijat ja työvoiman ulkopuolella olevat (ks. luku 5), mainituissa talousrikoksissa puolestaan yrittäjät sekä muut tarkemmin määrittämättömät sosioekonomiset ryhmät (taulukko 4).

Taulukko 4 Vero-, kirjanpito- ja velallisen rikoksista epäillyt sosioekonomisen aseman mukaan 2023

Sosioekonomisen asema	Osuus epäillyistä (%)	Rikosten määrä / 10 000 henk.
Ylemmät toimihenkilöt	4,8	1,6
Alemmat toimihenkilöt	6,5	1,8
Työntekijät	8,0	2,8
Yrittäjät	33,1	29,2
Opiskelijat	2,0	1,6
Eläkeläiset (55- v.)	5,8	1,3
Eläkeläiset (alle 55 v.)	2,6	8,6
Muut (pitkäaikaistyöttömät, asevelvolliset, yms.)	7,1	6,8
Tuntematon	30,2	-

Lähteet: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2024b); Tilastokeskus, työssäkäynti (Tilastokeskus 2024c). Sosioekonomista asemaa kuvaavat väestötiedot ovat vuodelta 2022.

Vero-, kirjanpito- ja velallisen rikoksissa väestöön suhteutettu rikostaso oli selkeästi korkein yrittäjillä (29,2 rikosta 10 000 henkilöä kohti). Huomionarvoinen on myös väestöön suhteutettu rikostaso muut-ryhmään kuuluvilla (6,8), joka sisältää muun muassa pitkäaikaistyöttömät, sekä alle 55-vuotiailla eläkeläisillä (8,6). Yrittäjien korkeaa talousrikostasoa selittänee yrittäjyyteen (elinkeino toimintaan) liittyvä tilaisuusrakenne. Yrittäjällä ei aina ole työnantajan kaltaista, aktiivisesti toimintaa ohjaavaa tahoa, vaan arkipäivän toiminta voi tarjota herkemmin sopivan kohteen, valvomattoman tilan sekä toisaalta motivaation erilaisten verorikosten tekemiseen (ks. Cohen & Felson 1979). Merkittävää on kuitenkin se, että myös talousrikoksissa, kuten muissakin rikoslajeissa, toimihenkilöiden rikostaso on varsin matala. Tasoero muihin sosioekonomisiin ryhmiin nähden oli kuitenkin tasaisempi kuin esimerkiksi varkausrikoksissa, joissa ero toimihenkilöiden ja korkeimpien rikostasojen ryhmien välillä oli monikymmenkertainen. Rikoksista epäiltyjen rikostason tarkastelussa ryhmän 10 000 henkilöä kohden tulee kuitenkin huomioida talousrikosten viime vuosina pidentyneet tutkinta-ajat, joka

vaikuttanee myös epäiltyjen määrän mahdollisiin muutoksiin (Kietäväinen ym. 2022).

Tulot. Taulukossa 5 kysymystä epäiltyjen sosioekonomisesta rakenteesta eri rikoslajien osalta on tarkasteltu tulokymmenyksittäin. Tarkastelun perusteella havaitaan, että varakkaimpiin tuloluokkiin kuuluvien epäiltyjen osuus on huomattavasti korkeampi talousrikoksissa kuin pahoinpitelyissä, petoksissa tai varkausrikoksissa. Vuonna 2023 vero-, kirjanpito- tai velallisen rikoksista epäillyistä 16 prosenttia kuului korkeimpaan tulokymmenykseen, kun osuus pahoinpitelyrikoksissa oli kolme prosenttia ja sekä petoksissa että varkausrikoksissa prosentti. Toisaalta voidaan kuitenkin havaita, että myös talousrikoksissa vähävaraisin tulokymmenys on yliedustettuna rikoksista epäillyistä: mainituissa talousrikoksissa osuus epäillyistä oli 22 prosenttia, kun osuudet muissa rikostyypeissä vaihtelivat 28 ja 37 prosentin välillä.

Taulukko 5 Eräistä rikoksista epäillyt henkilöt tulokymmenyksen mukaan vuonna 2023

Tulokymmenys	Osuus epäillyistä* (%)			
	Vero-, kirjanpito- ja velallisen rikokset	Pahoinpitelyt	Petokset	Varkausrikokset
I (vähävaraisin 10 %)	22	33	28	37
II	13	17	27	29
III	8	11	14	16
IV	5	7	10	7
V	8	7	7	4
VI	6	7	5	3
VII	7	6	3	1
VIII	6	5	3	1
IX	9	4	1	1
X (varakkain 10 %)	16	3	1	1

* Osuus on laskettu vain niistä, joiden tulokymmenys voitiin määrittellä.

Lähde: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2024b)

Kokonaisuutena tarkastellen on selvää, että keskeisistä talousrikoksista epäillyt ovat keskimäärin parempituloisia ja keskimäärin paremmassa sosioekonomisessa asemassa kuin muista rikostyypeistä epäillyt henkilöt. Epäillyt ovat myös pääsääntöisesti vanhempia kuin muissa rikostyypeissä. Toisaalta myös talousrikoksissa, kuten muussa rikollisuudessa, heikommin toimeentulevat ovat yliedustettuna epäiltyjen joukossa. Havainto on täysin linjassa kansainvälisen tutkimusnäytön kanssa, jonka mukaan talousrikoksiin syylistyneet ovat keskimäärin parempiosaisia kuin muissa

rikostyypeissä, mutta talousrikollisuudella on myös yhtymäkohtia niin kutsuttuun massarikollisuuteen (ks. Kivivuori ym. 2018; myös Apel & Pateroster 2009).

Monimutkaisissa talousrikoksissa rikoksen tutkintaan käytettävä aika voi olla hyvinkin pitkä. Esimerkiksi osa verorikoksista on luonteeltaan rajat ylittävää rikollisuutta, joissa voi olla kymmeniä, ellei satoja asianosaisia. Vuonna 2023 viranomaisten tietoon tulleista talousrikoksista 22 prosenttia saatiin selvitettyä saman vuoden aikana (Tilastokeskus 2024b). Osuus on pysynyt viime vuosina melko stabiilina, joskin avoinna olevien talousrikosten määrä on noussut kymmenessä vuodessa noin tuhannella. (Kietäväinen ym. 2022.) Tässä julkaisussa selvitysaste kuvaa *samana tilastointivuonna* selvitettyjä rikoksia, mikä on otettava huomioon lukujen tulkinnassa. Tosi-asiallisesti rikosten lopullinen selvitysaste on korkeampi.

Vuonna 2023 vero-, kirjanpito- ja velallisen rikoksista 22 prosenttia selvitettiin saman tilastovuoden aikana (Tilastokeskus 2024b). Taso kasvoi pitkään melko tasaisesti vuoteen 2019 saakka, huolimatta rikosten samanaikaisesta lisääntymisestä, jonka jälkeen se on laskenut neljässä vuodessa 20 prosenttia huipustaan. Tilastointivuonna kirjattujen ja selvitettyjen (riippumatta alkuperäisestä kirjausvuodesta) rikosten suhde on olennaisesti korkeampi, joskin hieman laskusuuntainen: luku on vaihdellut viime vuosina noin 74–96 prosentin välillä. Mahdollisia syitä saman tilastovuoden aikana selvitettyjen rikosten määrän laskuun ovat esimerkiksi virtuaalivaluutoista tehtyjen ilmoitusten merkittävä kasvu, identiteettivarkauksien lisääntyminen sekä globaalit, paljon aikaa ja resursseja vaativat rikosvyyhdet erityisesti Venäjän hyökkäyssodan, pakotteiden ja globaalisti epävakaa tilan aikana.

Lähteet

- Alvesalo- Kuusi, Anne, Liisa Lähteenmäki, Minna Janhonen, Jussi Tapani & Tuula Räsänen. 2017. Yhteisövastuu, turvallisuus ja työturvallisuusrikos muuttuvan työelämän ja lainsäädännön käytännöissä. Helsinki: Työterveyslaitos. <http://urn.fi/URN:ISBN-978-952-261-687-6> (PDF).
- Apel, Robert & Raymond Paternoster. 2009. "Understanding "Criminogenic" Corporate Culture: What White-Collar Crime Researchers Can Learn from Studies of the Adolescent Employment–Crime Relationship." Teoksessa *The Criminology of White-Collar Crime*, toimittajat Sally S. Simpson & David Weisburd, 15–33. New York: Springer. https://doi.org/10.1007/978-0-387-09502-8_2.
- Cohen, Lawrence E. & Marcus Felson (1979). Social Change and Crime Rate Trends: A Routine Activity Approach. *American Sociological Review* 44: 4, 588–608.
- Finanssivalvonta. 2023a. "Ålandsbanken Abp:lle rikemaksu laiminlyönneistä johdannaissopimuksia koskevassa raportoinnissa" <https://www.finanssivalvonta.fi/tiedotteet-ja-julkaisut/lehdistotiedotteet/2023/alandsbanken-abp-rikemaksu-laiminlyonneista-johdannaissopimuksia-koskevassa-raportoinnissa/> (viitattu 9.7.2024).
- Finanssivalvonta. 2023b. "Pohjola Vakuutus Oy:lle julkinen varoitus laiminlyönneistä työtapaturma- ja ammattitautilain määräaika säännösten ja hallintojärjestelmää koskevien säännösten noudattamisessa" <https://www.finanssivalvonta.fi/tiedotteet-ja-julkaisut/lehdistotiedotteet/2023/pohjola-vakuutus-oylle-julkinen-varoitus-laiminlyonneista-tyotapaturma-ja-ammattitautilain-maaraaikasaannosten-ja-hallintojarjestelmaa-koskevien-saannosten-noudattamisessa/> (viitattu 9.7.2024).
- Finanssivalvonta. 2024. "Sanktiot, tutkintapyynnöt ja arvopaperimarkkinoiden tutkintatapaukset." Helsinki: Finanssivalvonta. <https://www.finanssivalvonta.fi/tilastot/sanktiot-tutkintapyyntot-ja-arvopaperimarkkinoiden-tutkintatapaukset/> (viitattu 9.7.2024).
- Gottschalk, Petter & Maria Tcherni-Buzzeo. 2017. "Reasons for Gaps in Crime Reporting: The Case of White-Collar Criminals Investigated by Private Fraud Examiners in Norway." *Deviant Behavior* 38(3): 267–281. <https://doi.org/10.1080/01639625.2016.1196993>
- Keskusrikospoliisi. 2015. Rahanpesun selvittelykeskuksen vuosikertomus 2014. Vantaa: Keskusrikospoliisi.
- Keskusrikospoliisi. 2017. Rahanpesun selvittelykeskuksen vuosikertomus 2016. Vantaa: Keskusrikospoliisi.
- Keskusrikospoliisi. 2019. Rahanpesun selvittelykeskuksen vuosikertomus 2018. Vantaa: Keskusrikospoliisi.
- Keskusrikospoliisi. 2020. Rahanpesun selvittelykeskuksen vuosikertomus 2019. Vantaa: Keskusrikospoliisi.
- Keskusrikospoliisi. 2021. Vuosikertomus. Rahanpesun selvittelykeskus 2020. Vantaa: Keskusrikospoliisi.

- Keskusrikospoliisi. 2022a. Rahanpesurikokset oikeuskäytännössä – Törkeät rahanpesutuomiot Helsingin hovioikeudessa 2019–6/2022. Vantaa: Keskusrikospoliisi.
- Keskusrikospoliisi. 2022b. Vuosikertomus. Rahanpesun selvittelykeskus 2021. Vantaa: Keskusrikospoliisi.
- Keskusrikospoliisi. 2023. Vuosikertomus. Rahanpesun selvittelykeskus 2022. Vantaa: Keskusrikospoliisi.
- Keskusrikospoliisi. 2024. Vuosikertomus. Rahanpesun selvittelykeskus 2023. Vantaa: Keskusrikospoliisi.
- Kietäväinen, Timo, Lasse Oulasvirta & Roope Uusitalo. 2022. Selvitys poliisin määrärahojen käytöstä ja määrärahojen riittävyteen liittyvistä tekijöistä. Sisäministeriön julkaisuja 2022:24. Helsinki: Sisäministeriö.
- Kivivuori, Janne, Mikko Aaltonen, Matti Näsi, Karoliina Suonpää & Petri Danielsson. 2018. Kriminologia – Rikollisuus ja kontrolli muuttuvassa yhteiskunnassa. Helsinki: Gaudeamus.
- Saarikkomäki, Elsa, Martti Lehti & Janne Kivivuori. 2019. Vähittäiskauppaan ja majoitus- ja ravintola-alaan kohdistuvat rikokset. Katsauksia 33/2019. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. <http://hdl.handle.net/10138/298436>.
- Salmi, Venla, Martti Lehti & Anssi Keinänen. 2011. Kauppa ja teollisuus rikosten kohteena. OPTL:n tutkimuksia 254. <http://hdl.handle.net/10138/152422>.
- SM-2006-02150/Ri-0. ”Talousrikollisuuden liittyvä tutkimus. Sisäasiainministeriön kirje yliopistoille, korkeakouluille ja tutkimuslaitoksille 28.8.2006.”
- TEM/2020/81. ”Valtioneuvoston periaatepäätös kansalliseksi harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjunnan strategiaksi ja toimenpideohjelmaksi 2020–2023”.
- Suomen kansallinen ympäristörikosseurantatyöryhmä. 2023. Ympäristörikoskatsaus 2023. Helsinki: Poliisihallitus.
- Tilastokeskus. 2024a. Konkurssit. Helsinki: Tilastokeskus. <https://stat.fi/tilasto/kony>.
- Tilastokeskus. 2024b. Rikos- ja pakkokeinotilasto. Helsinki: Tilastokeskus. <https://stat.fi/til/rpk>.
- Tilastokeskus. 2024c. Työssäkäynti. Helsinki: Tilastokeskus. <https://www.stat.fi/til/tyokay>.
- Tilastokeskus. 2024d. Väestörakenne. Helsinki: Tilastokeskus. <http://www.stat.fi/til/vaerak>.
- Verohallinto. 2016. Harmaa talous, valvontatilastoja 2015. Helsinki: Verohallinto.
- Verohallinto. 2019. ”Harmaa talous ja talousrikollisuus, verotus.” <https://www.vero.fi/harmaa-talous-rikollisuus/torjunta/verotus> (viitattu 28.8.2019).
- Verohallinto. 2020. ”Harmaa talous ja talousrikollisuus, verotus.” <https://www.vero.fi/harmaa-talous-rikollisuus/torjunta/verotus> (viitattu 4.6.2020).
- Verohallinto. 2024. ”Harmaa talous ja talousrikollisuus, verotus.” <https://www.vero.fi/harmaa-talous-rikollisuus/torjunta/torjuntatilastot/verotus> (viitattu 9.7.2024).

7 Kyberrikollisuus

Matti Näsi

Tiivistelmä

- Kyberrikollisuudella tarkoitetaan verkossa tapahtuvaa ja verkkoväli-teistä rikollisuutta. Kyberrikollisuus jakautuu karkeasti ottaen kahteen luokkaan: tietotekniikkaan kohdistuviin rikoksiin ja tietokoneavusteisiin rikoksiin.
- Tietotekniikkaan kohdistuvien rikosten osalta on tarjolla kattavammin viranomaistilastoja. Yleisimpiä rikoksia ovat tietomurrot, tietoliikenteen häirintä, tietojärjestelmän häirintä, sekä näistä yleisin, identiteettivarkaudet.
- Kyselytutkimuksen valossa haittaohjelmat sekä verkossa tapahtuvan häirinnän eri muodot (seksuaalinen häirintä, muu häirintä) ovat yleisimpiä verkossa tapahtuvia uhrikokemuksia. Yli puolet 15–74-vuotiaista suomalaisista on joutunut verkkorikoksen uhriksi vähintään kerran elämänsä aikana.
- Seitsemän prosenttia kaupan alan yrityksistä ja kuusi prosenttia majoi-tus- ja ravintola-alan toimipaikoista oli kokenut tietojärjestelmiin koh-distuvia hyökkäyksiä.
- Poliisin tietoon tulleiden rikosten osalta korostuvat tietomurrot ja identiteettivarkaudet.

Tässä luvussa tarkastellaan kyberrikollisuutta. Kyberrikollisuus ei ole rikos-oikeudellinen nimike, vaan kriminologisessa empiirisessä tutkimuksessa usein käytetty kattotermi kaikelle verkkovälitteiselle rikollisuudelle ja rikoskäyttäytymiselle. Kyberrikollisuus, tai tietotekniikkarikollisuus, voidaan jakaa karkeasti ottaen kahteen luokkaan: tietotekniikkaan ja tietoverkkoihin kohdistuviin rikoksiin, sekä tietotekniikkaa ja tietoverkkoja hyväksi käyttäen tehtäviin rikoksiin (Poliisi 2019). Toisin sanoen, *tietotekniikkaan kohdistuvat rikokset* ja *tietokoneavusteiset rikokset*. Tätä määritelmää on mahdollista laajentaa vielä sen pohjalta, keihin nämä teot yleensä kohdistetaan. Nämä voidaan jaotella karkeasti kolmeen eri ryhmään, eli 1) henkilöihin, 2) omaisuuteen ja 3) yrityksiin sekä julkishallinnon toimijoihin kohdistuviin rikoksiin.

Tietotekniikkaan kohdistuvat rikokset ja tietokoneavusteiset rikokset eroavat toisistaan siten, että tietotekniikkaan kohdistuvat rikokset ovat lähtökohtaisesti infrastruktuurin ja sähköisiin järjestelmiin kohdistuvia. Poliisin määrittelyn mukaan tietokoneavusteiset rikokset sen sijaan peilaavat pitkälti perinteisempiä rikollisuuden muotoja, ne vain toteutetaan sähköisesti, eli tietokoneavusteisesti (Poliisi 2019).

Kyberrikoksiin liittyy usein keskeisenä elementtinä kansainvälisyys ja anonymiys. Kansainvälisyydellä tarkoitetaan sitä, että verkossa tapahtuvat rikokset ovat monesti kansalliset rajat ylittäviä, sillä verkossa ei ole samanlaisia fyysisiä rajoitteita, kuin monilla perinteisillä rikoksilla. Näin ollen rikosten tekijöiden ja uhrien fyysisellä sijainnilla ja etäisyydellä ei ole periaatteessa merkitystä. Tähän samaan liittyy myös anonymiys, sillä kyberrikosten osalta uhrilla ei useimmissa tapauksissa ole tietoa siitä, kuka varsinainen tekijä on.

Tässä luvussa luomme yleiskuvaa kyberrikollisuudesta ja sen keskeisimmistä muodoista. Viranomaistilastoihin perustuvat tiedot kyberrikollisuuden osalta pohjautuvat pitemmän aikavälin osalta tieto- ja viestintärikkosten poliisitilastoihin, joiden painopiste on ollut sähköisiin järjestelmiin ja verkostoihin kohdistuvissa teoissa. Vuoden 2015 alussa kriminalisoitiin myös uusia kyberrikollisuustyyppisiä, kuten identiteettivarkaus sekä datavahinkorikos.

Iso osa kyberrikollisuudesta pohjautuu niin sanottuihin perinteisiin rikostyyppisiin ja häiriökäyttäytymisen muotoihin, kuten petokset, uhkaukset, kiusaaminen ja seksuaalinen häirintä, sillä erotuksella, että kyseinen teko on tapahtunut verkkoympäristössä, tai muuten tieto- ja viestintäteknologiaa avuksi käyttäen. Rikostilastojen kannalta huomionarvoista kuitenkin on, että moni tämän tyyppisistä rikoksista tallentuu tilastoissa perinteisten rikosnimikkeiden alaisuuteen, eikä rikostilastoissa automaattisesti eritellä rikoksia sen perusteella, tapahtuiko teko verkossa vai kasvotusten. Tämän vuoksi poliisin tietoon tulleet rikokset kyberrikollisuuden osalta kertovat

ainoastaan sen erityisistä muodoista. Laajempaa kuvaa selvitellessä joudumme tukeutumaan olemassa olemaan tutkimukseen ja sen tarjoamiin tietoihin ja arvioihin verkkorikollisuuden yleisyydestä.

7.1 Tietolähteet

Tärkeimmät kyberrikollisuutta koskevat tietolähteet ovat:

A. *Rikos- ja pakkokeinotilasto*. Poliisin tietoon tuleva kyberrikollisuus pohjautuu pitkälti tietotekniikkarikoksiin, joissa kohteena on tietoliikenne tai tietojärjestelmä. Näistä säädetään pääasiallisesti rikoslain tieto- ja viestintärikoksia koskevassa 38. luvussa. Yleisemmät tekemuodot tilastojen valossa ovat tietoliikenteen häirintä (RL 38:5), tietojärjestelmän häirintä (RL 38:7a) ja tietomurto (RL 38:8.1–2). Näiden osalta tarkastelemme vuosien 2014–2022 välisiä tilastoja. Vuonna 2015 tuli rikoslain osalta voimaan muutamia uusia kyberrikosmuotoja, näitä ovat identiteettivarkaus (RL 38:9a) ja datavahingonteko (RL 35:3a). Rikoslain osalta on myös muutamia muita kyberrikollisuuden alle luokiteltavia rikostyyppisiä, kuten vaaran aiheuttaminen tietojenkäsittelylle (RL 34:9a), tietoverkkorikosvälineen hallussapito (RL 34:9b), tietokoneohjelman suojauksen poistovälineen luvaton levittäminen (tekijänoikeuslaki 56c §), sekä sähköisen viestinnän tietosuojarikkomus (sähköisen viestinnän tietosuojalaki 42 §). Kyseiset rikostyypit ovat kuitenkin tilastojen valossa varsin harvinaisia.

B. *Kokonaisrikollisuustutkimus*. Kotimaisten tietolähteiden osalta Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin (Krimo) keräämässä vuoden 2018 Kansallisessa rikosuhritutkimuksessa tarkasteltiin ensimmäistä kertaa myös nimenomaisesti verkkoympäristössä tapahtuneita rikoksia. Vuodesta 2021 eteenpäin verkkorikoksia koskeva tiedonkeruu on mukana pysyvänä osana kyselyä. Krimon vuonna 2018 tekemä yritysuhritutkimus kartoittaa muuan muassa yrityksiin kohdistuneita sähköisiä rikoksia. Lisäksi Krimon vuonna 2024 keräämät nuorisorikollisuuskyselyt kartoittavat 9-luokkalaisten tekemää ja kokemaa verkossa tapahtuvaa kiusaamista. Kattavia kokonaisrikollisuustutkimuksen lähteitä on erityisesti verkkovälitteisen rikoskäyttäytymisen osalta kuitenkin toistaiseksi vähän. Näiden tietojen lisäksi tässä luvussa nostetaan esiin Kyber-turvallisuuskeskuksen keräämiä tilastoja heille tulleiden ilmoitusten osalta vuosina 2019–2021.

7.2 Poliisin tietoon tulleet rikollisuus

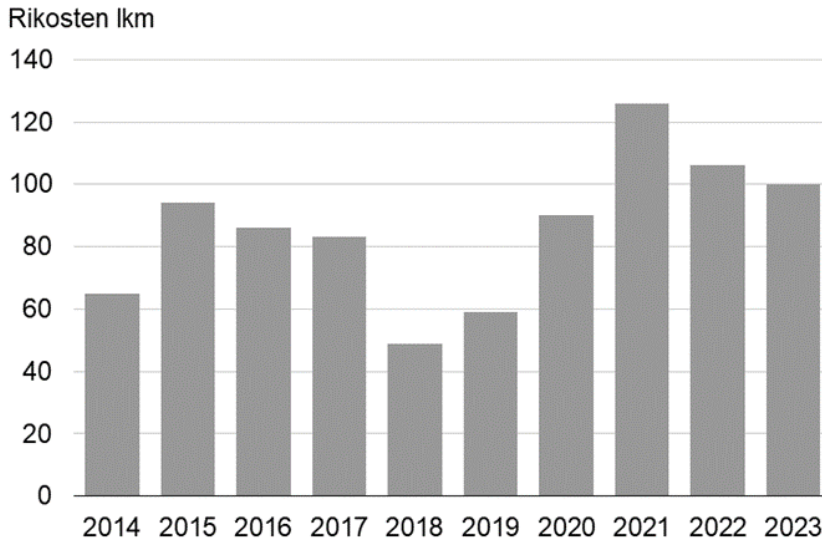
Tässä jaksossa tarkastelemme tietotekniikkaan kohdistuvia kyberrikollisuuden muotoja poliisin tietoon tulleen tilastoidun rikollisuuden näkökulmasta. Tarkastelemme seuraavia rikosnimikkeitä vuosien 2014–2023 osalta: tietoliikenteen häirintä, tietojärjestelmän häirintä ja tietomurto. Lisäksi vuodesta 2015 eteenpäin on tilastoitu myös kokonaan uudentyyppeisiä kyberrikollisuuden muotoja, kuten datavahingonteot ja identiteettivarkaudet.

Tietoliikenteen häirinnällä tarkoitetaan puhelin-, tele-, radio- tai muun tietoviestinnän häirintää. Yksi kenties yleisimmistä tietoliikenteen häirinnan muodoista on niin sanottujen roskapostien lähettäminen sähköpostitse. Tässä nousee esiin myös se, että roskapostin tyyppiset tietoliikennehäiriöt ovat usein kansainvälisten toimijoiden aiheuttamaa häiriökäyttäytymistä (Spamlaws.com 2016). Moni näistä teoista kohdistuuakin eritoten yksityisten käyttäjien toimintaan, toki myös yritykset saavat osansa tämän tyyppisestä häirinnästä.

Tietojärjestelmien häirinnällä tarkoitetaan rikoslain mukaan tekoa, jolla aiheutetaan ”toiselle haittaa tai taloudellista vahinkoa dataa syöttämällä, siirtämällä, vahingoittamalla, muuttamalla tai poistamalla taikka muulla niihin rinnastettavalla tavalla oikeudettomasti estää tietojärjestelmän toiminnan tai aiheuttaa sille vakavaa häiriötä” (RL 38:7a–7b). Toisin sanoen kyseessä on tekoja, joilla hankaloitetaan tietojärjestelmän käytettävyyttä. Esimerkkinä tästä ovat muun muassa palvelunestohyökkäykset.

Tietomurtojen osalta rikoksen tunnusmerkit täyttyvät, kun tekijä luvatta käyttää toisen henkilön käyttäjätunnusta tai salasanaa (RL 38:8–8a). Törkeän teon tunnuspiirteet täyttyvät yleensä tapauksissa, jossa murtaudutaan palvelintasoiisiin koneisiin ja järjestelmiin. Vaaran aiheuttamisella tietojenkäsittelylle tarkoitetaan esimerkiksi sitä, että tekijä levittää ohjelmia, joiden tarkoituksena on vaarantaa tai vahingoittaa tietojenkäsittelyä tai tieto- ja viestintäjärjestelmien toimintaa.

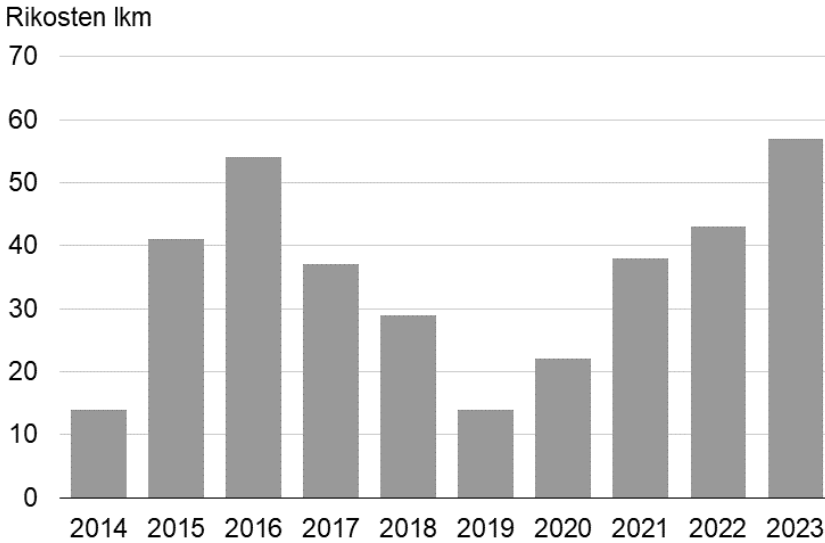
Kuviossa 1 esitetään kaikki viranomaisten tietoon tulleet tietoliikenteen häirinnän alaisuuteen kuuluvat teot yhdistettynä (näitä ovat tietoliikenteen häirintä, tietoliikenteen häirinnän yritys, törkeä tietoliikenteen häirintä, tietoliikenteen törkeän häirinnän yritys, lievä tietoliikenteen häirintä, tietoliikenteen lievän häirinnän yritys), ja niiden kokonaistilaston kehitys vuosien 2014–2023 välisenä aikana.

Kuvio 1 Tietoliikenteen häirinnän alaisuuteen kuuluvat epäilyt, 2014–2023. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2024)

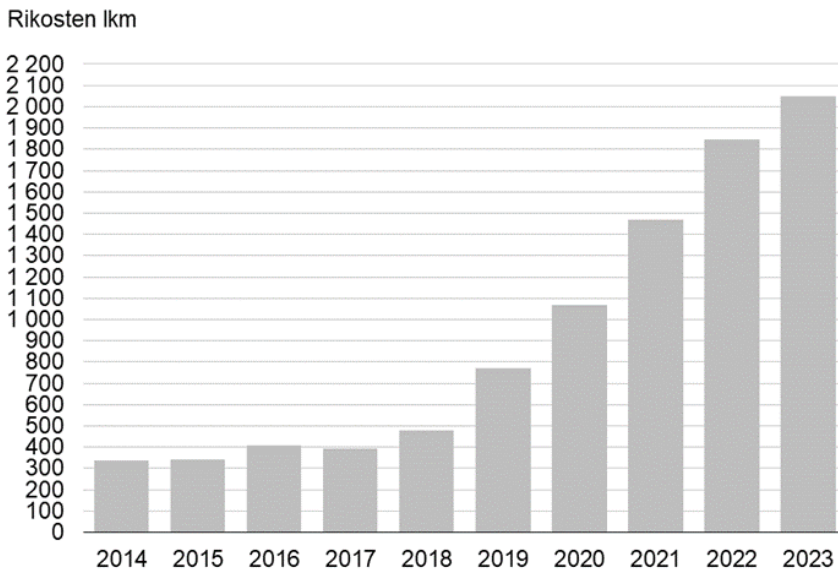
Tilastojen perusteella havaitaan, että poliisin tietoon tulleet tietoliikenteen häirintätapausten määrä vaihtelee vuosittain. Yleisin epäilyn kohde vuonna 2023 on perusmuotoinen tietoliikenteen häirintä, joiden epäilyjä oli 74 kappaletta.

Kuviossa 2 esitetään kaikki poliisin tietoon tulleet tietotekniikan häirinnän alaisuuteen kuuluvat teot yhdistettynä (näitä ovat tietojärjestelmän häirintä, tietojärjestelmän häirinnän yritys, törkeä tietojärjestelmän häirintä, tietojärjestelmän törkeä häirinnän yritys), ja niiden kokonaistilastojen kehitys vuosien 2014–2023 välisenä aikana. Tilastojen perusteella yleisin rikosepäily on perusmuotoinen tietojärjestelmän häirintä, joiden epäilyjä oli 56 kappaletta vuonna 2023.

Kuvio 2 Tietojärjestelmän häirinnän alaisuuteen kuuluvat epäilyt, 2014–2023. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2024)

Viimeisten vuosien aikana poliisin tietoon on tullut varsin vaihteleva määrä epäiltyjä tapauksia. Kuviossa 3 esitetään viranomaisten tietoon tulleet perusmuotoiset tietomurrot ja niiden kehitys vuosien 2014–2023 välisenä aikana. Kehitys on vuodesta 2014 lähtien ollut jälleen kasvusuuntainen, mutta vuodesta 2019 eteenpäin kasvutahti on selvästi kiihtynyt. Törkeiden tietomurtojen osalta (ei kuviossa) todettakoon, että vuonna 2020 julkiseksi tullut Vastaamo-tapauksesta tuttu epäily näkyy myös tietomurtorikollisuuden osalta. Normaalisti poliisin tietoon tulee alle 10 törkeän tietomurron epäilyä. Vuonna 2023 Vastaamo-tutkimnan yhteydessä kävi ilmi pääepäillyn muu aikaisempi toiminta, jonka myötä poliisin tietoon tuli uusia rikosepäilyjä törkeiden tietomurtojen osalta yli 14 000 kappaletta.

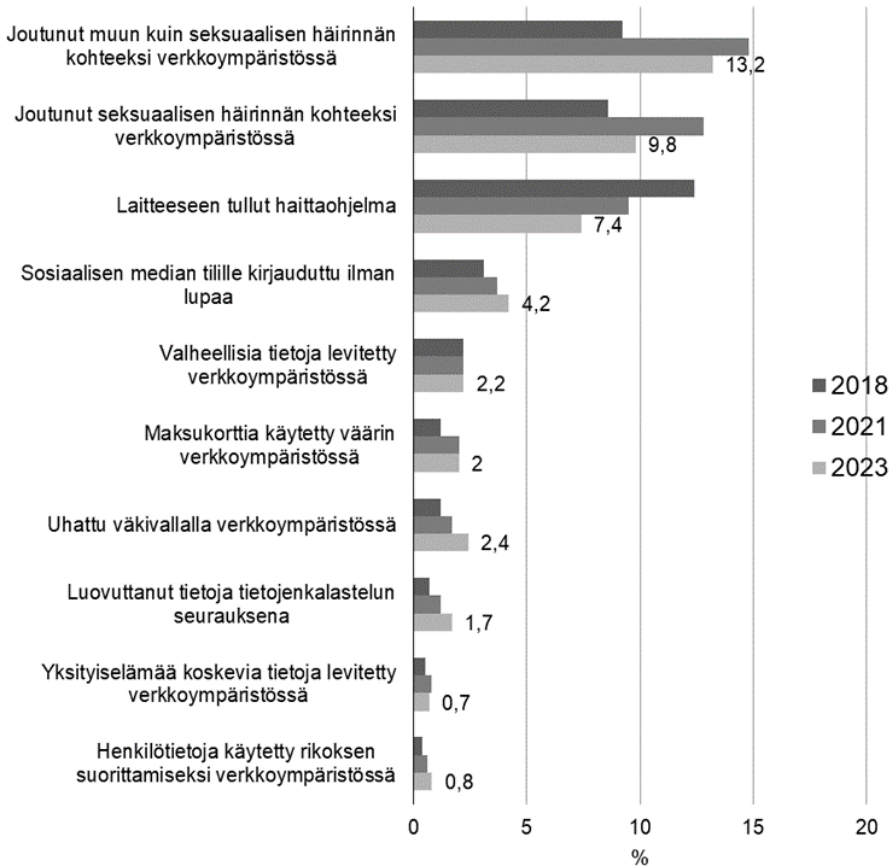
Kuvio 3 Tietomurtojen alaisuuteen kuuluvat epäilyt, poliisitilastot 2014–2023. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2024)

Perusmuotoisten tietomurtojen osalta, epäiltyjä oli 2144 kappaletta vuonna 2023. Muita viranomaisten tietoon tulleita kyberrikoksia on varsin vähän. Poikkeuksena tähän on identiteettivarkaus, joka tuli rangaistavaksi vuonna 2015. Heti ensimmäisenä vuotena 2015 se oli määrällisesti mitattuna yleisin kyberrikollisuuden muoto, jolloin tilastoitiin yhteensä 518 rikosta. Viimeisten vuosien aikana identiteettivarkauksien määrä on kuitenkin moninkertaistunut. Vuonna 2023 viranomaisten tietoon tuli 4 033 tapausta, mikä on varsin samalla tasolla kuin muutamana edellisellä vuotena. Yleisimmin identiteettivarkaudet liittyvät erilaisiin maksuvälinepetoksiin.

Jos tarkastellaan kyberrikollisuutta poliisin tilastojen osalta kuluneen kymmenen vuoden ajalta, voidaan todeta, että selkeitä trendejä ei ole havaittavissa ainakaan siinä mielessä, että voitaisiin erottaa tekojen tilastoitumisen ja todellisen rikoskäyttäytymisen komponentit. Tekojen määrän vaihtelu voi olla varsin suurta eri vuosien välillä, joten samantyyppisiä selkeitä trendejä kuin monien perinteisten rikosten osalta ei ole havaittavissa. Toki poliisin tietoon tulleet tietomurrot ja identiteettivarkaudet ovat lisääntyneet varsin tasaiseen tahtiin, mutta niiden perusteella on hankala vetää kovinkaan pitkälle meneviä johtopäätöksiä ilmiön laajemmasta kehityksestä. Tilastoidun kyberrikollisuuden kehitykseen vaikuttavat todennäköisesti keskeisesti tilaisuusrakenteen kehitys, uhrien alttius ilmoittaa rikoksista viranomaisille sekä mahdollisesti yksittäisten tekosarjojen ilmitulo.

7.3 Kyberrikollisuus kokonaisrikollisuuslähteiden valossa

Tiedot kyberrikollisuuden yleisyydestä eritoten tietokoneavusteisten rikosten osalta pohjautuvat pitkälti kyselyperustaiseen kokonaisrikollisuustutkimukseen sekä eräisiin muihin lähteisiin kuten yritysten omiin selvityksiin. Olemassa olevia, kyberrikosten osalta kattavia kyselyjärjestelmiä ei kuitenkaan ole juurikaan ollut. Tätä puutetta pyrittiin korjaamaan Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin vuoden 2018 Kansallisen rikosuhritutkimuksen avulla. Kyselyssä oli mukana ensi kertaa kyberrikosten uhrikokemuksiin keskittynyt kyselypatteri. Tiedonkeruu toistettiin vuonna 2021 ja vuonna 2023. Näiden tietojen lisäksi nostamme esiin tutkimustietoa yksittäisten rikoslajien osalta muiden olemassa olevien kyselyjärjestelmien pohjalta. Näitä ovat muun muassa vuoden 2020 Nuorisoriikollisuuskysely (NRK-2020) ja viimeksi vuonna 2022 kerätty Lapsiuhritutkimus. Lisäksi yrityksiin kohdistuneiden kyberrikosten osalta tietoa on saatavilla sekä vuoden 2010 että 2018 Yritysuhriritutkimuksen pohjalta. Seuraavassa esitämme tietoja kyberrikollisuudesta kokonaisrikollisuustutkimuksen valossa. Tässä luvussa tarkastellaan viimeisen 12 kuukauden aikana tapahtuneita rikoksia vuosina 2018, 2021 ja 2023. Kyselyssä oli mukana 10 eri rikoslajia tai normirikkomusta. Kysytyt tekemuodot ja niiden yleisyys on esitetty kuviossa 4.

Kuvio 4 Verkkorikosten kohteeksi 12 kuukauden joutuneet vuosina 2018, 2021 ja 2023 (% 15–74-vuotiaista). *Lähde:* Kansallinen rikosuhritutkimus (Beuker & Näsi 2024)

Kyselyssä yleisimmät verkkorikosten muodot vuonna 2023 olivat seksuaalinen sekä muu verkossa tapahtuva häirintä. Vuonna 2023 muuta kuin seksuaalista häirintää verkossa oli kokenut noin 13 prosenttia vastaajista ja seksuaalista häirintää noin 10 prosenttia. Häirintäkokemusten jälkeen yleisimpiä verkkorikoksia olivat erilaiset laitteeseen tulleet haittaohjelmat. Noin seitsemän prosenttia ilmoitti joutuneensa haittaohjelman kohteeksi viimeisen vuoden aikana. Kuvion perusteella havaitaan, että vuonna 2023 verkon häirintäkokemuksista raportoi aiempaa pienempi osuus vastaajista, jos verrataan vuoden 2021 tilannekuvaan. Haittaohjelman osalta uhrien osuus jatkoi laskuaan verrattuna aiempiin mittauskertoihin. Harvinaisimpia tekoja olivat tietojen, esimerkiksi käyttäjätunnuksen, salasana tai maksukortin tietojen luovuttaminen tietojenkalastelun seurauksena, yksityiselämää koskevien

tietojen levittäminen internetissä sekä henkilötietojen väärinkäyttö tarkoituksena rikoksen suorittaminen. Muutokset harvinaisempien tekojen osalta vuosien 2018, 2021 ja 2023 välillä ovat olleet varsin maltilliset.

Vuonna 2023 sukupuolittaisia eroja verkkorikosten uhriksi joutumisessa havaittiin vain muutaman tekotyypin osalta. Miehet olivat joutuneet naisia useammin haittaohjelman kohteeksi. Naiset olivat puolestaan joutuneet miehiä useammin verkossa tapahtuvan seksuaalisen häirinnän ja muun häirinnän kohteeksi. Muiden harvinaisempien tekojen osalta erot naisten ja miesten välillä olivat varsin maltilliset. Näin ollen erot painottuvat erityisesti häirintäkokemuksiin (Beuker & Näsi 2024).

Yritysten tietomurrot

Yrityksiin kohdistuvien tietomurtojen osalta on olemassa niukasti kokonaisrikollisuuden tietolähteitä tai muuta tilastointia. Yhtenä syynä tähän on se, että monesti tietoon tulleita tapauksia ei raportoida viranomaisille, tai ylipäätään yrityksen ulkopuolelle. Yhtenä keskeisenä syynä tähän on se, että julkiseen tietoon tullessaan tietomurtojen julkisuus saattaa vaikuttaa negatiivisesti yrityksen markkina-arvoon

Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin vuosina 2010 ja 2018 toteuttama yritysuhritutkimus on toistaiseksi ainoa Suomessa toteutettu kansallisesti edustava kyselytutkimus yritysten uhrikokemuksista. Vuoden 2010 tutkimuksen mukaan kaupan toimipaikoista 6 prosenttia oli kokenut tietojärjestelmiin kohdistuvia hyökkäyksiä, kun taas teollisuuden toimipaikojen osalta vastaava luku oli 8 prosenttia. Molemmilla toimialoilla kolmasosa hyökkäyksistä oli sellaisia, että ne oli kohdistettu juuri kyseiseen yritykseen tai toimipisteeseen. Keskimääräinen tietojärjestelmiin kohdistunut hyökkäys aiheutti tutkimuksen mukaan kaupan alalla kustannuksia 450 € ja teollisuuden alalla 880 € (Salmi ym. 2011).

Vuoden 2018 yritysuhritutkimuksessa tarkasteltiin kaupan alan ja majoitus- ja ravintola-alan yrityksiä. Tutkimuksen mukaan 7 prosenttia kaupan alan yrityksistä ja 6 prosenttia majoitus- ja ravintola-alan yrityksistä raportoi tietojärjestelmiin kohdistuneista hyökkäyksistä. Keskimääräinen tietojärjestelmiin kohdistunut hyökkäys aiheutti tutkimuksen mukaan kaupan alalla kustannuksia 1 000 € ja majoitus- ja ravintola-alalla 500 € (Saarikomäki ym. 2019).

Nuorten häirintä ja kiusaaminen

Tilastojen osalta vuoden 2024 nuorisoriikollisuuskyselyssä 16 % yhdeksäsluokkalaisista ilmoitti kokeneensa verkossa tapahtunutta / verkkovälitteistä kiusaamista viimeisen vuoden aikana (Suonpää ym. 2024). Vuoden 2013 kansainvälisen nuorisoriikollisuuskyselyn (International Self-Report Delinquency Study, ISRD) Suomen aineiston osalta sähköisen kiusaamisen uhriksi joutumisen esiintyvyys oli suurin piirtein samaa tasoa, sillä 14 % 13–16-vuotiaista vastaajista ilmoitti joutuneensa sähköisen kiusaamisen uhriksi viimeisen vuoden aikana (Kivivuori ym. 2014). Tytöt myös ilmoittivat poikia enemmän syyllistymistä sähköiseen kiusaamiseen kuluneen vuoden aikana sekä Helsingissä (16 % ja 11 %) että Turussa (19 % ja 9 %) (Kivivuori ym. 2014). Vertailun vuoksi myös ulkomaisissa tutkimuksissa sähköisen kiusaamisen on todettu olevan tytöille poikia yleisempää (mm. Kessel Schneider 2015).

Tampereen yliopiston vuonna 2022 keräämän lapsiuhritutkimuksen mukaan kuluneen vuoden aikana kuudesluokkalaisista sähköistä kiusaamista oli kokenut 22 % ja yhdeksäsluokkalaisista 21 % (Mielityinen ym. 2023), joka on korkeampi osuus kuin muiden edellä mainittujen järjestelmien tilannekuva. Lisäksi kuudesluokkalaisista tytöistä 20 % ja pojista 7 % on kohdannut internetissä seksuaalista häirintää. Yhdeksäsluokkalaisten tyttöjen osalta 37 % ja pojista 6 % oli kohdannut seksuaalista häirintää kuluneen vuoden aikana (Mielityinen ym. 2023).

Laiton nettilataaminen

Yksi yleisimmistä kyberrikollisuuden muodoista on laitton nettilataaminen, jolla tarkoitetaan esimerkiksi musiikin tai elokuvien laitonta lataamista internetistä. Kyseessä on siis tekijänoikeuksien rikkominen. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin keräämissä valtakunnallisissa nuorisoriikollisuuskyselyissä on kerätty vuodesta 2008 lähtien tietoa nuorten tekemästä laittomasta nettilataamisesta. Vuoden 2008 tulosten osalta 69 % vastaajista ilmoitti syyllistyneensä laittomaan nettilataamiseen ja vuonna 2012 luku oli noussut pari prosenttiyksikköä 71 prosenttiin (ks. myös Aaltonen & Salmi 2013). Mutta vuosien 2016, 2020 ja 2024 kyselyssä laittomaan nettilataamiseen oli kuitenkin syyllistynyt enää noin 25 % nuorista. Keskeisin syy laskun takana on erilaisten verkon suoratoistopalveluiden yleistymisen, näin ollen laittomalle lataamiselle on huomattavasti vähemmän tarvetta.

Yhteenvedona voidaan todeta, että yleisellä tasolla kyberrikollisuuden eri muodot ovat hyvin laajat, ja niiden vaikutukset voivat olla pahimmillaan hyvinkin kattavat. Varsinkin, kun entistä enemmän palveluita ja järjestelmiä

siirtyy osaksi sähköisiä järjestelmiä, oli kyseessä sitten valtion tarjoamat sähköiset palvelut, energiainfrastruktuuri tai vaikkapa kodin perustoiminnot. Näihin järjestelmiin hyökätessä voidaan tehdä vahinkoa, joka pahimmillaan lamauttaa yhteiskunnan perustoiminnot. Jos verrataan tätä suhteessa perinteiseen rikollisuuteen, yksittäisten tekijöiden mahdollinen vahingollisuus on monessa tapauksessa huomattavan mittavaa.

Lähteet

- Aaltonen, Mikko & Venla Salmi. 2013. "Versatile delinquents or specialized pirates? A comparison of correlates of illegal downloading and traditional juvenile crime." *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention* 14(2): 188–195. <https://doi.org/10.1080/14043858.2013.837267>.
- Mielityinen, L., Hautamäki, S., Hakala, V., Fagerlund, M., & Ellonen, N. (2023). Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset 2022: Määrät, piirteet ja niiden muutokset 1988–2022. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen julkaisuja 2023:5. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/164616>
- Danielsson, Petri & Matti Näsi. 2019. Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2018 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia. Katsauksia 35/2019. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-0666-7>.
- Kessel Schneider, Shari, Lydia O'Donnell & Erin Smith. 2015. "Trends in Cyberbullying and School Bullying Victimization in a Regional Census of High School Students, 2006–2012." *Journal of School Health* 85(9): 611–620. <https://doi.org/10.1111/josh.12290>.
- Kivivuori, Janne, Venla Salmi, Mikko Aaltonen & Henrik Elonheimo. 2014. *Kansainvälisen nuorisorikollisuuskyselyn (ISR3-3) mittaukset Suomessa 2013*. OPTL:n verkkokatsauksia 35/2014. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. <http://hdl.handle.net/10138/152608>.
- Kaakinen, Markus & Näsi, Matti (2021) Nuorten rikoskäyttäytyminen ja uhrin kokemukset 2020. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Katsauksia 47/2021. <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/326622>.
- Koltola, Ilari & Matti Näsi. *Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2021 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia*. Katsauksia 51 / 2022. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.
- Poliisi. 2019. "Kyberrikollisuus." <https://www.poliisi.fi/rikokset/kyberrikollisuus> (viitattu 13.6.2019).
- Saarikkomäki, Elsa, Martti Lehti & Janne Kivivuori. 2019. *Vähittäiskauppaan ja majoitus- ja ravintola-alaan kohdistuvat rikokset*. Katsauksia 33/2019. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. <http://hdl.handle.net/10138/298436>.
- Salmi, Venla. 2007. *Helsingin nuoret rikosten tekijöinä 2006*. OPTL:n tutkimustiedonantoja 73. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. <http://hdl.handle.net/10138/152544>.
- Salmi, Venla, Martti Lehti & Anssi Keinänen. 2011. *Kauppa ja teollisuus rikosten kohteena. Vuoden 2010 yritysuhritutkimuksen tuloksia*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 254. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. <http://hdl.handle.net/10138/152422>.
- Spamlaws.com. 2016. "Spam Statistics and Facts." <http://www.spamlaws.com/spam-stats.html> (viitattu 13.5.2016).

Suonpää, Karoliina, Raeste, Anna & Saartenoja, Kaisla (2024) Nuorten rikoskäyttäytyminen ja uhrikokemukset 2024. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.

Tilastokeskus. 2024. *Rikos- ja pakkokeinotilasto*. Helsinki: Tilastokeskus. <https://stat.fi/til/rpk>.

8 Liikenne rikokset

Mika Sutela

Tiivistelmä

- Lähes neljännes poliisin tietoon tulevista rikoksista on liikenne rikoksia. Vuonna 2023 kirjattiin yhteensä 118 995 liikenne rikosta.
- Törkeiden liikenneturvallisuuden vaarantamis rikoksia kirjattiin vuonna 2023 yhteensä 4 893 kappaletta, mikä on kaksi prosenttia edellisvuotta enemmän.
- Rattijuopumusten määrä on viime vuosina hieman vähentynyt. Vuonna 2023 rattijuopumus rikoksia kirjattiin 15 889 kappaletta.
- Vuonna 2023 liikenne rikoksista epäiltyjä henkilöitä oli ikäryhmän koko huomioon ottaen eniten 18-vuotiaissa.
- Vuonna 2023 nuorten (15–24-v.) osuus kaikista liikenne rikoksista epäillyistä oli noin 29 prosenttia. Törkeissä liikenneturvallisuuden vaarantamisissa vastaava luku oli noin 53 prosenttia.
- Miehiä törkeistä liikenneturvallisuuden vaarantamisista epäillyistä 15–24-vuotiaista nuorista (15–24-v.) oli yhdeksän kymmenestä (91 %).

8.1 Johdanto

Tässä liikenneirikoksia käsittelevässä luvussa tarkastellaan liikenneirikollisuuden yleistä kehitystä ja tilannekuvaa sekä erikseen liikenteen vaarantamisrikoksia törkeän tekemuodon ja rattijuopumusrikosten osalta. Päihteet ja ajonopeudet kuuluvat poliisin liikennevalvonnan ja liikenneturvallisuustyön keskeisiin vaikuttavuuskohteisiin. Myös nuoret ovat yksi tärkeistä poliisin liikenneturvallisuustyön kohteista (Poliisi 2022). Päihteiden vaikutuksen alaiset ajoneuvojen kuljettajat ovat uhka muille tienkäyttäjille ja he myös usein itse kärsivät päihteidenkäytön muista haitallisista seurauksista. Ajonopeus on päihteiden ohella keskeinen kuolemaan johtaneiden tieliikenneonnettomuuksien riskitekijä.

Liikenneirikosten osalta tärkeimmät tietolähteet ovat Tilastokeskuksen ylläpitämä rikos- ja pakkokeinotilasto, joka sisältää tietoja poliisin, Tullin ja rajavartiolaitoksen tietoon tulleista rikoksista sekä epäilyistä tekijöistä ja uhreista. Tilasto kuvastaa siis viranomaisten tietoon tulleita rikoksia ja on siten yhteydessä viranomaisten harjoittamaan valvontaan. Katsauksessa keskitytään tarkastelemaan rikoslain (jälj. RL) 23 luvun (545/1999) mukaisia liikenneirikoksia. Tähän rajaukseen vaikuttaa se, että eräistä liikenneirikkomuksista seuraa 1.6.2020 voimaan tulleen tieliikennelain (729/2018) myötä sakkomääräyksen sijaan hallinnollisena seuraamuksena liikennevirhemaksu, mikä vaikuttaa nykyisin huomattavasti liikenneirikkomusten määrään tilastoissa.

8.2 Liikenneirikollisuuden kehitys

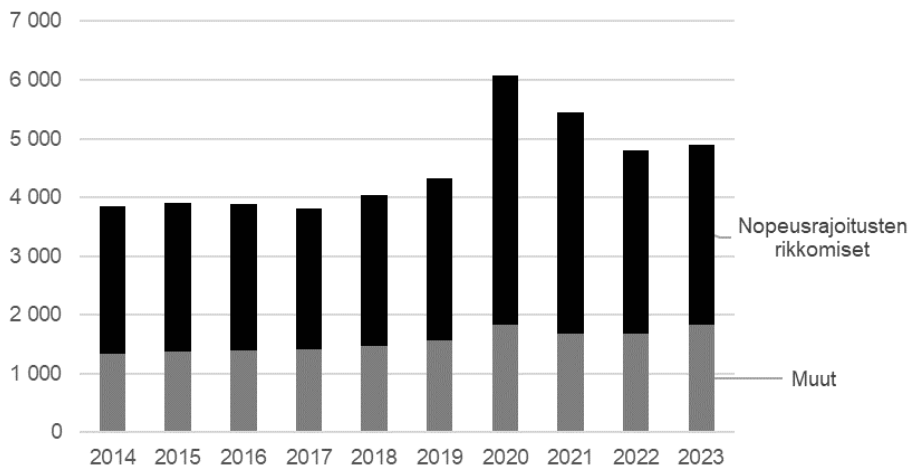
Vuonna 2023 liikenneirikoksia kirjattiin 118 995 kappaletta. Laskua vuoteen 2022 verrattuna oli vain 0,3 prosenttia. Liikenneirikokset muodostivat vuonna 2023 lähes neljänneksen (23 %) kaikista rikoslakirikoksista. Liikenneirikoksista 15 889 eli 13,4 prosenttia oli rattijuopumusrikoksia.

Poliisin tietoon tulleiden liikenneirikosten määrä on vahvasti yhteydessä poliisin suorittamaan liikennevalvontaan. Poliisi käytti liikennevalvontaan viime vuonna 413,1 henkilötyövuotta (HTV), mikä oli 3,1 prosenttia vähemmän kuin vuonna 2022. Ilman automaattista liikennevalvontaa vastaava luku vuonna 2023 oli 364,7 (2022: 376,0). Vuonna 2023 automaattisen liikennevalvonnan osuus oli noin 12 prosenttia kaikesta liikennevalvontaan käytetystä resurssista. (Poliisi 2024.)

Törkeät liikenteen vaarantamisrikokset

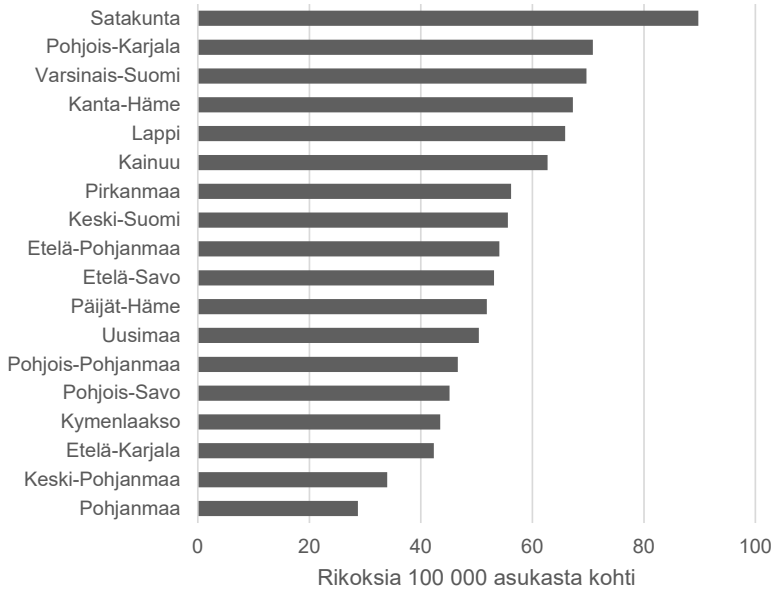
Kesällä 2023 Suomen pääteillä kaikkien autojen keskinopeus oli noin 94 km/h. Henkilö- ja pakettiautojen keskinopeus oli 95 km/h, ja kuorma- ja linja-autojen 83 km/h. Ajoneuvoista noin 45 prosenttia ylitti tiekohtaisen nopeusrajoituksen. Yli 10 km/h yli tiekohtaisen nopeusrajoituksen ajoi kesällä 10 prosenttia autoilijoista. Kesäkaudella ylinopeuksien osuus nousi edellisvuodesta. Yli 10 km/h nopeusrajoituksen ylitykset puolestaan lisääntyivät hiukan edellisvuoteen verrattuna. (Fintraffic 2024.)

Liikenneturvallisuuden vaarantamisen törkeän tekemuodon eli törkeän liikenneturvallisuuden vaarantamisen (RL 23:2) tunnusmerkistön täyttää useimmiten moottorikäyttöisen ajoneuvon tai raitiovaunun kuljettaminen nopeudella, joka ylittää huomattavasti sallitun enimmäisnopeuden. Käytännössä rajana pidetään noin 50 km/h vallitsevan nopeusrajoituksen ylitystä. Viime vuosina noin kaksi kolmasosaa (vuonna 2023 noin 63 %) törkeistä liikenneturvallisuuden vaarantamisista on perustunut sallitun enimmäisnopeuden huomattavaan ylittämiseen. Rikosten määrä on viime vuosina ollut aiempaa korkeammalla tasolla, mutta on kuitenkin vähentynyt vuoden 2020 huippulukemista. Vuonna 2023 viranomaisten tietoon tuli 4 893 törkeää liikenneturvallisuuden vaarantamista, mikä oli 2 prosenttia enemmän kuin vuonna 2022 (kuvio 1).

Kuvio 1 Viranomaisten tietoon tulleet törkeät liikenneturvallisuuden vaarantamiset nopeusrajoitusten rikkomisiin ja muihin teontarkenteisiin jaoteltuna vuosina 2014–2023. *Lähde:* Tilastokeskus 2024a.

Alueellisesti vuonna 2023 törkeiden liikenneturvallisuuden vaarantamisten (nopeusrajoitusten rikkomisten) taso oli selvästi korkein Satakunnassa (90 rikosta 100 000 asukasta kohti) (kuvio 2). Matalimmat tasot olivat Keski-Pohjanmaalla (34) ja Pohjanmaalla (29).

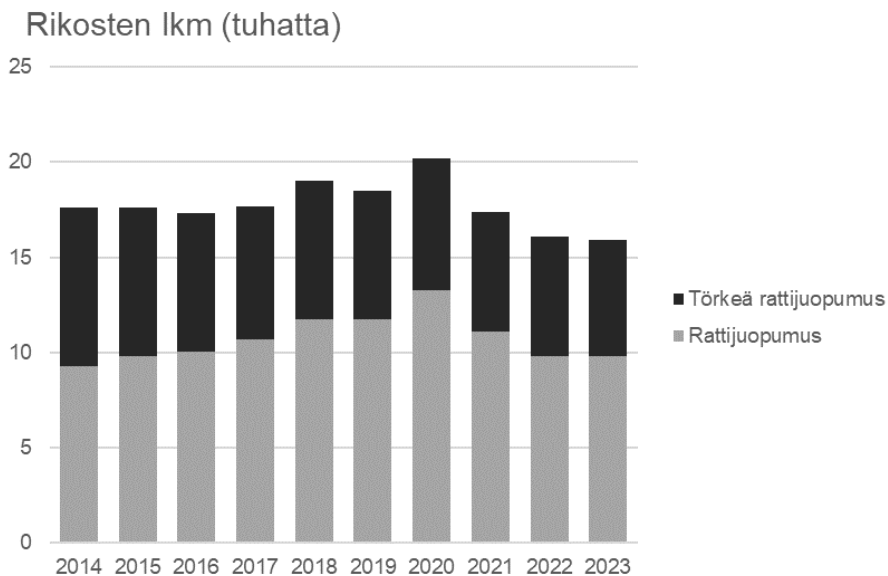

Kuvio 2 Viranomaisten tietoon tulleet törkeät liikenneturvallisuuden vaarantamiset (nopeusrajoitusten rikkomiset) 100 000 asukasta kohti maakunnan mukaan vuonna 2023. *Lähteet:* Tilastokeskus 2024a ja 2024b.

Rattijuopumusrikokset

Säännökset rattijuopumuksesta, sen törkeästä tekemuodosta, vesi-, ilma- ja junaliikennejuopumuksesta sisältyvät RL 23 lukuun. Huumausaineen käyttöä liikenteessä koskeva ns. nollaraja otettiin käyttöön 1.2.2003 voimaan tulleella lainmuutoksella (1198/2002). Moottoriajoneuvon kuljettaja tuomitaan rattijuopumuksesta, jos hänen veressään on ajon aikana tai sen jälkeen huumausaineen vaikuttavaa ainetta tai sen aineenvaihduntatuotetta. Törkeän rattijuopumuksen osalta vaaditaan lisäksi, että kuljettajan kyky tehtävän vaatimiin suorituksiin on tuntuvasti heikentynyt ja olosuhteet ovat sellaiset, että rikos on omiaan aiheuttamaan vaaraa toisen turvallisuudelle. Kulku- neuvon luovuttaminen juopuneelle (RL 23:8) ja liikennejuopumus moottorittomalla ajoneuvolla (RL 23:9) ovat myös rangaistavia.

Vuonna 2023 rattijuopumusrikoksia (RL 23:3–4) kirjattiin 15 889 kappaletta, mikä oli 1,3 prosenttia vähemmän kuin edellisellä vuonna (kuvio 3). Kyseisten rikosten määrä ei ole koskaan 2000-luvun aikana ollut näin alhainen. Viranomaisten kirjaamista rattijuopumusrikoksista törkeiden rattijuopumusten osuus on viimeisen kymmenen vuoden aikana vähentynyt tasaisesti 50 prosentista jopa alle 40 prosenttiin. Vuonna 2021 vähenevässä trendissä kuitenkin tapahtui käänne. Vuonna 2023 osuus oli noin 38 prosenttia.

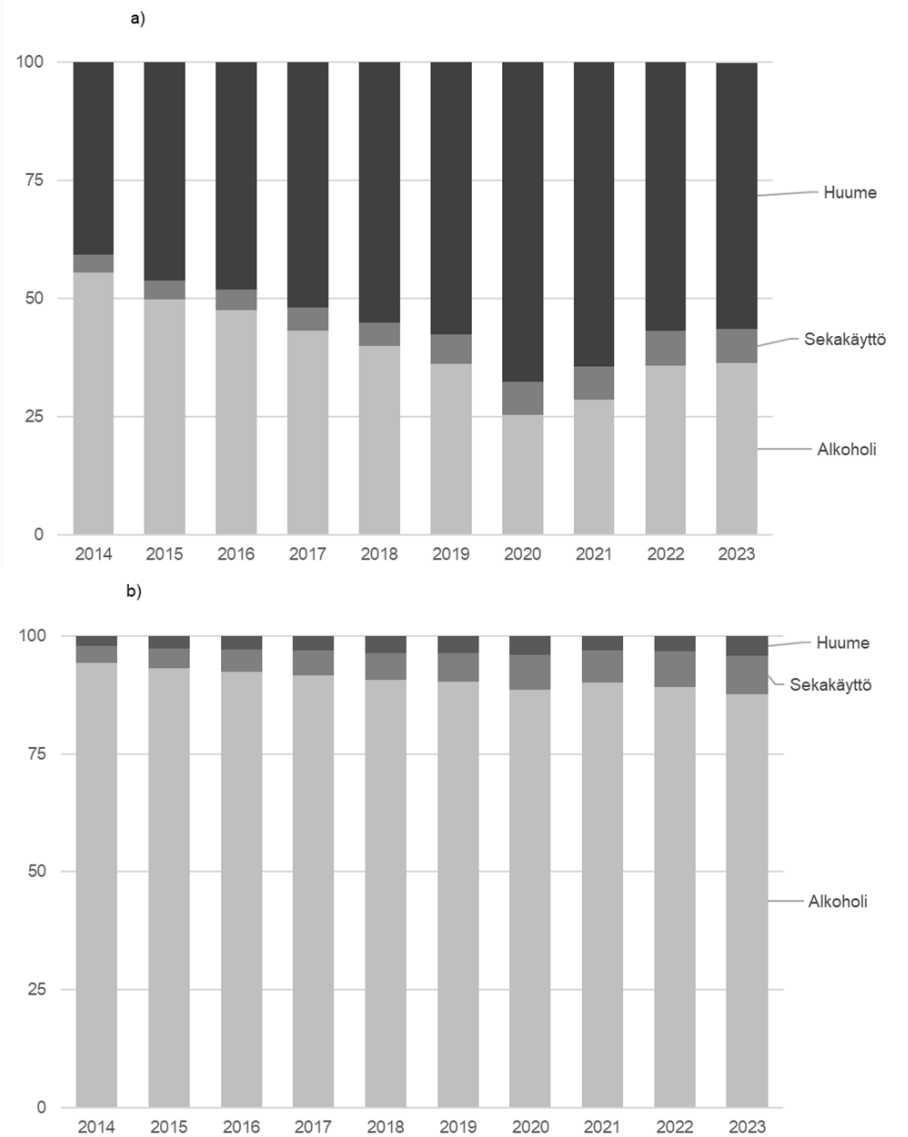

Kuvio 3 Viranomaisten tietoon tulleet rattijuopumusrikokset vuosina 2014–2023.
Lähde: Tilastokeskus 2024a

Rattijuopumusrikoksiin liittyvät jo määritelmällisesti päihteet. Rikollisuuden määrään ja ominaispiirteisiin vaikuttavat kulloinkin voimassa olevat rikosten tunnusmerkistöt, eritoten tunnusmerkistössä määritellyt rattijuopumuksen rajat ja päihteiden määritelmät. Esimerkiksi huumeitausten selvä lisääntyminen alkoi vuonna 2003, kun huumeiden ”nollaraja” otettiin käyttöön. Toisaalta rikollisuuden määrään vaikuttavat myös päihteiden kulutus ja käyttötavat väestössä.

Vuodesta 2003 alkaen poliisi on kirjannut rattijuopumustapauksista erikseen alkoholi- ja huumeitaukset sekä tapaukset, joissa nämä molemmat (sekakäyttötapaukset) ovat rattijuopumuksen perusteena. Vuonna 2023 huumeitausten osuus perusmuotoisissa rattijuopumuksissa oli 56 prosenttia, alkoholitapauksia oli 36 prosenttia ja sekakäyttötapauksia 7 prosenttia (kuvio 4a). Vastaavasti törkeissä rattijuopumuksissa alkoholitapauksen

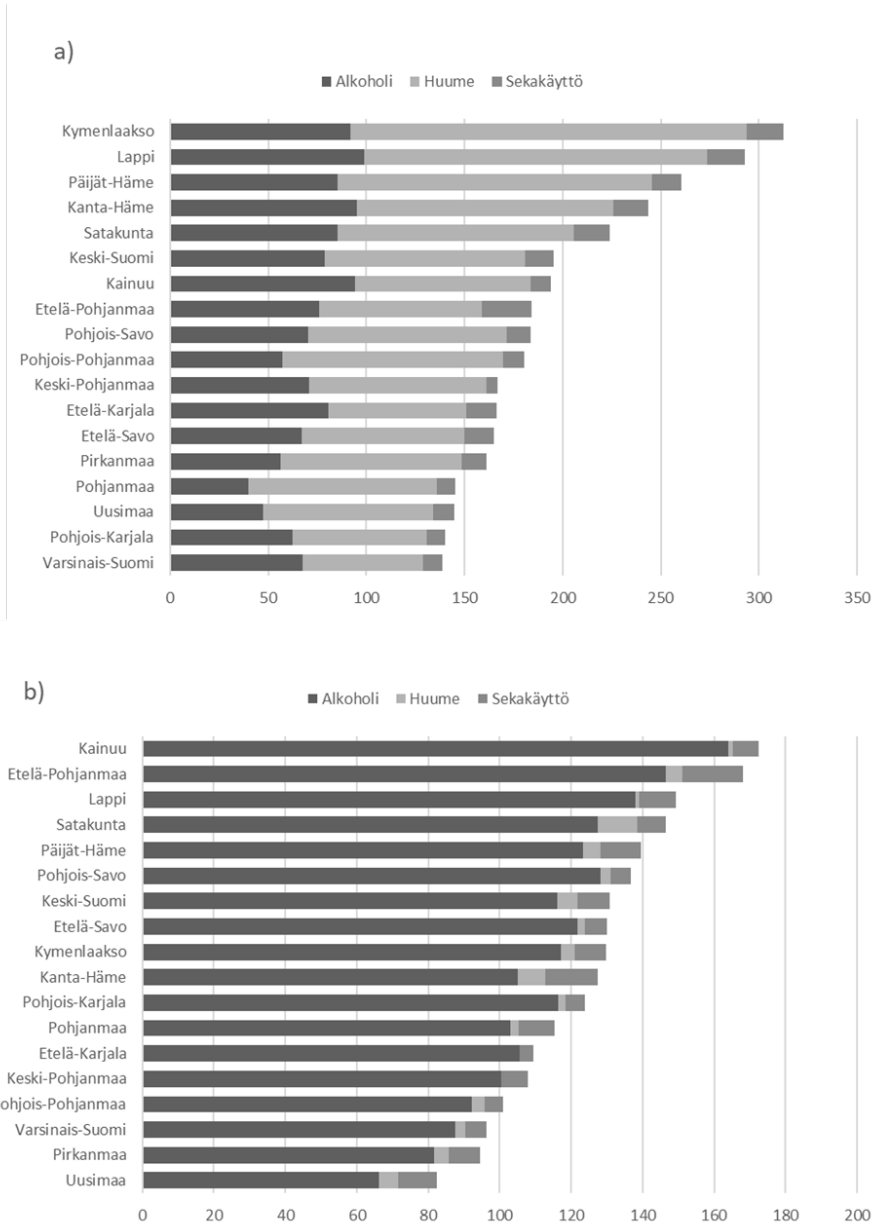
osuus oli 88 prosenttia, huume tapauksia oli 8 prosenttia ja sekakäyttötapa- uksia 4 prosenttia (kuvio 4b). Perusmuotoisissa rattijuopumuksissa huume- tapausten osuus on vähentynyt vuoden 2020 jälkeen 12 prosenttiyksikköä suunnilleen vuosien 2018–2019 tasolle. Törkeissä rattijuopumuksissa alko- holitapauksia on yhä yhdeksän kymmenestä, vaikka huumeet ja erityisesti alkoholin ja huumeaineiden sekakäyttö on lisääntynyt myös vakavam- missa rattijuopumustapauksissa viime vuosina.

Kuvio 4 Tilastoitujen a) rattijuopumusten ja b) törkeiden rattijuopumusten alkoholi-, huume- ja sekakäyttötapausten prosenttiosuudet vuosina 2014–2023. *Lähde:* Tilastokeskus 2024a

Keskusrikospoliisin (2024) tilastojen perusteella rikosteknisen laboratorion huumaus- ja lääkeainetutkimuksissa huumerattijuopumuksesta epäillyn verestä löytyi keskimäärin kolme eri huumaus- tai lääkeainetta. Yleisimmät verinäytteissä todetut huumausaine oli amfetamiini, mutta tapausten määrä jäi kuitenkin vuonna 2023 aiempia vuosia alhaisemmalle tasolle olleen lähes 2016 vuoden lukemissa. Yleisimmin todetut lääkeaineet kuuluivat bentsodiatsepiinien ryhmään. Tähän ryhmään kuuluvia aineita todettiin yhteensä 7 771 kpl. Kasvua edelliseen vuoteen verrattuna oli yhdeksän prosenttia (2022: 7 126 kpl).

Alueellisesti vuonna 2023 perusmuotoisten rattijuopumusten taso oli matalin Varsinais-Suomessa (139 perusmuotoista rattijuopumusrikosta 100 tuhatta asukasta kohti) ja törkeiden rattijuopumusten taso oli matalin vastaavasti Uudenmaan maakunnassa (82 törkeää rattijuopumusrikosta 100 tuhatta asukasta kohti). Selvästi eniten perusmuotoisia rattijuopumusrikoksia oli Kymenlaakson (313) ja Lapin (293) maakunnissa (kuvio 5a). Törkeiden rattijuopumusten taso oli korkeimmillaan Kainuun (172) ja Etelä-Pohjanmaan maakunnassa (168) (kuvio 5b). Huumetapausten osuus perusmuotoisista rattijuopumuksista oli korkein Pohjanmaan (66 %) ja Kymenlaakson (65 %) maakunnissa. Sekakäyttötapausten osuus oli selvästi korkein Etelä-Pohjanmaan (14 %) maakunnassa. Törkeiden rattijuopumusten osalta huumetapausten osuus oli suurin Uudenmaan (7 %), Satakunnan (7 %) sekä Kanta-Hämeen (6 %) maakunnissa ja sekakäyttötapausten osuudet olivat korkeimmat Uudenmaan (131 %), Kanta-Hämeen (12 %) ja Etelä-Pohjanmaan (10 %) maakunnissa.

Kuvio 5 a) Rattijuopumus ja b) törkeä rattijuopumus päihdejakaumittain 100 000 asukasta kohti maakunnan mukaan vuonna 2023. *Lähteet:* Tilastokeskus 2024a ja 2024b

8.3 Nuoret liikennerikoksista epäiltyinä

Valtaosa nuorista pyrkii käyttäytymään liikenteessä turvallisesti ja välttämään turhaa riskinottoa, mutta joukkoon mahtuu myös riskikuljettajia. Nuoria riskikuljettajia on eri tutkimusten mukaan arvioitu olevan 10–17 prosenttia kaikista nuorista. Riskialttiille ajotavalle ovat ominaista esimerkiksi liikennesäännöistä piittaamattomuus, ajaminen humalassa ja ilman turvavyötä. Nuoren kuljettajan onnettomuusriski kasvaa usein silloin, kun kuljettajalla on kyydissä kavereita. Tällöin myös halu näyttää ja tarve kilpailla lisäävät riskejä.

Liikenneonnettomuuksissa nuoret ovat yliedustettuina. Nuoria on väestöstä vain noin 11 prosenttia, mutta lähes joka kolmas tieliikenteessä vahingoittunut on nuori. Nuorten vakaville liikenneonnettomuuksille on tyypillistä muun muassa suuri ajonopeus ja tieltä suistuminen. Eniten nuoria kuolee henkilöauton kuljettajina ja matkustajina. (Liikenneturva 2022.)

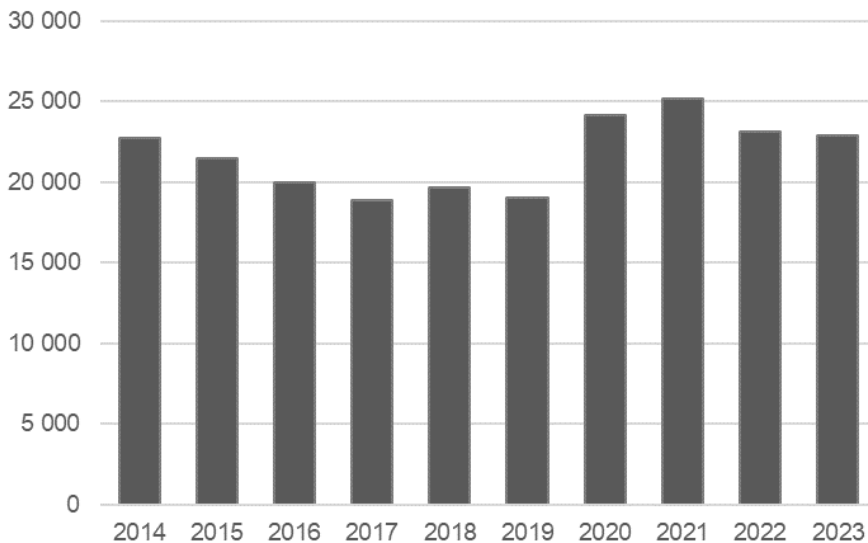
Liikennerikollisuus painottuu nuoruuteen. Vuonna 2023 kaikki liikennerikokset huomioiden liikennerikoksista epäiltyjä henkilöitä oli ikäryhmän koko huomioon ottaen eniten 18-vuotiaissa (kuvio 6a). Tämän jälkeen epäiltyjen määrä vähenee voimakkaasti noin kolmeen kymmeneen ikävuoteen asti. Seuraava merkittävä vähennys tapahtuu reilun 60 vuoden iässä. Luvut sisältävät liikennerikokset vuoden aikana kaikkein moitittavimpana rikoksena, kunkin liikennerikoksesta epäillyn henkilön vuotta kohden ainoastaan kerran. Liikennerikos on siis epäillyn henkilön ”vakavin rikos” viime vuonna.

Liikennerikosten joukossa törkeitä liikenneturvallisuuden vaarantamisesta ja rattijuopumuksesta epäiltyjä henkilöitä on eniten juuri 18 vuoden iässä (kuvio 6b). Törkeän rattijuopumuksen osalta korkein huippu on 20-vuotiaana. Tämän jälkeen epäiltyjen taso suhteessa väestöön pysyy melko tasaisena 60 ikävuoteen asti.

Kuvio 6 a) Kaikista liikennerikoksista sekä b) erikseen törkeästä liikenneturvallisuuden vaarantamisesta, rattijuopumuksesta ja törkeästä rattijuopumuksesta epäillyt henkilöt iän mukaan 100 000 ikäryhmään kuuluvaa kohti vuonna 2023. *Lähde:* Poliisi 2024; Tilastokeskus 2024b.

Poliisin tilastojen perusteella vuonna 2023 kaikista rikoksista epäillyistä henkilöistä 50 prosenttia epäiltiin jostakin liikenne rikoksesta, vuoden sisällä kaikkein ”vakavin rikos” huomioiden. Nuorten (15–24-vuotiaat) osalta vastaava osuus oli 54 prosenttia. Kaikkiaan vuonna 2023 tilastoitiin noin 22 900 eri liikenne rikoksesta epäiltyä nuorta henkilöä (kuvio 7).

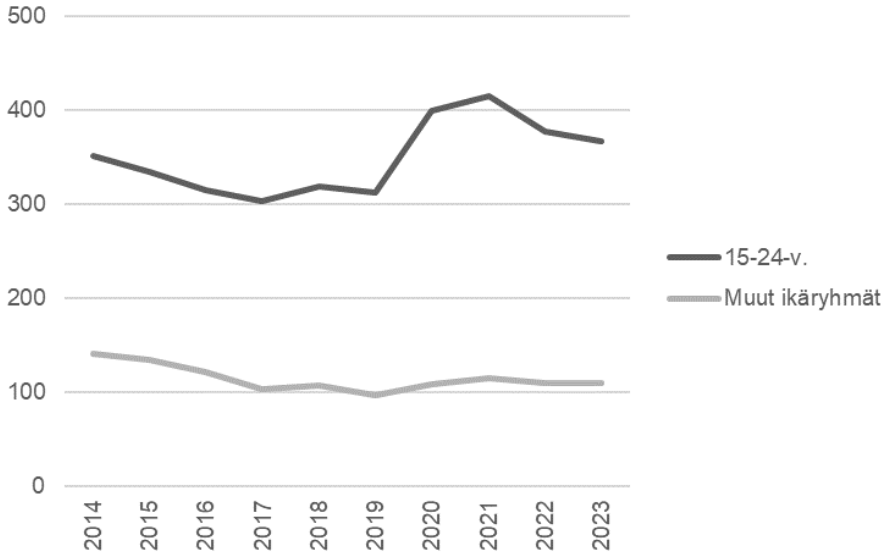

Kuvio 7 Nuorten (15–24-v.) epäiltyjen osuus kaikista liikenne rikoksista epäillyistä vuosina 2014–2023. *Lähde:* Poliisi 2024.

Vuonna 2023 nuorten osuus kaikista liikenne rikoksista epäillyistä oli noin 29 prosenttia. Tärkeissä liikenneturvallisuuden vaarantamisissa vastaava luku oli noin 53 prosenttia.

Suurin osa (N = 17 632, 77 %) nuorten epäiltyjen liikenne rikoksista oli liikenneturvallisuuden vaarantamisia. Tärkeitä liikenneturvallisuuden vaarantamisia oli noin joka kymmenes nuoren epäillyn henkilön liikenne rikos (N = 1 846, 8 %). Miehiä kaikista liikenne rikoksista epäillyistä nuorista oli neljä viidesosaa (N = 18 784, 82 %), tärkeiden liikenneturvallisuuden vaarantamisten osalta yhdeksän kymmenestä (N = 1 687, 91 %).

Tarkasteltaessa liikennerikoksista epäiltyjen määrällistä kehitystä suhteessa 100 000 ikäryhmään kuuluvaa kohti, voidaan havaita, että vuodesta 2020 alkaen nuorissa epäiltyjä on ollut melko paljon suhteessa aiempiin vuosiin (kuvio 8).

Kuvio 8 Liikennerikoksista epäiltyjen lukumäärä 15–24-vuotiaissa ja muissa ikäryhmissä 10 000 ikäryhmään kuuluvaa kohti vuosina 2014–2023. *Lähde:* Poliisi 2024; Tilastokeskus 2024b.

Lähteet

- Fintraffic.2024. Ajonopeudet maanteillä 2023, julkaistu 10.6.2024. <https://www.fintraffic.fi/fi/uutiset/ajonopeudet-maanteilla-2023-raportti-nopeudet-paateilla-edellisvuosien-tasolla>
- Keskusrikospoliisi. 2024. Liikennejuopumustilastot 2023. Rikostekninen laboratorio 19.3.2024. Vantaa: Keskusrikospoliisi. <https://poliisi.fi/-/liikennejuopumustilastot-2023-huumausainerattijuopumuksia-eniten-nuorten-aikuisten-ikaryhmassa>
- Liikenneturva. 2022. Nuoret liikenteessä. <https://www.liikenneturva.fi/liikenteessa/nuoret-liikenteessa/>
- Poliisi. 2022. Poliisin liikennevalvonnan ja -turvallisuuden toiminta- ja kehittämissuunnitelma 2022–2030. Poliisihallituksen julkaisusarja 1/2022. Espoo: Poliisihallitus. https://poliisi.fi/julkaisut/-/asset_publisher/Ga8MkKWl5ss3/content/poliisin-liikennevalvonnan-ja-turvallisuuden-toiminta-ja-kehittamissuunnitelma-2022-2030?_com_liferay_asset_publisher_web_portlet_AssetPublisherPortlet_INSTANCE_Ga8MkKWl5ss3_assetEntryId=126364310
- Poliisi. 2024. Tulostietojärjestelmä PolStat.
- Tilastokeskus. 2024a. Rikos- ja pakkokeinotilasto. Helsinki: Tilastokeskus. <https://www.stat.fi/til/rpk/index.html>
- Tilastokeskus. 2024b. Väestörakenne. Helsinki: Tilastokeskus. <http://www.stat.fi/til/vaerak/index.html>

B Rikollisuuden piirteitä

1 Nuorisoriikollisuus

Karoliina Suonpää ja Kaisla Saartenoja

Tiivistelmä

- Alle 18-vuotiaiden epäiltyjen osuus poliisin tietoon tulleissa rikoksissa on pysynyt suhteellisen tasaisena 2010-luvulla, mutta kääntynyt viime vuosina nousuun useissa rikoslajeissa.
- Erityisen paljon ovat lisääntyneet alle 18-vuotiaiden pahoinpitely- ja ryöstörikkokset. Voimakkainta kasvu on ollut alle 15-vuotiaiden ikäryhmässä.
- Rikosaktiivisuus on perinteisesti ollut korkeimmillaan 18–20-vuotiaana. Vuonna 2023 ikäryhmän kokoon suhteutettuna vahingonteko- ja ryöstörikkoksista epäillyt olivat useimmiten 15–17-vuotiaita ja pahoinpitelyrikkoksista epäillyt alle 15-vuotiaita.
- Nuoret joutuvat aikuisia useammin väkivallan uhriksi. Ryöstö-, raiskaus- ja pahoinpitelyrikosten uhrien määrä on lisääntynyt alle 18-vuotiaiden keskuudessa.
- Nuorisoriikollisuuskyselyn perusteella 15–16-vuotiaiden rikoskäyttäytyminen on vähentynyt 2010-luvun alun jälkeen. Vuoden 2024 mittauskerralla rikoksia tehneiden nuorten osuus on pysynyt pääosin samalla tasolla kuin vuonna 2020. Päihteisiin liittyviin tekoihin osallistuneiden nuorten osuus on pienentynyt, kaupasta varastaminen hieman lisääntynyt.
- Nuorisoriikollisuuskyselyn mukaan rikoksen uhriksi joutuneiden nuorten osuus on hieman kasvanut, mutta kasvu on huomattavasti vähäisempää kuin poliisin tietoon tulleessa rikollisuudessa. Voimakkainta kasvu on väkivallalla uhkaamisen kohdalla.
- Suurin osa nuorten rikollisuudesta on piilorikollisuutta, joka ei tule viranomaisten tietoon. Rikosten tuleminen poliisin tietoon on kuitenkin lisääntynyt.
- Viranomaistilastojen ja kyselyjen tulokset nuorisoriikollisuuden viimeaikaisesta kehityksestä eroavat toisistaan. Viranomaistilastot sopivat parhaiten vakavan rikollisuuden tutkimiseen ja kyselytutkimukset tarjoavat tietoa määrällisesti yleisestä, lievemmästä rikollisuudesta.

Tässä luvussa tarkastellaan nuoria rikosten tekijöinä ja uhreina. Luvussa hyödynnetään sekä poliisille ilmoitettuihin rikoksiin perustuvia viranomaistilastoja (luku 9.1) että kansallisesti edustavaa Nuorisorikollisuuskyselyä, joka mittaa myös piilorikollisuutta (luku 9.2).

Viranomaistilastojen tarkastelussa on huomioitava, että tilastoihin vaikuttavat nuorten rikoskäyttäytymisen ohella lukuisat muut tekijät. Muun muassa lainsäädännössä, rikosten ilmoittamisaltiudessa sekä viranomaiskontrollin tehossa ja kohdistumisessa tapahtuvat muutokset vaikuttavat tilastoituu rikollisuuteen. Syylliseksi epäiltyjen määrää koskevat tiedot perustuvat poliisin selvittämien rikosten määrään, joten myös rikosten selvitysasteen muutokset vaikuttavat niihin. Lisäksi on syytä huomioida, että epäiltyjen ja uhrien määrää koskevat tiedot perustuvat pääsääntöisesti niin kutsuttuihin bruttotilastoihin: sama henkilö voi olla vuoden aikana syylliseksi epäiltynä useista rikoksista tai usean rikoksen uhrina ja sisältyä siten tilastoon useita kertoja. Nuorisorikollisuuskysely nojaa nuorten itse raportointiin tietoihin rikoksista ja uhrikokemuksista. Näihin tuloksiin ei vaikuta tekojen ilmituloalttius eikä kontrollikoneiston toiminta vaan nuorten vastausaktiivisuus.

1.1 Nuorten rikokset ja uhrikokemukset viranomaistilastoissa

Nuorten rikollisuutta oikeudellisesti ja tilastollisesti tarkasteltaessa keskeisiä ikärajoja ovat 15, 18 ja 21 vuotta. Rikosoikeudellinen vastuu alkaa 15 vuoden iässä. Alle 21-vuotiaita, mutta kuitenkin 15 vuotta täyttäneitä pidetään rikosoikeudellisessa sääntelyssä ja kirjallisuudessa nuorina rikosentekijöinä. Rikoksesta epäillyn nuori ikä huomioidaan, kun hänen syyllisyyttään ja rikoksen seuraamuksia arvioidaan. Eri ikäryhmistä käytetyt nimitykset poikkeavat eri lainsäädännön sektoreilla. Ikäryhmää 15–17-vuotiaat on tavattu kutsua nuoriksi henkilöiksi ja alle 15-vuotiaita lapsiksi. Lastensuojelulaissa lapsena sitä vastoin pidetään jokaista alle 18-vuotiasta ja nuorena alle 21-vuotiasta henkilöä. Seuraavaksi tarkastellaan lapsia ja nuoria jaoteltuna kolmeen eri ikäryhmään: Alle 15-vuotiaisiin, 15–17-vuotiaisiin ja 18–20-vuotiaisiin.

Alaikäisten epäiltyjen osuus poliisin tilastoimassa rikollisuudessa

Lasten ja nuorten suhteellinen osuus kaikista rikoslain mukaisten selvitettyjen rikosten syylliseksi epäillyistä on pysynyt verrattain vakaana edeltävän 20 vuoden aikana. Alle 21-vuotiaiden osuus kaikista syyllisiksi epäillyistä on vaihdellut 18 ja 21 prosentin välillä. Vuonna 2023 alle 21-vuotiaiden osuus oli 21 prosenttia. Tarkemmin katsottuna alle 15-vuotiaiden osuus oli 5 prosenttia, 15–17-vuotiaiden 7 prosenttia ja 18–20-vuotiaiden 9 prosenttia. Kaikkiaan alle 21-vuotiaiden osuus kaikista rikoksista epäillyistä väheni vuodesta 2022 yhteensä 2 prosenttiyksikköä, mutta jos rikosmäärällisesti poikkeuksellisen suuri Vastaamo-tapaus (Tuomioistuineläitos 2024) poistetaan tarkastelusta, osuus oli sama kuin edellisenä vuonna

Taulukossa 1 on esitetty alle 18-vuotiaiden osuus eräisiin rikoksiin vuonna 2023 syylliseksi epäillyistä. Nuorten osuus on suurimmillaan alkoholirikoksissa ja -rikkomuksissa. Myös ryöstöt, vahingonteot, luvattomat käytöt ja väärän henkilötiedon antaminen ovat tyypillisiä nuorten tekemiä rikoksia. Nuorten osuus on verrattain korkea myös pahoinpitelyissä, ja osuus on ollut kasvussa erityisesti viime vuosina (18 % vuonna 2022; 11 % vuonna 2017). Petoksiin ja väärennysrikoksiin sekä rattijuopumuksiin nuoret syyllistyvät sen sijaan harvoin. Niin ikään nuorten osuus kaikkein vakavimmasta poliisin tietoon tulleesta väkivallasta (henkirikokset ja niiden yritykset) on hyvin pieni.

Alle 18-vuotiaiden osuus eri rikoslajeissa on pysynyt suhteellisen tasaisena vuosina 2014–2020, mutta kääntynyt kasvuun vuoden 2020 jälkeen miltei kaikissa rikostyypeissä. Nuorten osuus ryöstörikoksista epäillyistä on viimeisen kymmenen vuoden aikana kasvanut merkittävästi. Vuonna 2014 alaikäiset muodostivat 22 prosenttia ryöstörikosten epäillyistä ja vuonna 2023 nuorten osuus oli jo 39 prosenttia.

Voimakkainta laskua vuoden 2023 tilastoissa oli yksityisyyden, rauhan ja kunnian loukkaamisten ja kiristysrikosten kohdalla. Tämä liittyy todennäköisesti Vastaamo-kokonaisuuden aiheuttamaan rikosmäärien merkittävään lisääntymiseen yli 18-vuotiaiden ryhmässä näissä rikostyypeissä, mikä tarkoittaa nuorten tekijöiden suhteellisen osuuden pienenemistä. Vastaamo-kokonaisuuden tekijä tuomittiin 9 231 törkeästä yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisestä, 20 745 törkeän kiristyksen yrityksestä ja 20 törkeästä kiristyksestä (Tuomioistuineläitos 2024).

Lukumäärällisesti alaikäisten tekemissä rikoksissa on havaittavissa kasvua myös yksityisyyden, rauhan ja kunnian loukkaamisen sekä kiristämisen kohdalla koko kymmenen vuoden tarkastelujaksolla. Vuosien 2022 ja 2023 välillä alaikäisten rikosmäärät ovat kuitenkin pysyneet näissä rikoslajeissa tasaisina.

Taulukko 1 Alle 18-vuotiaiden osuus eräisiin rikoksiin syylliseksi epäillyistä vuonna 2023.

	Kaikki	Alle 18-vuotiaat	Alaikäisten osuus, %
Alkoholirikokset ja -rikkomukset	1041	714	69 %
Ryöstörikokset	2855	1111	39 %
Vahingontekorikokset	9262	2915	31 %
Luvattomat käytöt	456	115	25 %
Väärän henkilötiedon antaminen	797	197	25 %
Pahoinpitelyrikokset	27316	6161	23 %
Seksuaalirikokset	3792	701	18 %
Moottorikulkuneuvon käyttövarkaudet	1614	240	15 %
Varkausrikokset	55545	8308	15 %
Törkeä liikenneturvallisuuden vaarantaminen	4518	622	14 %
Virkamiehen (väkivaltainen) vastustaminen	1927	254	13 %
Kulkuneuvon kuljettaminen oikeudetta	21625	2684	12 %
Rikokset oikeudenkäyttöä, viranom. j a yl. järjestystä vastaan	11513	1239	11 %
Yksityisyyden, rauhan ja kunnian loukkaaminen*	14977	1349	9 %
Tapon, murhan tai surman yritys	396	36	9 %
Maksuvälinepetosrikokset	1817	146	8 %
Huumausainerikokset	24686	1614	7 %
Väärennysrikokset	1100	74	7 %
Järjestysrikkomus	1205	58	5 %
Petosrikokset (36:1,2,3)	27431	1206	4 %
Rattijuopumukset	15594	435	3 %
Henkirikokset (tappo, murha, surma)	66	1	2 %
Kiristysrikokset*	21038	61	<1 %

* Rikosmäärät ovat huomattavasti aikaisempia vuosia suurempia ns. Vastaamo-kokonaisuuden vuoksi, mikä vaikuttaa myös alaikäisten osuuteen näissä rikostyypeissä.

Lähde: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2024a)

Nuorisorikollisuuden kehitys poliisitilastojen valossa

Seuraavassa on esitetty erikseen nuorten tekemien varkausrikosten¹, vahingontekojen², pahoinpitely³- ja ryöstörikosten⁴ kehityssuuntia vuosina 2014–2023. Kuvioissa 1–4 rikoskehitys on suhteutettu ikäryhmien kokoon⁵ ja kuvioissa raportoidaan, kuinka suuri osuus ikäryhmään kuuluvista henkilöistä on ollut rikoksesta epäiltyinä. Taulukoissa 2–5 esitetään tiedot samojen rikoslajien absoluuttimääristä ja vuosivaihtelusta alaikäisten ikäryhmissä (alle 15-vuotiaat ja 15–17-vuotiaat). Tarkasteluissa on huomioitava, että sama henkilö voi olla useita kertoja syylliseksi epäiltyinä saman vuoden aikana. Luvut eivät siten kerro, johtuuko mahdollinen tasomuutos rikoksia tekevien henkilöiden vai rikollisten tekojen muutoksesta (vai molemmista). Rikosmäärien vuosivaihtelua kuvaavat taulukot taas osoittavat, että eri rikoslajien vuosivaihtelut voivat olla hyvinkin suuria, eikä yhden vuoden luvuista siten tule tehdä kovin pitkälle meneviä johtopäätöksiä.

1 Rikosnimikkeet varkaus, törkeä varkaus ja näpistys (RL 28:1–3).

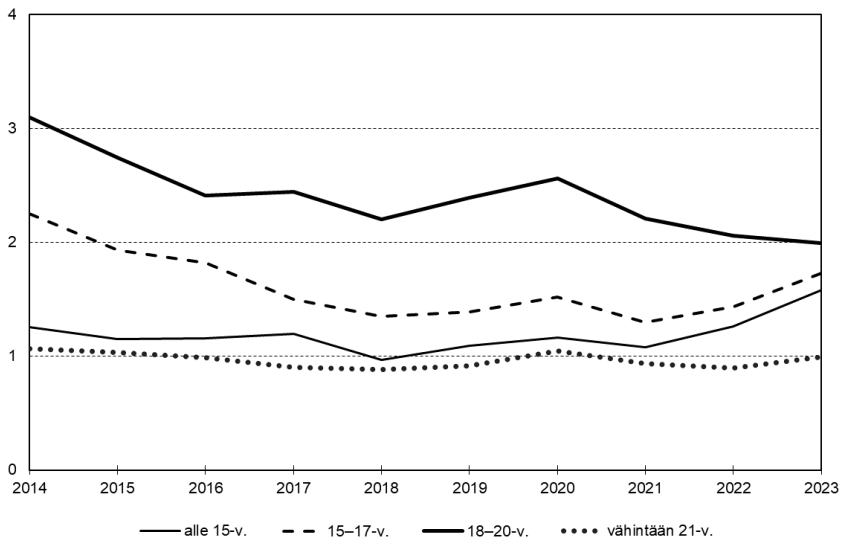
2 Rikosnimikkeet vahingonteko, törkeä vahingonteko, lievä vahingonteko (RL 35:1–3).

3 Rikosnimikkeet pahoinpitely, törkeä pahoinpitely, lievä pahoinpitely, törkeän hengen tai terveyden kohdistuvan rikoksen valmistelu, terroristisessa tarkoituksessa tehdyt rikokset: törkeä pahoinpitely, törkeä ihmiskauppa, panttivangin ottaminen, törkeä tuhotyö, törkeä terveyden vaarantaminen, ydinräjähdერიkos ja kaappaus (RL 21:5–7,34a:1§1/6).

4 Rikosnimikkeet ryöstö ja törkeä ryöstö (RL 31:1–2)

5 Alle 15-vuotiaiden rikosepäilyt on suhteutettu 10–14-vuotiaiden ikäryhmään, sillä tätä nuorempien rikosepäilyt ovat hyvin harvinaisia.

Varkausrikokset. Varkausrikosten (kuvio 1) osalta epäiltyjen osuus väestöstä vähentyi kaikissa ikäryhmissä vuosina 2014–2018. Viime vuonna epäillyt ovat lisääntyneet nuorimmissa, alle 15-vuotiaiden ja 15–17-vuotiaiden ikäryhmissä, siinä missä 18–20-vuotiaiden keskuudessa lasku on jatkunut.

Kuvio 1 Varkausrikoksiin syylliseksi epäiltyjen %-osuus koko ikäryhmästä eri ikäluokittain 2014–2023. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2024a); väestörakenne (Tilastokeskus 2024b).

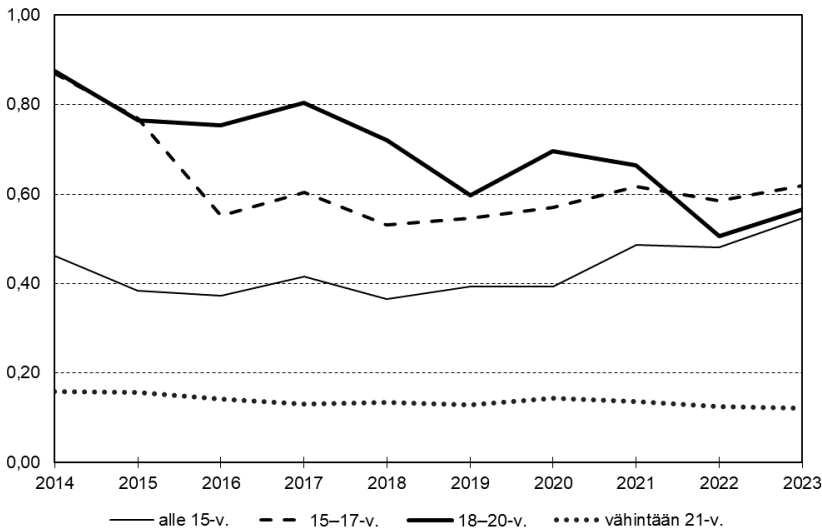
Taulukossa 2 on esitetty varkausrikosten absoluuttimäärien kehitys vuosien 2014 ja 2023 välillä. Vuonna 2023 varkaudesta epäiltyjen alle 15-vuotiaiden määrä kasvoi edellisvuoteen verrattuna 26 prosenttia ja 15–17-vuotiaiden määrä vastaavasti 23 prosenttia. Molemmissa ikäryhmissä kasvu oli koko ajanjaksolla voimakkainta.

Taulukko 2. Varkausrikoksiin syylliseksi epäillyt ikäryhmittäin 2014–2023.

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
alle 15-vuotiaat	3666	3383	3442	3609	2954	3369	3635	3386	3987	5027
<i>Muutos %</i>	-18	-8	+2	+5	-18	+14	+8	-7	+18	+26
15-17-vuotiaat	4028	3422	3237	2640	2377	2477	2741	2388	2665	3281
<i>Muutos %</i>	-10	-15	-5	-18	-10	+4	+11	-13	+12	+23

Lähde: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (2024a)

Vahingonteot. Vahingontekorikoksia tehneiden osuudet 15–17- ja 18–20-vuotiaiden ikäryhmistä pienenevät tarkasteluajanjakson alkupuolella (kuvio 2). Nuorimman ikäryhmän kohdalla vahingontekorikoksista epäiltyjen osuus on ensin pysynyt melko tasaisena ja kääntynyt kasvuun viime vuosina. Ikäryhmän kokoon suhteutettuna 15–17-vuotiaat ovat tehneet eniten vahingontekorikoksia vuosina 2022 ja 2023, vaikka aikaisemmin rikosaktiivisuus on ollut korkeimmillaan 18–20-vuotiaiden ikäryhmässä.

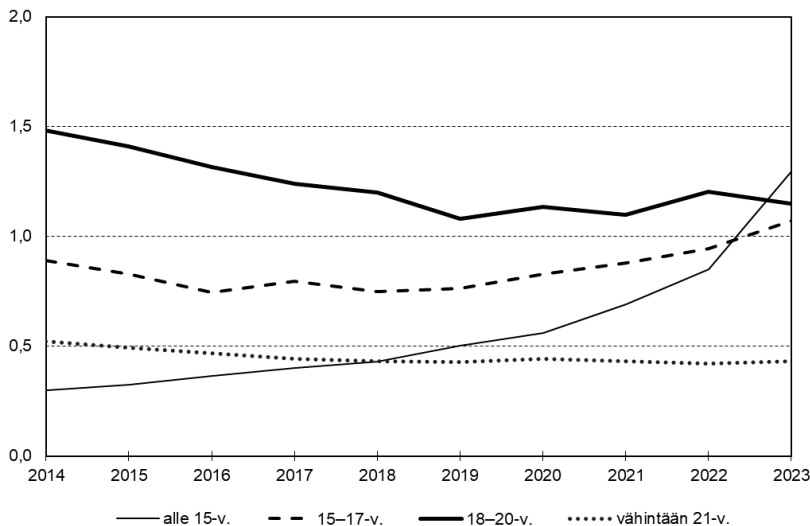
Kuvio 2 Pahoinpitelyrikoksiin syylliseksi epäiltyjen %-osuus koko ikäryhmästä eri ikäluokittain 2014–2023. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2024a); väestörakenne (Tilastokeskus 2024b).

Vuonna 2023 vahingontekorikoksista syylliseksi epäiltyjä (taulukko 3) oli alle 15-vuotiaiden ryhmässä 1 739. Vanhemmassa ikäryhmässä (15–17-vuotiaat) epäiltyjä oli 1 176. Molemmissa ikäryhmissä vahingontekorikoksista epäiltyjen määrä on kasvanut vuodesta 2022. Kasvu on ollut voimakkaampaa alle 15-vuotiaiden ikäryhmässä, jossa rikoksista syylliseksi epäiltyjä oli 15 prosenttia enemmän kuin edellisenä vuonna.

Taulukko 3. Pahoinpitelyrikoksiin syylliseksi epäiltyjen %-osuus koko ikäryhmästä eri ikäluokittain 2014–2023.

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	
alle 15-vuotiaat	1 350	1 128	1 108	1 256	1 118	1 216	1 233	1 531	1 511	1 739	
<i>Muutos %</i>		+2	-16	-2	+13	-11	+9	+1	+24	-1	+15
15-17-vuotiaat	1 556	1 361	979	1 062	934	973	1 029	1 133	1 074	1 176	
<i>Muutos %</i>		-20	-13	-28	+8	-12	+4	+6	+10	-5	+9

Pahoinpitelyrikokset. Alle 18-vuotiaiden pahoinpitelyrikosepäilyt ovat lisääntyneet seurannan aikana voimakkaasti (kuvio 3). Alle 15-vuotiaiden kohdalla epäilyjen kasvu käynnistyy jo seurannan alkupuolella, 15–17-vuotiaiden kohdalla muutamaa vuotta myöhemmin. Kasvu on ollut voimakainta alle 15-vuotiaiden ikäryhmässä. Ikäryhmän kokoon suhteutettuna pahoinpitelyrikokset olivat ensimmäistä kertaa kaikkein yleisimpiä alle 15-vuotiaiden ikäryhmässä, kun vuotta 2023 aikaisemmin rikosaktiivisuus on ollut korkeinta 18–20-vuotiaissa.

Kuvio 3 Pahoinpitelyrikoksiin syyliseksi epäiltyjen %-osuus koko ikäryhmästä eri ikäluokittain 2014–2023. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2024a); väestörakenne (Tilastokeskus 2024b).

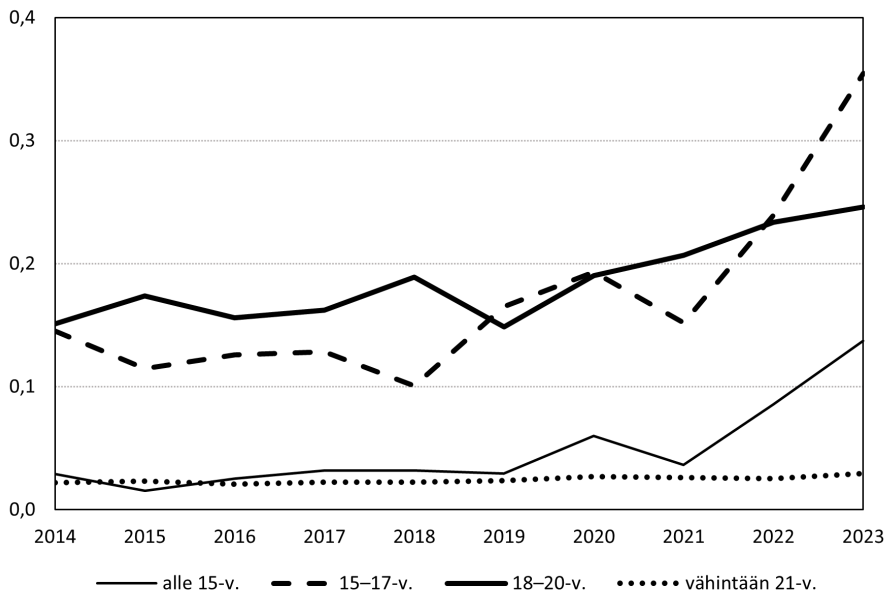
Pahoinpitelyrikoksiin syyliseksi epäiltyjen lukumäärän absoluuttista kasvua kuvataan taulukossa 4. Edellisvuoteen verrattuna syyliseksi epäiltyjen määrä lisääntyi vuonna 2023 alle 15-vuotiaiden keskuudessa 54 prosenttia ja 15–17-vuotiaiden keskuudessa 17 prosenttia. Epäiltyjen määrät ovat tarkastelujakson korkeimpia.

Taulukko 4 Pahoinpitelyrikoksiin syyliseksi epäillyt ikäryhmittäin 2014–2023.

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	
alle 15-vuotiaat	871	953	1 087	1 210	1 314	1 547	1 759	2 171	2 674	4 123	
<i>Muutos %</i>		-17	+9	+14	+11	+9	+18	+14	+23	+23	+54
15-17-vuotiaat	1 594	1 468	1 325	1 397	1 316	1 357	1 495	1 617	1 738	2 038	
<i>Muutos %</i>		-14	-8	-10	+5	-6	+3	+10	+8	+7	+17

Lähde: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2024a).

Ryöstörikokset. Ryöstörikoksista epäiltyjen osuus ikäryhmästä pysyi tarkastelun alkupuolella melko tasaisena kaikissa ikäryhmissä (kuvio 4). Vuoden 2021 jälkeen epäilyt ovat kääntyneet jyrkkään kasvuun alle 18-vuotiaiden ikäryhmissä ja erityisesti 15–17-vuotiaiden kohdalla. 18–20-vuotiaissa kasvu on ollut loivempaa ja tätä vanhempien kohdalla muutoksia ei ole tapahtunut koko seurantajaksolla. Vuonna 2023 ryöstörikokset olivat yleisempiä 15–17-vuotiaiden ikäryhmässä, kun tätä ennen rikosepäilyt ovat olleet useimpina vuosina tyypillisempiä vanhemmilla, 18–20-vuotiailla.

Kuvio 4 Ryöstörikoksiin syälliseksi epäiltyjen %-osuus koko ikäryhmästä eri ikäluokittain 2014–2023. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2024a); väestörakenne (Tilastokeskus 2024b).

Taulukossa 5 on esitetty ryöstörikosten absoluuttimäärien kehitys vuosien 2014 ja 2023 välillä. Taulukosta nähdään, että absoluuttiset tekomäärät ovat lisääntyneet huomattavasti tarkastelujakson aikana, ollen vuonna 2023 korkeimmalla tasolla. Vuonna 2014 ryöstörikoksista epäiltyjä 15–17-vuotiaita oli 260 kun vuonna 2023 vastaava luku on 674. Vuoteen 2022 nähden 15–17-vuotiaiden ryöstörikokset lisääntyivät 53 prosenttia vuonna 2023. Alle 15-vuotiaita epäiltyjä on ollut kaikkina vuosina vähemmän ja vastaavasti prosentuaalinen muutos vuosien välillä on ollut suurempaa. Vuonna 2023 alle 15-vuotiaita epäiltyjä oli 437, kun kymmenen vuotta aikaisemmin epäiltyjä oli vain 85.

Taulukko 5. Ryöstörikoksiin syylliseksi epäillyt ikäryhmittäin 2014–2023.

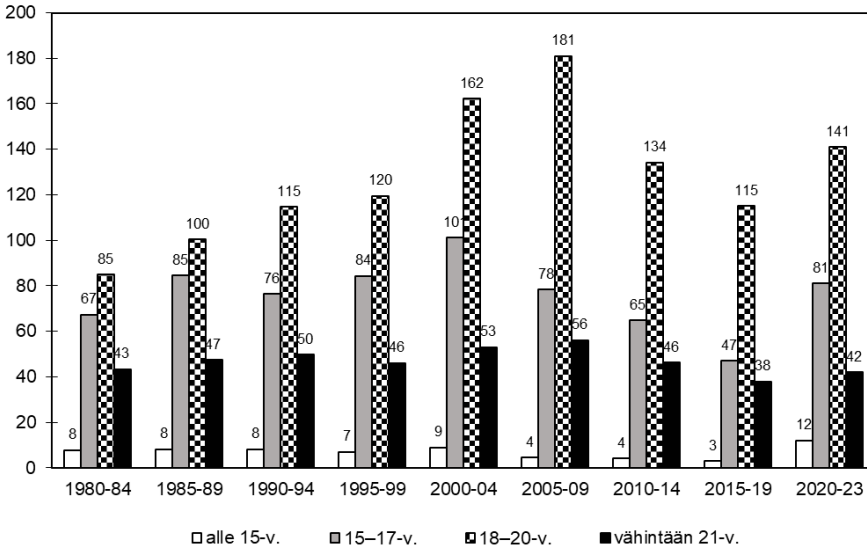
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
alle 15-vuotiaat	85	45	75	96	98	91	188	114	269	437
<i>Muutos %</i>	<i>+118</i>	<i>-47</i>	<i>+67</i>	<i>+28</i>	<i>+2</i>	<i>-7</i>	<i>+107</i>	<i>-39</i>	<i>+136</i>	<i>+62</i>
15–17-vuotiaat	260	203	224	226	177	294	349	279	440	674
<i>Muutos %</i>	<i>+50</i>	<i>-22</i>	<i>+10</i>	<i>+1</i>	<i>-22</i>	<i>+66</i>	<i>+19</i>	<i>-20</i>	<i>+58</i>	<i>+53</i>

Lähde: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2024a).

Nuorten vakava väkivaltarikollisuus

Seuraavassa esitellään nuorten vakavan väkivallan kehitystä tarkastelemalla tekoja, joita poliisi on tutkinut joko törkeinä pahoinpitelyinä tai henkirikosten yrityksinä. Vakavammat teot tulevat viranomaisten tietoon todennäköisemmin kuin lievemmat teot, joten niiden tarkastelu antaa luotettavamman kuvan väkivallan kehityksestä. Törkeitä pahoinpitelyjä ja henkirikosten yrityksiä tarkastellaan yhtenä kategoriana, koska niiden välinen raja voi joskus olla tulkinnanvarainen. Kuolemaan johtaneiden väkivaltarikosten kehitys on ollut jo pitkään laskusuuntainen. Alle 18-vuotiaiden tekemät henkirikokset ovat harvinaisia, eikä systemaattista lasku- tai noususuuntaa ole havaittavissa. Toteutuneiden henkirikosten osalta tarkemmat tilastot löytyvät katsauksen luvusta 2.

Kuviossa 5 on esitetty tietoja väkivaltateoista, joita poliisi on tutkinut törkeinä pahoinpitelyinä tai henkirikoksen yrityksinä. Koska tekojen vuotuiset määrät ovat verraten alhaisia, tiedot on esitetty viisivuotiskausittain. Tuoreimman ajanjakson eli vuosien 2020–2023 luvut on esitetty omana ne-
livuotiskautenaan, mutta tiedot ovat vertailukelpoisia suhteessa aiempiin viisivuotiskausiin.

Kuvio 5 Törkeinä pahoinpitelyinä tai henkirikoksen yrityksenä tutkittuja tekoja ikäryhmän 100 000 henkeä kohden 1980–2019 viisivuotiskausittain, lisäksi vuodet 2020–2023 omana vuotenaan. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2024a); väestörakenne (Tilastokeskus 2024b).

Alle 21-vuotiaita koskevat vakavan väkivallan epäilyt lisääntyivät vuosina 2020–2023 aiempaan kymmeneen vuoteen nähden. Vuosien 2020–2023 kasvua on edeltänyt vakavien väkivaltarikosepäilyjen määrän lasku 2010-luvun aikana. Vuodet 2020–2023 muodostavat poikkeuksen erityisesti alle 15-vuotiaiden osalta, joilla on tänä aikana vakavan väkivallan rikosepäilyjä enemmän kuin koko muulla tarkastelujaksolla. Sen sijaan 15–17- ja 18–20-vuotiaiden kohdalla taso on edelleen matalampi kuin 2000-luvun alussa. Törkeiden pahoinpitelyjen ja henkirikosten yritysten käyttö vakavan väkivallan mittarina ei kuitenkaan ole ongelmaton lähestymistapa. On mahdollista, että kriteerit sille, minkälaista pahoinpitelyä selvitetään törkeänä, ovat muuttuneet ajassa ja siten heijastuvat edellä kuvattuihin muutoksiin.

Nuorten uhrikokemukset poliisitilastoissa

Seuraavaksi edellä tarkastellaan nuorten uhrikokemuksia poliisiin tietoon tulleen rikollisuuden valossa vuosina 2014–2023 kolmessa rikostyyppissä; pahoinpitelyt⁶, ryöstöt⁷ ja raiskausrikokset⁸. Kuten rikoskäyttäytyminen, myös uhrikokemukset ovat yleisimpiä nuorten keskuudessa. Esimerkiksi kansallisen rikosuhritutkimuksen tulosten perusteella uhkailun ja väkivalan kokeminen on kaikkein yleisintä nuorimmassa 15–24-vuotiaiden ikäryhmässä (Beuker & Näsi 2024).

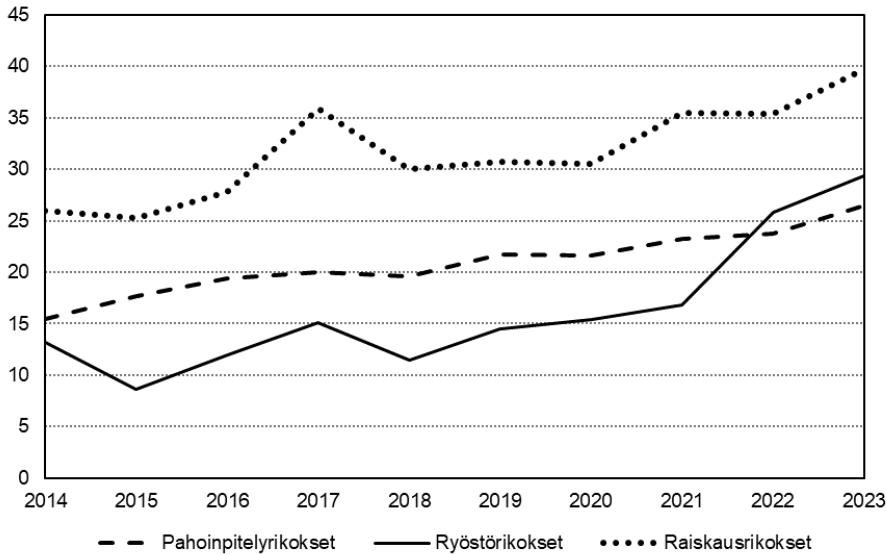
Alle 18-vuotiaiden uhrien suhteellinen osuus kaikista uhreista on ollut tarkastelujaksolla kasvussa kaikissa tarkastelluissa rikostyypeissä (kuvio 6). Voimakkainta kasvua on tapahtunut ryöstörikoksissa vuosina 2021–2023. Vuonna 2021 ryöstörikosten uhreista 17 prosenttia oli alaikäisiä, kun vuonna 2023 osuus oli jo 29 prosenttia. Ryöstörikokset ovat lisääntyneet myös lukumäärällisesti. Vuonna 2020 ryöstörikosten alle 18-vuotiaita uhreja oli 330 ja vuonna 2023 heitä oli 852.

Pahoinpitelyrikoksissa alle 18-vuotiaiden uhrien osuus on kasvanut viimeisen kymmenen vuoden aikana tasaisemmin. Vuonna 2014 tarkastelujakson alussa 15 prosenttia pahoinpitelyrikosten uhreista oli alaikäisiä, kun vuonna 2023 osuus oli 26 prosenttia. Niin ikään pahoinpitelyrikoksissa myös alaikäisten uhrien absoluuttiset määrät ovat kasvaneet. Vuonna 2014 poliisiin tietoon tulleiden pahoinpitelyrikosten uhriksi joutui 4 922 alaikäistä kun vuonna 2023 alaikäisten uhrien lukumäärä ylitti 10 000. Nuorten tekemät pahoinpitelyt kohdistuvat useimmiten toisiin nuoriin (Suonpää ym. 2024), minkä vuoksi on odotettua, että niin tekijöiden kuin uhrienkin määrät ja osuudet kasvavat samansuuntaisesti.

6 Rikosnimikkeet pahoinpitely, törkeä pahoinpitely, lievä pahoinpitely, törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelu, terroristisessa tarkoituksessa tehdyt rikokset: törkeä pahoinpitely, törkeä ihmiskauppa, panttivangin ottaminen, törkeä tuhotyö, törkeä terveyden vaarantaminen, ydinräjähdერიkos ja kaappaus (RL 21:5–7,34a:1§1/6).

7 Rikosnimikkeet ryöstö ja törkeä ryöstö (RL 31:1–2)

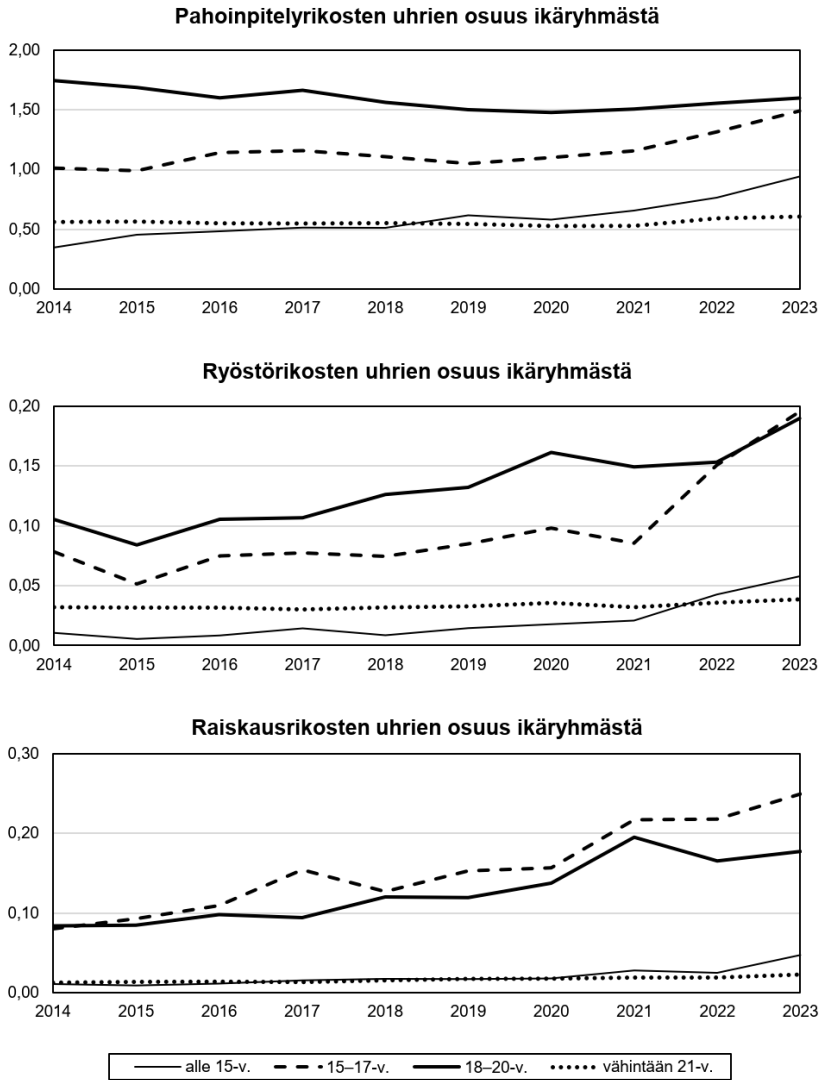
8 Rikosnimikkeet raiskaus, törkeä raiskaus, lapsenraiskaus ja törkeä lapsenraiskaus (RL 20:1–2§, 12–13§)

Kuvio 6 Alle 18-vuotiaiden %-osuus pahoinpitely- ryöstö ja raiskausrikosten uhreista vuosina 2014–2023. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2024a).

Raiskausrikoksissa alaikäisten osuus uhreissa on tarkastelluista rikostyypeistä suurin. Tämänkin rikostyyppin kohdalla alaikäisten uhrien osuudessa havaitaan kasvua. Tarkastelujakson alussa 26 prosenttia uhreista oli alaikäisiä, kun taas vuonna 2023 osuus oli 40 prosenttia. Myös lukumäärällisesti raiskausrikosten alaikäisten uhrien määrä on kasvanut. Vuonna 2014 uhreja oli 237 kun taas vuonna 2022 uhrien lukumäärä oli 612 ja vuonna 2023 puolestaan jo 865. Seksuaalirikosten kehitystä ja lainsäädäntömuutosten vaikutuksia ilmoittamisalttiuteen käsitellään tarkemmin katsauksen luvussa 4.

Alaikäisten suhteellinen osuus rikoksen uhreista heijastaa myös ikäryhmän kokoa ja täysi-ikäisten uhrien lukumäärän kehitystä. Kuviossa 7 edellä kuvattujen pahoinpitelyjen, ryöstörikosten ja raiskausrikosten kehitystä kuvataan vielä tarkastelemalla uhrien osuutta väestöstä ikäryhmittäin. Ikäryhmät on jaettu samoin kuin edellä rikostekojen kohdalla alle 15-vuotiaisiin, 15–17-vuotiaisiin, 18–20-vuotiaisiin ja vähintään 21-vuotiaisiin. Kaikissa edellä kuvatuissa rikoslajeissa nähdään viime vuosina kasvua myös ikäryhmän kokoon suhteutettuna. Pahoinpitelyrikosten uhrikokemukset ovat yleisimpiä, mutta voimakkainta kasvua havaitaan ryöstö- ja raiskausrikoksissa. Kaikissa kolmessa rikoslajissa uhreja on eniten 15–17-vuotiaiden ja 18–20-vuotiaiden ikäryhmissä.

Kuvio 7 Pahoinpitely-, ryöstö- ja raiskausrikosten uhrien %-osuus koko ikäryhmästä eri ikäluokittain 2014–2023. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2024a); väestörakenne (Tilastokeskus 2024b).

1.2 Nuorten rikokset ja uhrikokemukset kyselyaineistossa

Edellä esitetyt tiedot nuorten rikollisuuden kehityksestä nojaavat viranomaisten keräämiin tietoihin. Viranomaistilastosta puuttuvat kuitenkin teot, jotka eivät tule poliisin tietoon. Mitä lievemmästä rikoksesta on kysymys, sitä epätodennäköisemmin teko päättyy viranomaisten tietoon. Esimerkiksi kuolemaan johtavasta väkivallasta poliisi saa lähes aina tiedon, kun taas nuorten massarikollisuudessa piiloon jäävä osuus on varsin suuri. Viranomaisten tietoon tulevan rikollisuuden määrään vaikuttavat muun muassa ilmoitusalttius, kirjaamisalttius ja virallisen kontrollitoiminnan kohdistaminen. Muutokset näissä vaikuttavat tilastoidun rikollisuuden määrään, sillä viranomaistilasto mittaa rikoskäyttäytymisen lisäksi myös rikollisuuteen kohdistuvaa kontrollia.

Piilorikollisuuden vuoksi kattavaa kuvaa rikollisuudesta ei saada pelkästään viranomaisten tilastoimaa rikollisuutta tarkastelemalla. Tarvitaan mittareita, jotka on suunniteltu mittaamaan rikollisuutta viranomaisten tietoon tulemisesta riippumatta eli mittamaan niin kutsuttua kokonaisrikollisuutta. Keskeisin nuorten kokonaisrikollisuuden mittari Suomessa on Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin säännöllisin väliajoin kerätävä Nuorisoriikollisuuskysely, johon tämän jakson tarkastelut perustuvat. Nuorisoriikollisuuskysely on luotettavimmillaan kuvatessaan nuorten keskimääräisen rikos- ja uhrikäyttäytymisen ajallisia muutoksia. Myös nuorten osalta kaikkein vakavimpien ja harvinaisimpien tekotyyppeiden kehitystä kannattaa tarkastella viranomaistilaston perusteella (ks. katsauksen luku 2 ja alaluku 9.1).

Nuorten rikoskäyttäytymisen yleisyys ja kehityssuunnat kyselytutkimuksen valossa

Helsingin yliopiston Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti aloitti vuonna 1995 koko maahan ulottuvat itse ilmoitetun rikollisuuden kyselyt, jotka on sen jälkeen toistettu vuosina 1996, 1998, 2001, 2004, 2008, 2012, 2016, 2020 ja viimeisimpänä 2024. Tutkimukset on kohdistettu peruskoulun yhdeksännen luokan oppilaisiin (15–16-vuotiaisiin)⁹. Vuonna 2024 tutkimukseen osallistui 8 221 yhdeksännen luokka-asteen oppilasta 101 yläkoulusta. Kyselyn vastausprosentti oli 76. Tässä katsauksessa raportoidaan Nuorisorikollisuuskyselyn tuloksia edeltävän 12 kuukauden aikana tehtyjen rikosten osalta, eli tuoreimmat vuoden 2024 tulokset kertovat pääsääntöisesti vuoden 2023 puolella tapahtuneista rikoksista.

Seuraavassa esitellään tiivistetysti nuorten rikoskäyttäytymisen pääkehityssuuntia nuorisorikollisuuskyselyiden tulosten perusteella. Kyselyjärjestelmän tuloksia on raportoitu laajemmin erikseen (esim. Suonpää ym. 2024; Kaakinen & Näsi 2021a; 2021b; Näsi 2016; Salmi & Suonpää 2013). Tutkimusmenetelmän luonnetta, luotettavuutta ja rajoituksia on myös käsitelty tarkemmin erillistutkimuksen yhteydessä (Kivivuori 2005a; Kivivuori 2005b; Kivivuori 2007).

Taulukossa 6 on esitetty kyselyssä kysytyihin kiellettyihin tekoihin syylistymisen kehitys vuosina 1995–2024. Prosentit kuvaavat niiden nuorten osuutta, jotka kertoivat tehneensä teon vähintään kerran kuluneen vuoden aikana. Tämä tarkoittaa sitä, että taulukon luvuissa ovat mukana niin ne nuoret, jotka ovat tehneet teon vain kerran vuoden aikana kuin myös he, jotka ovat tehneet teon useita kertoja tänä ajanjaksona.

⁹ Vuonna 2012 kysely laajennettiin poikkeuksellisesti koskemaan myös peruskoulun kuudennen luokan oppilaita, mutta tässä katsauksessa tarkastellaan vain 9. luokkalaisten vastaajien tuloksia.

Taulukko 6 Kuluneen vuoden aikana teon ainakin kerran tehneitä, % 15–16-vuotiaista nuorista.

	1995	1996	1998	2001	2004	2008	2012	2016	2020	2024
Luvaton poissaolo koulusta	[46	42	43]	39	38	41	40	26	23	23
Seiniin piirtely	19	18	16	13	12	12	16	7	7	7
Vahingonteko ¹⁰	[26	21	18	15	15	16	25	11]	9	8
Kaupasta/kioskista varastaminen	15	19	15	12	10	10	10	5	6	10*
Koulusta varastaminen	30	27	21	19	17	15	20	11	13	15
Murtautuminen	8	7	4	5	5
Luvaton verkkolataaminen	69	71	24	25	24
Koulukiusaaminen	25	22	20	15	16	21	21	7	5	7
Verkkokiusaaminen	8	9	9
Osallistuminen tappeluun	13	14	13	14	12	11	11	7	7	6
Pahoinpitely	8	7	6	8	6	6	6	4	4	4
Uhkaamalla varastaminen	1	3	2	2	2
Aseen mukana kantaminen	9	6	6	5*
Alkoholin humalajuominen	51	35	37	28*
Marihuanan/hasiksen käyttö	4	7	7	9	8	6	9	6	7	5*
Muun huumeen käyttö ^b	[1	1	2]	4	2	3	2*
Humalassa ajo moottoriajoneuvolla	16	16	16	13	14	15	13	7	7	4*
N	1195	4204	4503	4347	5142	5826	4855	6061	5674	8221

Lähde: Suonpää ym. 2024, s.12.

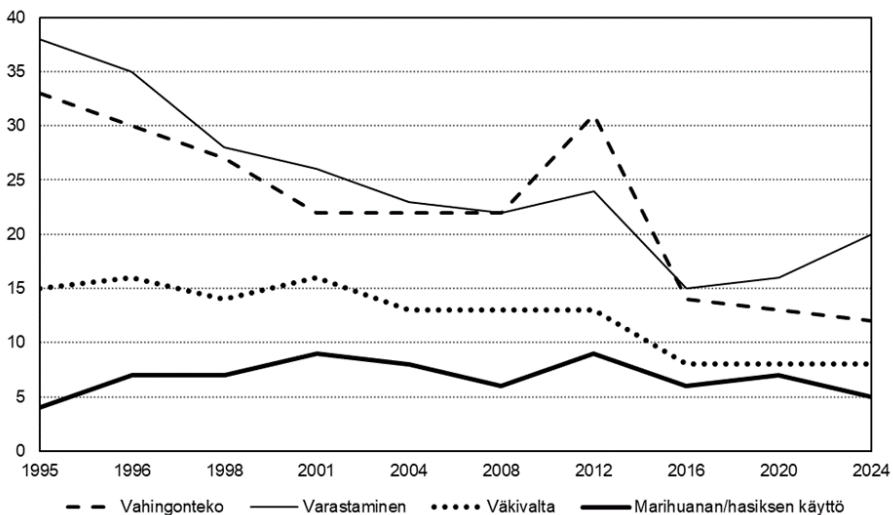
Kiellettyjä tai lainvastaisia tekoja tehneiden osuus ikäryhmästä on laskenut kaikissa rikostyypeissä pitkällä aikavälillä, lukuun ottamatta marihuanan tai hasiksen käyttöä, joka sekkin on kuitenkin kääntynyt laskuun vuosien 2020 ja 2024 välillä. Myös muihin päihteisiin liittyviin tekoihin – alkoholin humalajuomiseen, muun huumeen käyttöön ja humalassa ajamiseen moottoriajoneuvolla – osallistuneiden osuus on vähentynyt vuoden 2024 mittauskerralla vuoteen 2020 nähden. Sen sijaan kaupasta tai kioskista varastaneiden osuus on hieman suurempi kuin vuonna 2020.

10 Vuoden 2020 ja 2024 kyselyissä ei enää kysytty erikseen vahingonteosta koulussa ja muualla. Näin ollen luku sisältää kummatkin vahingonteot. Myös aiempien vuosien luvut on estimoitu uudestaan niin, että vahingonteot koulussa ja muualla on yhdistetty samaan muuttuunaan. b Kysymys viittaa muihin huumaaviin aineisiin kuin marihuunaan/hasikseen. Vuonna 2020 ja 2024 ei kysytty tarkentavia kysymyksiä käytetyistä aineista. Aiempien vuosien osalta osuudet viittaavat vain huumausaineeksi luokiteltuihin aineisiin. [] = Hakasulkeiden sisällä olevina vuosina lomakkeen kysymys on sisällöllisesti poikennut vuosista 2020 ja 2024 (ks. esim. Näsi, 2016). * = ero vuoden 2020 osuuteen on tilastollisesti merkitsevä 95 % luottamustasolla.

Rikoskäyttäjymisen muutosten suuret linjat tulevat selkeämmin esille, kun taulukosta 6 tiivistetään esiin keskeisten rikostyyppien – varastamisen, vahingontekojen, väkivallan ja huumeiden käytön – kehitys. Varastamistekoihin on laskettu mukaan kaupasta ja koulusta varastaminen. Omaisuuden vahingoittamiseen kuuluvat seiniin piirtely ja kirjoittelu sekä vahingonteot. Väkivallanteoista tarkastelussa ovat mukana julkisella paikalla tappeluun osallistuminen ja pahoinpitely.

Vahingonteot ja varkaudet vähenivät voimakkaasti aina 2000-luvulle saakka. Sen jälkeen vuoden 2012 mittauskerralla näissä rikostyypeissä oli nousua, minkä jälkeen tekoihin syyllistyneiden osuus laski edelleen aikaisempia vuosia matalammalle tasolle. Varkauksia tehneiden osuus on kuitenkin kääntynyt uudelleen nousuun erityisesti vuonna 2024. Sen sijaan vahingontekojen kohdalla lasku on jatkunut myös vuonna 2024.

Väkivaltarikoksia tehneiden osuus on ollut loivassa laskussa koko tarkastelujakson ajan. Vuoden 2024 mittauskerralla väkivaltarikoksia tehneiden osuus pysyi samana kuin edellisellä mittauskerralla vuonna 2020. Marihuaanaa tai hasista käyttäneiden osuus on ollut kasvussa erityisesti 1990-luvun lopussa ja 2010-luvun alussa. Vuonna 2024 osuus kuitenkin laski edelleen vuodesta 2020 ollen lähes yhtä matalalla tasolla kuin ensimmäisellä kyselykerralla vuonna 1995.

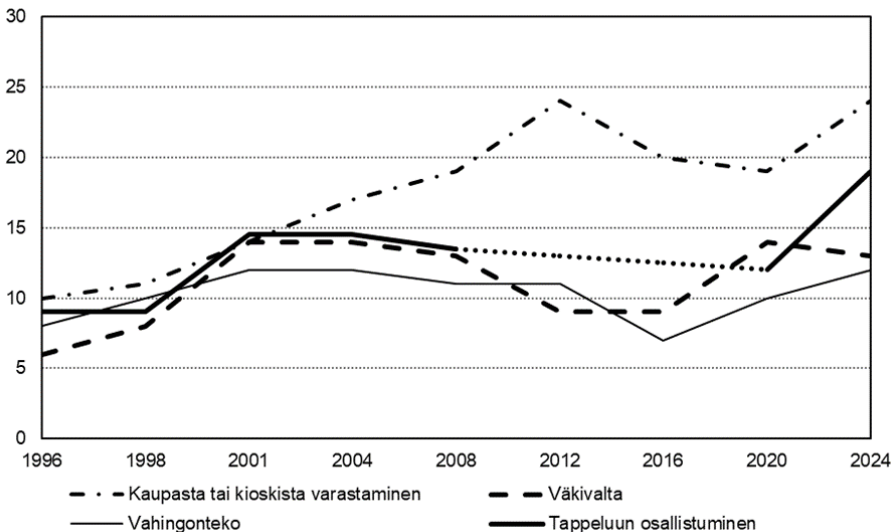

Kuvio 8 Kuluneen vuoden aikana tekotyyppeihin osallistuneita 1995–2024, % 15–16-vuotiaista. *Lähde:* Suonpää ym. 2024, s.13.

Edellä kuvatut tulokset kertovat rikoksen tehneiden nuorten suhteellisesta osuudesta ikäryhmästä – eivät rikostekojen määristä. Vuoden 2020 Nuorisorikollisuuskyselyn aineistolla tehdyssä tutkimuksessa havaittiin, että vaikka väkivaltatekojen yleisyys vähentyi aikavälillä 1995–2020, olivat vuosittaiset tekomäärät lisääntyneet kaikkein rikosaktiivisimmassa nuorten ryhmässä. Samana aikana myös vuosittaiset marihuanan tai hasiksen käyttökerrat olivat lisääntyneet kaikkein aktiivisimmassa käyttäjäryhmässä. (Kaakinen & Näsi 2021b.)

Nuoriin kohdistuva poliisikontrolli

Nuorisorikollisuuskyselyissä on tarkasteltu myös sitä, ovatko nuorten elämänsä aikana tekemät rikolliset teot tulleet joskus poliisiin tietoon. Kuviossa 9 on tarkasteltu poliisiin tietoon tulon yleisyyttä jaksolla 1996–2024 neljässä tekotyyppissä. Päähavainto on, että nuorten teot tulevat verrattain harvoin poliisiin tietoon. Esimerkiksi vuonna 2024 vain joka neljäs (24 %) myymälävarkauden tehneistä nuorista kertoi tulleensa joskus poliisiin tietoon vastaavan teon vuoksi. Väkivallan osalta osuus oli vielä pienempi (13 %). Myymälävarkauksien suhteellisesti korkeampaa ilmituloa selittäneekin kauppojen tehokkuus valvonnassa.

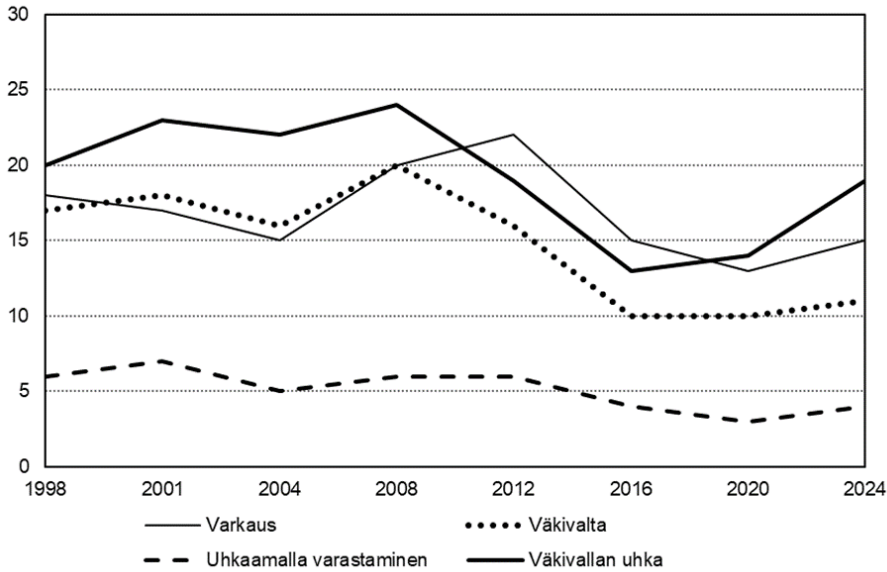
Kuvio 9 Poliisiin tietoon tulleiden osuus kiellettyihin ja rikollisiin tekoihin elämänsä aikana osallistuneista 1996–2024, % 15–16-vuotiaista. Tappeluun osallistumista ei ole mitattu vuosina 2012–2016, katkos merkitty katkoviivalla. *Lähde:* Suonpää ym. 2024, s. 27.

Poliisin tietoon tuleminen on lisääntynyt seurannan alkuun verrattuna kaikissa tekotyypeissä. Osa viranomaisten tietoon tulleen nuorisoriikollisuuden kasvusta selittyy siis piilorikollisuuden suhteellisen osuuden vähenemisellä. Viimeisimmässä mittauksessa piilorikollisuuden osuus väheni teki-jöiltä kysyttäessä enää myymälävarkauksien ja julkisten tappeluiden osalta.

Itseilmoitetut rikosuhrikokemukset

Myös poliisin tietoon tulleiden uhrikokemusten määrään vaikuttaa esimerkiksi teon vakavuus, uhrin ja tekijän välinen suhde sekä uhrin halu tai kyky saattaa rikoksen tekijä vastuuseen teoistaan virallisia reittejä pitkin. Siksi myös uhrikokemuksia on tärkeää kartoittaa kyselymenetelmillä. Tässä jaksossa tarkastellaan nuorten joutumista rikosten uhreiksi kyselytutkimuksen valossa. Nuorisoriikollisuuskyselyssä nuorilta itseltään on kysytty heidän joutumisestaan erilaisten tekojen uhriksi vuodesta 1998 lähtien.

Kuviossa 10 esitetään 15–16-vuotiaiden nuorten uhrikokemuksia vuosina 1998–2024 varkauden, kiusaamisen, väkivallan uhan, väkivallan, ja uhkaamalla varastamisen (ryöstö) osalta. Uhrikokemusten ajallinen kehitys vastaa osin rikostekojen kohdalla havaittua trendiä. Uhrikokemuksia kokeneiden nuorten osuus ikäluokastaan pieneni 2010-luvun aikana, mutta 2010-luvun loppupuolella myönteinen kehitys pysähtyi. Vuonna 2024 uhrikokemuksissa näkyi pientä nousua. Nuorisoriikollisuuskyselyssä rikokset lisääntyivät siis vain 15–16-vuotiaiden uhrien vastauksissa, rikoksia tehneiden nuorten osuuksissa ei ollut juuri kasvua. Kaikki nuoriin kohdistuvat rikosteot eivät kuitenkaan ole samanikäisten nuorten tekemiä.

Kuvio 10 Kuluneen vuoden aikana uhrikokemuksen kokeneita nuoria 1998–2024, % 15–16-vuotiaista. *Lähde:* Suonpää ym. 2024, s.18.

Uhreilta kysyttiin myös, olivatko he ilmoittaneet kokemastaan pahoinpitelystä poliisille. Vain pieni osuus uhreista (14 %) kertoi, että vähintään yhdestä heihin kohdistuneesta pahoinpitelystä oli ilmoitettu poliisille. Osuudessa oli kuitenkin kasvua verrattuna vuoden 2020 kyselyyn.

Edellä mainittujen uhrikokemusten lisäksi Nuorisoriikollisuuskysely mittaa vanhempien nuoriin kohdistamaa kuritusväkivaltaa vertailukelpoisilla kysymyksillä vuosina 2004–2024. Kuritusväkivaltaa koko elämänsä aikana kokeneiden osuus pysyi varsin vakaana vuoteen 2012 saakka, mutta lähti tämän jälkeen laskuun, joka jatkui edelleen vuoden 2024 mittauskerralla. Vuonna 2024 vastaajista 16 prosenttia oli kokenut elämänsä aikana kuritusväkivaltaa, kun vuonna 2020 osuus oli vielä 22 prosenttia (Kaakinen & Näsi 2021a; Suonpää ym. 2024). Viimeisen vuoden aikana kuritusväkivaltaa oli kokenut 4 prosenttia vastaajista, ja osuudessa ei ollut eroa vuoden 2020 kyselyyn verrattuna (Suonpää ym. 2024).

Uhriksi joutuneiden nuorten osuuden ajallista muutosta kuvattiin edellä Nuorisoriikollisuuskyselyn avulla. Laitostason uhrikokemuksia on tarkasteltu Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin vuonna 2016 keräämässä Oppilaitosten turvallisuustutkimuksessa (OLT-2016), jossa koulujen rehtorit vastasivat koulussa lukuvuoden 2015–2016 tapahtumista (Näsi, Virtanen & Tanskanen 2017). Alle 15-vuotiaisiin lapsiin kohdistuvista uhrikokemuksista tarjoaa tietoa vuonna 2022 toteutettu Lapsiuhritutkimus (Mielityinen ym. 2023).

Tässä luvussa nuorisorikollisuuden kehitystä tarkasteltiin sekä viranomaistilastojen että kyselyjen perusteella. Nuorisorikollisuuskysely arvioi rikoksia tehneiden ja niiden uhriksi joutuneiden nuorten määrän selvästi viranomaistilastoja korkeammaksi ja vahvistaa siten tuloksia piilorikollisuuden suuresta osuudesta. Eri aineistolähteiden tulokset eroavat toisistaan myös määrän viimeaikaisessa kehityksessä. Uhrikokemuksia kokeneiden nuorten osuus oli kasvanut hieman myös kyselyn perusteella, mutta rikosten tekeminen oli lisääntynyt ainoastaan viranomaistiloissa. Kumpikaan aineistolähde ei pysty antamaan nuorisorikollisuuden osalta tarkkoja määriä ja siten kysymys siitä, minkä verran ilmoitusalttius selittää tilastoidun nuorisorikollisuuden kasvua, jää vaille vastausta. Aikaisemman tutkimuksen perusteella tiedetään kuitenkin, että ilmoitusalttiuden vaikutukset ovat suurempia lievien kuin vakavien rikostekojen kohdalla. Nuorten rikos- ja uhrikokemusten tarkasteluun tarvitaan jatkossakin monia aineistolähteitä.

Lähteet

- Beuker, Aaro & Matti Näsi. 2024. *Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2023 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia*. Katsauksia 61/2024. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.
- Kaakinen, Markus & Matti Näsi. 2021a. *Nuorten rikoskäyttäytyminen ja uhririkokemukset 2020*. Katsauksia 47/2021. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.
- Kaakinen, Markus & Matti Näsi. 2021b. Nuorisorikollisuuden esiintyvyys ja tekomäärät Suomessa 1995–2020. *Kriminologia*, 1(1). <https://kriminologia.journal.fi/article/view/109017>
- Kivivuori, Janne. 2005a. Nuoret rikosten tekijöinä, uhreina ja kontrollin kohteina 1995–2004. Kirjassa Kivivuori, Janne & Venla Salmi. 2005. *Nuorten rikoskäyttäytyminen 1995–2004*. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 214, 11–70.
- Kivivuori, Janne. 2005b. Piilorikollisuuden tutkimus. Kirjassa Kivivuori, Janne & Venla Salmi. 2005. *Nuorten rikoskäyttäytyminen 1995–2004*. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 214, 1–10.
- Kivivuori, Janne. 2007. *Delinquent behaviour in Nordic capital cities*. Scandinavian Research Council for Criminology/Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja, 227. Helsinki.
- Kuusisto Mäkelä, Frida Emilia. 2023. Esitutkinta ja rikosten selvittäminen. Teoksessa Kuusisto Mäkelä, Frida Emilia. 2023. *Seuraamusjärjestelmä 2022: Kontrollijärjestelmä tilastojen ja tutkimusten valossa*. Katsauksia 57/2023, s. 22–37. Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.
- Mielityinen, Laura, Sari Hautamäki, Venla Hakala, Monica Fagerlund & Noora Ellonen. 2023. *Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset 2022: Määrät, piirteet ja niiden muutokset 1988–2022*. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2023:5. Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki.
- Näsi, Matti. 2016. *Nuorten rikoskäyttäytyminen ja uhririkokemukset 2016*. Katsauksia 18/2016. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.
- Näsi, Matti, Miialii Virtanen & Maiju Tanskanen. 2017. *Oppilaitosten turvallisuustutkimus 2016*. Katsauksia 20/2017. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.
- Salmi, Venla & Karoliina Suonpää. 2013. *Katsaus varhaisnuorten rikoskäyttäytymiseen ja uhririkokemuksiin*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen verkkokatsauksia 33/2013, Helsinki.
- RL 19.12.1889/39. Rikoslaki. Viitattu 21.10.2024.
- Suonpää, Karoliina, Anna Raeste & Kaisla Saartenoja. 2024. *Nuorten rikoskäyttäytyminen ja uhririkokemukset 2024*. Katsauksia 64/2024. Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.

Tilastokeskus. 2024a. Rikos- ja pakkokeinotilasto. Helsinki: Tilastokeskus. <https://stat.fi/tilasto/rpk>

Tilastokeskus. 2024b. Väestörakenne. Helsinki: Tilastokeskus. <https://stat.fi/tilasto/vaerak>

Tuomioistuinlaitos. 2024. *Länsi-Uudenmaan käräjäoikeus on tuominnut Aleksanteri Kivimäen 6 vuoden ja 3 kuukauden vankeusrangaistukseen*. Saatavilla: <https://oikeus.fi/karajaoikeudet/lansi-uudenmaankarajaoikeus/fi/index/tiedotteet/2024/lansi-uudenmaankarajaoikeusontuominnutaleksanterikivimaen6vuoden3kuukaudenvankeusrangaistukseen160.html> (viitattu 18.10.2024).

2 Huumausainerikollisuus

Matti Näsi

Tiivistelmä

- Tilastoitu huumausainerikollisuus lisääntyi voimakkaasti 1990-luvulla, mutta vuosituhannen vaihteen jälkeen kasvu taittui. Muutamina viime vuosina tilastoitu huumausainerikollisuus on ollut jälleen korkeammalla tasolla. Vuonna 2023 tilastoitiin lähes 26 750 huumausainerikosta, joka on lähellä viime vuosien keskiarvoa. Huumausainerikosten määrät ovat lähes kaksinkertaistuneet vuosituhannen alun tasosta.
- Suurin osa viranomaisten tietoon tulleista huumausainerikoksista on käyttörikoksia. Vuonna 2023 poliisin tietoon tuli 18 578 huumausaineen käyttörikosta, 6 182 perustunnusmerkistön mukaista huumausainerikosta ja 1 885 törkeää huumausainerikosta.
- Poliisin tietoon tulleiden huumausainerikosten osalta suomalaistaustaisten ja ulkomaalaistaustaisten epäiltyjen osuudet ovat kehittyneet varsin samansuuntaisesti kuluneen kymmenen vuoden aikana.
- Nuorten kohdalla huumausaineita kuluneen vuoden aikana käyttäneiden osuus on pysynyt melko vakaana kuluneen 25 vuoden aikana. Aikuisväestön osalta kuitenkin kannabista vähintään kerran elämässään kokeneiden osuus on kasvanut voimakkaasti 2000-luvun aikana.

2.1 Tietolähteet

Huumausainerikoksella (RL 50:1) tarkoitetaan huumausaineen laitonta valmistamista, maahantuontia, maastavientiä, kuljettamista, levittämistä ja hallussa pitämistä. Huumausaineen käyttö ja vähäisten määrien hallussapito, hankinta tai sen yritys omaa käyttöä varten on 1.9.2001 lähtien rangaistu huumausaineen käyttörikoksena (RL 50:2a). Huumausainerikos on törkeä (RL 50:2), jos rikoksen kohteena on erittäin vaarallinen tai suuri määrä huumausainetta, rikoksella tavoitellaan huomattavaa taloudellista hyötyä, rikosentekijä toimii järjestäytyneen ryhmän jäsenenä, rikoksella aiheutetaan usealle ihmiselle vakava terveyden tai hengen vaara tai huumausainetta levitetään alaikäisille tai muuten häikäilemättömällä tavalla. Tämän lisäksi rikoslaisissa on rangaistussäännökset huumausainerikoksen valmistelusta ja edistämisestä. (RL 50:3–4).

Huumausainerikokset tulevat ilmi ennen muuta lainvalvontaviranomaisten oman toiminnan ansiosta. Tästä syystä tilastoidun rikollisuuden määrä ja rakenne vaihtelevat paljon kontrollin tehon ja kohdentamisen mukaisesti. Eri viranomaiset laativat vaihtelevalla tarkkuudella tilastoja käsittelemistään rikoksista, mutta niiden hyödyntämiseen liittyy reunaehtoja. Tietojen yhdistäminen tai vertailukelpoisuus eri vuosien välillä ei välttämättä onnistu. Oikeusviranomaisten tuottamia tietoja käytettäessä ei myöskään pysty välttämään sitä, että ne kattavat vain pienen osan laittomien markkinoiden tapahtumista. Esimerkiksi huumeiden myyjät ja kauppiat pyrkivät pysyttelemään kontrollikoneistolta piilossa.

Huumeiden käytön yleisyyttä arvioitaessa on mahdollista käyttää useita eri lähteitä, joita selostetaan jaksossa 9.2.

Huumeiden käytön yleisyys

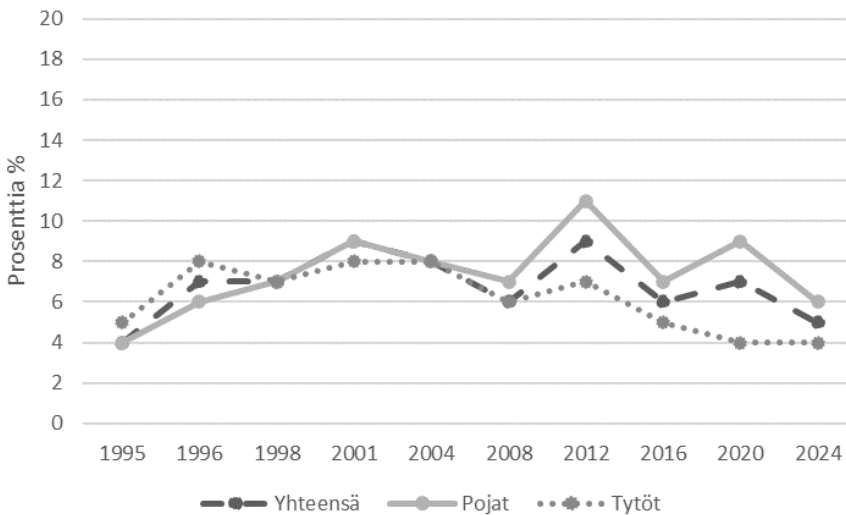
Huumeiden käytön yleisyyttä väestötasolla voidaan arvioida kyselytutkimusten sekä sosiaali- ja terveystieteiden toimenpidetilastojen avulla. Kyselyjä on tehty niin varusmiehille, koululaisille kuin koko väestöllekin. Tällaisissa tutkimuksissa ei kuitenkaan pystytä tavoittamaan kaikkia käyttäjäryhmiä, sillä esimerkiksi huumeiden ongelmakäyttäjät saattavat jäädä kyselyiden ulkopuolelle.

Vuosien 1995 lähtien Suomessa on toteutettu aina viiden vuoden välein kansainvälisesti vertailukelpoinen ESPAD-kysely¹¹ 15–16-vuotiaille koululaisille. Viimeisen aineistonkeruu suoritettiin vuonna 2024. Kannabista

¹¹ ESPAD-kysely https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/149507/ESPAD_tilastoraportti_2024_p%c3%a4ivitetty.pdf?sequence=7&isAllowed=y

elinaikanaan kokeilleen tai kuluneen vuoden käyttäneiden nuorten osuudet ovat pysyneet varsin vakaana vuoteen 2019 verrattuna. Koko mittaushistorian osalta muutokset ovat verrattain maltilliset, poikien käyttökokemusten suhteen havaitaan kuitenkin hieman vaihtelua eri mittausajankohtina. Vuonna 2024 pojista 11 prosenttia ja tytöistä 9 prosenttia kertoi joskus käyttäneensä kannabista. (THL 2024.). Sen sijaan stimulanttihuumeita (amfetamiini, metamfetamiini, ekstaasi, kokaiini) kokeilleiden poikien osuus oli aiempaa korkeammalla tasolla. Vuonna 2015 noin yksi prosentti pojista oli kokeillut esimerkiksi amfetamiinia, vuonna 2024 näin raportoi noin 2,5 prosenttia pojista. Tyttöjen osalta taso on pysynyt vakaana, noin yhdessä prosentissa (THL 2024).

Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti vastaa vuodesta 1995 lähtien kerätystä Nuorisorikollisuuskyselystä (NRK)¹², jonka avulla kartoitetaan 15–16-vuotiaille rikoskäyttäytymistä ja uhrikokemuksia. Viimeisin kysely toteutettiin keväällä 2024. Kyselyssä kerätään tietoa myös nuorten huumeiden käytöstä. Ainakin kerran kuluneen vuoden aikana marihuanaa/hasista kokeilleiden nuorten osuus on pysynyt varsin vakaana koko mittaushistorian ajan (kuvio 1.), mutta poikien osuus hieman laski edelliseen, vuoden 2020 mittaukseen verrattuna. Näin ollen kehityskulku on samansuuntainen kuin ESPAD-kyselyssä. Yleiskuvan osalta voidaan siis todeta, että vuodesta 2012 eteenpäin nuorten kannabiksen käyttö on ollut pitkälti laskusuunnassa.

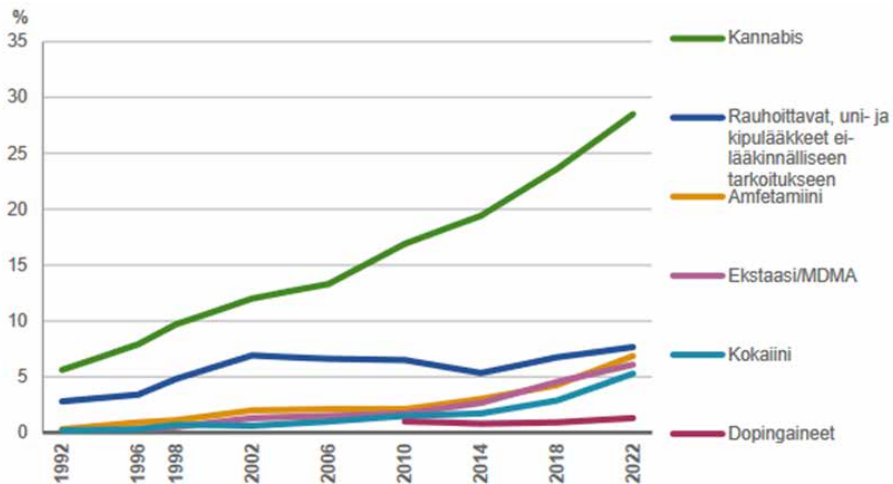
Kuvio 1 Kuluneen vuoden aikana marihuanaa/hasista käyttäneiden 15–16-vuotiaiden osuus vastaajista vuosina 1995–2024 (%). *Lähde:* Nuorisorikollisuuskyselyt

¹² Kaakinen & Näsi (2021)

<https://helda.helsinki.fi/items/50a7b326-66b5-4df1-9d4d-66025d5482e4>

Lisäksi Vuosien NRK-kyselyissä on kerätty tietoa muiden huumeiden kuin kannabiksen käytöstä aina vuodesta 2001 lähtien. Myös sen osalta kulu-
neen vuoden aikana käyttäneiden osuus on pysynyt melko vakaana koko
mittaushistorian ajan, vuonna 2024 kaksi prosenttia nuorista ilmoitti ko-
keilleensa muita huumeita kuin kannabista. Näin ollen tulokset ovat linjassa
THL:n keräämien vuosien 2010–2023 kouluterveyskyselyiden ja yllä mai-
nittujen ESPAD-kyselyjen tarjoaman tilannekuvan kanssa. Kouluterveys-
kyselyissä on kerätty tietoa myös viimeisen kuukauden aikana käyttäneiden
osuudesta vuosina 2017, 2019, 2021 ja 2023. Käytöstä raportoineiden osuus
on pysynyt kaikissa mittauksissa melko vakaalla tasolla.

Aikuisväestön (18–69-vuotiaiden) huumeiden käyttöä on tutkittu vuosi-
na 1992, 1996, 1998, 2002, 2006, 2010, 2014, 2018 ja 2022 suoritetuilla ky-
selyillä¹³. Niiden pohjalta havaitaan, että aikuisväestön kohdalla erityisesti
kannabista käyttäneiden osuus on lisääntynyt systemaattisesti aina vuodes-
ta 1992 lähtien (kuvio 2.).

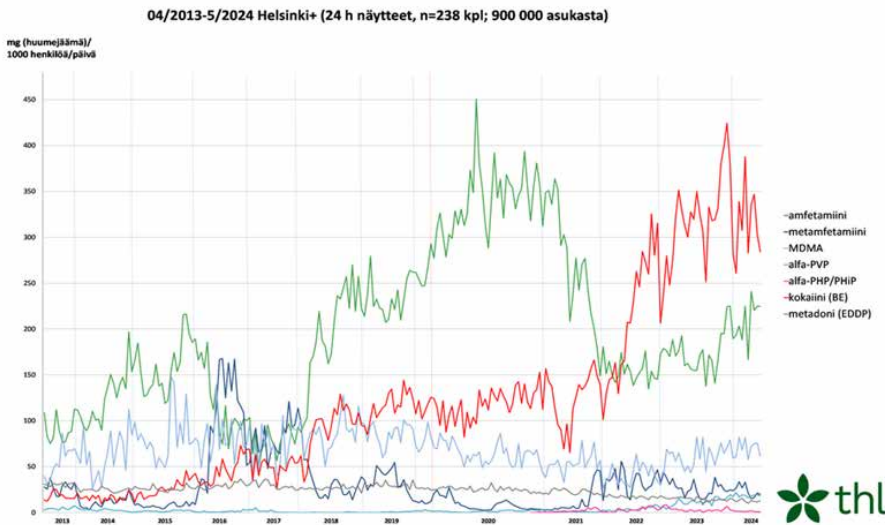

Kuvio 2 Kannabista tai muita aineita joskus elämänsä aikana kokeilleiden tai käyttäneiden osuudet 15–69-vuotiaassa suomalaisessa väestössä vuosina 1992–2022, % Lähde: THL

¹³ Suomalaisien huumeiden käyttö ja huumeasenteet 2022 <https://www.julkari.fi/handle/10024/146435>

Vuoden 2014 kyselyssä miltei 20 prosenttia vastaajista ilmoitti käyttäneensä joskus elämänsä aikana kannabista, kun vuonna 2022 näin raportoi jo miltei 30 prosenttia vastaajista. Miesten (37 %) osuus on naisia (21 %) selvästi suurempi. Kokaiinin, ekstaasin ja amfetamiinin käytöstä raportoineiden osuus on kasvanut tasaisesti vuodesta 2010 eteenpäin ja käyttäjien osuus on tuplaantunut viimeisen kymmenen vuoden aikana. Valtaosalla huumeita kokeilleista tai käyttäneistä käyttö rajoittui yhteen tai vain muutamaaan kertaan. (Karjalainen ym. 2023.)

Huumeidenkäytön reaaliaikaisesta ja riippumattomasta tilanteesta on mahdollista saada tietoa Terveys- ja hyvinvoinninlaitoksen julkaisemien jätevesitutkimusten avulla. Kuviossa 3. kuvataan huumejäämien määrät Helsingistä otettujen näytteiden osalta vuosien 2013–2024 välillä. Jätevesitutkimusten avulla voidaankin seurata missä määrin erilaiset huumeaineet liikkuvat eri kuntien markkinoilla. Helsingin osalta voidaan todeta, että esimerkiksi kokaiinin käyttö on lisääntynyt vuodesta 2016, mutta erityisesti vuodesta 2021 eteenpäin nähdään selkeä kasvupiikki ja kokaiinin osalta tasot ovat pysyneet viimeisen vuoden aikana varsin vakaana. Samaan aikaan amfetamiinin käyttö väheni voimakkaasti, mutta viimeisen vuoden aikana sen käyttö näyttää jälleen lisääntyneen. Näin ollen ainakin pääkaupungin osalta huumeaineiden käyttö lisääntyy tasaisesti.

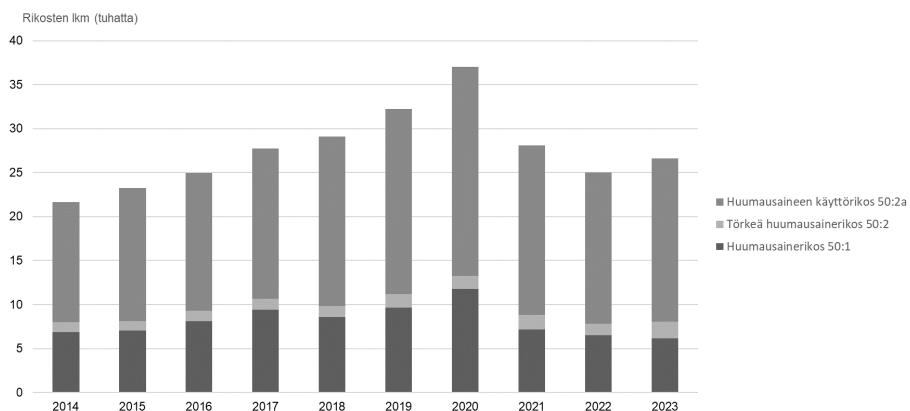

Kuvio 3 Huumejäämät Helsingin Viikinmäen jätevedenpuhdistamolla (noin 900 000 asukasta) ajanjaksolla 4/2013–05/2024 ilmoitettuna yksikössä milligrammaa (huumejäämä)/1000 henkilöä/päivä. *Lähde:* THL

2.2 Huumausainerikokset

Tilastoitu huumausainerikollisuus lisääntyi voimakkaasti 1990-luvulla, vuosituhannen vaihteen jälkeen kasvu taittui, kunnes 2010-luvun alussa tilastoitu huumausainerikollisuus lähti jälleen nousuun (kuvio 2.). Vuonna 2023 kirjattiin noin 26 750 huumausainerikosta, mikä varsin lähellä kuluneen kymmenen vuoden keskiarvoa. Tilastoitujen huumausainerikosten määrä onkin laskenut vuoden 2020 huipusta, palaten vuoden 2016 tasolle. Viimeisten vuosien osalta varsinkin 2019 ja 2020 tilannekuvaan vaikuttivat Silkkitie-tutkinta, joka käynnistyi poliisin takavarikoitua tor-verkossa toimineen huumekauppapaikan palvelimen. Tämän seurauksena poliisitutkintaan päätyi useita tuhansia alustalla asioineita nimimerkkejä. Lisäksi on hyvä myös huomioida, että tässä käytyjen tilastojen osalta kyseessä ei ole erillisten epäiltyjen määrä, vaan sama henkilö voi esiintyä tässä tilastossa (bruttoluku) useamman kerran tilastovuoden aikana.

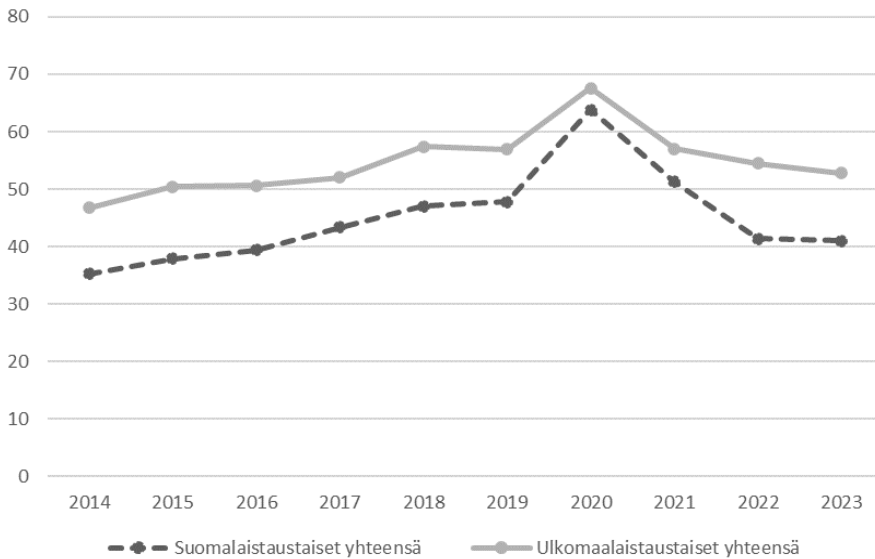
Kuviosta 4 käy ilmi, että vuonna 2001 voimaan tulleen huumausaineen käyttörikosuudistuksen jälkeen tätä rikosnimikettä on esiintynyt selvästi eniten. Vuonna 2023 poliisin tietoon tuli 18 578 huumausaineen käyttörikosta oli, mikä vastaa noin kahdesta kolmasosasta kaikesta tilastoidusta huumausainerikollisuudesta. Perustunnusmerkistön mukaisia huumausainerikoksia tuli poliisin tietoon 6 182. Törkeitä huumausainerikoksia tuli tietoon 1 885, mikä on aiempiin vuosiin verrattuna selkeästi suurempi määrä.

Kuvio 4 Tilastoitu huumausainerikollisuus vuosina 2014–2023, rikosten lukumäärä (tuhatta) *Lähde:* Tilastokeskus (2024), Rikos- ja pakkokeinotilasto

Huumausainerikosten piirteitä

Vuonna 2023 selvitettyjen huumausainerikosten osalta syylliseksi epäillyistä naisten osuus oli 15 prosenttia epäillyistä. Alle 21-vuotiaita oli 18 prosenttia epäillyistä ja 15–17-vuotiaita oli noin 6 prosenttia epäillyistä. Edellä mainitut osuudet ovat pysyneet hyvin vakaalla tasolla viimeisten vuosien aikana. Törkeät huumausainerikokset painottuvat enemmän vanhempaan väestöön, yli 21-vuotiaita epäillyistä oli noin 88 prosenttia. Ulkomaalaistaustaisten osuus kaikista huumausainerikoksista oli 12 prosentissa tapauksista. Lukumäärältään eniten ulkomaalaistaustaisia epäiltiin käyttöririkoksesta. Yleisesti ottaen ulkomaalaistaustaisten ja suomalaistaustaisten poliisin tietoon tulleet huumausainerikokset ovat kehittyneet varsin samansuuntaisessa trendissä (kuvio 5).

Kuvio 5 Ulkomaalaistaustaiset ja suomalaistaustaiset huumausainerikoksista epäillyt väestön 10 000 henkilöä kohti 2014–2023. Lähde: Tilastokeskus (2024), Rikos- ja pakkokeinotilasto

Edellä mainituissa Tilastokeskuksen luvuissa sama henkilö voi siis esiintyä saman vuoden aikana useamman kerran huumausainerikoksesta epäiltynä. Keskusrikospoliisi (KRP) tilastoi huumausainerikoksista epäiltyjä henkilöitä myös tarkastelemalla, kuinka monta *eri henkilöä* tilastovuoden aikana esiintyi. Esimerkiksi vuonna 2016 poliisin tietoon tuli yli 26 000 huumausainerikosta, mutta näistä rikoksista epäiltynä oli noin 8 500 eri henkilöä. Näin ollen osa epäillyistä asioi poliisin kanssa useaan eri otteeseen vuoden aikana.

Tilastokeskus julkaisee myös tietoja rikoksista epäiltyjen pääasiallisen toiminnan mukaan (taulukko 1). Nämä tiedot osoittavat huumausainerikoksista epäiltyjen heikon aseman: lähes 80 prosenttia rikoksista epäillyistä kuuluu ryhmiin, joiden pääasiallinen toiminta on joko työtön tai muu työvoiman ulkopuolella¹⁴ (ks. myös Kinnunen 2001 huumausainerikoksista tuomittujen sosioekonomisesta taustasta). Opiskelijoita epäillyistä oli noin reilu 15 prosenttia.

Taulukko 1 Huumausainerikoksista epäillyt pääasiallisen toiminnan mukaan 2023.

Pääasiallinen toiminta	Osuus epäillyistä (%)	Epäillyt väestön 10 000 kohden.
Yhteensä		44,4
Työlliset	18,6	19,0
Työttömät	32,5	311,7
Työvoiman ulkopuolella olevat	44,3	38,0
0–14-vuotiaat	1,3	3,8
Opiskelijat, koululaiset	15,9	95,2
Eläkeläiset	4,0	6,8
Muut työvoiman ulkopuolella olevat	23,1	309,7
Tuntematon	4,5	0,0

Lähde: Tilastokeskus (2024), Rikos- ja pakkokeinotilasto.

Huumausainemarkkinat

Suomen huumausainemarkkinoilla liikkuu eniten kannabistuotteita, amfetamiinia, jossain määrin ekstaasia ja huumausaineeksi luokiteltuja eri lääkkeitä. Viime vuosina markkinoilla on liikkunut myös uusia design- eli muuntohuumeita, mutta varsinkin pääkaupunkiseudulla kokaiinin käyttö on lisääntynyt selvästi, mikä näkyy erityisesti jätevesitutkimusten tuloksissa. Kokaiinia on pidetty niin sanottuna ”luksushuumeena”, jonka käytön lisääntyminen viittaa huumausainekäytön lisääntyneeseen myös sosioekonomisesti paremmassa asemassa olevien käyttäjien keskuudessa. Kokaiinin käytön lisääntymisen myötä on mahdollista, että myös erilaiset lieveilmiöt, kuten järjestäytynyt rikollisuus, ihmiskauppa ja muu vakava väkivaltarikollisuus saavat aiempaa enemmän jalansijaa.

14 Luokkaan kuuluu muassa kotona lapsiaan hoitavia vanhempia, syrjäytymisvaarassa olevia nuoria, osatyökykyisiä henkilöitä sekä muista syistä työmarkkinoiden ulkopuolelle jääneitä tai jättäytyneitä (Tilastokeskus 2023 <https://www.stat.fi/tup/kokeelliset-tilastot/vaeston-paaasiallinen-toiminta/index.html>).

Poliisi ja tulli saavat takavarikoitua osan näistä aineista. Huumemäärät ovat pienempiä kuin useissa muissa Euroopan maissa. Taulukossa 2. kuvataan vuosien 2012–2022 välisiä tilastoja poliisin ja tullin takavarikoimien huumausaineiden osalta. Vuoden 2023 tilastot julkaistaan vasta alkuvuodesta 2025. Takavarikoitujen huumeiden perusteella ei kuitenkaan voi luotettavasti arvioida huumemarkkinoiden todellista laajuutta tai niiden ajallista vaihtelua. Vuonna 2022 takavarikoitiin 313 kiloa amfetamiinia ja metamfetamiinia. Näistä metamfetamiinin suosio korostuu erityisesti pääkaupunkiseudulla. On kuitenkin huomionarvoista, että jätevesitutkimusten perusteella kokaiinin käyttö on ohittanut amfetamiinin ja metamfetamiinin käyttömäärät viimeisen kahden vuoden aikana. Ekstaasia puolestaan takavarikoitiin 60 680 tablettia. Ekstaasitakavarikkojen määrät ovat vuosittain vaihdelleet erittäin paljon, sillä vuonna 2019 takavarikoitiin nelinkertainen määrä vuoteen 2022 verrattuna. Heroiinia takavarikoitiin noin 100 grammaa, mitä poliisi pitää hyvin vähäisenä määränä. Takavarikoidun Subutexin (taulukossa buprenorfiini) määrä oli 23 090 tablettia, mikä on selvästi vähemmän edeltäviin vuosiin verrattuna. Muita huumausaineeksi luokiteltuja lääkevalmisteita sen sijaan takavarikoitiin 641 800 kappaletta, joka on merkittävästi suurempi määrä kuin useimpina vuosina. Kokaiinin osalta vuodesta 2019 lähtien voidaan havaita selkeää kasvua myös takavarikoidussa määrässä ja vuonna 2022 takavarikoitiin 56 kiloa kokaiinia. LSD-lappuja takavarikoitiin 4 355 lappua vuonna 2022.

1990-luvun alkupuolella markkinoille saapui somalipakolaisten myötä uusi huume, khat, jolla ei juuri ole käyttäjäkuntaa suomalaisen väestön keskuudessa. Vuonna 2022 sitä takavarikoitiin 926 kiloa, mikä on selvästi enemmän kuin kahtena edeltävänä vuotena. Lisäksi voidaan todeta, että gammaa (GBL) ja lakkaa (GHB) saatiin takavarikkoon yhteensä noin 400 litraa.

Laittomilla huumausainemarkkinoilla tapahtuvia muutoksia voidaan pyrkiä arvioimaan myös tarkastelemalla muutoksia huumeiden hinnoissa. Tällöin olisi kuitenkin otettava huomioon, että huumeiden hinnat vaihtelevat huomattavasti, mihin vaikuttaa muun muassa aineiden saatavuus, paikkakunta, ostajan ja myyjän välinen suhde, hankintatapa, ainemäärä ja sen laatu (Perälä 2011).

Taulukko 2 Vuosina 2012–2021 poliisin ja tullin takavarikoimien huumausaineiden määrät

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Kannabiskasvi (kpl)	21 800	23 000	18 900	15 200	13 100	15 900	19 300	17 100	12 700
Hasis (kg)	52	63	78	693	55	215	12	20	286
Marihuana (kg)	313	208	254	322	344	397	458	677	753
Kokaiini (kg)	6,3	9,2	18,5	7,3	10	223	52,2	63	56
Heroiini (kg)	0,1	0,4	0,3	0,4	0,1	7,8	0,3	0,1	0,1
Amfetamiini + metamfetamiini (kg)	298	300	192	259	203	190	262	395	313
Buprenorfiini (kpl)	25 150	42 950	73 670	24 510	63 130	56 470	77 542	68 090	23 090
Huumelääkevalmisteet (pl. Buprenorfiini) (kpl)	24 600	30 700	102 500	661 580	141 380	793 680	53 034	516 730	641 800
LSD (kpl)	1 610	3 940	14 770	5 670	6 750	20 810	3 295	11 450	4 355
Ekstaasi (kpl)	131 700	23 660	127 680	66 420	219 350	265 510	137 828	84 100	60 680
MDMA (kg)					2,6	28,7	14,8	5,2	8,8
Khat (kg)	3 060	1 040	815	2 300	711	1 313	427	276	926
GBL (Litraa)	40	96	150	160	165	54	333	198	414
GHB (Litraa)	0,44	0,98	0,56	1	0,9	0,6	0,58	0,27	0,07

Lähde: Koskinen & Virtanen (2023) Päihdetilastollinen vuosikirja, . THL

Lähteet

- Kaakinen, M & Näsi, M. 2021. Nuorten rikoskäyttäytyminen ja uhrikokemukset 2020. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Katsauksia 47/2021
- Karjalainen, K., Hakkarainen, P. & Salasuo, M. 2023. Suomalaisten huumeiden käyttö ja huumeasenteet 2022: Suomalaisten huumeekokeilut yleistyvät, asenteissa ja mielipiteissä isoja muutoksia. THL. <https://www.julkari.fi/handle/10024/146435>
- Koskinen, H. & Virtanen, S. 2023. Päihdetilastollinen vuosikirja 2023: Alkoholi ja huumeet. THL. <https://www.julkari.fi/handle/10024/147998>
- Perälä, J. 2011. Miksi lehmät pitää tappaa?": Etnografinen tutkimus 2000-luvun alun huumemarkkinoista Helsingissä. THL. <https://www.julkari.fi/handle/10024/80086>
- THL. 2024. Nuorten päihteiden käyttö ja rahapelaaminen: ESPAD-tutkimus 2019. THL. <https://www.julkari.fi/handle/10024/149507>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2023. Jätevesitutkimus: väestötason huumeiden käyttö. THL. <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/jatevesitutkimus>
- Tilastokeskus. 2024. Rikos- ja pakkokeinotilasto. Helsinki: Tilastokeskus. <https://stat.fi/til/rpk/>

3 Ympäristörikokset

Iina Sahramäki

Tiivistelmä

- Ympäristörikollisuus on maailman neljänneksi suurin ja alati kasvava rikollisuuden ilmiö, johon liittyy useita uhkakuvia aina järjestäytyneestä rikollisuudesta rajat ylittävään rikollisuuteen.
- Ympäristörikollisuuteen kuuluu useita ympäristöön, luontoon, terveyteen, jätteisiin, maa-aineksiin, eläinsuojeluun, metsästykseseen, kalastukseen, metsään ja vesiympäristöön liittyviä laittomia menettelyjä.
- Ympäristörikosten tunnusmerkistöt määritellään rikoslain luvussa 48, luonnonvararikosten luvussa 48a ja eläinsuojelurikosten luvussa 17.
- Ympäristörikollisuuteen liittyviä kriminalisointeja löytyy rikoslain ohella aineellisesta lainsäädännöstä.
- Suomessa rikoslain mukaisia ympäristörikoksia tulee viranomaisten tietoon vuosittain noin 450 ja luonnonvararikoksia noin 170.
- Vuonna 2023 rikoslain mukaisia ympäristönturmelemisia tuli viranomaisten tietoon 194, ympäristörikkomuksen 157 ja luonnonsuojelurikkomuksia 53. Tuottamuksellisia ympäristön turmelemisia ja rakennus-suojelurikoksia tuli molempia viranomaisten tietoon kaksi.
- Ympäristörikosten törkeät tekemuodot ovat harvinaisia. Vuonna 2023 viranomaisten tietoon tuli 4 törkeää ympäristön turmelemista eikä lainkaan törkeitä luonnonsuojelurikoksia.
- Luonnonvararikoksista lähes 80 % koski metsästystä vuonna 2023.
- Eläinsuojelurikosten lukumäärä on kasvanut verrattain tasaisesti viimeisen kymmenen vuoden aikana.
- Viranomaisten tietoon tulleista ympäristörikoksista (RL 48 luku) on viimeisen kymmenen vuoden aikana selvitetty saman vuoden aikana keskimäärin 14 % ja luonnonvararikoksista (RL 48a) 20 %.

3.1 Johdatus ympäristörikollisuuteen

Ympäristörikokset ovat tänä vuonna ensimmäistä kertaa mukana rikos-tilannekatsauksessa omana lukunaan. Luvun tarkoituksena on tilastojen ohella toimia johdantona ympäristörikollisuuden eri ilmenemismuotoihin ja lainsäädäntöön. Luvun lähdeluettelo tarjoaa kattavan lukemiston teemasta kiinnostuneille ja sen parissa työskenteleville viranomaisille ja tutkijoille.

Ympäristörikollisuus on arvioiden mukaan maailman neljänneksi suurin ja alati kasvava rikollisuuden ilmiö (Nelleman ym. 2016). Ympäristörikollisuus kytkeytyy usein muihin rikollisuuden ilmiöihin, kuten talousrikollisuuteen ja järjestäytyneeseen rikollisuuteen (UN Environment 2018). Hieman yleistäen voidaan todeta, että ympäristörikosten motiivina on yleensä ajan, rahan tai vaivan säästäminen. Esimerkiksi ympäristöluvan edellyttämät toimenpiteet jätetään tekemättä, jätteiden käsittelyssä säästetään tai kilpailuetua tavoitellaan muilla tavoin laiminlyömällä investointeja ja toimintoja.

Ympäristörikollisuus on suurelta osin piilorikollisuutta. Lisäksi rikosoikeudellisessa vastuussa olevan ympäristörikoksen tekijän määrittäminen saattaa olla haasteellista. Esimerkiksi yritystoiminnan osana tehdyistä ympäristörikoksista vastuuseen ei välttämättä joudu työntekijä vaan yritysjohto. Tekijän nimeämisen ohella ympäristörikosten uhrien todentaminen on vaikeaa. Ympäristörikosten saatetaan mieltää uhrittomiksi, sillä niiden ei ajatella uhkaavan ihmisten henkeä ja terveyttä. Ympäristöön liittyvä uhritutkimus on kuitenkin sekä varoittanut haitoista että osoittanut laittoman, ja laillisen, ympäristön turmelemisen aiheuttavan laajoja terveyden kohdistuvia haittoja (White 2018, Fitzgerald & Spencer 2020, Lynch 2018, Monod de Froideville 2022).

Kriminologiassa ympäristörikostutkimuksen kärkeä edustavat kriittiset tutkimukset, joissa korostetaan laittoman ja laillisen ympäristöhaitan välistä veteen piirrettyä viivaa. Tämän niin sanotun vihreän kriminologian edustajat ovat tehneet näkyväksi muun muassa heikoimmassa asemassa olevia vahingoittavat ympäristöhaitat, mutta joita ei ole esimerkiksi poliittisista, taloudellisista tai yhteiskunnan arvoihin liittyvistä syistä määritelty laittomiksi. (Lynch & Stretesky 2014, White 2013, Brisman 2017, Rodríguez Goyes & South 2017)

Ympäristörikosten määrän arviointi on haasteellista sekä kansallisesti että kansainvälisesti. Suurin osa ympäristörikollisuudesta ei arvioiden mukaan tule viranomaisten tietoon (Rikkilä ym. 2020, Suomen kansallinen ympäristörikosseurantaryhmä 2024, 9, Sahramäki ym. 2015). Lisäksi ympäristörikollisuuden määrää arvioivia tutkimuksia on Suomessa vähän. Luvussa keskitytään viranomaisten tietoon tulleeseen ympäristörikollisuuteen. Viranomaisten tietoon tulleilla rikoksilla tarkoitetaan Poliisi-asiaintietojärjestelmään rikoksena talletettuja asioita, jotka ovat saatavilla

Tilastokeskuksen ylläpitämästä rikos- ja pakkokeinotilastosta (Tilastokeskus 2024). Alaluvussa 2 tarkastellaan ympäristörikoksia lainsäädännön ja tilastojen valossa. Alaluvussa 3 kuvataan lyhyesti ympäristörikostorjuntaa osana rikosprosessia. Viimeisessä luvussa 4 käsitellään ympäristörikollisuuden uhkakuvia.

3.2 Viranomaisten tietoon tulleet ympäristörikollisuus

Ympäristörikollisuuden sateenvarjon alle kuuluvia rikoksia säädelään useissa eri laeissa (kts. Koskela ja Suvantola 2023). Rikoslaisissa ympäristöön liittyvät haitalliset menettelyt kriminalisoidaan luvussa 48 ja luonnonvararikokset luvussa 48a. Ympäristörikollisuuteen liittyviä kriminalisointeja löytyy rikoslain ohella muusta lainsäädännöstä. Ympäristörikoksiin sisällytetään tässä luvussa rangaistussäädöksiä myös aineellisesta lainsäädännöstä taulukon 1 mukaisesti. Lisäksi eläinsuojelurikokset rikoslain luvussa 17 lasketaan tässä yhteydessä kuuluvaksi ympäristörikollisuuteen¹⁵

15 Ympäristörikollisuuden jaottelu vaihtelee eri raporttien ja tutkimuksien välillä. Esimerkiksi Suomen kansallinen ympäristörikosten seurantaryhmä (2024) seuraa vuosittaisissa raporteissaan myös terveyttä ja turvallisuutta vaarantavia rikoksia (RL 44), joilla voi olla vaikutuksia ympäristöön. Terveyttä ja turvallisuutta vaarantavia rikoksia tuli raportin mukaan viranomaisten tietoon 657 vuonna 2023. Uusimmat julkaisut, kuten Koskelan ja Suvantolan toimittama Ympäristörikokset-kirja vuodelta 2023 tarjoaa runsaasti esimerkkejä tuomioistuimissa käsitellyistä ympäristörikoksista Suomessa.

Taulukko 1. Luvussa tarkastellut ympäristörikokset rikoslain ja aineellisen lainsäädännön mukaan.

Laki	Kriminalisoinnit	
Rikoslaki (39/1889)	Ympäristörikokset RL 48	Ympäristön turmeleminen 48:1 Törkeä ympäristön turmeleminen 48:2 Ympäristörikkomus 48:3 Tuottamuksellinen ympäristön turmeleminen 48:4 Luonnonsuojelurikos 48:5 Törkeä luonnonsuojelurikos 48:5a Rakennussuojelurikos 48:6
	Luonnonvararikokset RL 48a	Metsästysrikos 48a:1 Törkeä metsästysrikos 48a:1a Kalastusrikos 48a:2 Metsärikos 48a:3 Laiton Etelämanneralueen mineraaliesiintymään kajoaminen 48a:3a Puutavararikos 48a:3 Laittoman saaliin kätkeminen 48a:4 Törkeä laittoman saaliin kätkeminen 48a:4a
		Luvaton pyynti 28:10
		Eläinsuojelurikos 17:14
		Törkeä eläinsuojelurikos 17:14a
		Lievä eläinsuojelurikos 17:15
	Jätelaki (646/2011)	Jätelain rikkominen 147 §
	Luonnonsuojelulaki (9/2023)	Luonnonsuojelurikkomus 131 §
Maa-aineslaki (555/1981)	Maa-ainesrikkomus 17 §	
Metsälaki (1093/1996)	Metsärikkomus 18 §	
Metsästyslaki (615/19939)	Metsästyslain säännösten rikkominen 75 § Metsästysrikkomus 74 §	
Vesilaki (587/2011)	Vesilain luparikkomus 16:2 Vesilain rikkominen 16:3	
Eläinsuojelulaki (247/1996)	Eläinsuojelurikkomus 53 §	

Seuraavassa alaluvuissa perehdytään tarkemmin rikoslain (RL 48) mukaisiin ympäristörikoksiin, jotka sisältävät perusmuotoisen ja moninaisen ympäristön turmelemisen tunnusmerkistön. Sen jälkeen tarkastellaan ensin jäteteisiin ja maa-ainesten ottoon liittyviä laittomia menettelyjä, jotka liittyvät ympäristöön haitallisesti sijoitettuun ja toisaalta sieltä haitallisesti otettuun materiaaliin. Seuraavaksi tarkastellaan kriminalisointeja, jotka liittyvät

joko suoraan tai välillisesti eläimiin. Näihin kuuluvat eläinsuojeluun, metsästykseseen ja kalastukseen liittyvät laittomat menettelyt. Viimeisenä kuvataan metsään ja vesiympäristöön liittyviä rikoksia. Rikoslain mukaiset luonnonvararikokset (RL 48a) sisältyvät yllä mainittuihin alalukuihin.

Alla olevissa luvuissa tulee huomioida, että perusmuotoisen ympäristön turmelemisen tunnusmerkistö sisältää viittauksia useisiin yllä mainittuihin rikoksiin. Näin ollen useita jätteisiin, maa-aineksiin, metsään ja vesiympäristöön liittyviä rikoksia tutkitaan ympäristön turmelemisen rikosnimikkeen alla, jolloin ne myös kirjataan tilastoissa ympäristön turmelemisiksi

Rikoslain 48 luvun mukaiset ympäristörikokset

Tilastokeskuksen rikos- ja pakkokeinotilaston mukaan viranomaisten tietoon tulee Suomessa vuosittain noin 450 rikoslain luvun 48 mukaista ympäristörikosta (taulukko 2). Suurin osa näistä on ympäristön turmelemisia, joita tuli viranomaisten tietoon 194 vuonna 2023. Perusmuotoinen ympäristön turmeleminen sisältää runsaasti viittauksia eri asetuksiin ja lakeihin. Viranomaisten tietoon tulleet ympäristön turmelemiset saattavat liittyä niin jätteisiin, kemikaaleihin, rakentamiseen, ympäristönsuojeluun kuin maa-ainesten käyttöön. Ne voivat koskea esimerkiksi ympäristön pilaantumista, päästöjä, roskaantumista, vaaraa terveydelle tai muuta vastaavaa ympäristön haitallista muuttamista (kts. Koskela & Suvantola 2023, 63–92). Mikäli teko on omiaan aiheuttamaan ympäristön pilaantumista, muuta vastaavaa ympäristön haitallista muuttamista tai vaaraa terveydelle, ympäristön turmelemisestä voidaan tuomita sakkoon tai enintään kahden vuoden vankeuteen. Pykälässä säädetään myös tahallisen rikoksen yritys rangaistavaksi.

Viranomaisten tietoon tuli 157 ympäristörikkomusta RL 48:3) vuonna 2023 kun taas luonnonsuojelurikoksia (RL 48:5) kirjattiin 53 (taulukko 2). Luonnonsuojelurikoksiin kuuluvat muun muassa suojeltavaksi ja rauhoitettuksi säädettyjen luonnonalueiden, eläinten, kasvien ja muiden luontoon kuuluvien kohteiden hävittäminen ja turmeleminen. Lisäksi pykälä sisältää näiden kohteiden maasta vietiin ja tuontiin liittyvät laittomat menettelyt. Pykälään on sisällytetty myös Villieläimistön ja -kasviston uhanalaisten lajien kansainvälistä kauppaa koskeva yleissopimuksen (CITES) sitoumukset.

Ympäristörikosten törkeät tekemuodot ovat verrattain harvinaisia. Törkeitä ympäristön turmelemisia (RL 48:2) on tullut vuosittain tutkintaan alle kymmenen viimeisten kymmenen vuoden aikana – lukuun ottamatta vuotta 2016, jolloin niitä tilastoitiin 11, ja vuotta 2018, jolloin lukumäärä nousi 15:een. Törkeänä ympäristön turmelemisena tutkittiin vuonna 2023 neljää rikosta. Viimeisen kymmenen vuoden aikana viranomaisten tietoon tuli vain viisi törkeää luonnonsuojelurikosta (RL 48:5a), joista yksikään ei

edennyt syyteharkintaan törkeänä tekemuotona. (Taulukko 2) Tuottamuksellinen ympäristön turmeleminen (RL 48:4) ja rakennussuojelurikos (RL 48:6) ovat niin ikään harvinaisia rikosnimikkeitä. Vuonna 2023 näitä molempia tuli viranomaisten tietoon vain kaksi. (Taulukko 2)

Taulukko 2 Viranomaisten tietoon tulleet rikoslain 48 luvun mukaiset ympäristörikkokset vuosina 2014–2023.

Rikoslain 39/1889 pykälä	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Ympäristön turmeleminen 48:1	167	172	185	194	198	183	200	168	153	194
Törkeä ympäristön turmeleminen 48:2	9	5	11	6	15	5	8	4	8	4
Ympäristörikkomus 48:3	192	180	275	213	249	212	259	196	170	157
Tuottamuksellinen ympäristön turmeleminen 48:4	2	4	7	2	0	0	2	3	3	2
Luonnonsuojelurikos 48:5	47	36	31	46	52	61	54	32	54	53
Törkeä luonnonsuojelurikos 48:5a	0	0	2	1	0	1	0	1	0	0
Rakennussuojelurikos 48:6	4	3	1	2	4	1	2	6	1	2
Yhteensä	421	400	512	465	518	464	526	411	389	412

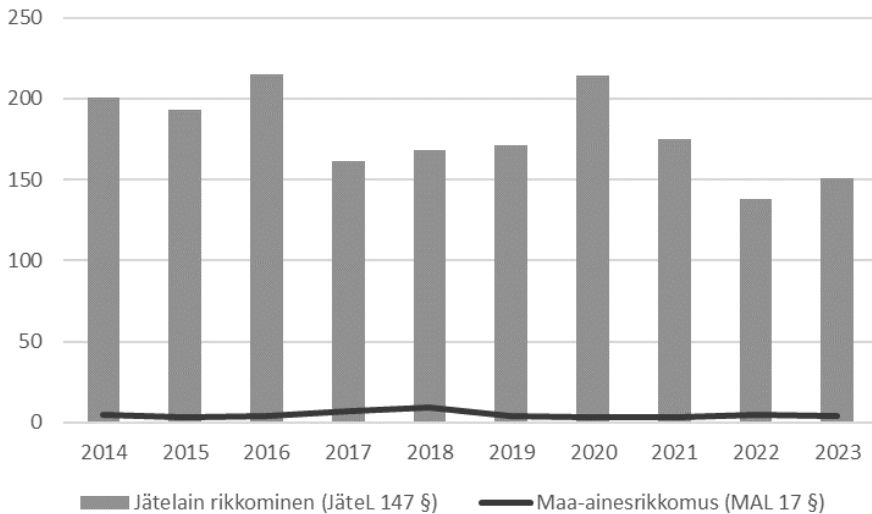
Lähde: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2024)

Jätteisiin ja maa-ainesten ottoon liittyvät rikkomukset

Jäterikollisuus viittaa laajasti jätteisiin liittyviin laittomiin menettelyihin, kuten hallitsemattomaan jätteiden käsittelyyn ja hylkäämiseen, jätehuollon laiminlyöntiin, jätteen keräilyyn ja jätteen dumpaamiseen liittyviin toimiin (Koskela & Suvantola 2023, 99–115). Lisäksi jäterikollisuuteen sisältyy rajat ylittävän rikollisuuden piirteitä, kuten laittomat jätesiirrot maiden rajojen yli. Vaarallisiin jätteisiin liittyvät laittomat toimet lienevät eräs huolestuttavimmista ympäristörikollisuuden liittyvistä ilmiöistä. Näihin kuuluvat muun muassa haitallisten kemikaalien tai esimerkiksi öljyn kaataminen vesiympäristöön tai maaperään. Nämä haitalliset aineet tuhoavat luontoa ja saastuttavat pahimmillaan myös pohjaveden.

Jätelain (646/2011) tarkoituksena on muun muassa vähentää jätteen määrää ja haitallisuutta, ehkäistä jätteistä ja jätehuollosta aiheutuvaa vaaraa ja haittaa terveydelle ja ympäristölle, varmistaa toimiva jätehuolto sekä ehkäistä roskaantumista. Jätelain rikkomisia (JäteL 147 §) on tullut viranomaisten tietoon keskimäärin lähes 180 vuosittain. Vuonna 2023 tilastoitiin 151 jätelain rikkomista (kuvio 1). Jätelain vastainen menettely arvioidaan rikoslain 48 luvun 1 §:n ympäristön turmelemisen tunnusmerkistössä.

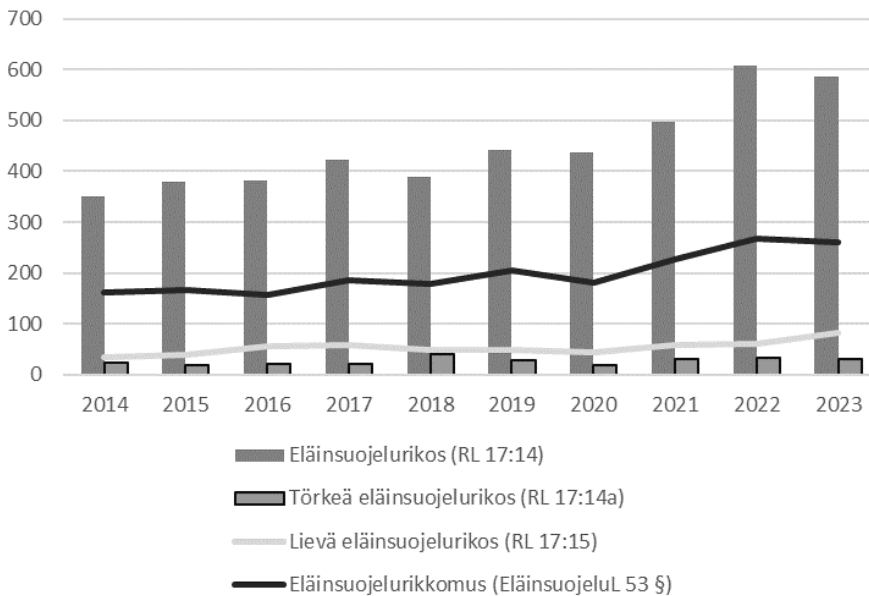
Ympäristörikkollisuus sisältää myös toimia, joissa luonnonvaroja otetaan luvattomasti ja/tai haitallisesti. Maa-aineisten otosta säädetään aineellises- sa lainsäädännössä maa-aineslaissa (555/1981), jota sovelletaan kiven, so- ran, hiekan, saven tai mullan ottamiseen, varastointiin ja jalostamiseen (kts. Koskela & Suvantola 2023, 121–131). Maa-aineslain 17 §:n mukaisia maa-ainesrikkomuksia tilastoidaan vuosittain vain vähän (kuvio 1). Vuonna 2023 näitä tilastoitiin neljä.

Kuvio 1 Viranomaisten tietoon tulleet jätelain rikkominen (Jätel 147 §) ja maa-aineisrikkomukset (MAL 17 §) vuosina 2014–2023. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinoilasto (Tilastokeskus 2024)

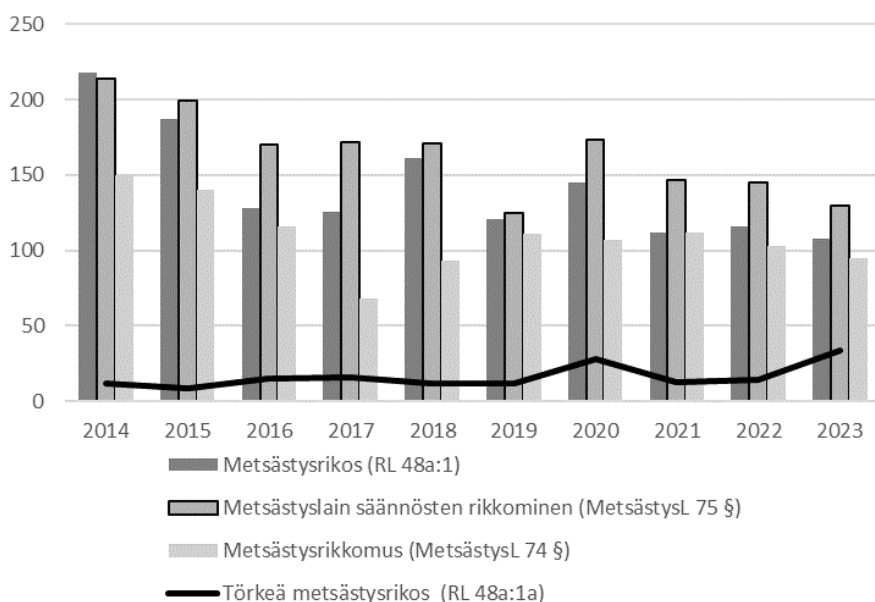
Eläinsuojeluun, metsästyksen ja kalastukseen liittyvät rikokset

Eläinsuojelusta säädetään eläinsuojelulaisissa (247/1996). Eläinsuojelurikoksia kuvastaa eläimen julma tai tarpeetonta kärsimystä tai kipua aiheuttava kohtelu. Rikoslain luvussa 17 määritellään eläinsuojelurikoksen tunnusmerkistö sekä lievä (RL 17:14) että törkeä tekemuoto (RL 17:14a). Eläinsuojelurikosten määrä on kasvanut suhteellisen tasaisesti viimeisen kymmenen vuoden aikana (kuvio 2). Eläinsuojelurikoksia (RL 17:14 ja 14a) ja eläinsuojelurikkomuksia (EläinsuojeluL 53 §) tuli viranomaisten tietoon vuonna 2014 yhteensä 571. Vastaava luku oli jo 960 vuonna 2023.

Kuvio 2 Viranomaisten tietoon tulleet eläinsuojelurikokset vuosina 2014–2023.
Lähde: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2024)

Metsästysrikoksista on säädetty rikoslain 48a luvun 1 §:ssä. Kriminalisoinnit koskevat muun muassa kiellettyjä pyyntivälineitä ja -menetelmiä, rauhoitettujen riistaeläinten metsästystä ja vahingon aiheuttamista metsästäessä. Rikoslain ohella metsästykseseen liittyviä laittomia menettelyitä ovat metsästyslain säännösten rikkominen (MetsästysL 75 §) ja metsästysrikkomus (MetsästysL 74 §). Metsästysrikosten kokonaismäärä on laskenut suhteellisen tasaisesti viimeisen kymmenen vuoden aikana (kuvio 3). Vuonna 2014 niitä kirjattiin yhteensä 594 ja vuonna 2023 yhteensä 367.

Kuvio 3 Viranomaisten tietoon tulleet metsästykseseen liittyvät rikokset vuosina 2014–2023. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinoilasto (Tilastokeskus 2024).

Kalastusrikoksia (RL 48a:2) tulee viranomaisen tietoon alle kymmenen vuosittain. Niin ikään metsästys- tai kalastusrikoksella saatujen laittoman saaliiden kätkemiseen liittyviä rikoksia (RL 48a:4 ja 4a) tulee tietoon harvoin. Viimeisen vuosikymmenen aikana näitä on tilastoitu vain 15. Sen sijaan metsästykseseen ja kalastukseen liittyviä luvattomia pyyntejä (RL 28:10) tulee viranomaisten tietoon vuosittain noin 150.

Metsään ja vesiympäristöön liittyvät rikokset

Luonnonvarojen käyttöä säätelevät muun muassa Metsälaki (1093/1996) ja Vesilaki (587/2011). Molempien lakin tarkoituksena on turvata näiden luonnonvarojen kestävä käyttö.

Rikoslaissa säädetään metsärikoksesta (RL 48:3) ja metsälaissa metsärikkomuksesta (Metsäl 18 §). Metsärikoksia ja -rikkomuksia tuli viranomaisten tietoon 44 vuonna 2023. Metsän käyttöön liittyviä puutavararikoksia (RL 48a:3b) sen sijaan ei ole tullut viranomaisten tietoon yhtään viimeisen kymmenen vuoden aikana. (Taulukko 3).

Vesilain luparikkomuksia (VesiL 16:2) ja vesilainrikkomuksia (VesiL 16:3) tulee viranomaisten tietoon noin kymmenen vuosittain (taulukko 3).

Taulukko 3 Viranomaisten tietoon tulleita metsään ja vesistöön liittyviä rikoksia ja rikkomuksia vuosilta 2014–2023.

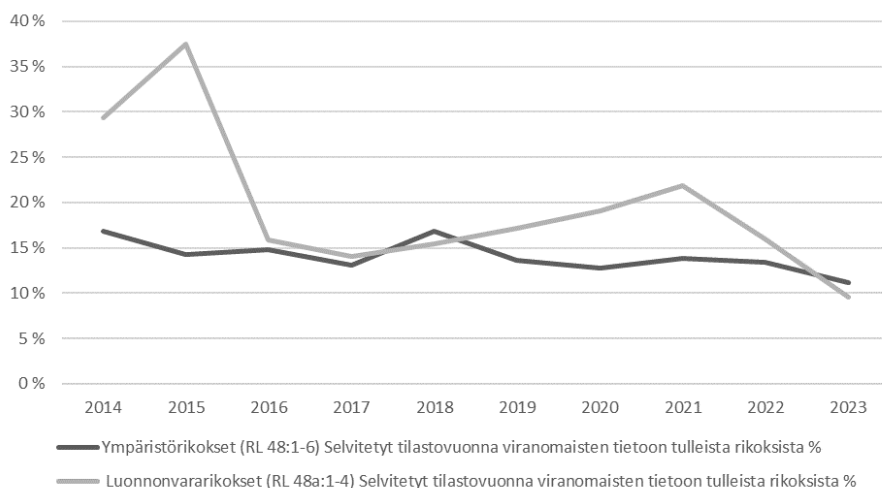
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Metsärikos (RL 48a:3)	2	2	1	4	1	5	8	2	4	9
Metsärikkomus (Metsäl 18 §)	11	4	5	12	19	24	85	47	44	35
Vesilain luparikkomus (VesiL 16:2)	4	1	3	4	5	4	4	2	2	5
Vesilain rikkominen (VesiL 16:3)	13	8	4	6	9	7	10	7	4	7
Puutavararikos 48a:3b§	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Lähde: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2024)

3.3 Ympäristörikostorjunta ja rikosprosessi

Kansainvälisesti kirjallisuudessa toistuu näkemys, että ympäristörikos kannattaa ympäristörikoksella on mahdollista ansaita taloudellista hyötyä pienellä kiinnijäämisriskillä ja verrattain pienillä tuomioilla (kts. Eurojust 2021).

Ympäristörikostorjuntaan rikosoikeudellisin keinoin kuuluu keskeisesti tehokas ja onnistunut rikosprosessi. Rikosprosessiin kuuluu esitutkinnan eri vaiheet aina käynnistämisestä toteutukseen ja rikospaikkatutkintaan. Ympäristörikosten esitutkinta on usein vaativaa ja pitkäkestoista. Viranomaisten tietoon tulleista ympäristörikoksista (RL 48) on selvitetty saman tilastovuoden aikana keskimäärin 14 % ja luonnonvararikoksista (RL 48a) keskimäärin 20 % vuosina 2014–2023. Vaikka viranomaisten tietoon tulleiden ympäristö- ja luonnonvararikosten lukumäärät ovat pysyneet verrattain tasaisina viimeisen kymmenen vuoden aikana, viranomaisten tietoon tulleista rikoksista selvitetään saman vuoden sisällä kuitenkin yhä harvempi (kuvio 4).

Kuvio 4 Tilastovuonna viranomaisten tietoon tulleista ympäristörikoksista ja luonnonvararikoksista selvitetty (prosenttiosuus) vuosina 2014–2023.
Lähde: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2024).

Esitutkinta voidaan myös tietyin edellytyksin päättää tai sitä voidaan rajoittaa. Esitutinnan rajoittamisperusteissa korostuvat ympäristörिकostutkinnoissa aiemman tutkimuksen mukaan vähäisyys- ja kohtuuttomuusperusteet (Koskela ym. 2020, 27–28). Saman tutkimuksen mukaan suurin osa rajoittamispäätöksistä kohdistui jätehuoltoon liittyviin toimiin ja painottuivat ympäristön turmelemisiin, ympäristörिकkomuksiin ja jätelain rikkomisiin aikavälillä 2013–2018.

Esitutinnan jälkeen rikosprosessi etenee syyteharkintaan ja lopulta mahdolliseen tuomioistuinkäsittelyyn (Koskela & Suvantola 2023, 209–272). Syyttäjille on ilmoitettu viimeisen kymmenen vuoden aikana syyteharkintaan noin 150 ympäristörिकosta (RL 48 luku) ja 65 luonnonvararikosta (RL 48a) vuosittain (Tilastokeskus 2024). Luku sisältää sekä tarkastelussa olevan vuoden aikana viranomaisten tietoon tulleet ja selvitetty rikokset että aiempina vuosina tietoon tulleet, jotka ovat siirtyneet tarkastelussa olevana vuonna syyteharkintaan.

Keskimääräinen syyteharkinta-aika oli viime vuonna hieman alle 8,5 kuukautta. Syyttäjälaitoksen mukaan syyte nostettiin vuonna 2023 noin 64 % ympäristörिकoksesta (RL 48) ja 69 % luonnonvararikoksista (RL 48a). Nostetuista syytteistä lähes 40 % hylättiin joko kokonaan tai osittain vuonna 2023. Vuonna 2023 keskimääräinen sakkorangaistus ympäristönturmelemisesta oli noin 50 päiväsakkoa. (Suomen kansallinen ympäristörिकosten seurantaryhmä 2024, 59.)

Ympäristörिकollisuuden torjunta on mitä suurimmassa määrin moniviranomaistoimintaa, joka parhaimmillaan ylittää eri sektorien väliset raja-aidat ja hyödyntää myös yksityisen ja kolmannen sektorin asiantuntemusta (Sahramäki 2022, Sahramäki & Kankaanranta 2014, 2023). Ympäristörिकosten torjunta ja valvonta levittyy Suomessa laajalle viranomaiskentällä. Kuntien ympäristövalvontaviranomainen sekä myöntää että valvoo ympäristölupia. Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset (ELY-keskukset) puolestaan valvovat Aluehallintoviraston (AVI) myöntämiä ympäristölupia sekä toimivat ympäristörिकokäsittelyissä asianomistajan asemassa. Suomen ympäristökeskuksen (SYKE) toimivaltaan sen sijaan kuuluvat kansainväliset jätteiden siirrot. Vaikka poliisi pääsääntöisesti suorittaa ympäristörिकosten esitutinnan, myös Tullilla ja rajavartiolaitoksella on ympäristö- ja eläinrikoksiin liittyviä esitutkintavastuita.

Ympäristörिकollisuuden torjunnan strategia ja siihen liittyvä toimintaohjelma julkaistiin ensimmäisen kerran vuonna 2015. Strategia päivitettiin vuonna 2021 (Ympäristöministeriö 2021). Toimintaohjelmaa tarkastellaan kahden vuoden välein. Asiakirjojen pääpaino on ollut viranomaistoiminnan järjestämisessä ja tehostamisessa. Vuodesta 2016 alkaen Suomessa on toiminut toimintaohjelman mukaisesti alueellisia yhteistyöryhmiä, joilla on pyritty tukemaan yhteistyötä ja tiedonvaihtoa. Ympäristörिकostorjunnan

kehitystä ja tilannekuvan luomista viranomaisissa tukevat myös muun muassa käynnissä olevat kehittämishankkeet, kuten poliisin toteuttamat Ympäristörikoksiin liittyvän poliisitoimen edistäminen ja yhteistyön syventäminen (YLPEYS) ja Jätealan ympäristörikosten torjuntatehtävät (JYRT).

Ympäristörikosten torjunnan haasteita kuvastaa uusi EU:n direktiivi 2024/1203 ympäristön suojelusta rikosoikeudellisin keinoin, jonka taustalla on huoli jäsenvaltioiden toimien riittämättömyydestä ympäristörikosten torjunnassa. Ympäristörikosten rajat ylittävät muodot, vaikutukset perusoikeuksiin ja tarve rikosoikeudellisten seuraamusten vahvistamiseen ovat direktiivin lähtökohtia. Euroopan monialainen rikosuhkien torjuntafoorumi (EMPACT) on myös nostanut ympäristörikostorjunnan yhdeksi vuosien 2022–2025 prioriteeteistaan (Euroopan komissio 2023).

3.4 Ympäristörikollisuuden uhkakuvia

Suomessa on toiminut vuodesta 1997 alkaen ympäristörikosten kansallinen seurantaryhmä, joka kokoaa yhteen eri viranomaisten edustajia. Seurantaryhmä tuottaa vuosittain ympäristörikoskatsauksen, jossa avataan ympäristörikosten toimintaympäristöä ja tilannekuvaa Suomessa (Suomen kansallinen ympäristörikosseurantaryhmä 2024). Ryhmä on raporteissaan varoittanut toistuvasti ympäristörikollisuuden kansainvälisten uhkakuvien koskevan myös Suomea. Vaikka osa uhkakuvista näyttäytyy Suomesta katsottuna kaukaisilta, arviot suuresta piilorikollisuuden määrästä ja ympäristörikollisuuden kasvusta kansainvälisesti kertovat huolen olevan oikeutettu (kts. myös Sahramäki & Kankaanranta 2016).

Ympäristörikokset liittyvät usein taloudellisen hyödyn tavoitteluun ja ne toteutetaan osana yritystoimintaa. Ympäristörikoksista saatua rikoshyötyä on tuomittu maksettavaksi valtiolle noin 4,7 miljoonaa vuosina 2013–2018. Yli puolet rikoshyödyistä on tuomittu jätteiden säilyttämisestä ja käsittelystä koskevista rikoksista. (Koskela ym. 2020, 46) Ympäristörikoksista voidaan tuomita myös yhteisösakkoa. Esimerkiksi kaivosyhtiö Talvivaaran yritysjohdon ympäristörikostuomioiden lisäksi yritykselle langetettiin noin 50 000 euron suuruinen yhteisösakko.

Kansainvälisesti ympäristörikollisuudesta saatavat tulot ovat suuria. Maailmanpankki (2019) arvioi laittomien hakkuiden, kalastuksen ja villieläinten kaupan olevan arvoltaan triljoona dollaria. Lisäksi harmaan talouden ja ympäristörikollisuuden välillä on yhteys: mitä enemmän alueella on korruptiota, sitä enemmän siellä esiintyy myös ympäristörikollisuutta (Germani & Castaldo 2024). Ympäristörikollisuuden ja korruption välinen yhteys osana rajat ylittävässä ympäristörikollisuudessa on niin ikään herättänyt huolta (Williams 2024)

Interpol ja UNEP (2016) ovat varoittaneet järjestäytyneen rikollisuuden pyrkivän hyödyntämään ympäristörikollisuutta osana toimintaansa. Usein käytetty esimerkki on ekomafia, jolla tarkoitetaan ympäristöä laittomasti ja järjestelmällisesti hyödyntäviä järjestyneen rikollisuuden ryhmiä Italiassa (Germani ym. 2018, Di Pillo ym. 2023). Lisäksi järjestäytyneen rikollisuuden muilla toiminta-aloilla on haitallisia vaikutuksia ympäristölle. Esimerkiksi huumausaineiden valmistaminen, väärennettyjen tuotteiden valmistus ja petosrikollisuus vahingoittavat ympäristöä ja terveyttä (EUROPOL 2022).

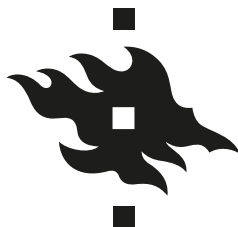
Järjestäytyneen rikollisuuden ohella ympäristörikollisuus ylittää valtioiden rajat. Rajat ylittävä ympäristörikollisuus on moninaista. Villieläinten (Sollund 2024) ja kasvien sekä puutavaran rajat ylittävä kauppa (Nurse 2024) ovat ilmiöitä, joissa laitton ja laillinen toiminta limittyvät toisiinsa tehden rikostorjunnasta ja laittoman toiminnan paljastamisesta vaikeaa. Rajat ylittävä jäterikollisuus muodostaa oman ongelmallisen kokonaisuutensa, johon kietoutuu niin kansallinen kuin kansainvälinen lainsäädäntö, kansainvälinen kauppa, kierrätykseen liittyvä sääntely ja järjestäytynyt rikollisuus (Giardi 2024, Andreatta & Favarin 2020).

Lähteet

- Andreatta D. & Favarin, S. (2020). Features of transnational illicit waste trafficking and crime prevention strategies to tackle it. *Global Crime* 21(2): 130–153.
- Brisman, A. (2017). Tensions for Green Criminology. *Critical Criminology* 25: 311-323.
- Di Pillo, F., Levioldi, N. & Marzano, R. (2023). Organized crime and waste management costs, *Regional Studies*, 57:1, 168-180, DOI: 10.1080/00343404.2022.2053094
- Eurojust (2021). Report on Eurojust's Casework on Environmental Crime. January 2021. https://www.eurojust.europa.eu/sites/default/files/assets/report_environmental_crime.pdf
- Euroopan komissio (2023). Council conclusions on the permanent continuation of the EU Policy Cycle for organised and serious international crime: EMPACT 2022 +. <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-7100-2023-INIT/en/pdf>
- EUROPOL (2022). Environmental crime in the age of climate change. Threat assessment 2022. https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/Environmental%20Crime%20in%20the%20Age%20of%20Climate%20Change%20-%20Public%20report_5.pdf
- Fitzgerald, A. J. & Spencer, D. (2020). Governmentality and Environmental Rights: Regulatory Failure and the Volkswagen Emissions Fraud Case. *Critical Criminology* 28: 43–63.
- Germani, A. R. & Castaldo, A. (2024). "Environmental crime and shadow economy. Evidence from Italy". Teoksessa Smith, S.L. & Sahramäki, I. (toim.) (2024). *Research Handbook on Environmental Crimes and Criminal Enforcement*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing. 263-280.
- Germani, A. R., Pergolizzi, A. & Reganati, F. (2018). "Eco-mafia and environmental crime in Italy: Evidence from the organised trafficking of waste." Teoksessa Spapens, T., White, R. van Uhm, D. & Huisman, W. (toim.) (2018). *Green Crimes and Dirty Money*. London: Routledge. 42–71.
- Giardi, G. (2024). Tricks under Trade: How International Trade Both Facilitates and is Facilitated by Corporate Environmental Crime in the Waste and Hydrocarbon Sectors. *European Journal of Risk Regulation*: 1-14.
- Interpol & UNEP (2016). Strategic report. Environment, peace and security. A Convergence of Threats. December 2016. https://wedocs.unep.org/bitstream/handle/20.500.11822/17008/environment_peace_security.pdf?sequence=1&%3BisAllowed=
- Koskela, T. & Suvantola, L. (toim.) (2023). *Ympäristöririkokset*. Helsinki: Edita.
- Lynch M.J. (2018). Acknowledging Female Victims of Green Crimes: Environmental Exposure of Women to Industrial Pollutants. *Feminist Criminology* 13(4): 404-427.
- Lynch, M. & Stretesky, P. (2014). *Exploring green criminology: toward a green criminological revolution*. Farham: Ashgate.

- Maailmanpankki (2019). Illegal logging, Fishing, and wildlife trade: The costs and how to combat it. October 2019. <https://thedocs.worldbank.org/en/doc/482771571323560234-0120022019/original/WBGReport1017Digital.pdf>
- Monod de Froideville, S. (2022). Storied experiences of the Hvelock North drinking water crisis: A case for a 'narrative green victimology'. *International Journal of Victimology* 28(2): 235-254.
- Nelleman, C., Henriksen, R., Kreilhuber, A., Stewart, D., Kotsovou, M., Raxter, P., Mrema, E. & Barrat, S. (2016). The Rise of Environmental Crime. A growing threat to natural resources, peace, development and security. A UNEP-INTERPOL Rapid Response Assessment. <https://www.unep.org/resources/report/rise-environmental-crime-growing-threat-natural-resources-peace-development-and>
- Nurse, A. (2024). "Illegal trafficking in plants and timber". Teoksessa Smith, S.L. & Sahramäki, I. (toim.) (2024). *Research Handbook on Environmental Crimes and Criminal Enforcement*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing. 227-245.
- Rikkilä, S., Koppanen, K., Lehtinen, T., Kankaanranta, T. & Mutttilainen V. (2020). "Piiloon jäävä ympäristörikollisuus ja siihen liittyvä rikoshyöty. Ympäristörikosten rikoshyödyn tilannekuva hanke 1a ja 1b osahankkeiden väliraportti". Teoksessa Koskela, T., Kankaanranta, T., Suvantola, L., Laakso, T., Koppanen, K., Lehtinen, T., Mutttilainen, V., Rikkilä, S. & Tamminen, T. (2020). *Ympäristörikoshyötyjen tilannekuva. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminta* 56. 68–104.
- Rodríguez Goyes, D. & South, N. (2017). Green Criminology Before 'Green Criminology': Amnesia and Absences. *Critical Criminology* 25: 165-181.
- Sahramäki, I. & Kankaanranta, T. (2016). Jäterikollisuus Suomessa nyt ja tulevaisuudessa. Poliisiammattikorkeakoulun tutkimuksia 42. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu.
- Sahramäki, I. (2022). *Regulating Green Crimes. Characteristics and framings of environmental crime prevention in Finland*. Tampere University Dissertations 682. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Sahramäki, I. & Kankaanranta, T. (2014). Ympäristörikollisuuden torjunta ja valvonta Suomessa: kohti vihreämpää viranomaisyhteistyötä? Poliisiammattikorkeakoulun tutkimuksia 42. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu.
- Sahramäki, I. & Kankaanranta, T. (2023). Regulatory voids in the prevention of environmental crime in Finland. *European Journal of Criminology* 20(2): 604-625.
- Sahramäki, I., Korsell, L. & Kankaanranta, T. (2015). Prevention of Environmental Crime through Enforcement – Finland and Sweden Compared. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention* 16(1): 41-59.
- Sollund, R. (2024). "International wildlife trade". Teoksessa Smith, S.L. & Sahramäki, I. (toim.) (2024). *Research Handbook on Environmental Crimes and Criminal Enforcement*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing. 202-226.

- Suomen kansallinen ympäristörikosseurantaryhmä (2024). Ympäristörikoskatsaus. Helsinki: Poliisihallitus. <https://poliisi.fi/documents/25235045/28576016/Ymp%C3%A4rist%C3%B6rikoskatsaus-2024.pdf/4d42c116-f425-06db-fd2f-b9cbfdebb08a/Ymp%C3%A4rist%C3%B6rikoskatsaus-2024.pdf?t=1724332681333>
- Tilastokeskus (2024). Suomen virallinen tilasto (SVT): Rikos- ja pakkokeinotilasto [verkkojulkaisu]. ISSN=2342-9151. Helsinki: Tilastokeskus [Viitattu: 29.8.2024]. Saantitapa: <https://stat.fi/tilasto/rpk>
- UN Environment (2018). The State of Knowledge of Crimes that have Serious Impacts on the Environment. https://wedocs.unep.org/bitstream/handle/20.500.11822/25713/knowledge_crime_envImpacts.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- White, R. (2018). Green victimology and non-human victims. *International review of victimology* 24(2): 239-255.
- White, R. (toim.) (2013). *Global Environmental Harm. Criminological Perspectives*. Cullompton: Taylor and Francis.
- Williams, D.A. (2024). "Transnational environmental crime and corruption"2. Teoksessa Smith, S.L. & Sahramäki, I. (toim.) (2024). *Research Handbook on Environmental Crimes and Criminal Enforcement*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing. 246-262.
- Wyatt, T. Beirne, P. ja South, N. (2014). Special Edition: Green Criminology Matters, Guest Editor's Introduction. *International Journal of Crime, Justice and Social Democracy* 3(2): 1-4.
- Ympäristöministeriö (2021). Ympäristörikostorjunnan strategia 2021–2026 ja toimenpideohjelma 2021–2022. Ympäristöministeriön julkaisuja 2021:1. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162667/YM_2021_1.pdf?sequence=1&isAllowed=y

HELSINGIN YLIOPISTO

**ISBN 978-951-51-0715-2 (PDF)
ISSN 2342-7779 (PDF)
UNIGRAFIA
HELSINKI 2024**